

JBIM

วารสาร
พุทธนวัตกรรม
และการจัดการ

Journal of Buddhist Innovation and Management

ISSN 2774-0919 (Print) ISSN 2774-0897 (Online)

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2568 | Vol. 8 No. 1 January - February 2025

วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ
มูลนิธิการจัดการเชิงพุทธ

วารสาร พุทธนวัตกรรม และการจัดการ JBIM

Journal of Buddhist Innovation and Management

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์ 2568

จำนวนพิมพ์ : 20 เล่ม

เลขมาตรฐานสากล

ISSN 2774-0919 (Print)

ISSN 2774-0897 (Online)

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร

เป็นวารสารด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่มุ่งเน้นนำเสนอองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และผลงานทางวิชาการด้านการบริหารจัดการ โดยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

- 1) บทความวิชาการ (Academic Article)
- 2) บทความวิจัย (Research Article)
- 3) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ (เริ่มปี 2565 เป็นต้นไป)

- ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์
- ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน
- ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน
- ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม
- ฉบับที่ 5 กันยายน-ตุลาคม
- ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

บรรณาธิการ:

สุรพล สุยะพรหม

journal.bim@mcu.ac.th

ผู้ช่วยบรรณาธิการ:

เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

kietsn@hotmail.com

พระครูสุธีภิตติบัณฑิต

krisada.sae@mcu.ac.th

กองบรรณาธิการ:

พระเมธาวิไนยรส

psbud@hotmail.com

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม

maghavin9@gmail.com

ธีรโชติ เกิดแก้ว

tongin2000@gmail.com

บุษกร วัฒนบุตร

busaaiey2516@gmail.com

ปฐิมปรีชญ์ คณินพศุขย์

jpkhaninphasut@gmail.com

วันชัย สุขตาม

wanchai2526@srnu.ac.th

วันทนา เนาว์วัน

wanthana_nt@hotmail.com

สายชล ปัญญชิต

saicholpa@g.swu.ac.th

อนันต์ อุปสอด

ananupsod9541@gmail.com

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ประเทศไทย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ประเทศไทย

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ประเทศไทย

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประเทศไทย

กองจัดการวารสาร:**ฝ่ายเลขานุการ:**

นิกร ศรีราช

สุภัทรชัย สีสะไบ

พระมหาสมชาย ขนติสรโณ

พระมหาสมัค อติภทโท

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายศิลปกรรม:

พระพลวัฒน์ สพล

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายการเงิน:

วรรณทนี สุวรรณจิรไพศาล
กษพรณ บุญเทียน

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายพิสูจน์อักษร:

พระมหาสุพัฒน์ นนทปญโญ
กรกต ชาบัณขิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายกฎหมาย:

ธัชชนันท์ อิศรเดช

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

สำนักงานวารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ

บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อาคารพระราชาธิบดีโมลี (นคร เขมปาลี) ชั้น 4 เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

จัดพิมพ์โดย:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
13170 โทร. 035-248-000 ต่อ 8555, 8556, 5541. แฟกซ์. 035-248-000 ต่อ 8545

JBIM

วารสาร
พุทธนวัตกรรม
และการจัดการ

Journal of Buddhist Innovation and Management

Vol. 8 No. 1 January – February 2025

Number of prints: 20 copies

International Standard Serial Numbers (ISSN)

ISSN 2774-0919 (Print)

ISSN 2774-0897 (Online)

Objectives and Scope of the Journal

This Journal is academic journal in Humanities and Social science with the purpose of promote and support lecturer, academican, student and interested person have opportunity to publish academic work that focus to present both Thai and English article for body of knowledge in innovation of integration Buddhism, Social science, Humanities and Business. Accepting articles in both Thai and English.

Types of Works Published in the Journal

- 1) Academic Article
- 2) Research Article
- 3) Book Review

Publication Schedule: 6 issues per year

Issue 1 January-February

Issue 2 March – April

Issue 3 May – June

Issue 4 July – August

Issue 5 September – October

Issue 6 November – December

Article Evaluation and Selection Process

Each article undergoes peer review by a minimum of 3 reviewers who are experts in the relevant field. Articles must also receive approval from the editorial board before publication. The review process follows a double-blind format, where both the authors and the reviewers remain anonymous to each other.

Editor-in-chief:

Surapon Suyaporn
journal.ssr@mcu.ac.th

Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Editorial Assistants:

Kiettisak Suklueang
kietsn@hotmail.com
Phrakhrusuthikittibundit
krisada.sae@mcu.ac.th

Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Editorial Board Members:

Phramedhavinaiyaros
psbud@hotmail.com
Phramaha Makhavin Purisuttamo
maghavin9@gmail.com
Teerachoot Kerdkaew
tongin2000@gmail.com
Busakorn Watthanabut
busaaiey2516@gmail.com
Purimpratch Khaninphasut
jpkhaninphasut@gmail.com
Wanchai Suktam
wanchai2526@srnu.ac.th
Wanthana Nowwan
wanthana_nt@hotmail.com
Saichol Panyachit
saicholpa@g.swu.ac.th
Anan Upsod
ananupsod9541@gmail.com

Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand
Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet
University, Thailand
Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Thailand
School of Educational Studies,
Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand
Faculty of Humanities and Social Sciences
Surindra Rajabhat University, Thailand
Faculty of Management Science
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand
Faculty of Social Sciences Srinakharinwirot University,
Thailand
Faculty of Humanities and Social Sciences
Lampang Rajabhat University, Thailand

Journal Manager Team:**Secretary:**

Nigorn Srirat
Suphattharachai Sisabai
Phramaha Somchai Khantisarano
Phramaha Samak Atibhaddho

Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Fine Arts Department:

Phra Phonlawat Sapalo Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Finance Department:

Wantanee Suwanjiraphaisan Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Kotchaphan Bunthian Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Proofreading Department:

Phramaha Supat Nantapanno Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Korakoth Chabandit Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Legal Team:

Tatchanan Isaradej Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

The Office Journal of Buddhist Innovation and Management.

Graduate School of Political Science Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phra Rajrattanamoli Building (Nakhon
Khemapali),
4th Floor, 79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya 13170.

Published by:

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House 79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi,
Ayutthaya. 13170. Call. 035-248 - 000, ext. 8555,8556,5541 Fax. 035-248-000. ext. 8545.

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ : วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ

ARTICLE REVIEW BOARD: JOURNAL OF BUDDHIST INNOVATION AND MANAGEMENT

1. พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.
Prof. Dr. Phra Brahmapundit	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
2. พระธรรมรัตนารักษ์, ดร.
Dr. Phra Thammaratanaporn	วัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี
Wat Khian Khet, Pathum Thani Province
3. พระพรหมวัชรธีรจารย์, ศ.ดร.
Prof. Dr. Phra Brahmawatcharatheeracharn	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
4. พระธรรมวชิรธีรคุณ, รศ.ดร.
Assoc. Prof. Dr. Phradhamvachilatheelakhun	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
5. พระราชวัลภาจารย์, ดร.
Dr. Phra Rajwallapajan	วัดหนองหอย จังหวัดราชบุรี
Wat Nong Hoi, Ratchaburi Province
6. พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร.
Assoc. Prof. Dr. Phramedhavinaiyaros	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
7. พระสมุทรวิจิตรโสภณ, ดร.
Dr. Phra Samut Wachirasopon	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
8. พระพิพัฑฒโรดม, ดร.
Dr. Phra Phiphatphatcharodom	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
9. พระวชิรภิกขิตบัณฑิต, รศ.ดร.
Assoc. Prof. Dr. Phra Vajirakittibundit	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
10. พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร.
Assoc. Prof. Dr. Phra Udomsitthinayok	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
11. พระเมธีวราภรณ์, ดร.
Phra Metheewaraporn	วัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Wat Phananchong Worawihan, Ayutthaya
12. พระครูโสภาสนนทกิตติ์, ผศ.ดร.
Asst. Prof. Dr. Phrakhru Opasnonthakit	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
13. พระครูนันทกิจโกศล, ดร.
Dr. Phrakru Nonthakitkosol	วัดอ่วม่องประชาชนภูมิ จังหวัดนนทบุรี
Wat Uam Ong Prachanarimit, Nonthaburi
14. พระครูโกศลธรรมานุสิฐ, ดร.
Dr. Phrakhru Kosol Thammanusit	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
15. พระเมธีวัชรประชาทร, ผศ.ดร.
Asst. Prof. Dr. Phrakhru Phisitprachanat	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
16. พระครูวิสุทธิลาภิวัฒน์, ดร.
Dr. Phrakhru Wisuttilapiwat	วัดไผ่ล้อม จังหวัดสระบุรี
Wat Phai Lom, Saraburi Province
17. พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.
Prof. Dr. Medhivajarapundit	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

18. พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.
Assoc. Prof. Dr. Phra Panyavajrapandit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
19. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปัญโญ, ผศ.ดร.
Asst. Prof. Dr. Phrakhru Sangharakchakrit Phuripanyo
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
20. พระคมสัน จิตเมธโส, ผศ.
Asst. Prof. Phra Khomsan Titamataso
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
21. พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร.
Asst. Prof. Dr. Phrakhru Suthikittibundit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
22. พระครูวินัยธรเอก ชินวโร, ผศ.ดร.
Dr. Phrakhruvinaithon Ekk Jinawangso
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
23. ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง
Prof. Dr. Boonton Dockthaisong
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
24. ศาสตราจารย์ ดร. ชำนาญค์ อติวัฒนสิทธิ์
Prof. Dr. Chamnong Adivadhanasit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
25. ศาสตราจารย์ ดร. ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์
Prof. Dr. Thirapat Serirangsan
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
Sukhothai Thammathirat Open University
26. รองศาสตราจารย์ อนุภูมิ ไชวเกษม
Assoc. Prof. Anuphum Sowkasem
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
27. รองศาสตราจารย์ ดร. โกนิษฐ์ ศรีทอง
Assoc. Prof. Dr. Konit Sithong
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
28. รองศาสตราจารย์ ดร. อภินันท์ จันทะนี
Assoc. Prof. Dr. Aphinant Chantanee
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
29. รองศาสตราจารย์ ดร. วิวัฒน์ หามนตรี
Assoc. Prof. Dr. Wiwat Harmontree
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
30. รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ บุญปู
Assoc. Prof. Dr. Somsak Bunpu
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
31. รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนอก
Assoc. Prof. Dr. Somchai Sino
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
32. รองศาสตราจารย์ ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย
Assoc. Prof. Dr. SutthiPhong Siwichai
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
33. รองศาสตราจารย์ ดร. สมาน นามสนิท
Assoc. Prof. Dr. Saman Ngamsanit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
34. รองศาสตราจารย์ ดร. ทัชชนันท์ อิศรเดช
Assoc. Prof. Dr. Tatchanan Isaradej
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
35. รองศาสตราจารย์ ดร. เต็มศักดิ์ ทองอินทร์
Assoc. Prof. Dr. Surin Nitamangkoon
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

36. รองศาสตราจารย์ ดร. พิเชฐ ทังโต
Assoc. Prof. Dr. Phichet Thangto	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
37. รองศาสตราจารย์ ดร. ภัทรพล ไชยเย็น
Assoc. Prof. Dr. Pattarapol Chaiyen	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
38. รองศาสตราจารย์ วราคม ที่สุกะ
Assoc. Prof. Warakhom Thisuka	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
39. รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยุทธ ชินอกุล
Assoc. Prof. Dr. Chaiyuth Chinokul	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
National Institute of Development Administration
40. รองศาสตราจารย์ ดร. โยธิน แสงวงดี
Assoc. Prof. Dr. Yothin Sawaengdee	มหาวิทยาลัยมหิดล
Mahidol University
41. รองศาสตราจารย์ ดร. ธีรโชติ เกิดแก้ว
Asst. Prof. Dr. Teerachoot Kerdkaew	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
Hua Chiew Chalermprakiet University
42. รองศาสตราจารย์ พัฒนะ เรือนใจดี
Assoc. Prof. Phatthana Rueanchaidee	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Ramkhamhaeng University
43. รองศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า
Assoc. Prof. Dr. Wasana Kaewla	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Surin Rajabhat University
44. รองศาสตราจารย์ ดร. สุวิญ รักษ์ตย์
Assoc. Prof. Dr. Suwin Raksat	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
45. รองศาสตราจารย์ ดร. ธีระพงษ์ แก่นอินทร์
Assoc. Prof. Dr. Thiraphong Kaenin	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Prince of Songkla University
46. รองศาสตราจารย์ ดร. สรรเสริญ อินทรรัตน์
Assoc. Prof. Dr. Sansoen Intarat	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Suan Dusit University
47. รองศาสตราจารย์ ดร. จำเริญ ชูช่วยสุวรรณ
Assoc. Prof. Dr. Chamroen Chuchuaisuwan	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
Rajamangala University of Technology Srivijaya
48. รองศาสตราจารย์ ดร. ภัคดี โพธิ์สิงห์
Assoc. Prof. Dr. Phakdi Phosing	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Mahasarakham Rajabhat University
49. รองศาสตราจารย์ ดร. สันญา เคนาภูมิ
Assoc. Prof. Dr. Sanya Khenaphum	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Mahasarakham Rajabhat University
50. รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิตต์
Assoc. Prof. Dr. Chonwit Chianchit	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Srinakharinwirot University
51. รองศาสตราจารย์ ดร. ไพศาล สรรสวัสดิ์สุทธิ
Assoc. Prof. Dr. Phaisan Sansonwisut	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Nakhon Sawan Rajabhat University
52. รองศาสตราจารย์ ดร. กาสัก เต๊ะขันหมาก
Assoc. Prof. Dr. Kasak Tekhanmak	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
Thepsatri Rajabhat University
53. รองศาสตราจารย์ ดร. ขวลิต สวัสดิ์ผล
Assoc. Prof. Dr. Chawalit Sawatphon	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
Suan Dusit Rajabhat University

54. รองศาสตราจารย์พิเศษ ว่าที่ พ.ต. ดร. สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล
Assoc. Prof. Dr. Sawat Chirattthikan
กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม
Department of Corrections, Ministry of Justice
55. รองศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา หล่อตระกูล
Assoc. Prof. Dr. Atchara Lotrakun
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
56. รองศาสตราจารย์ ดร. สำเนียง เลื่อมใส
Assoc. Prof. Dr. Samniang Leurmsai
มหาวิทยาลัยศิลปากร
Silpakorn University
57. รองศาสตราจารย์ ดร. วันทนา เนาววัน
Assoc. Prof. Dr. Wanthana Naowan
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
58. รองศาสตราจารย์ ดร. ศรชัย ท้าวมิตร
Assoc. Prof. Dr. Sornchai Taomitr
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
59. รองศาสตราจารย์ ดร. สุกิจ ชัยมุสิก
Assoc. Prof. Dr. Sukit Chaimusik
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
60. รองศาสตราจารย์ ดร. จิรายุ ทรัพย์สิน
Assoc. Prof. Dr. Chirayu Sapsin
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Surindra Rajabhat University
61. รองศาสตราจารย์พิเศษ วิชัย ธรรมชอบ
Assoc. Prof. Wichai Thamchop
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
62. รองศาสตราจารย์ ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน
Assoc. Prof. Dr. Wutthinan Kanthatian
มหาวิทยาลัยมหิดล
Mahidol University
63. รองศาสตราจารย์ ดร. ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน
Assoc. Prof. Dr. Chonsit Sitisungnoen
มหาวิทยาลัยศิลปากร
Silpakorn University
64. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พลัปปหลึง คงชนะ
Asst. Prof. Dr. Phlapphlueng Khongchana
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Srinakharinwirot University
65. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนต์รี เพชรนาจักร
Asst. Prof. Dr. Montri Phetnachak
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Prince of Songkla University
66. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วสิน ปัญญาวุฒตระกูล
Asst. Prof. Dr. Wasin Panyawutatrakun
มหาวิทยาลัยนเรศวร
Naresuan University
67. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทศนีย์ เจนวิถีสุข
Asst. Prof. Dr. Thatsani Chenwithisuk
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Chandrakasem Rajabhat University
68. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สอาด บรรเจิดฤทธิ์
Asst. Prof. Dr. Sa-At Banchoetrit
มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด
Stanford University
69. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรือโท ดร. อนันท์ ใจสมุทร
Asst. Prof. Lt. Jg. Dr. Anan Chaisamut
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Surat Thani Rajabhat University
70. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชยสร สมบุญมาก
Asst. Prof. Dr. Chayason Sombunmak
มหาวิทยาลัยนครพนม
Nakhon Phanom University
71. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร วัฒนบุตร
Asst. Prof. Dr. Busakorn Watthanabut
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
North Bangkok University

72. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมคิด ดวงจักร	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
Asst. Prof. Dr. Somkhit Duangchak	Chom Bueng Rajabhat University
73. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญชู ภูศรี	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Asst. Prof. Dr. Boonchoo Poosri	Ubon Ratchathani University
74. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัชวาล แอร่มหล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
Asst. Prof. Dr. Chatchawan Araemla	Chom Bueng Rajabhat University
75. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จตุภูมิ เขตจัตุรัส	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Asst. Prof. Dr. Chatuphum Khetchatturat	Khonkaen University
76. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ พานสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Asst. Prof. Dr. Apichat Pansuwan	Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
77. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนัสสวาส กุลวงศ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ศรีวิชัย
Asst. Prof. Dr. Manassawas Kullawong	Rajamangala University of Technology Srivijaya
78. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิภาวดี เผือกบัวขาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
Asst. Prof. Dr. Wipavane Phueakbuakhao	Phetchaburi Rajabhat University
79. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสกสรรค์ สนวา	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
Asst. Prof. Dr. Seksan Sonwa	Roi Et Rajabhat University
80. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Asst. Prof. Dr. Uthai Satiman	Suan Dusit University
81. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิชุกร นาคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Asst. Prof. Dr. Witchukon Nakathon	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
82. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ผดุง วรรณทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Asst. Prof. Dr. Phadung Wanthong	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
83. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัฐพล เย็นใจมา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Asst. Prof. Dr. Rattapol Yenjaima	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
84. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธิติวุฒิ หมั่นมี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Asst. Prof. Dr. Thitiwut Manmee	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
85. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒน์ รักขันโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Asst. Prof. Dr. Suwatsan Ragkhanto	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
86. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยุทธนา ปราณีต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Asst. Prof. Dr. Yuttana Praneet	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
87. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรทิพย์ วรรณวิโรจน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Asst. Prof. Dr. Phonthip Wannawiro	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
88. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ธิลา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Asst. Prof. Dr. Prasert Thilao	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
89. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุริยา รักษาเมือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Asst. Prof. Dr. Suriya Raksamueng	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

90. อาจารย์ ดร. อนงค์วิญา สาริบุตร	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Dr. Anongwitya Saribut	Ramkhamhaeng University
91. อาจารย์ ดร. วียะดา วรานนท์วนิช	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
Dr. Wiyada Waranonwanit	North Bangkok University
92. อาจารย์ ดร. กฤษณะ ทองแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Dr. Kitsana Thongkaeo	Suratthani Rajabhat University
93. อาจารย์ ดร. จิตต์วิมล คล้ายสุบรรณ	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Dr. Chitwimon Khlaisuban	Suan Dusit University

บทบรรณาธิการ

วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการนี้เป็นปีที่ 8 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 คณะกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความโดยเสนอบทความต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Review) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการลงตีพิมพ์โดยคัดเลือกและกลั่นกรองบทความให้เกิดความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุด ควรค่าแก่การตีพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการและเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ

คณะกองบรรณาธิการขอพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่านเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าของผลงานทางวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและเผยแพร่ในวงกว้างและโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

(รศ.ดร.สุพอล สุยะพรหม)

บรรณาธิการวารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ	(1)
คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ	(7)
บทบรรณาธิการ	(13)
สารบัญ	(14)
บทความวิจัย :	
การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี	
พระครูพิพิธพัฒนการ (ชัยพิพัฒน์ โชติโก)	1-12
รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ	
ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	
พระครูปลัดทราทิพย์ อาสโภ	13-24
การประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการจากองค์การบริหารส่วนตำบล	
ปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช	
ปาริชาติ ชุมพงศ์, ธีรยุทธ ชะนิล	25-36
การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เหมาะสมของผู้สูงอายุในจังหวัด	
พระนครศรีอยุธยา	
พระเทพวิสุทธิโสภณ (ฉลา เตชวโนโต), นเรศ ฤทธิเดช	37-49
การดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี	
พระธรรมรัตนารักษ์ (สมศักดิ์ โชติคุณโร)	50-63
หลักพุทธธรรมเพื่อการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง	
ประดิษฐ์ ปะวันนา	64-77
ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านภายใต้	
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี	
โดยประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรม	
ณัชชา เลือดศรี, รัฐพล เย็นใจมา, ทัศนกรรณ์ แก่นท้าว	78-92

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียน
โรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

พระจอม มหาปณฺโณ, อนุภูมิ ไชวเกษม, สุมาลี บุญเรือง

93-105

การจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหาร
ของครัวเรือนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนตำบลห้วยเขย่ง
อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

มะร่อแะชะ เล้าะและ, วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, ขวัญนรี กล้าปราบโจร,
ฐิติพร พระโพธิ์, สร้อยเพชร ลิสนิ, วีระ ยุคุณธร

106-121

ทิศทางการบริหารงานท้องถิ่นไทยในอนาคต

พระวิจิตร ญาณวโร

122-132

พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย
ตามหลักสาราณียธรรม

พระสิทธิรักษ์ จนทสาโร, พระมหาฉัตรชัย ปญฺญาวฑฒโน,
อภิญา ฉัตรข้อฟ้า

133-147

ย้อนรอยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121

กับแนวคิดในการใช้เป็นเครื่องมือสร้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

พระครูธรรมธรรฐาพร ปภสฺสโร, พระมหาสุพัฒน์ นนทปณฺโณ,
พระครูภาวนาโชติคุณ (ก๊วยไฮ้ ชุตินฺธโร)

148-162

การสื่อสารธรรมะกับการเมืองต่อคนรุ่นใหม่ของพระราชาธรรมนิเทศ
(พระพยอม กลฺยาโณ)

ลำเริง ราชฉวาง, พระใบฎีกาพงษ์ศักดิ์ ขนฺติพโล

163-177

หลักพุทธธรรมกับอุดมการณ์ทางการเมืองฝ่ายเสรีนิยม

พระมหาธนวัฒน์ ปรียติเมธี, ปาริชาติ ชุมพงค์

178-193

พุทธการบริหารทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21

พระครูพิศาลพัฒนานุกิจ (สุจินต์ ทีปธมฺโม)

194-208

บทบาทของการสื่อสารทางการเมืองในการสร้างความเข้าใจ
และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบประชาธิปไตย

ปาริชาติ ชุมพงศ์, ธีรยุทธ ชะนิล

209-221

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล

พระมหาดนวันน์ ปรียติเมธี,

พระครูพิศาลพัฒนานุกิจ (สุจินต์ นันทมาศ)

222-233

สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรัฐประชาธิปไตยวิเคราะห์
ตามปรัชญาการเมืองของจอห์นลอค

ภานุวัฒน์ ชัยทเวะกุล

234-244

ปรัชญาทางการเมืองว่าด้วยรัฐที่เข้มแข็งของโทมัส ฮอบส์

ประสงค์ เล็กโล่ง

245-255

หลักธรรมทางพุทธศาสนากับการพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมืองในบริบทไทย

พระมหาสมัค อติภทฺโท, กิตติพัธ คำสุข,

วรรณณี สุวรรณจิรไพศาล

256-266

พุทธวิธีการสื่อสารทางการเมือง

ฉันทนา โพธาราม, นนธวัฒน์ มีนิล, อภิญาญา ฉัตรช่อฟ้า

267-275

พุทธธรรมกับการปกครองคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่

พระครูธรรมธรไพรัช สิริจันโท, พระสมุห์ประจักษ์ มหาปญฺโญ

276-293

พุทธธรรมกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด

พระสมุห์ประจักษ์ มหฺปาญญ

294-308

การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

พระครูโพธิวรคุณ (ศุภเดช แสงพิทักษ์)

309-323

พระพุทธศาสนากับการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่

พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กตคุโณ), พระมหาธีระชัย สุนฺทรโร	324-337
ภาคผนวก	338
กระบวนการพิจารณาบทความ	339
คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง	341

การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี*

THE WORKING POTENTIALITY DEVELOPMENT OF SANGHA ADMINISTRATORS IN CHANTHABURI PROVINCE

พระครูพิพิธพัฒนการ (ชัยพัฒน์ โชติโก)

Phrakhru Phiphitpatthanakarn (Chaiphiphat Jotiko)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: neung1976@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปของศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี 2. ศึกษาปัจจัยเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรีและ 3. เสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไป พบว่า ด้านจุดแข็ง มีการดำเนินการสอดส่องดูแล ตามหลักพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ด้านจุดอ่อน การขาดแคลนบุคลากรในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ด้านโอกาส มีการสอนกรรมฐานและจริยธรรมแก่เด็ก ๆ ด้านอุปสรรค ขาดการศึกษาระดับสูง และขาดเทคโนโลยีในการสื่อสาร 2. ปัจจัยเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงาน พบว่า ด้านการศึกษา มีการจัดการและพัฒนาระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จัดทำแผนงบประมาณ จัดตั้งบุคลากรตามความรู้ความสามารถ ด้านการฝึกอบรม มีการฝึกอบรมแก่พระสงฆ์ในระดับปกครอง ด้านการพัฒนา มีการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับทิศทางที่วางไว้ 3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี พบว่า ด้านความรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งด้านธรรมะและวิชาสามัญ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถนำความรู้ไปเผยแผ่และปฏิบัติศาสนกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านทักษะ การบริหารจัดการและพัฒนาพระสังฆาธิการโดยพิจารณาศักยภาพและความเชี่ยวชาญเพื่อให้มีประสิทธิภาพตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบคณะสงฆ์ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล พระสงฆ์มีทักษะการสื่อสารที่ดีและ

*Received October 23, 2024; Revised November 19, 2024; Accepted November 21, 2024

ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ และการเรียนรู้การทำงานอย่างมีจริยธรรมและความซื่อสัตย์ยังเป็นพื้นฐาน

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ; การปฏิบัติงาน; พระสังฆาธิการ

Abstract

This research aims to 1. Study the general condition of the performance potential of the Sangha chiefs of Chanthaburi Province 2. Study the factors that enhance the performance potential of the Sangha chiefs of Chanthaburi Province and 3. Propose guidelines for the development of the performance potential of the Sangha chiefs of Chanthaburi Province. This research is a qualitative research using semi-structured interviews with 25 key informants and focus group discussions with 10 key informants. The data was analyzed descriptively.

The research results found that 1. General conditions found that in terms of strengths, monitoring and care were carried out in accordance with the principles of the Dhamma-Vinaya and the Sangha Act. In terms of weaknesses, there was a shortage of personnel to continue Buddhism. In terms of opportunities, meditation and ethics were taught to children. In terms of obstacles, there was a lack of higher education and a lack of communication technology. 2. Factors that enhance performance potential found that in terms of education, there was continuous management and development of the education system, budget planning, and personnel establishment according to knowledge and abilities. In terms of training There is training for monks at the administrative level. In terms of development, the potential of the Sangha leaders is developed in line with the established directions. 3. Guidelines for developing the operational potential of the Sangha leaders in Chanthaburi Province found that in terms of knowledge, there is promotion of learning in both Dhamma and general subjects so that monks can use the knowledge to disseminate and perform religious duties effectively. In terms of skills, management and development of the Sangha leaders are considered by considering the potential and expertise to be effective according to the Dhamma-Vinaya and the Sangha regulations. In

terms of personal characteristics, monks have good communication skills and the ability to build good relationships with the community, accept new things and learning. Working with ethics and honesty is also a foundation.

Keywords: Potential Development; Performance; Sangha

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมืองของประเทศอย่างรวดเร็ว มีผลทำให้องค์กรต่าง ๆ ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการมุ่งเน้นที่จะสร้างทุนมนุษย์ (Human Capital Building) และการจัดการความรู้ (Knowledge Management) การปรับตัวให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงองค์กรต่าง ๆ การเป็นผู้นำจะได้รับการยอมรับว่าเป็นบทบาทสากลทั่วไปทุกระดับชั้นของขบวนการสังคม ทั้งสังคมในยุคโบราณ สังคมในยุคของผู้หน้านั้นเปรียบเทียบการชี้นำทางปรากฏการณ์ทางสังคม (เนตรพัฒนา ยาวีราช, 2549)

การพัฒนาบุคลากรเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในสังคมต้องมุ่งเน้นที่การสร้างสามัคคีและเป็นแบบอย่างที่ดี โดยต้องพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและปัจจัยส่วนบุคคล (โกวิท พวงงาม, 2550) นอกจากนี้ การพัฒนาบุคลากรยังเป็นหัวใจสำคัญขององค์กร เนื่องจากส่งผลต่อความสำเร็จ โดยต้องให้บุคลากรมีความรู้และความสามารถ พร้อมปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ การพัฒนาคุณภาพบุคลากรตั้งแต่ผู้บริหารจนถึงพนักงานมีผลต่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจและสังคม ตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ว่า จะต้องพัฒนาคนเพื่อพัฒนาประเทศ การพัฒนาศักยภาพการทำงานของพระสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนงานของคณะสงฆ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ (ถวิล คำโสภา และคณะ, 2557)

วัดเคยเป็นหน่วยงานสำคัญในชุมชนที่ช่วยแก้ปัญหาสังคมและครอบครัว แต่เมื่อความเจริญแบบตะวันตกเข้ามา บทบาทของวัดและพระสงฆ์การลดลง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองน้อยลงและกลายเป็นสังคมบริโภคนิยม ส่งผลให้คนในชุมชนเห็นห่างจากวัด เกิดปัญหาศีลธรรมและจริยธรรมเสื่อมถอย รวมถึงปัญหาสังคม เช่น ความไม่เคารพผู้ใหญ่ และอาชญากรรม (พิสิฐ เจริญสุข, 2541) คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีเห็นความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์การเพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสาร โดยการศึกษาจากหน่วยงานภายนอกเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมา

ประยุกต์ใช้ รวมถึงการติดตามและประเมินผล ส่งผลให้บุคลากรต้องปรับตัวตามกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้การทำงานในคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพสูงสุด

ดังนั้น ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ไปใช้สำหรับการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรและต่อการบริหารจัดการงานของคณะสงฆ์จันทบุรีให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คณะสงฆ์และสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ พระสังฆาธิการ เจ้าอาวาส และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ผู้กำหนดนโยบาย กลุ่มที่ 2 ผู้ปฏิบัติ กลุ่มที่ 3 ผู้ให้การสนับสนุน กลุ่มที่ 4 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ กลุ่มที่ 5 นักวิชาการ จำนวน 25 รูปหรือคน

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ผู้เชี่ยวชาญ ได้ผู้ให้ข้อมูลสำหรับการสนทนากลุ่ม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดจันทบุรี จำนวน 10 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ใช้ในการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของพระ

สังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี และนักวิชาการด้านการจัดการเชิงพุทธ โดยกำหนดประเด็นคำถามการสัมภาษณ์เป็นข้อ ๆ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ทั้งนี้เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ตอนที่ 3 บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย การศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนา และตอนที่ 4 บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย ทักษะ แรงจูงใจ ความรู้ ทศนคติ และบุคลิกลักษณะประจำตัว

3.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ได้มาจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูปหรือคน นำมาจัดทำเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี (ฉบับร่าง) เพื่อนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะวิพากษ์วิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี พร้อมทั้งให้การรับรองแนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรีที่ผู้วิจัยนำเสนอ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตวิทยาลัย ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์

4.2 ทำการนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับเรื่องวัน เวลา สถานที่ และดำเนินการส่งเอกสารเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ให้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญล่วงหน้าอย่างน้อย 1 สัปดาห์

4.3 ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันเวลา และสถานที่ โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก บันทึกภาพ และบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4.4 ดำเนินการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลที่ได้

4.5 นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์แต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4.6 ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตวิทยาลัย ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรณีมหาวิทยาลัย ถึงผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

4.7 ทำการนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องวัน เวลา สถานที่จัดกิจกรรมสนทนากลุ่มเฉพาะ และส่งเอกสารประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมล่วงหน้าอย่างน้อย 1 สัปดาห์

4.8 ดำเนินการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะโดยผู้วิจัยและทีมผู้ช่วยผู้วิจัย ระหว่างการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกการดำเนินกิจกรรมด้วยการจดบันทึกข้อมูล การบันทึกเสียง และถ่ายภาพ

4.9 หลังเสร็จสิ้นการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์แต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 จัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing)

5.2 การแสดงข้อมูล (data display) ได้แก่ การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction)

5.3 การหาข้อสรุป ผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร

5.4 สรุปผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัย เป็นการเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี โดยการพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี พบว่า ด้านจุดแข็ง การปกครองคณะสงฆ์มีการดำเนินการสอดส่อง ดูแล และรักษาความเรียบร้อยตามหลักพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ด้านจุดอ่อน การขาดแคลนบุคลากรทั้งพระภิกษุและสามเณรในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ด้านโอกาส การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักธรรมคำสอน มีการสอนกรรมฐานและจริยธรรมแก่เด็ก ๆ ด้านอุปสรรค คณะสงฆ์บางรูปขาดการศึกษาระดับสูง และขาดความสามารถใช้คอมพิวเตอร์เทคโนโลยีในการสื่อสาร

2. ปัจจัยเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี พบว่า ด้านการศึกษา คณะสงฆ์มีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้อง และพัฒนาระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จัดทำแผนงบประมาณ สรรหางบประมาณหลากหลายช่องทาง จัดตั้งบุคลากรตามความรู้ ความสามารถ ด้านการฝึกอบรม มีการประชุมปรึกษาหารือใน

การทำงาน ให้การฝึกอบรมแก่พระสงฆ์ในระดับปกครองในการปรับปรุงและพัฒนา คณะสงฆ์ให้ทันสมัยอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการพัฒนา มีการพัฒนาศักยภาพของ พระสังฆาธิการในแต่ละปีจะมีการประชุมผู้บริหารเพื่อวางแผนและกำหนดเป้าหมายให้ สอดคล้องกับทิศทางที่วางไว้

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี พบว่า ด้านความรู้ มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์และบุคลากรของวัดมีโอกาสด้านการเรียนรู้ มีการจัดการเรียนการสอนทั้งด้านธรรมะและวิชาสามัญ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถนำความรู้ ไปเผยแผ่และปฏิบัติศาสนกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านทักษะ การบริหารจัดการและ พัฒนาพระสังฆาธิการ คณะสงฆ์มีการมอบหมายงานโดยพิจารณาศักยภาพและความ เชี่ยวชาญเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบในการ ปกครองคณะสงฆ์ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล พระสงฆ์มีทักษะการสื่อสารที่ดีและ ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ และการเรียนรู้ การ ทำงานอย่างมีจริยธรรมและความซื่อสัตย์ยังเป็นพื้นฐาน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี พบว่า ด้านจุดแข็ง การปกครองคณะสงฆ์มีการดำเนินการสอดส่อง ดูแล และรักษาความ เรียบร้อยตามหลักพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ด้านจุดอ่อน การขาดแคลน บุคลากรทั้งพระภิกษุและสามเณรในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ด้านโอกาส การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาตามหลักธรรมคำสอน มีการสอนกรรมฐานและจริยธรรมแก่เด็ก ๆ ด้าน อุปสรรค คณะสงฆ์บางรูปขาดการศึกษาระดับสูง และขาดความสามารถใช้คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีในการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการสุรภาส ปภาโต (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระสังฆาธิการ มีความรู้ทันสมัย แต่ยังใช้เทคนิคเดิม ทำให้ขาดความน่าสนใจ โรงเรียนและหน่วยงาน ราชการให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พุทธศาสนา แต่ประชาชนมักไม่สนใจเนื่องจากต้อง ดูแลครอบครัว 2. กระบวนการส่งเสริมการเผยแผ่ มีการวางแผนงบประมาณและเป้าหมาย อย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มจำนวนและพัฒนาพระสังฆาธิการและสร้างเครือข่ายการเผยแผ่ 3. รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ ด้านความรู้ เน้นการศึกษาพระธรรมวินัยและศาสตร์ทาง โลก ด้านทักษะ สร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง และด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ปรับบุคลิกภาพให้เหมาะสมกับสมณะสาธูปและประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระพิพิธพัชรโรดม (อานวย อินทวนโณ) (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง

การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์เพชรบุรีตามวงจร PDCA พบว่า พระสังฆาธิการวางแผนปฏิรูปตามพระธรรมวินัย ตรวจสอบการอุปสมบท อย่างเคร่งครัด และแต่งตั้งพระสงฆ์ที่มีความรู้และกล้าตัดสินใจ มีการตรวจสอบภายใน อย่างสม่ำเสมอ สร้างพระวิปัสสนาจารย์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม และปรับตัวให้ทันกับ เทคโนโลยีสื่อสารออนไลน์เพื่อการปกครองและพัฒนาคณะสงฆ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ปัจจุบันและอนาคต

2. ปัจจัยเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี พบว่า ด้านการศึกษา คณะสงฆ์มีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้อง และพัฒนาระบบ การศึกษาอย่างต่อเนื่อง จัดทำแผนงบประมาณ สรรหางบประมาณหลากหลายช่องทาง จัดตั้งบุคลากรตามความรู้ ความสามารถ ด้านการฝึกอบรม มีการประชุมปรึกษาหารือ ในการทำงาน ให้การฝึกอบรมแก่พระสงฆ์ในระดับปกครองในการปรับปรุงและพัฒนา คณะสงฆ์ให้ทันสมัยอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการพัฒนา มีการพัฒนาศักยภาพของ พระสังฆาธิการในแต่ละปีจะมีการประชุมผู้บริหารเพื่อวางแผนและกำหนดเป้าหมายให้ สอดคล้องกับทิศทางที่วางไว้ และพระครูปลัดสาร์วย สิริสาโร (2559) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบ การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาทั่วไปของการพัฒนาพระสังฆาธิการ คือ ภาระหน้าที่มาก การบริหารไม่เป็นระบบ ศักยภาพด้านเทคโนโลยีต่ำ และการประสานงานล่าช้า 2. แนวคิด การพัฒนาศักยภาพรวมถึงการวางแผน การจัดองค์กรตามลำดับการปกครอง การบริหารงานบุคคล และการอำนวยการภายใน-ภายนอกวัด 3. รูปแบบการพัฒนามีทั้ง แผนระยะสั้น-ยาว การจัดองค์กรตามระดับ การบริหารบุคคล การอบรมพัฒนา และ การควบคุมผ่านการประเมินผลและให้รางวัล ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระญาณกร ปุณณโก (2562) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพพระวิปัสสนาจารย์ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2 ผลการวิจัย พบว่า 1. พระวิปัสสนาจารย์มีความรู้และศักยภาพในการเผยแผ่ แต่ยังต้องพัฒนาตนเอง เพิ่มเติม 2. การพัฒนาศักยภาพครอบคลุมด้านความรู้ผ่านการอบรมและแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ ด้านทักษะด้วยการทำงานร่วมกับทีม ด้านบุคลิกภาพโดยการอบรมและสร้าง แรงจูงใจ ด้านอุปนิสัยผ่านการปฏิบัติจริง และด้านทัศนคติโดยการผสมผสานความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เพื่อพัฒนาความคิดใหม่

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการจังหวัดจันทบุรี พบว่า ด้านความรู้ มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์และบุคลากรของวัดมีโอกาสด้านการเรียนรู้ มีการจัดการเรียนการสอนทั้งด้านธรรมะและวิชาสามัญ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถนำความรู้

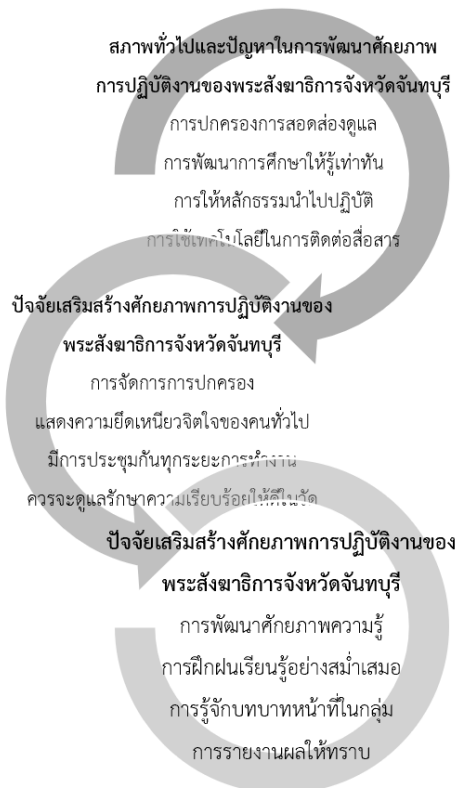
ไปเผยแผ่และปฏิบัติศาสนกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านทักษะ การบริหารจัดการและ พัฒนาพระสังฆาธิการ คณะสงฆ์มีการมอบหมายงานโดยพิจารณาศักยภาพและความ เชี่ยวชาญเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบในการ ปกครองคณะสงฆ์ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล พระสงฆ์มีทักษะการสื่อสารที่ดีและ ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ และการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีจริยธรรมและความซื่อสัตย์ยังเป็นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเฉลิมพล อชิโต (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งใน การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย การวางแผนเพื่อดำเนินการตามกฎระเบียบ การลงมือทำ ตามแผนอย่างจริงจัง การตรวจสอบเพื่อประเมินประสิทธิภาพ และการแก้ไขปัญหาอย่าง รวดเร็วเพื่อปรับปรุงงาน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุทิน อธิปญโญ (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระอุปัชฌาย์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาศักยภาพพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดชลบุรีประกอบด้วย ด้านบุคลิกภาพที่เหมาะสม ด้านความรู้ทางวิชาการที่ต้องศึกษาอย่างต่อเนื่อง ด้านทักษะที่ ต้องพัฒนาตนเองเพื่ออบรมสั่งสอนศิษย์ ด้านเจตคติที่ต้องตัดสินด้วยความเป็นธรรม และ ด้านความคิดสร้างสรรค์ในการเตรียมความพร้อมผู้ขออุปสมบทโดยใช้มัลติมีเดีย และยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดสำรวย สิริสาโร (2559) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการ พัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการมีการสนับสนุนทั้งด้านโลกและ ธรรม แต่ยังมีปัญหาภาระงานมากเกินไป การบริหารไม่เป็นระบบ และเทคโนโลยียังน้อย การเดินทางและประสานงานล่าช้า แนวคิดพัฒนา ได้แก่ การวางแผนจัดประชุม การจัด องค์กรตามลำดับ การบริหารบุคคลที่มีหน้าที่ดูแลพระภิกษุ สามเณร การอำนวยความสะดวก ประสานงานภายในและภายนอกวัด และการควบคุมตรวจสอบการทำงาน การพัฒนา มีแผนระยะสั้น กลาง ยาว การอบรมพัฒนา การสรรหา และการประเมินผล

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ พบว่า 1. การพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการ จังหวัดจันทบุรีมีจุดแข็งในการบริหารงานตามหลักพระธรรมวินัยและการวางแผนที่ชัดเจน แต่มีจุดอ่อนในด้านการบริหารเชิงรับ ขาดความยุติธรรมและแรงจูงใจ รวมถึงการนำ เทคโนโลยีมาใช้ไม่เพียงพอ โอกาสในการพัฒนามีจากการมีส่วนร่วมของภาครัฐและ เอกชน การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการสื่อสาร แต่มีอุปสรรคจากการทำงานล่าช้า

การเปลี่ยนแปลงบ่อย และการขาดมนุษยสัมพันธ์ในสังคม 2. ปัจจัยเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสงฆ์การจังหวัดจันทบุรีรวมถึงการพัฒนาความรักและศรัทธาในศาสนาพุทธ การปรับใช้จุดแข็งในการวางแผนปกครองและการจัดการทรัพยากรเพื่อความเหมาะสม การฝึกอบรมและการประเมินผลการพัฒนาศักยภาพมีความสำคัญโดยพระสงฆ์การทุกระดับทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนากการปกครองตามกฎระเบียบที่มีอยู่ การประชุมผู้บริหารประจำปีช่วยวางแผนเป้าหมายให้สอดคล้องกับการดูแลรักษาความเรียบร้อยในวัด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน 3. การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสงฆ์การจังหวัดจันทบุรีมุ่งเน้นที่ ความรู้ เพื่อให้มีคุณสมบัติและเจริญก้าวหน้าในองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการทำงานที่รวมการฝึกฝนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอและการแก้ไขปัญหา คุณลักษณะส่วนบุคคล คณะสงฆ์มีการกำกับดูแลบุคลากรตามลำดับขั้นและตรวจสอบการเงินในวัด การจัดการเรื่องร้องเรียนเพื่อปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีควรร่วมมือกันจัดทำกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ไทยให้เป็นแบบมาตรฐาน
2. คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีควรร่วมมือกันสนับสนุนและส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรี สำนักงานเจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล ณ จุดศูนย์รวมเดียว เพื่อให้การบริหารงานคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้การบริหารงานคณะสงฆ์สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น
2. คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีควรจัดตั้งสถาบันพระสังฆาธิการ เพื่อพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถ ด้วยการจัดหลักสูตรอบรมพระสังฆาธิการ สร้างพระสังฆาธิการที่มีความรู้คู่คุณธรรม
3. คณะสงฆ์จังหวัดจันทบุรีควรจัดหลักสูตรอบรมพระสงฆ์ เพื่อพัฒนาพระสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถและพร้อมปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์และสร้างระบบการทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำในการพัฒนาองค์กรสงฆ์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาต่อยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่
2. ศึกษาการพัฒนาองค์กรสงฆ์และสังคมในระดับต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารของเจ้าอาวาส
3. ควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปศึกษาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเจ้าอาวาสให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาสังคมและศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. (2550). *การปกครองท้องถิ่นด้วยทฤษฎี แนวคิด และหลักการ*. กรุงเทพฯ: บริษัท ส.เอเชียเพรส จำกัด.
- ถวิล คำโสภา และคณะ. (2557). *สภาพปัญหาการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เนตรพัฒนา ยาวีราข. (2549). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: บริษัท เซ็นทรัล เอ็กเพรส จำกัด.

- พระครูปลัดสำรวย สิริสาโร (2559). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา (ดุขฎฐินิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระญาณกร ปุณณโก. (2562). การพัฒนาศักยภาพพระวิปัสสนาจารย์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2 (ดุขฎฐินิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพิพิธพัชรโธม (อำนวย อินทวณโณ) . (2565). การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดเพชรบุรี (ดุขฎฐินิพนธ์ปริญญาดุขฎฐีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเฉลิมพล อชิโต (2564). กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ดุขฎฐินิพนธ์ปริญญาดุขฎฐีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุทิน อธิปญโญ (2564). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระอุปัชฌาย์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดชลบุรี (ดุขฎฐินิพนธ์ปริญญาดุขฎฐีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการสุรภาส ปภาโต. (2566). การพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ดุขฎฐินิพนธ์ปริญญาดุขฎฐีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิสิฐุ เจริญสุข. (2541). คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอพนphin จังหวัดสุราษฎร์ธานี*
THE MODEL OF BUDDHISM PROPAGATION OF SANGHA
IN PUNPHIN DISTRICT SURATTHANI PROVINCE

พระครูปลัดทราทิพย์ อาสโภ

Phrakhupaladtharatit Asabhoo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: 6301204220@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ 2. ศึกษากระบวนการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ 3. นำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย มีการนำเสนอผลการวิจัย เป็นการเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปในการเผยแผ่ มีจุดแข็ง คือ การบริหารงานเป็นระบบ มีความรู้ทั้งโลกและธรรม หน่วยงานราชการและประชาชนเป็นพุทธมามกะ จุดอ่อนคือ สังฆาธิการมีภาระงานมาก ขาดแคลนบุคลากรที่เกี่ยวข้องชาญและใช้เทคโนโลยี โอกาสคือ คณะสงฆ์ใช้เทคโนโลยีสื่อสาร ประชาชนตระหนักถึงศีลธรรม พร้อมเสริมสร้างสามัคคีอุปสรรค คือ กระแสสังคมแปรเปลี่ยน ปัญหาการระบาดของยาเสพติด 2. กระบวนการพัฒนาการเผยแผ่ พบว่า มีการอบรม จัดทำแผนการสอน และใช้สื่อเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การลงมือปฏิบัติตามแผนเรียนเทศนาธรรม การนำเทคโนโลยีสื่อสารเข้ามาในการเผยแผ่ มีการตรวจสอบพฤติกรรม และการทดสอบความรู้ พัฒนาสื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และกระจายข้อมูลให้กว้างขึ้น 3. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพบว่า มี 5 รูปแบบ คือ 1. การเทศน์ตามหลักองค์ธรรมกถึก สอดแทรกเหตุการณ์บ้านเมืองและสำเนียงท้องถิ่น 2. การสอน ให้คิดวิเคราะห์ และการทำเป็นแบบอย่าง 3. การบรรยาย

อิสระ แต่อยู่ในขอบเขต รวบรวม ชัดเจน 4. การนำปฏิบัติ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนา
กรรมฐาน 5. การใช้สื่อโซเชียล การใช้คอมพิวเตอร์ สิ่งพิมพ์ และจัดรายการวิทยุ
คำสำคัญ: การเผยแผ่; พระสังฆาธิการ; การเผยแผ่พระพุทธศาสนา; เทศนา

Abstract

This research article aims to: Study the general conditions of disseminating Buddhism by ecclesiastical officers. Examine the process of developing the dissemination of Buddhism by ecclesiastical officers. Propose a model for the dissemination of Buddhism by ecclesiastical officers. The researcher collected data through in-depth interviews with 18 key informants. The primary research tool used was an in-depth interview guide. Inductive analysis was applied to interpret the data. The research findings present a model for the dissemination of Buddhism by ecclesiastical officers.

The research findings reveal the following: 1. General Conditions of Dissemination The strengths of Buddhist dissemination include systematic management, extensive knowledge of both secular and spiritual matters, and strong collaboration with government agencies and the Buddhist public. Weaknesses, however, stem from heavy workloads, a lack of specialized personnel, and limited use of technology. Opportunities lie in the growing adoption of communication technology by the monastic community and increased public awareness of moral values. Nevertheless, social change and persistent drug issues pose significant threats. 2. Development Process The dissemination process integrates training, lesson planning, and technological tools. Implementation involves following structured plans for preaching and utilizing communication technology. Continuous monitoring, behavioral assessments, and educational media development enhance learning and broaden the reach of Buddhist teachings. 3. Models of Dissemination Five models for dissemination were identified: 1. Preaching aligned with Dharma principles, incorporating current events and local dialects. 2. Teaching that promotes analytical thinking and ethical leadership. 3. Delivering concise, structured free-form lectures. 4. Leading meditative practices such as Samatha

and Vipassana. 5. Using social media, computers, print materials, and radio broadcasts to expand reach.

Keywords: Propagation; Patriarch; Propagation of Buddhism; Edification

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือมานาน โดยพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้เข้ามาสู่ประเทศไทย ตั้งแต่ราว พ.ศ. 236 (พระปลัดธีรภัทร์ นาถสีโล, 2564) ก็ตาม แต่การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ซึ่งมีหลักฐานปรากฏแน่ชัดนั้น เริ่มตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 1800 ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงอย่างรวดเร็ว พร้อมกันนั้นก็มีการส่งเสริมให้มีการศึกษา คือ ด้านวิปัสสนาธุระและด้านคันถธุระ อันเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติควบคู่กันไป อาศัยหลักพระธรรมวินัย ทำหน้าที่ในการเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดปณิธานพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา นำไปปฏิบัติขัดเกลาสีขันธ์ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนถือเป็นภารกิจสำคัญที่องค์กรคณะสงฆ์จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น และเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชน (ไพโรจน์ ดวงศรี, 2558)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญยิ่งต่อสถานะความมั่นคงดำรงคงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา โดยเป็นที่ประจักษ์ทราบกันดี หลักการเผยแผ่มีหลากหลายวิธี เช่น วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในรูปแบบการดำเนินงานพระธรรมทูตที่นำหลักธรรมะ 'ไปสู่' ประชาชนถึงถิ่นที่อยู่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงตั้งรับของพระนักเทศน์หรือพระธรรมกถึกในรูปแบบการแสดงชี้แจงหลักธรรมให้รู้จักความดี ความชั่ว บาป บุญ คุณ โทษ เป็นต้น (พระครูสุนทรสารวาที (ทองดี ญาณสาโร), 2565)

แต่ในสภาพปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ กระแสการพัฒนาระบบสารสนเทศ 4.0 และภาวะโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีผลทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป ขาดความสนใจในหลักธรรมคำสอนอันดีงามของพระพุทธศาสนา (พระครูธรรมศุต (สุทธิพงษ์ สุทธิวจโน) และคณะ, 2566) ความยากลำบากในการเข้าถึงกลุ่มศาสนิกชน การเผยแผ่จึงควรมียุทธศาสตร์และเทคนิควิธีการเผยแผ่อันทันสมัย ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมปัจจุบันเพื่อให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจให้ความสำคัญในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเจ้าคณะผู้ปกครอง จำนวน 10 รูป และกลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน 8 รูป โดยเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ที่เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรง และเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบข่ายประชากรและเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 18 รูป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไป ตลอดจนกระบวนการ และรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารโดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) ฉบับมหาจุฬาลงกรณ 2500, พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และวิจัยที่เกี่ยวข้อง พัฒนาขึ้นเป็นแบบสัมภาษณ์ตามกรอบ เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง และได้ศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียงเตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

4.2 ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงใน

การสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ พบว่า 1. ด้านจุดแข็ง (Strengths) คือ มีการบริหารงานที่เป็นระบบ พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ มีความรู้ทั้งทางโลกและธรรม หน่วยงานราชการในพื้นที่ ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2. ด้านจุดอ่อน (Weaknesses) สังฆาธิการ ส่วนใหญ่มีภาระงานที่ล้นมือ และยังไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาทางโลกมากนัก 3. ด้านโอกาส (Opportunities) ประชาชนโดยส่วนใหญ่ตระหนักถึงศีลธรรมคุณธรรมที่เสื่อมทรามลงในยุคของเยาวชนรุ่นใหม่ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นพุทธมามกะ 4. ด้านอุปสรรค (Threats) ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีงานประจำที่มีเวลาไม่ตรงกัน ทำให้โอกาสในการได้รับการอบรมทางพระพุทธศาสนา มีไม่เท่ากัน

2. กระบวนการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ พบว่า 1. ด้านการวางแผนการดำเนินงาน มีการวางแผนในการบรรยายทุกครั้ง โดยอาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา 2. ด้านการลงมือปฏิบัติตามแผนงาน ดำเนินการเทศนาธรรม ตามหลักการและวิธีการเทศนาธรรมอย่างเป็นแบบแผน เนื้อหาการบรรยายมีความเหมาะสมตามสภาวะการ และมีการเผยแผ่ ในช่องทางต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อโซเชียล 3. ด้านการตรวจสอบ มีการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้ฟังหรือผู้ได้รับการสอน มีการทดสอบพื้นฐานความรู้ก่อนและหลัง มีการสอบถามสภาวะที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติของแต่ละบุคคล 4. การปรับปรุงแก้ไข มีการนำข้อมูลจากการตรวจสอบมาวิเคราะห์ เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม เพื่อขยายแนวทางการกระจายข่าวสารให้กว้างขึ้น

3. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ พบว่า 1. ด้านการเทศน์ ดำเนินตามหลักองค์ธรรมกถึก มีการสอดแทรกเหตุการณ์บ้านเมือง และมุขตลก ตลอดจนการใช้ทำนองและสำเนียงท้องถิ่น 2. ด้านการสอน มีการถามตอบเพื่อย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง สอนให้คิดวิเคราะห์ มีการสนทนาธรรม และทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง 3. ด้านการบรรยาย เป็นอิสระแต่อยู่ในขอบเขต มีการยกตัวอย่างเปรียบเทียบเพื่ออธิบายให้รวบรัดชัดเจน 4. ด้านการนำปฏิบัติ มีทั้งรูปแบบสมถกรรมฐาน และรูปแบบวิปัสสนากรรมฐาน

5. ด้านการใช้สื่อ มีทั้งการใช้สื่อโซเชียล คอมพิวเตอร์ หนังสือ สิ่งพิมพ์ คู่มือ การใช้พุทธศิลป์ และการจัดรายการวิทยุ

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การใช้จุดแข็งไปผลักดันโอกาสเป็นกลยุทธ์เชิงรุก ใช้โอกาสลดจุดอ่อนเป็นกลยุทธ์เชิงแก้ไข ใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรคเป็นกลยุทธ์เชิงป้องกัน และแก้ไขจุดอ่อนพร้อมกับหลีกเลี่ยงอุปสรรคเป็นกลยุทธ์เชิงรับ เพื่อกำหนดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูสุทธิกิจโกศล (สมภพ สุวโจ) (2558) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า จุดแข็ง การดูแลและสนับสนุนการเผยแผ่ในลักษณะเฉพาะ แก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ จุดอ่อน การบริหารจัดการไม่เหมาะสม สิ่งคุกคาม คนบวชน้อยลงและเด็ก ๆ ไม่สนใจเข้าวัด ดังนั้นพระนักเผยแผ่ ต้องปรับการทำงานให้เหมาะสมต่อสถานการณ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิรธมโม (2564) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า จุดแข็ง คือ มีการคัดเลือกคณะกรรมการตามข้อกำหนด จุดอ่อน คือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ โอกาส คือ พระสงฆ์เป็นที่เคารพเชื่อถือของประชาชนในพื้นที่ อุปสรรค คือ โรคระบาด Covid-19 การแพร่ระบาดของสารเสพติด และงานวิจัยของพระมหาศรีพยัคฆ์ กงพาน (2562) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนักเผยแผ่ที่สอดคล้องกับสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่าคุณค่าของการแพร่ศาสนาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคมไทยมี 6 ด้าน คือ จิตใจ คุณธรรม สังคม สติปัญญา การดำเนินชีวิต และการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา รูปแบบการเผยแผ่ ได้แก่ 1. แบบเชิงรุก 2. แบบเชิงรับ และ 3. แบบผสมผสาน โดยแนวทางการนำรูปแบบการเผยแผ่ไปใช้ควรนำแนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร SMCR ใช้ในการเผยแผ่

2. กระบวนการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่า กระบวนการการเผยแผ่อาศัยวงจรคุณภาพ PDCA ได้ครอบคลุมการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวทาง 5 ประการ คือ การเทศน์ การสอน การบรรยาย การนำปฏิบัติ และการใช้สื่อ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิรธมโม (2564) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี

มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 ต้องใช้กระบวนการบริหารจัดการหน่วย
อบรมประชาชนที่มีคุณภาพของเดมมิง (Deming) คือ PDCA และดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
ประการที่ 2 ดำเนินการปฏิบัติงานตามนโยบาย 5 ประการ 1. สงเคราะห์และอนุเคราะห์
ประชาชนในท้องถิ่น 2. เป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงาน 3. เป็น
ศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า 4. เป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้
เกิดสันติสุข และ 5. เป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ถูกต้อง สอดคล้องกับ
ผลการวิจัยของพระครูวิมลพัฒนกิจโกศล (ชนพล เขมปญโญ) (2560) ได้วิจัยเรื่อง
ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อของพระธรรมจาริก ผลการวิจัย
พบว่า 1. รูปแบบการเทศนา นักเทศน์ปฏิภาณ ไม่อ่านคัมภีร์ เทศน์ปากเปล่า และแบบอ่าน
ตามคัมภีร์ 2. รูปแบบการบรรยายธรรม วัดจัดปาฐกถาธรรมทุกวัน มีเวลา 1-3 ชั่วโมง
3. รูปแบบการสอนธรรม ผลัดเปลี่ยนพระวิปัสสนาจารย์เรื่อย ๆ มีหลักสูตรหลายระดับและ
ปรับใช้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูสุนทรสรวาที (ทองดี ญาณสารโร)
(2560) ได้วิจัยเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสังฆาธิการอำเภอปากท่อ
จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ควรเผยแผ่หลักพุทธธรรมโดยเน้นการประยุกต์ใช้จริงใน
ชีวิตประจำวัน ควรส่งเสริมให้พระสังฆาธิการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางการสื่อสาร
สมัยใหม่ให้มากยิ่งขึ้น และควรส่งเสริมให้กลุ่มผู้สูงอายุเปิดใจรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ในช่องทางใหม่

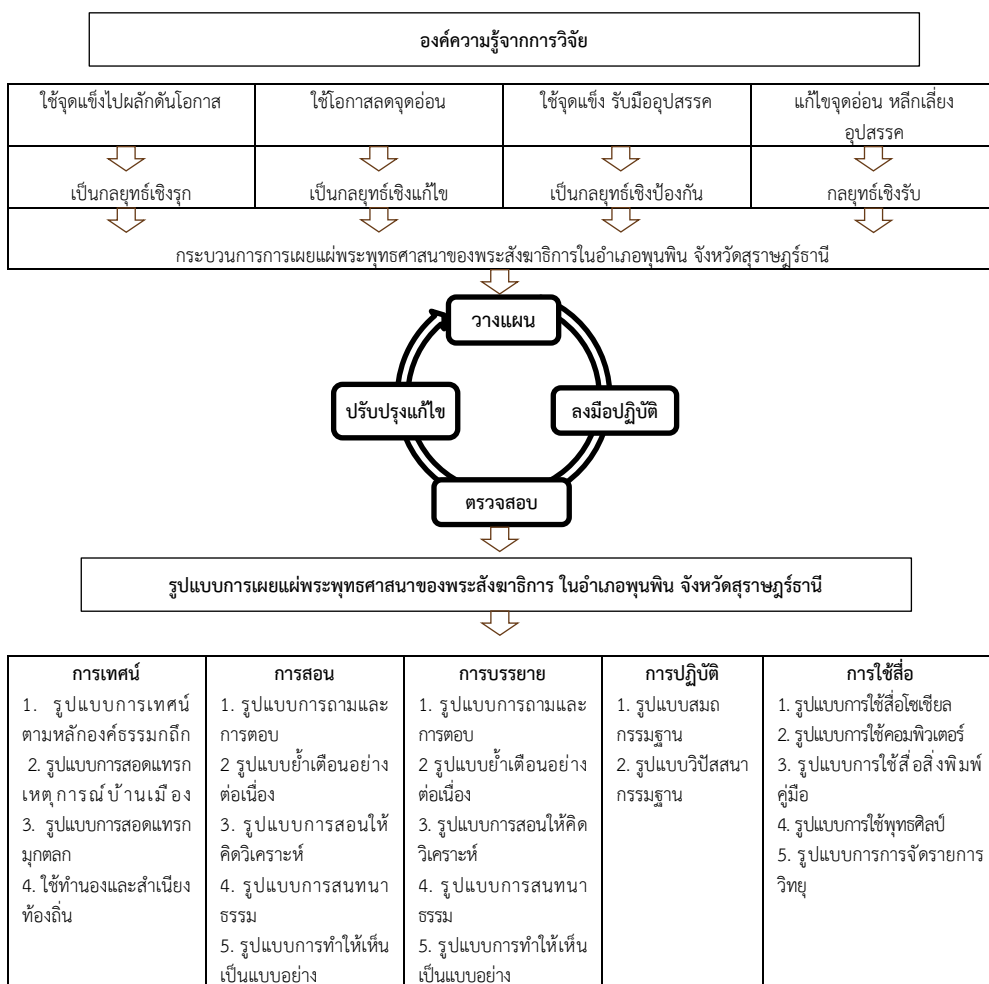
3. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพุนพิน จังหวัด
สุราษฎร์ธานี พบว่า มีรูปแบบการเทศน์ตามหลักองค์ธรรมกถึก 5 ประการเป็นหลักแทรก
มุขตลกเข้าไป เพื่อจูงใจผู้ฟัง ใช้สำเนียงท้องถิ่นประกอบการเทศน์ การสอนแบบสนทนา
ธรรม การบรรยายมีรูปแบบที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละงาน การนำปฏิบัติจะนำ
ปฏิบัติแบบสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน การใช้สื่อจะมีสื่อในหลายช่องทาง
โดยเฉพาะสื่อโซเชียลต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูวิมลพัฒนกิจโกศล
(ชนพล เขมปญโญ) (2560) ได้วิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติ
พันธุ์ลื้อของพระธรรมจาริก ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนา
ให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้น
ให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด
การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อ รูปแบบปฏิบัติและวิธีฝึก
ปฏิบัติการสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน กระตุ้นให้คนสนใจด้านปฏิบัติให้ได้
หลักสูตรต้องปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย สอดคล้องกับการวิจัยของพระครูสังฆรักษ์พิทยา
ญาณธโร (ปิยวรากุล) (2561) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมดิจิทัลของพระสงฆ์ไทยผ่านทางช่องทางเฟสบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ เป็นไปในรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย เช่น การปาฐกถา การบรรยาย ฯลฯ แล้วนำเสนอพุทธธรรมด้วยการอัปโหลดวิดีโอตามช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังจะได้รับฟังธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล เพื่อเป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กับบุคคลที่ไม่มีเวลาในการเข้าวัด เป็นต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระจรรณนุชโพโม (2562) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการเทศนาของพระสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการพัฒนาการเทศนาตามหลักพุทธรวิธี 4 ด้วยการส่งสารผ่านหลักวจีสุจริต อายตนะ และวุฒิธรรม ด้านผู้ส่งสารเข้าใจหลักธรรม และสื่อถึงอย่างชัดเจน ด้านสารเนื้อหาธรรมมีประโยชน์ ไม่เหลวไหล และเหมาะสม ด้านช่องทางในการส่งเสริมการเทศนาด้วยเสียงเทศนาที่ดังและดี และผู้รับสารเตรียมหลักสูตรเทศนาให้เหมาะสม สามารถนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย พบว่า รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีจากการวิเคราะห์สภาพทั่วไป พบว่า จุดแข็ง คือ มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ มีการจัดการประชุมร่วมอยู่ประจำทุกเดือน พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ มีความรู้ความทั้งทางโลกและ องค์ความรู้จากการวิจัย มามะ ด้านจุดอ่อน คือ สังฆาธิการ ส่วนใหญ่มีภาระงานที่ล้นมือ พระสังฆาธิการบางส่วน ยังไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาทางโลกมากนัก ขาดแคลนบุคลากรที่มีศักยภาพ และไม่สามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ มาบูรณาได้อย่างเต็มที่ โอกาส คือ โครงสร้างและสายงานการบังคับบัญชาของคณะสงฆ์เอื้อต่อการดำเนินงาน มีเทคโนโลยีทางการสื่อสารสมัยใหม่ ประชาชนโดยตระหนักถึงศีลธรรมคุณธรรมที่เสื่อมทรามลง ประชาชนมีความพร้อมเพรียงสามัคคี และเจ้าคณะผู้ปกครอง ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา และอุปสรรค คือ กระแสสังคมมีการแปรเปลี่ยน ปัญหาเรื่องการแพร่ระบาดของสารเสพติด งบประมาณไม่เพียงพอ และปัญหาด้านเวลาที่มีเวลาไม่ตรงกัน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีดังนี้

การศึกษาสภาพทั่วไปจึงนำไปสู่กระบวนการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 ต้องใช้กระบวนการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวงจรคุณภาพของเดมมิง (Deming) คือ การวางแผน (Plan - P) การปฏิบัติตามแผน (Do - D) การตรวจสอบ (Check - C) นำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไข (Action - A) และ

ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ประการที่ 2 ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวทาง 5 ประการ คือ การเทศน์ การสอน การบรรยาย การนำปฏิบัติ และการใช้สื่อ

สามารถสร้างรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอ พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ 2 ขั้นตอน กระบวนการขั้นแรก เริ่มต้นจากการพิจารณาถึง การใช้จุดแข็งไปผลักดันโอกาสเป็นกลยุทธ์เชิงรุก ใช้โอกาสลดจุดอ่อนเป็นกลยุทธ์เชิงแก้ไข ใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรคเป็นกลยุทธ์เชิงป้องกัน และแก้ไขจุดอ่อนพร้อมกับหลีกเลี่ยง อุปสรรคเป็นกลยุทธ์เชิงรับ เพื่อกำหนดรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องกับ กระบวนการในขั้นที่สอง กระบวนการขั้นที่สอง ใช้กระบวนการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยวงจรคุณภาพ PDCA ให้ครอบคลุมการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตาม แนวทาง 5 ประการ คือ การเทศน์ การสอน การบรรยาย การนำปฏิบัติ และการใช้สื่อ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เจ้าคณะผู้ปกครองควรจัดทำแผนในกระจายงานแก่พระสังฆาธิการ อย่างเหมาะสม เพื่อแบ่งเบาหน้าที่ล้นมือ เปิดโอกาสให้ได้ทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่มากยิ่งขึ้น
2. ควรให้การสนับสนุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร และเยาวชน เพื่อเป็นกำลัง ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. คณะสงฆ์ หน่วยงาน และชาวบ้าน ควรจัดทำโครงการฝึกอบรม เพื่อหาบุคลากร ที่มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
4. สำนักงานพระพุทธศาสนา ควรจัดหาวิทยากรอบรมให้ความรู้แก่พระสังฆาธิการ ด้านการใช้สื่อเทคโนโลยี เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พระสังฆาธิการควรปรับวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน
2. ควรเลือกรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีความเหมาะสมกับบริบททาง สังคม
3. ควรเรียนรู้การใช้สื่อสารสนเทศ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น เพื่อปรับ รูปแบบการดำเนินงาน ให้มีความสอดคล้องกับสังคมในยุคปัจจุบัน
4. ควรจัดตั้งภาคีเครือข่าย ร่วมกันในการออกแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างเป็นลำดับขั้นตอน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารงานของพระสังฆาธิการด้านอื่น ให้ครอบคลุมขอบข่ายภาระงานของคณะสงฆ์

2. ควรทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย และต่างประเทศ
3. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
4. ควรทำการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับแนวทางการสร้างภาคีเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- พระครูธรรมศุภ (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน) และคณะ. (2566). NEXT NORMAL: แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงวิถีทางสังคมของไทย. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 6(1), 137-158.
- พระครูวิมลพัฒนกิจโกศล (ชนพล เขมปณโณ). (2560). ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อของพระธรรมจาริก. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 15-28.
- พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระธมโม. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ดุष्ฎิณีพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎิบัณฑิต สาขาวิชาจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์พิทยา ญาณธโร. (2561). ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ยุคดิจิทัล (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุทธิกิจโกศล (สมภพ สุวโจ). (2558). รูปแบบการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี (ดุष्ฎิณีพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎิบัณฑิต สาขาวิชาจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุนทรสารวาทิ (ทองดี ญาณสาโร). (2565). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสังฆาธิการอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 5(1), 113-125.
- พระจรรุญ จันทูปโม. (2562). รูปแบบการพัฒนาการเทศนาของพระสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ (ดุष्ฎิณีพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎิบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). *จาริกบุญ-จาริกธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.

- พระปลัดธีรภัทร์ นาถสีโล. (2564). การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทางการศึกษาโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4. วารสารมหาจุฬานาครธรรม, 8(7), 64-77.
- ไพโรจน์ ดวงศรี. (2558). รูปแบบโครงสร้างองค์การ และบทบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการที่มีผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

การประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการจากองค์การบริหารส่วนตำบล
ปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช*

ASSESSMENT OF SATISFACTION OF SERVICE RECIPIENTS FROM
PAK NAKHON SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION,
MUEANG DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

ปาริชาติ ชุมพงศ์, ธีรยุทธ ชะนิล

Parichat chumpong, Teerayuth Chanil

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: Parichat_chu@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2. ศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากร คือ ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร จำนวน 5,120 คน กลุ่มตัวอย่างจากสูตรการคำนวณของทาโร ยามาเน่ ได้จำนวน 371 คน เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้ง 5 ด้าน พบว่า งานด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.78 (ร้อยละ 95.57) สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏว่า ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีค่าเฉลี่ย 4.79 (ร้อยละ 95.83) มากที่สุด รองลงมา คือ ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ มีค่าเฉลี่ย 4.78 (ร้อยละ 95.65) ด้านช่องทางการให้บริการ มีค่าเฉลี่ย 4.77 (ร้อยละ 95.44) และด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ 4.77 (ร้อยละ 95.36) ตามลำดับ 2. ปัญหาอุปสรรค พบว่า ระบบและขั้นตอนต่าง ๆ มีความซับซ้อน เข้าถึงได้ยาก บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในงานไม่ทั่วถึง สถานที่ในการบริการไม่อำนวย และช่องทางการให้บริการไม่ครอบคลุม ควรมีการพัฒนาาระบบและปรับปรุงขั้นตอนการให้บริการ พร้อมทั้งพัฒนาบุคลากร

*Received November 14, 2024; Revised December 10, 2024; Accepted December 24, 2024

เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ ตามภาระหน้าที่ของตนเอง จัดสถานที่บริการให้มีความโปร่งโล่งสบาย และเพิ่มช่องทางการให้บริการประชาชนหลากหลาย เพื่อเพิ่มความสะดวกและรวดเร็วให้กับประชาชน ที่มาใช้บริการ

คำสำคัญ: การประเมิน; ความพึงพอใจ; ผู้รับบริการ; องค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร; นครศรีธรรมราช

Abstract

This research article aims to 1. examine the satisfaction of service recipients towards the services provided by the Pak Nakhon Subdistrict Administrative Organization, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province and 2. Revenue and Tax Services, 3. Public Health and Environmental Services, 4. Education Services, and 5. Public Works and Building Permits; and 2. explore the problems, obstacles, and possible improvements in the services offered by the Pak Nakhon Subdistrict Administrative Organization, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province. This study uses survey research, targeting a population of 5,120 people from Pak Nakhon Subdistrict. The sample size, calculated using Taro Yamane's formula, is 371 participants. Data collection was conducted using a questionnaire, and the analysis was performed using frequency, mean, and standard deviation.

The research findings indicate that 1. the satisfaction of service recipients with the services provided by the Pak Nakhon Subdistrict Administrative Organization, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province, across all five areas, is highest in Community Development and Social Welfare, with a mean score of 4.78 (95.57%). When analyzing by specific factors, the area with the highest satisfaction is convenience, with a mean score of 4.79 (95.83%), followed by service processes and procedures at 4.78 (95.65%), service channels at 4.77 (95.44%), and service personnel at 4.77 (95.36%). 2. Problems and obstacles identified include complex systems and procedures that are difficult to access, insufficient knowledge among personnel, inadequate service facilities, and limited service channels. Recommendations include developing and simplifying service systems and processes, training personnel to improve job-specific knowledge, arranging more comfortable

service facilities, and expanding service channels to enhance convenience and efficiency for the public.

Keywords: Assessment; Satisfaction; Service Receiver; Pak Nakhon Subdistrict Administrative Organization; Nakhon Si Thammarat

บทนำ

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นในรูปแบบชุมชนชนบท และถือเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย โดยจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 5 ในปี พ.ศ. 2546 ทำให้ อบต. มีสถานะเป็นนิติบุคคลและสามารถดำเนินงานได้อย่างอิสระภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย มีรายได้และทรัพย์สินของตนเอง การจัดตั้ง อบต. เริ่มต้นครั้งแรกในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2538 และจนถึงสิ้นปี พ.ศ. 2562 อบต. มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 5,324 แห่งทั่วประเทศ (ประกาศกรมการปกครอง เรื่อง แจ้งข้อมูลทางการปกครอง, 2563) การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารราชการแผ่นดิน โดยรัฐบาลได้มอบอำนาจในการดำเนินงานตามหลักการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและจัดบริการสาธารณะบางประเภทเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน อย่างไรก็ตาม หน่วยงานท้องถิ่นยังคงต้องดำเนินนโยบายภายใต้นโยบายแห่งรัฐ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 284 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการ การบริหารงานบุคคล การเงิน และการคลังในระดับหนึ่ง ตามหลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) อบต. เป็นหน่วยงานราชการที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนในท้องถิ่น มีหน้าที่หลักในการบริหารจัดการบริการสาธารณะตามกฎหมาย เพื่อสร้างประโยชน์สุขและคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชนในพื้นที่ (โกวิทย์ พวงงาม, 2548)

การบริการสาธารณะ คือการบริการหรือกิจกรรมที่รัฐจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและตอบสนองความต้องการของสังคมโดยรวม กิจกรรมเหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายปกครองและมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น และสนับสนุนการพัฒนาของประเทศโดยรวม หลักการสำคัญในการจัดบริการสาธารณะ คือการสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และมีความเสมอภาค ความต่อเนื่อง และความโปร่งใสในการให้บริการ (อรัญญิก กักพล, 2552)

องค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ในการให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นซึ่งให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพการปฏิบัติราชการ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินมาตรฐานการปฏิบัติราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 5 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการ การบริหารงานบุคคลและกิจการสภา การเงินและการคลัง การบริการสาธารณะ และธรรมาภิบาล การประเมินนี้ครอบคลุม 4 มิติหลัก คือ ด้านประสิทธิผล คุณภาพการให้บริการ ประสิทธิภาพ และการพัฒนาองค์กร (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2560) ด้วยภารกิจในการจัดบริการสาธารณะตามกรอบกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลปากนครจึงจำเป็นต้องยกระดับมาตรฐานการให้บริการประชาชนโดยยึดแนวทางการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) ของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งประกอบด้วยหลักนิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า เพื่อให้การปฏิบัติราชการมีประสิทธิภาพสูงสุด ครอบคลุมถึงคุณภาพในการให้บริการและการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน อีกทั้งส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการท้องถิ่น

ดังนั้น การประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการจากองค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจและประเมินคุณภาพการให้บริการว่าผู้รับบริการมีความพึงพอใจในระดับใด รวมถึงการค้นหาค้นหาและอุปสรรคในการให้บริการ พร้อมเสนอแนวทางพัฒนา ข้อมูลและข้อเสนอแนะที่ได้จากการสำรวจนี้จะถูกนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนครต่อไป เพื่อให้การบริการประชาชนมีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร จำนวน 5,120 คน (สำนักปลัดเทศบาลเทศบาลตำบลปากนคร, 2566)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง จากสูตรการคำนวณของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 371 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความพึงพอใจต่อการได้รับบริการ 5 ด้าน ได้แก่ 1. งานด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม 2. งานด้านรายได้และภาษี 3. งานด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม 4. งานด้านการศึกษา 5. งานด้านโยธา การขออนุญาตปลูกสิ่งปลูกสร้าง และ ตอนที่ 3 ปัญหา ข้อเสนอแนะของผู้รับบริการ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 คณะผู้ประเมินได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการประเภทต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2566 ถึง 30 กันยายน พ.ศ. 2567

4.2 คณะผู้ประเมินได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงตามข้อเท็จจริง

4.3 จากนั้นได้นำข้อมูลที่รวบรวมมา ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนการประเมินต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชใน 5 ด้าน ได้แก่ 1. งานด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม 2. งานด้านรายได้หรือภาษี 3. งานด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม 4. งานด้านการศึกษา 5. งานด้านโยธา การขออนุญาตปลูกสิ่งปลูกสร้าง

ตารางที่ 1 ความพึงพอใจในการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร โดยภาพรวม

งานที่ประเมิน	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ร้อยละ	ระดับความพึงพอใจ
ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ	4.75	3.87	0.90	มาก
ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ	4.76	3.81	0.72	มาก
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.78	3.58	0.71	มาก
ด้านช่องทางการให้บริการ	4.77	3.80	0.85	มาก
ภาพรวม	4.77	3.76	0.52	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ภาพรวมผู้รับบริการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 (ร้อยละ 95.35) เมื่อพิจารณารายด้านปรากฏว่า ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.78 (ร้อยละ 95.60) มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านช่องทางการให้บริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 (ร้อยละ 95.48) ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.76 (ร้อยละ 95.29) ส่วนด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 (ร้อยละ 95.01) ตามลำดับ

2. ปัญหา อุปสรรค พบว่า มีข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลให้การบริการไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ระบบและขั้นตอนต่าง ๆ มีความซับซ้อน ทำให้ผู้ที่ต้องการใช้บริการประสบปัญหาในการเข้าถึงและเข้าใจขั้นตอนเหล่านี้ได้ยาก อีกทั้ง บุคลากรบางส่วนยังขาดความรู้และความเข้าใจในงานอย่างทั่วถึง ทำให้การให้บริการขาดความแม่นยำและมีประสิทธิภาพต่ำ นอกจากนี้ สถานที่บริการที่มีอยู่ยังไม่เอื้อต่อการให้บริการในบางกรณี เช่น มีพื้นที่คับแคบหรือไม่เป็นระเบียบ ทำให้ผู้ใช้บริการรู้สึกอึดอัดและไม่สะดวกสบาย รวมถึงช่องทางการให้บริการที่จำกัด ทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของประชาชนได้อย่างเต็มที่ และแนวทางพัฒนาการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ควรมีการพัฒนาระบบและปรับปรุงขั้นตอนการให้บริการให้มีความเรียบง่ายและเข้าใจง่ายมากขึ้น ลดความซับซ้อนเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้สะดวก นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร ให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในภาระหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจนและสามารถให้บริการได้อย่างมืออาชีพ รวมทั้งการจัดสถานที่ให้บริการให้มีความโปร่ง โล่งสบาย และเป็นระเบียบ ซึ่งจะช่วยสร้างความประทับใจให้กับผู้มาใช้บริการการเพิ่มช่องทางการให้บริการให้ครอบคลุมและหลากหลายมากขึ้นก็เป็นสิ่งสำคัญ อาจมีการพัฒนาช่องทางออนไลน์หรือช่องทางดิจิทัลอื่น ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการบริการได้ง่ายและ

รวดเร็วขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการผ่านแอปพลิเคชัน เว็บไซต์ หรือการสนับสนุนการติดต่อผ่านโทรศัพท์มือถือ ซึ่งจะช่วยลดระยะเวลาการรอคอยและเพิ่มความสะดวกสบายให้กับประชาชน ทั้งหมดนี้จะช่วยพัฒนาคุณภาพการบริการให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมผู้รับบริการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด อภิปรายได้ว่า 1. ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ องค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร มีขั้นตอนการให้บริการไม่ยุ่งยาก ซับซ้อนและมีความคล่องตัว มีความชัดเจนของแผนผังในการแสดงขั้นตอนการให้บริการ มีความรวดเร็วในการให้บริการแต่ละขั้นตอน มีการจัดลำดับก่อนหลังของผู้มารับบริการอย่างเท่าเทียม มีความชัดเจนในการแนะนำขั้นตอนในการให้บริการ ระยะเวลาในการให้บริการมีความเหมาะสม 2. ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ องค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร มีเจ้าหน้าที่ให้บริการต่อผู้รับบริการโดยไม่เลือกปฏิบัติมีความรู้ความสามารถในการให้บริการ การพูดจาสุภาพเรียบร้อย ยิ้มแย้ม แจ่มใส มีความเอาใจใส่ กระตือรือร้น เต็มใจ และพร้อมให้บริการ มีความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ (ไม่รับสินบน) และจำนวนเจ้าหน้าที่เพียงพอให้บริการก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้มารับบริการ อย่างไรก็ตามควรพัฒนางานด้านนี้ต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มากยิ่งขึ้น 3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก องค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร มีความพร้อมและความเพียงพอของวัสดุอุปกรณ์ในการให้บริการ มีอุปกรณ์และเครื่องมือที่มีคุณภาพ และทันสมัยมีความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ห้องน้ำ รวมทั้งมีการจัดการสถานที่มีความเป็นระเบียบ สะอาด และสะดวก โดยมีข้อความบอกจุดบริการ ป้ายมีความชัดเจน เข้าใจง่าย มีการจัดข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นไว้ให้ผู้ใช้บริการก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้มารับบริการ อย่างไรก็ตามควรพัฒนางานด้านนี้ต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มากยิ่งขึ้น 4. ด้านช่องทางการให้บริการองค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร มีช่องทางการให้บริการหลากหลาย ดังนี้ การให้บริการทางระบบอินเทอร์เน็ต การให้บริการนอกสถานที่ หน่วยเคลื่อนที่ การให้บริการของศูนย์บริการร่วม การให้บริการนอกเวลาราชการและการให้บริการในเวลาราชการ ก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้มารับบริการ อย่างไรก็ตามควรพัฒนางานด้านนี้ต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพงษ์ศักดิ์ เจริญผล (2544) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการฝ่ายปกครอง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจด้านการให้บริการระดับมาก ด้านการประสานงานในระดับมาก และยังพบว่า ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการฝ่ายปกครอง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ และสอดคล้องกับการวิจัยของสภาพร สุตเสนาะ (2544) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการของสำนักงานทะเบียนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่าความพึงพอใจของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งในภาพรวมและในด้านต่าง ๆ ได้แก่ อรรถาธิบายของเจ้าหน้าที่ กระบวนการปฏิบัติงาน สถานที่ และการประชาสัมพันธ์ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความพึงพอใจจากมากไปน้อย คือ ด้านกระบวนการปฏิบัติงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านสถานที่ และการประชาสัมพันธ์ ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านอรรถาธิบายของเจ้าหน้าที่ ปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ต่อความพึงพอใจในการบริการด้านทะเบียน ได้แก่ ระดับการศึกษา ในขณะที่ปัจจัยอื่น ๆ เช่น เพศ อายุ อาชีพ ระยะทางจากอำเภอ ความรู้เกี่ยวกับงานทะเบียน เรื่องที่มาขอใช้บริการ และระยะเวลาที่ใช้ในการติดต่อ ไม่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการบริการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. ปัญหา อุปสรรคและแนวทางพัฒนาการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช อภิปรายได้ว่า การบริการยังมีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้ไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ระบบและขั้นตอนที่ซับซ้อน ทำให้ประชาชนเข้าถึงได้ยาก บุคลากรบางส่วนยังขาดความรู้ที่เพียงพอในการให้บริการ สถานที่ให้บริการคับแคบและไม่เป็นระเบียบ รวมถึงช่องทางการบริการที่จำกัด แนวทางพัฒนาการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร ควรปรับปรุงระบบและขั้นตอนให้เรียบง่ายและเข้าถึงได้สะดวก พัฒนาทักษะบุคลากรให้สามารถให้บริการอย่างมืออาชีพ จัดสถานที่ให้เป็นระเบียบ โปร่งโล่ง และเพิ่มช่องทางการบริการที่หลากหลาย เช่น บริการออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชัน เว็บไซต์ หรือการติดต่อผ่านมือถือ เพื่ออำนวยความสะดวกและลดเวลารอคอย ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของวรารณณ์ ทวีวุฒิทรัพย์ และคณะ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของผู้รับบริการในโรงพยาบาลรัฐ : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลอานันทมหิดล ศึกษาในระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการ ร้อยละ 57.6 พึงพอใจมากต่อการบริการของโรงพยาบาล ผู้รับบริการ ร้อยละ 39.7 พึงพอใจปานกลาง จากร้อยละของความพึงพอใจมากและพึงพอใจปานกลางรวมกันได้อัตราความพึงพอใจเท่ากับร้อยละ 97.3 ปัจจัยที่ผู้รับบริการส่วนใหญ่ตอบว่าพึงพอใจปานกลางคือการจัดการระบบบริการ ร้อยละ 55.2 ค่าบริการร้อยละ 55.4 การจัดและดูแลสถานที่ร้อยละ 51.7 การบริการผู้ป่วยใน ร้อยละ 52.4 จากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพบว่าปัจจัยทุกด้านมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจกล่าว

โดยรวม คือ เมื่อการบริการในด้านต่าง ๆ ดีกว่า น่าจะทำให้มีความพึงพอใจมาก และสอดคล้องกับอร่าม สัมพะวงศ์ (2541) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อการให้บริการของสำนักงานทะเบียนอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 100 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลผลการวิจัยศึกษา พบว่า ในภาพรวม ผู้รับบริการมีความพึงพอใจในการบริการของสำนักงานทะเบียนอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจในการบริการ แยกตามองค์ประกอบรายละเอียดพบว่า ผู้รับบริการมีความพึงพอใจมากที่สุด ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการรองลงมาคือด้านระยะเวลาในการดำเนินงานและด้านกระบวนการให้บริการ ตามลำดับ และมีความพึงพอใจน้อยที่สุดด้านที่ให้บริการปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของผู้รับบริการคือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานของสำนักงานอำเภอปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของผู้รับบริการ คือ เพศ อายุ สถานภาพ สมรส อาชีพ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวนบุตร ระยะทาง จากบ้านถึงสำนักงานทะเบียนอำเภอ ประสบการณ์ในการมาขอรับบริการของสำนักทะเบียนแห่งนี้

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากงานวิจัยเรื่อง การประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการจากองค์การบริหารส่วนตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้องค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้ดังนี้

1. การประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อการให้บริการแบ่งออกเป็น 5 ด้านหลัก ได้แก่ พัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม, รายได้และภาษี, สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, การศึกษา, และงานโยธา (การขออนุญาตปลูกสิ่งปลูกสร้าง) ซึ่งด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมเป็นด้านที่ผู้รับบริการพึงพอใจมากที่สุด โดยการประเมินนี้ใช้การวิเคราะห์สถิติและวัดผลตามค่าเฉลี่ยของระดับความพึงพอใจ

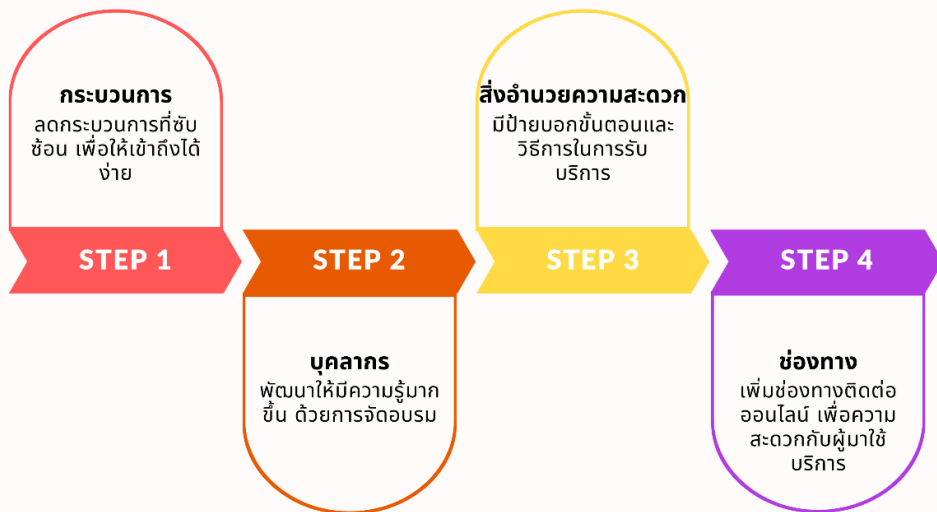
2. ปัญหาและอุปสรรคในการบริการ พบว่า มีอุปสรรคหลายประการ เช่น ความซับซ้อนของระบบและขั้นตอนที่เข้าถึงได้ยาก การขาดความรู้ของบุคลากรในบางเรื่อง รวมถึงสถานที่ที่ไม่เอื้อต่อการให้บริการและช่องทางการบริการที่จำกัด ซึ่งทำให้ประชาชนรู้สึกไม่สะดวกและไม่สามารถเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึง

3. แนวทางพัฒนา มีข้อเสนอให้ปรับปรุงระบบบริการให้เรียบง่ายและชัดเจนขึ้น และให้พัฒนาบุคลากรเพื่อให้มีความรู้ในงานที่รับผิดชอบ การปรับปรุงสถานที่ให้บริการให้มีบรรยากาศที่ดี สะดวกสบาย และเพิ่มช่องทางการบริการที่หลากหลาย เช่น การให้บริการผ่านระบบออนไลน์ องค์ความรู้จากการวิจัยนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ในการพัฒนาและปรับปรุงการให้บริการแก่ประชาชน

เพื่อเพิ่มความพึงพอใจและประสิทธิภาพในการทำงานได้ โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นภาพได้ดังนี้

แนวทางพัฒนาบริการที่ครอบคลุมทุกมิติ 4 ขั้นตอน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เทศบาลควรจัดทำแนวทางและนโยบายสนับสนุนให้หน่วยงานท้องถิ่นพัฒนาระบบการบริการสาธารณะโดยเน้นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน
2. ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการให้บริการ เช่น การพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์หรือระบบดิจิทัลที่เชื่อมโยงข้อมูล
3. ปรับโครงสร้างระบบการให้บริการให้มีความเรียบง่าย ชัดเจน และเข้าถึงได้สะดวก เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. จัดทำโปรแกรมฝึกอบรมบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการให้บริการประชาชน

2. จัดการอบรมบุคลากรในด้านการใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการบริการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

3. ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่มีความเป็นมืออาชีพ และสามารถให้บริการประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการ

2. ค้นคว้าปัจจัยทางด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่ เช่น การสื่อสารและความเอาใจใส่ในการให้บริการ

3. นำผลการศึกษามาพัฒนาวิธีการให้บริการที่เหมาะสมและตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2560). รายงานสรุปผลการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สถ – อบท) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560. สืบค้น 20 มกราคม 2566, จาก <https://shorturl.asia/ATR4o>

โกวิทย์ พวงงาม. (2550). การปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: ส. เอเชียเพลส (1989).

พงษ์ศักดิ์ เจริญผล. (2544). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการฝ่ายปกครอง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง (ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

วรภรณ์ ทวีวุฒิทรัพย์ และคณะ. (2543). ความพึงพอใจของผู้รับบริการในโรงพยาบาลรัฐ : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลอานันทมหิดล (วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สถาพร สุดเสนาะ. (2544). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการของสำนักทะเบียนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สำนักปลัดเทศบาลเทศบาลตำบลปากนคร. (2566). สภาพและข้อมูลพื้นฐาน. สืบค้น 20 มกราคม 2566, จาก <https://www.paknakhon.go.th/general1.php>

อรรถัย กักผล. (2552). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.

- อร่าม สัมพะวงศ์. (2541). ความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อการให้บริการของสำนักงานทะเบียนอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี (วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคม). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). New York: Harper and Row.

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เหมาะสมของผู้สูงอายุในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา*

APPROPRIATE PRACTICE OF VIPASSANA MEDITATION AMONG THE ELDERLY IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

พระเทพวิสุทธิโสภณ (เฉลา เทชวนโต), นเรศ ฤทธิเดช

Phrathepvisutthisophon (Chalao Techuanto), Naret Ritthidej

วัดราชคฤห์วรวิหาร กรุงเทพมหานคร

Wat Ratchakriha Woravihara, Bangkok

Corresponding Author E-mail: naret200430@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษากระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้สูงอายุ 2. ศึกษาอารมณ์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้สูงอายุ และ 3. ศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีโดยการให้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นไปตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 18 รูปหรือคน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มที่ 2 พระวิปัสสนาจารย์ และกลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ

ผลการวิจัยพบว่า 1. การปฏิบัติกรรมฐานมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ดีขึ้น ตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานมีสติเข้าถึงธรรมในธรรมคือ ตามความเป็นจริง ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิต และธรรม ย่อมทำให้เกิดคุณธรรมข้ออื่นขึ้นในจิต และสามารถจะพิสูจน์ได้ด้วยตัวเอง ทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในวิถีทางที่ดี ที่ถูกต้อง หมั่นประกอบแต่กรรมดี รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัย 4 2. การกำหนดอารมณ์กรรมฐานนั้น เป็นสภาวะธรรมในขณะเดินจงกรมรู้สภาวะธรรม อาการเดิน แข็ง ตึง หย่อน ในท่าทางที่เดิน สภาวะการเป็นจริงที่ปรากฏรู้สึก คือ จิตสัมผัสว่า ร้อน เย็น สบาย ไม่สบาย รู้กายที่นั่นว้าน้อย่างไร รู้สภาวะธรรมที่กายใจอย่างวางเฉย การปฏิบัติวิปัสสนาตามขั้นตอน เห็นสภาวะของทวารทั้ง 6 ในของขณะการเดินจงกรม และการนั่งสมาธินั้น และ 3. การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานช่วยการจัดการชีวิตให้เป็นระบบมากขึ้น ให้มีสมาธิกับสิ่งที่ทำอยู่กับปัจจุบันได้นานไม่วอกแวกไปกับสิ่งรอบข้าง

*Received October 19, 2024; Revised October 29, 2024; Accepted November 8, 2024

ก่อให้เกิดความรำเริงแจ่มใสได้ จะต้องปราศจากความทุกข์ ไม่มีความเจ็บป่วยเกิดขึ้น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทำให้เกิดความรำเริงสดใสได้

คำสำคัญ: วิปัสสนากรรมฐาน; ผู้สูงอายุ; จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

The objectives of this research article are 1. to study the process of Vipassana meditation practice for the elderly, 2. to study the emotions of the practice of Vipassana meditation among the elderly, and 3. to study guidelines for practicing Vipassana meditation that are appropriate for the elderly. This is a qualitative research study. Data was collected through in-depth interviews using purposive sampling to ensure the selection of appropriate representatives. The sample consisted of 18 individuals, divided into three groups: 1. Buddhist scholars 2. Vipassana meditation masters (Vipassana teachers) 3. Elderly practitioners.

The research results found that: 1. Meditation practice plays an important role in improving the quality of life of the elderly according to the principles of Buddhism. By practicing Vipassana meditation, one can be mindful of the truth in the truth, which is the truth. Those who practice the four foundations of mindfulness, namely the body, feelings, mind and nature, will develop other virtues in their minds and be able to prove it by themselves. This allows them to live in a good and correct way, diligently doing good deeds, and knowing the limits of consuming the four requisites. 2. Determining the meditation mood is the state of nature while walking meditation, knowing the state of nature, the symptoms of walking, stiffness, tenseness, and looseness in the walking posture. The actual state that is apparent and felt is the mind's sensation of being hot, cold, comfortable, uncomfortable, knowing the body that is sitting, knowing the state of nature in the body and mind without being indifferent. Practicing Vipassana meditation according to the steps, seeing the state of the six senses while walking meditation and sitting meditation. 3. Practicing Vipassana meditation helps organize life to be more systematic, allowing concentration on what is being done in the present for a long time without being distracted by the

surroundings, resulting in cheerfulness and brightness. It must be free from suffering and no illness. Practicing Vipassana meditation can make you feel cheerful and cheerful.

Keywords: Vipassana Meditation; Elderly; Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด เทคโนโลยีมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องสังคมเมืองกระจายออกไปอย่างกว้างขวาง ประชาชนต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดความเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวันอย่างรวดเร็ว ปัญหาสุขภาพจิตจึงนับเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ทุกคนต้องตกอยู่ในความเครียด ความหวาดหวั่น วิถีที่กังวล ต้องปรับตัวกับวิถีชีวิตใหม่ที่ไม่วุ่นวายและข้อจำกัดในการทำงานและการประกอบอาชีพ เกิดความไม่มั่นคงทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ สะสมกลายเป็นภาวะของความท้อแท้ใจที่นำมาสู่ภาวะซึมเศร้าและการฆ่าตัวตาย (ศูนย์สุขภาพจิต 6, 2563) มนุษย์ทุกคนล้วนมีจิตเป็นตวัน มีจิตเป็นตัวเริ่มต้น มีจิตเป็นตัวขับเคลื่อนไปสู่การกระทำกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว กรรมเหล่านั้น ล้วนเกิดจากการเริ่มต้นของจิตที่คิดดีและคิดชั่ว ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจ เป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะทำชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น” “ถ้าคนมีใจดี ก็จะทำดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น” (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/1/23, ขุ.ขุ. (ไทย) 25/2/24)

ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมดำรงอยู่และหมุนวนไปตามสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปตามกระแสแห่งการดิ้นรนเอาตัวรอดของชีวิต แต่การดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายทั้งที่รู้ว่าชีวิตที่ปรากฏนี้ เป็นไปตามภาวะแห่งทุกข์ การปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากรรมฐานเป็นอุบายที่ทำให้เรื่องปัญญาเป็นการสอนให้บุคคลใช้สติปัญญา ความเพียรพยายามแห่งพินิจดูตนเองที่เรียกว่า ขั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ หรือกล่าวโดยสรุปว่า เป็นรูปและนาม คำว่า “รูป” คือ สิ่งที่เราเห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู สูดดมด้วยจมูก ชิมรสด้วยลิ้น ถูกต้องด้วยกาย เพราะฉะนั้นสิ่งใดที่เป็น รูป เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ซึ่งบุคคลสัมผัสได้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย เรียกว่า รูป ส่วนสิ่งที่เราสามารถรับรู้ได้ด้วยใจ หรือด้วยอารมณ์ความรู้สึก เรียกว่า นาม เมื่อบุคคลได้ใช้ปัญญาพินิจพิจารณาองค์รูปนามเหล่านั้นในแง่ของความเป็นจริงตามหลักของสามัญลักษณ์ คือ ลักษณะที่เสมอกันในสัตว์ และสังขารทั้งหลาย (พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑิตญาโณ), 2535)

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าเป็นผู้อบรมสั่งสอนด้วยตนเอง เป็นการสอนที่มีคุณลักษณะเฉพาะหรือเรียกว่าเป็นลีลาในการสอน 4 อย่าง ได้แก่ 1. สันติสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา 2. สมาทปนา จูงใจให้เห็นจริงด้วยชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ 3. สมุตเตชนา เร้าใจให้เห็นแก่ผลแล้ว บังเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก และ 4. สัมปหังสนา ชโลมใจให้แช่มชื่น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามความเหมาะสมของผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยอาศัยการกำหนดรู้จักเป็นอารมณ์ เป็นการศึกษาหลักการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาและอารมณ์ของการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา และศึกษาผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ว่ามีคุณภาพชีวิตเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมถึงการพัฒนาตนเองทางด้านกาย จิตใจ ปัญญา แก่การสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาอารมณ์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบการวิจัยภาคสนาม (Field-Work Research) เก็บข้อมูลโดยการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยใช้พื้นที่ 5 อำเภอ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ อำเภอมั่นน้อย อำเภอบางปะอิน อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอภาชี และอำเภอบางบาล

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) โดยการให้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นไปตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 18 รูปหรือคน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป กลุ่มที่ 2 พระวิปัสสนาจารย์ จำนวน 5 รูป และกลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ จำนวน 8 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview Form) เพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผลตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความ บริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้ประเด็นคำถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเอกสาร (Document) ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive)

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) โดยการนำข้อมูลที่ได้รับมาเรียบเรียงและจำแนกออกมาอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

1. กระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.1 วิปัสสนากัมมัฏฐานมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุ พบว่า การปฏิบัติกรรมฐานมีส่วนสำคัญในการพัฒนาที่ดีขึ้น ตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา การเจริญวิปัสสนากรรมฐานมีสติเข้าถึงธรรมในธรรมคือ ตามความเป็นจริง ปลอดจากความยินดี ความยินร้าย ได้สมาธิติดต่อกันได้ เพราะคนในสังคมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิต และธรรม ย่อมทำให้เกิดคุณธรรมข้ออื่นขึ้นในจิต เพื่อการพัฒนาไปสู่หลักการปฏิบัติให้เจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไปสามารถมองเห็นได้ในชีวิตประจำวันมีความบริสุทธิ์ทางความประพฤติ ให้เกิดคุณประโยชน์ในด้านสติปัญญาให้รู้จักความพอดีความพอประมาณในการแสวงหาปัจจัย 4 ศีลภาวนาเป็นหลักปฏิสัมพันธ์ที่ดี

กับบุคคลรอบครัว ชุมชน สังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตทำให้เกิดฐานชีวิตที่ดีและมั่นคง

1.2 รูปแบบและวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับผู้สูงอายุ พบว่าการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับผู้สูงอายุ ปฏิบัติเป็นวิปัสสนากัมมัฏฐานจริง ๆ ก็มีอยู่คือเจริญสติตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือ ดูกาย ดูเวทนา ดูจิต และดูธรรม เป็นต้น โดยเฉพาะปัจจุบันสอนแบบยุบหนอ พองหนอ ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามสติปัฏฐาน 4 ส่วนใหญ่เน้นการภาวนา พองหนอ ยุบหนอ การสอนวิธีเดินจงกรม การนั่งสมาธิ เจริญจิตตภาวนานั้น จะมีขั้นตอนการเดิน การนั่งเป็นระยะมี 6 ระยะ ฉะนั้นกระบวนการของการฝึกสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พระวิปัสสนาจารย์มีความรู้สูง ความเชี่ยวชาญ มีปฏิภาณนำเลื่อมใส และสามารถดูแลเอาใจใส่ผู้เข้าร่วมปฏิบัติเป็นอย่างดี และต้องสนับสนุนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วยการนำเอากิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้ผู้สูงอายุมีความสนใจและเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมากยิ่งขึ้นได้

1.3 แนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า แนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติสำนักปฏิบัติธรรมมีการส่งเสริมที่เป็นรูปธรรม ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้สูงอายุ โดยได้รับการส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่มีรูปแบบโดยชัดเจน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเกิดความรู้เท่าทันกิเลสภายในของตน ก่อให้เกิดปัญญา และสามารถใช้ปัญญาเป็นเครื่องกำจัดกิเลสให้คลายทุกข์ได้ด้วยกระบวนการฝึกสติแล้วพิจารณาอารมณ์เดียวให้เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และให้วางอารมณ์ที่ดีและอารมณ์ที่ชั่วไปตามสภาพของอารมณ์ และสามารถช่วยในการแก้ปัญหาในการปฏิบัติและคอยตักเตือนตนเองอยู่เสมอ ต้องมีการกำหนดรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้องกับจริตของกลุ่มผู้สูงอายุเข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

1.4 ปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน พบว่า การปฏิบัติไม่สม่ำเสมอ ขาดครูบาอาจารย์ที่จะสอนการนำปฏิบัติและสั่งอารมณ์ การขาดการปฏิบัติและมีสติอย่างต่อเนื่อง การมีนิเวศน์เครื่องกั้น ความอยากได้ อยากมีในการปฏิบัติให้ก้าวหน้า ผู้ปฏิบัติหลายคนไม่ค่อยให้ความสนใจในการที่จะมาสอบอารมณ์กรรมฐานกับพระวิปัสสนาจารย์ และในบางสำนักปฏิบัติธรรมมีพระวิปัสสนาจารย์จำนวนน้อย และบางท่านเจอพระวิปัสสนาจารย์ที่ไม่มีความรู้ สำนักปฏิบัติธรรมต้องให้ความสำคัญในการดูแลเอาใจใส่ของการปฏิบัติงานในทุกด้าน ซึ่งจะทำให้บุคลากรมีความเชื่อมั่นและมีความตั้งใจในการปฏิบัติ และบางสำนักยังขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ที่เราต้องพัฒนาเขาให้ดีขึ้น เมื่อตรวจสอบได้ว่างานไม่เดินหน้า และต้องจัดให้มีการฝึกอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่ประชาชนอย่างจริงจังสม่ำเสมอ โดยการกำหนดรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

2. อารมณ์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.1 การกำหนดอารมณ์กรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในมหาสติปัฏฐานสูตรพบว่า การกำหนดอารมณ์กรรมฐานนั้นต้องกำหนดทุกอย่างให้ทันอารมณ์จิตก็จะอยู่กับปัจจุบัน ไม่อยู่ในอารมณ์เดียวเพราะจะทำให้เกิดกิเลส สภาวธรรมในขณะเดินจงกรมรู้สภาวธรรม อากาเรดินไหว แข็ง ตึง หย่อน ในท่าทางที่เดิน สภาวการเป็นจริงที่ปรากฏรู้สึกคือจิตสัมผัสสวาร้อน เย็น สบาย ไม่สบาย รู้กายที่นั่นวามั่งอย่างไร รู้สภาวธรรมที่กายใจอย่างวางเฉย การนั่งรู้วามั่งอย่างไร การปฏิบัติวิปัสสนาตามขั้นตอน เห็นสภาวไตรลักษณ์เป็นปกติธรรมตามองเห็นสิ่งเบื้อหน้าเห็นในสังขาร ทวารทั้ง 6 ในของขณะกาเดินจงกรม และการนั่งสมาธิ นั้น ทำให้มียึดมั่นถือมั่นเรื่องการแต่งกาย ความสวยงาม มีอารมณ์และใจเย็นมากขึ้น เมื่อเกิดปัญหาไม่ตี ไม่สบายใจ การส่ง-สออบอารมณ์ เพื่อเป็นการเช็คสภาวธรรมในการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติธรรมว่า สามารถเข้าใจในเชิงการปฏิบัติดีมากน้อยเพียงใด และเป็น การแก้สภาวธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องและชัดเจนตามความเป็นจริง

2.2 เวทนามีประโยชน์หรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานพบว่า การปฏิบัติเวทนานุปัสสนาตามในสติปัฏฐาน 4 คือ การมีสติระลึกรู้เวทนาเป็นฐานที่ตั้งไม่มองเวทนาด้วยความเป็นคน สัตว์ ตัวตนเราเขาไม่มองว่า เรากำลังทุกข์ เรากำลังสุข เราเฉย ๆ แต่มองเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง ที่เห็นความเกิดดับเวทнал้วนไม่เที่ยงเป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา สภาวธรรมในขณะของการเดิน การนั่งสมาธิ ให้ระลึกถึง ลมหายใจเข้า ออก กำหนดรู้สภาวเวทนายระลึกรู้ลมหายใจเข้า ออก จิตคิดสิ่งใดกำหนดรู้ เวทนามีความสำคัญมาก เพราะในเวทนามีเกี่ยวข้องกับชีวิตของเรามาก ชีวิตเราเวทนาเกี่ยวข้องมากที่สุดเลย การกำหนดรู้เวทนาให้ทันเป็นปัจจุบันตามธรรมชาติของเวทนา ทำให้ความรู้สึกตัวต่อเวทนา และ ให้มีสติรู้ทันเวทนา เมื่อผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้ปฏิบัติตามระลึกรู้ชัดทุกขเวทนาแล้วจะได้รับความทุกข์ที่เกิดอย่างมากเรียกว่าความทุกข์อย่างหยาบ เช่น ความเศร้าใจ ความเสียใจ เป็นต้น เมื่อรู้อารมณ์ปัจจุบันพิจารณาอารมณ์ ไคร่ครวญอารมณ์ แยกแยะดีชั่ว เลือกรทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ไม่ก่อโทษให้ใคร มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

2.3 เวทนามีคุณค่าต่อการปฏิบัติวิปัสสนาและการดำเนินชีวิต พบว่าเมื่อเวทนาเกิดขึ้นให้ใช้หลักที่ว่าเวทนามีไม่เที่ยง ให้ดูความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ แม้แต่ปิติสุขที่เกิดขึ้นก็ไม่เที่ยงซึ่งเราจะตามดูตามเห็นอยู่ไปเรื่อย ๆ จะเห็นว่าปิติและสุขจะปรุงแต่งใจ ทำให้ใจหวั่นไหว เกิดเป็น ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ เกิดความยึดมั่นในตัวตนขึ้นตามกฎปฏิจจสมุปบาท เมื่อเราเห็นตามความเป็นจริงของเขาแล้ว เราก็จะเห็นว่า เขาเกิดเองดับเองไม่มีเราแต่ไหน ผู้ปฏิบัติสามารถกำหนดสติรับรู้เวทนาที่เกิดขึ้นด้วยการมีศีลเป็นตัวกำกับดูแล เป็นการสร้างกฎระเบียบวินัยให้กับตัวเอง และสามารถรู้ได้ชัดในเวทนาทั้งหลาย

ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมีสติอยู่กับการระลึกรู้เวทนาอยู่ตลอดเวลาในช่วงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เมื่อทุกขเวทนาเกิดขึ้นมาแล้วก็รู้ชัดในทุกขเวทนานั้นได้ใช้ขันติความอดทนอดกลั้นในการฝึกปฏิบัติทำให้ได้ซึ่งปัญญาในการที่จะดับทุกข์ที่เกิดขึ้นมาแล้วนั้นให้ดับไป โดยการกำหนดสติรับรู้สภาวะของจิตจะทำให้เกิดมีสุขภาวะทางจิตที่ดีขึ้น

2.4 เวทนามีคุณค่าต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่อตัวผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พบว่า ทุกขเวทนาเป็นอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน ชัดเจนกว่าอารมณ์ทุกอารมณ์ เราก็ก็นำสติไปกำหนดตรงนั้น เพราะฉะนั้น เจ็บ ๆ ปวด ๆ ทุกขเวทนาเกิดขึ้นกับรูปในอริยาบถใดอริยาบถหนึ่งให้กำหนดตัวทุกข์ โดยให้มีสติและสัมปชัญญะตามระลึกรู้ว่า ความทุกข์แค่นี้จำเป็นต้องเปลี่ยนอริยาบถใหม่หรือไม่ อย่าไปตามใจตัณหาที่อยากจะเปลี่ยนโดยไม่จำเป็น ต่อเมื่อนั่งนานมากขึ้นความปวดเมื่อยหรือทุกขเวทนาบีบคั้นมากขึ้น เวทนานั้น ๆ ด้วยการเปลี่ยนท่านั่ง หรือทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้เวทนานั้นหายไป เพราะการทำลายเวทนาโดยจงใจจะทำให้ไม่สามารถเห็นสภาวะธรรม เพราะการเปลี่ยนอริยาบถนั้นเป็นการหนีทุกขเวทนา ต้องอดทนกำหนดรู้ เพื่อให้ชิน เมื่อเกิดทุกขเวทนามาก็ให้มีสติสัมปชัญญะในการเปลี่ยนอริยาบถ การเปลี่ยนอริยาบถด้วยการเคลื่อนไหวไปเรื่อย ๆ จะไม่เกิดเวทนาได้ง่ายเหมือนกับนั่งนิ่ง ๆ เพราะอริยาบถเป็นตัวปิดบังเวทนาไว้

3. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.1 ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นการให้ผู้ปฏิบัติมีสติ ได้กำหนดรู้สภาวะปัจจุบันสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นเป็นปัจจุบัน สภาวะนั้นไม่ได้อยู่ที่ความคิด หรือจงใจปรุงแต่งขึ้นมา ความรู้ปรากฏอยู่ที่ฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิต และธรรม กายรู้ธรรม กายธรรมในอริยสัจ กายธรรม มีการเดิน การยืน การนั่ง การนอน เพื่อให้มีสติระลึกรู้เท่าทันตามความเป็นจริง ในการพิจารณาให้เห็นความจริงในกาย เวทนา จิต และธรรม ตามหลักสติปัฏฐาน 4 หรือในแนวทางปฏิบัติสมุพบาทธรรมนั่นเอง การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจะสร้างความกลัวกลัวให้เกิดขึ้น เพราะผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจะเป็นผู้ที่มีความรอบคอบ มีความสงบนิ่ง เกิดสมาธิและปัญญา และมีจิตในการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง และการเข้าไปเกี่ยวข้องกับมนุษย์และธรรมชาติในทางอารมณ์ และยังเป็นการพักผ่อนจิตใจด้วยการมาฝึกสมาธิมาทำให้จิตใจให้ดีขึ้นเวทนาที่เกิดขึ้นแม้ยังไม่ได้ทำสมาธิเวทนามาก่อนเกิดอยู่แล้วในทุก ๆ วัน ได้มาทำสมาธิเป็นการมาทำความเข้าใจในเวทนาที่เกิดขึ้นจะทำให้ได้รู้วิธีการในการทำลายเวทนา

3.2 การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการดำเนินชีวิต พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของกาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อเป็นการสั่งสมเป็นลำดับขั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องดี

งาม เพื่อป้องกันความสับสน ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ดีได้นั้นจะช่วยให้มีสติ สมาธิ ในการกระทำการสิ่งใดช่วยเพิ่มความเข้าใจมากขึ้นว่า ความรู้สึกตัวทางโลกกับความรู้สึกตัวทางธรรมนั้นไม่เหมือนกัน การปฏิบัติธรรมช่วยให้มีสมาธิ มีจิตที่นิ่ง สงบ เกิดจิตที่มุ่งมั่น ช่วยให้สามารถผ่านพ้นปัญหาต่าง ๆ ไปได้และต้องเกิดจากความศรัทธา ความเชื่อถือที่มีต่อสถานปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีสติจะรู้ว่าสิ่งใดควรพูด สิ่งใดไม่ควรพูด สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ในชีวิตประจำวันผู้ไม่มีสติจะใช้ชีวิตอย่างสุ่มเสี่ยงอยู่ตลอดเวลา ผู้มีสตินับเป็นผู้ไม่ประมาท

3.3 การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานช่วยผ่อนคลายอารมณ์โดยความยึดมั่นได้มาก คือ การไม่ยึดติดกับสิ่งที่อยากได้อาจจะเป็นเพราะคนเราเกิดมาก็เอาอะไรไปไม่ได้เลยแม้แต่ร่างกายยังเน่าเปื่อยช่วยคลายความยึดมั่นถือมั่นได้มาก การจัดการชีวิตให้เป็นระบบมากขึ้น ให้มีสมาธิกับสิ่งที่ทำอยู่กับปัจจุบันได้นานไม่วกแวกไปกับสิ่งรอบข้าง ใส่ใจกับสิ่งที่ทำไม่ต้องพะวงหน้าพะวงหลัง ตัดความกังวลออกไป มีสติ แล้วเกิดสมาธิเมื่อมีสมาธิแล้วจะเกิดปัญญามีสติกำหนดรู้ในสิ่งที่ทำ และทำให้มีความเมตตาและเข้าใจเพื่อนร่วมงานมากขึ้น ก่อให้เกิดความร่าเริงแจ่มใสได้ จะต้องปราศจากความทุกข์ ไม่มีความเจ็บป่วยเกิดขึ้น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทำให้เกิดความร่าเริงสดใสได้ สามารถขจัดความทุกข์ได้ ส่งผลให้เกิดความร่าเริงแจ่มใส

3.4 ความคาดหวังในการเข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 พบว่า การปฏิบัติธรรมในลักษณะการของสติเห็นกาย เวทนา จิต ธรรมในชีวิตประจำวันที่ยังประโยชน์ยิ่ง ทั้งเป็นการสั่งสมที่ถูกตองดีงามให้เป็นมหาสติ ยังให้เกิดการสั่งสมทั้งทางสติและปัญญาทุกขณะจิตที่ปฏิบัติ อันเป็นไปโดยไม่รู้ตัวได้อีกด้วย เพียงแต่อาจมีความแตกต่างกันบ้างในการรู้เท่าทันหรือเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ตามสติ จริต ปัญญา การปฏิบัติสั่งสมผู้ฝึกสอน และสามารถฝึกอบรมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในระดับที่สูงขึ้นไปได้ด้วย การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสามารถส่งเสริมบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้ ทำให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีสติ สมาธิ ความกล้าหาญ เพิ่มความมั่นใจในตนเอง มีสติอยู่ในกิจที่กระทำจึงย่อมมีประสิทธิภาพ ส่วนการปฏิบัติเมื่อว่างจากกิจ ก็กลายเป็นการฝึกสติและเป็นเครื่องอยู่ของจิตที่ทำให้จิตไม่ฟุ้งซ่านออกไปภายนอกไปผัสสะกับอารมณ์ต่าง ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การปฏิบัติกรรมฐาน พบว่า มีส่วนสำคัญในการพัฒนาที่ดีขึ้นตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ อธิบายได้ว่า การเจริญวิปัสสนากรรมฐานมีสติเข้าถึงธรรมในธรรมคือ ตามความเป็นจริง ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิต และธรรม ย่อมทำให้เกิดคุณธรรมข้ออื่นขึ้นในจิต และสามารถจะพิสูจน์ได้ด้วยตัวเอง ทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในวิถีทางที่ดี ที่ถูกต้อง หมั่นประกอบแต่กรรมดี รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัย 4 และสามารถรักษากาย วาจา ใจให้เรียบร้อยดีงาม ให้รู้เท่าทัน โลภะ โทสะ โมหะ กิเลส เพื่อการพัฒนาไปสู่หลักการปฏิบัติให้เจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไปสามารถมองเห็นได้ในชีวิตประจำวันมีความบริสุทธิ์ทางความประพฤติ 4 สอดคล้องกับงานวิจัยของอัญชลี จตุรานน (2559) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติ ผลการวิจัยพบว่า วิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือ หนทางปฏิบัติเพื่อการชำระจิตให้บริสุทธิ์ โดยการตั้งสติกำหนดรู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง โดยตามระลึกรู้ กาย เวทนา จิต และ ธรรม มีประโยชน์คือร่างกายและจิตใจแข็งแรงขึ้น ได้ไปสู่ภุมมิมิตีดีขึ้น และเข้าถึงพระนิพพานได้ในที่สุด

2. การกำหนดอารมณ์กรรมฐานนั้น พบว่า คือ สภาวธรรมในขณะเดินจงกรมรู้สภาวธรรม อาการเดินไหว แฉ่ง ตึง หย่อน ในท่าทางที่เดิน สภาวการเป็นจริงที่ปรากฏรู้สึกคือจิตสัมผัสสวาร้อน เย็น รู้กายที่นิ่งว่าน่งอย่างไร รู้สภาวธรรมที่กายใจอย่างวางเฉย ทั้งนี้ อธิบายได้ว่า ปฏิบัติวิปัสสนาตามขั้นตอน เห็นสภาวไตรลักษณ์เป็นปกติธรรมตามมองเห็นสิ่งเพื่อบรรเทาเห็นในสังขาร การส่ง-สออารมณ์ เพื่อเป็นการเช็คสภาวธรรมในการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติธรรมว่า สามารถเข้าใจในเชิงการปฏิบัติดีมากน้อยเพียงใด และเป็นการแก้สภาวธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องและตามความเป็นจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระชัยรักษ์ ผาสุกวิหาโร (2562) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาปัจจัยความสำเร็จการปฏิบัติธรรมของศูนย์ปฏิบัติธรรม ตาฉ้าง เลณัง เณสิมราช ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือ หลักการปฏิบัติกรรมฐานของพระพุทธศาสนา ซึ่งศูนย์ปฏิบัติธรรมตาฉ้าง เลณัง เณสิมราช 60 ปี มีหลักการและวิธีการปฏิบัติโดยใช้สติกำหนดรู้อย่างต่อเนื่องในปัจจุบันขณะของสภาวธรรมทางกาย เวทนา จิต ธรรม ตามความเป็นจริง มีรูปแบบการสอนของพระวิปัสสนาจารย์ โดยยึดคำสอนในพระไตรปิฎกเป็นหลัก และปฏิบัติในแนวทางการกำหนดพองหนอ-ยุบหนอ เริ่มจากการกำหนดเดินจงกรมสลับกับการนั่งสมาธิ และกำหนดอิริยาบถย่อยตลอดเวลาตั้งแต่ตื่นจนถึงหลับ ในการปฏิบัติเป็นรายบุคคลในช่วงสอบอารมณ์

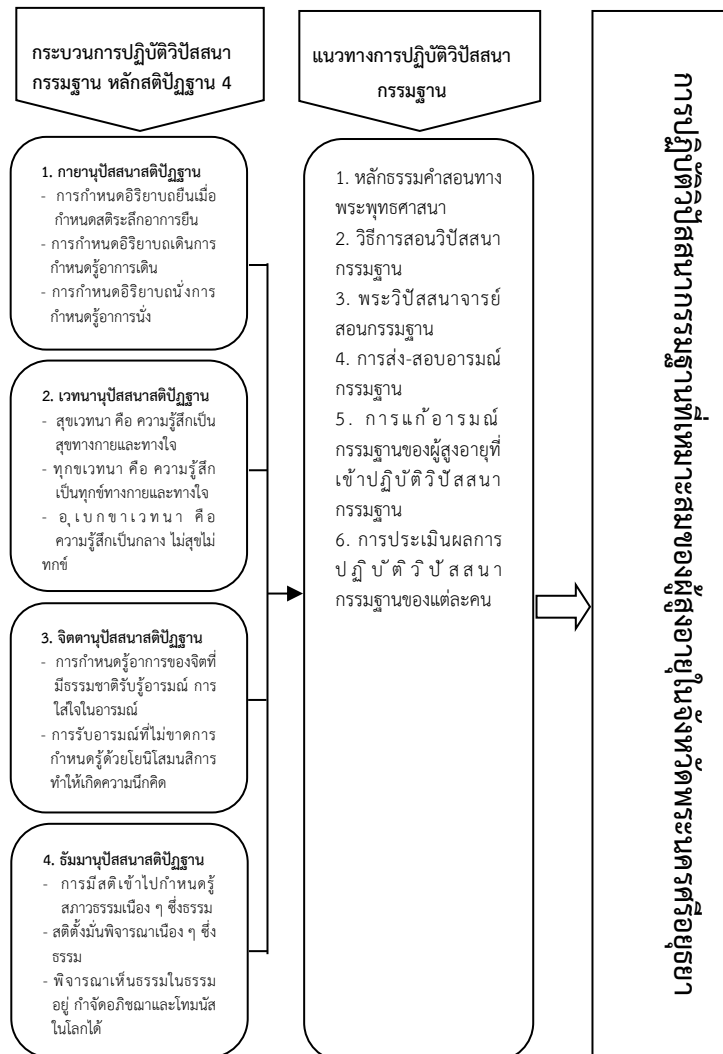
3. การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พบว่า ช่วยให้ผ่อนคลายอารมณ์โดยความยึดมั่นได้มาก ผู้ปฏิบัติจึงรู้สึกถึงความเบากาย และความเบาใจได้เป็นอย่างดี การจัดการชีวิตให้

เป็นระบบมากขึ้น ให้มีสมาธิกับสิ่งที่ทำอยู่กับปัจจุบันได้นานไม่วอกแวกไปกับสิ่งรอบข้าง จะต้องปราศจากความทุกข์ ไม่มีความเจ็บป่วยเกิดขึ้น ทั้งนี้ อธิบายได้ว่า การปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานทำให้เกิดความร่าเริงสดใสได้ เนื่องด้วยมีการปรับสมดุลทั้งทางด้าน ร่างกายและจิตใจให้มีความสงบเกิดเป็นสมาธิและปัญญา รู้ที่มาของสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ สามารถจัดการความทุกข์ได้ ส่งผลให้เกิดความร่าเริงแจ่มใส ทำให้ตนเองดีขึ้น มีสติ มีความรู้สึกตัวได้ในสถานะต่าง ๆ คือ รู้เท่าทันความคิดและอารมณ์ของตนเอง สอดคล้องกับ งานวิจัยของพระบุญจันทร์ คุตตจิตโต (2561) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสอน ธรรมฐานตามสติปัฏฐาน 4 โดยเน้นคำสอนเรื่องกรรมของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนธรรมฐานของท่านนั้นได้ปฏิบัติตามแนว สติปัฏฐาน 4 คือ ให้กำหนดกาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งท่านมีหลักที่ใช้ในการปฏิบัติ ธรรมฐานอยู่ 2 ประการ คือ สติกับสัมปชัญญะ คอยควบคุมหรือกำหนดจิต ให้จิตรู้หน้าที่ การงานโดยถูกต้อง แล้วเหลืออยู่หนึ่งเดียว คือความไม่ประมาท เมื่อจิตไม่ประมาทแล้วย่อม ดำเนินวิธีชีวิต ด้วยความถูกต้อง ในการปฏิบัติกรรมฐานท่านให้ผู้เข้าปฏิบัติได้พึงพิจารณา ไปที่ห้องแล้วกล่าวตามการหายใจเข้า-ออก คือ พองหนอ-ยุบหนอ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของ สำนักวัดอัมพวัน ในขณะที่สอนกรรมฐานท่านจะบรรยายธรรมเกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม รวมทั้งอานิสงส์ของการสวดมนต์บทพาหุงมหากา ซึ่งเป็นเครื่องเจริญสติอย่างหนึ่งที่ชาว พุทธนิยมสวดกันอย่างแพร่หลาย

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ เหมาะสมของผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ เหมาะสมของผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ การกำหนดอิริยาบถยืน เดิน และนั่ง 2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ สุขเวทนา ทุกขเวทนา และอุเบกขาเวทนา 3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ การกำหนดรู้อาการ ของจิตที่มีธรรมชาติรับรู้อารมณ์ การใส่ใจในอารมณ์การรับรู้อารมณ์ที่ไม่ขาดการกำหนดรู้ ด้วยโยนิโสมนสิการทำให้เกิดความนึกคิด 4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ การมีสติเข้าไป กำหนดรู้สภาวะธรรมเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมสติตั้งมั่นพิจารณาเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมพิจารณาเห็น ธรรมในธรรมอยู่ กำจัดอกิฆมาและโทมนัสในโลกได้ โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ ได้ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ควรศึกษารูปแบบการออกแบบบริเวณสถานที่ แล้วนำมา ปรับภูมิทัศน์ภายในบริเวณสถานที่สำนักให้ร่มรื่น สะอาด เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมมากขึ้น โดยให้ผู้มาปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการ เพื่อปลูกจิตสำนึกใหม่ความเป็น เจ้าของ และช่วยพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ควรมีการส่งเสริมการอบรมพระภิกษุสามเณร หลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ให้ทั่วถึง และจริงจัง เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้ปฏิบัติ และนำมาเผยแผ่แก่ประชาชนให้ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามความเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
2. ควรศึกษาวิเคราะห์หลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. ควรศึกษาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาวิธีการและรักษารูปแบบ รวมถึงส่งเสริมโครงการปฏิบัติธรรม ให้คงอยู่เป็นโครงการพัฒนาสังคมให้ได้รับความสุขในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เอกสารอ้างอิง

- พระชัยรักษ์ ภาสุมวิหาโร. (2562). ศึกษาปัจจัยความสำเร็จการปฏิบัติธรรมของศูนย์ปฏิบัติธรรม ตามนั้ง เถนั้ง เถลิมาช. *วารสาร มจร วิชาการล้านนา*, 8(2), 9-17.
- พระบุญจันทร์ คุดตจิตโต. (2561). ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสอนกรรมฐานตามสติปัฏฐาน 4 โดยเน้นคำสอนเรื่องกรรมของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตตมโม). *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 23(1), 24-36.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2556). *พุทธวิธีการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2535). *ธรรมปริทรรศน์ 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศูนย์สุขภาพจิต 6. (2563). *สรุปรายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2563*. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- อัญชลี จตุรานน. (2559). ศึกษาความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติ. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 7(2), 72-80.

การดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี*

THE OPERATIONS OF THE FIVE PRECEPTS' VILLAGE PROJECT OF THE THAI SANGHA MODEL IN PATHUM THANI PROVINCE

พระธรรมรัตนารณ (สมศักดิ์ โชติธโร)

Phrathamrattanaporn (Somsak Chotinthiro)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: ffff333j@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินการโครงการ 2. ศึกษาองค์ประกอบของกระบวนการดำเนินการโครงการ และ 3. เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี ใช้ระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูปหรือคน และเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการณ์ในปัจจุบันการดำเนินโครงการหมู่บ้านศีล 5 มีจุดแข็ง คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้ความสนใจ และมีความมุ่งมั่นมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการดำเนินโครงการเป็นไปตามเป้าหมาย ส่วนจุดอ่อน คือ ในบางพื้นที่ประชาชนยังไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร ส่วนของโอกาส คือ วัดและภาคีเครือข่ายมีโอกาสได้เข้าร่วมในการออกความคิดเห็น ผสานความคิด และปฏิบัติงานตามเหตุปัจจัย ส่วนของอุปสรรค คือ ในบางพื้นที่ยังขาดการสร้างสื่อ ความเข้าใจให้ประชาชนในพื้นที่ 2. กระบวนการทำงานได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การปฏิบัติงานได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ ประชุมงานร่วมกันตามขั้นตอนการปฏิบัติ การตรวจสอบได้มีการลงพื้นที่ตรวจติดตามผลการดำเนินการโครงการในแต่ละพื้นที่ เพื่อรับฟังปัญหาและอุปสรรค ส่วนการปรับปรุงแก้ไขได้มีการนำข้อบกพร่องจากการตรวจสอบมาลงมือปฏิบัติแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น 3. ผลการพัฒนารูปแบบการดำเนินการโครงการพบว่า ดำเนินการสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาใน

*Received October 28, 2024; Revised December 14, 2024; Accepted December 24, 2024

พระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ และยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดความสำเร็จของงานนั้น

คำสำคัญ: การดำเนินการ; หมู่บ้านต้นแบบรักษาศีล 5; กระบวนการ

Abstract

Objectives of this article were: 1. To study the current situation, problems, obstacles Project implementation 2. To study the components of the project implementation process 3. To develop a model for the implementation of the 5 Precepts Village Project in Pathum Thani Province This research used qualitative research methods, collecting data through in-depth interviews with 25 key informants or people, and collecting data from documents and related research, using descriptive content analysis.

Findings were as follows: 1. The current situation in implementing the project has strengths: In implementing the project, the strengths are that the government, private sector, and the public sector are interested and committed. There is a vision for implementing the project. The weaknesses are that in some areas, people are not yet interested enough. The opportunities are that temples and network partners have the opportunity to participate. The obstacles are that in some areas, there is still a lack of awareness of the project among the people in the area. 2. A process strategy for working, goals and objectives of the project have been set. Implementation: A project committee has been set up, joint meetings have been held, and project procedures have been followed. Inspection: Field visits have been made to monitor project progress in each area to listen to problems and obstacles. Improvements: We have taken the shortcomings from the inspection and implemented them to make them better. 3. The developing result the project implementation model found that it was carried out to create stability in Buddhism by instilling faith in Buddhism through various activities and upgrading the internal management process by relying on the cooperation of various network partners to achieve success.

Keywords: Operation; The Five Precepts' Village Project Model; Process

บทนำ

พระพุทธศาสนากับสังคมไทยอยู่คู่กันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน หลักธรรมคำสอนและความเชื่อตลอดจนแนวปฏิบัติตนตามหลักศาสนาพุทธ จนกระทั่งในยุคสมัยใหม่ที่เข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางด้านภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม หรือแม้แต่จิตใจของคนในสังคมปัจจุบันก็ล้วนแล้วแต่มีการเปลี่ยนไปตามยุค ตามสมัย เพราะความเปลี่ยนแปลงนี้ ในแนวคิดทฤษฎีของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะช่วยสังคมอย่างไรได้บ้าง ในระยะเวลาเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงนี้อาจจะพูดได้ในหลายแง่มุม ถ้าพูดในแง่หลักธรรมของศาสนาพุทธ และคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น หลักธรรมต่าง ๆ สามารถที่จะช่วยคนในสังคมในยุคสมัยใหม่ได้อย่างไร มนุษย์ที่ศึกษาจะประยุกต์และปฏิบัติใช้ในการใช้ชีวิตได้อย่างไรในยุคแห่งโลกาภิวัตน์ พระสงฆ์ที่ทรงพระธรรม พระวินัยมีแนวคิด แนวปฏิบัติให้กับประชาชนได้อย่างไรบ้าง โดยในขณะที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาผู้คนเริ่มขาดศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม อันนำมาซึ่งการกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสิ่งเสพติดและอบายมุข จากที่กล่าวมานั้นปัญหาต่าง ๆ ได้กระจายไปสู่คนในเมืองและชุมชนมากขึ้น (พระธรรมวชิราวุธ (แยม กิตติธโร), 2563)

จากการดำเนินงานโครงการร่วมกับโครงการของกระทรวงมหาดไทยที่ดำเนินการในระดับพื้นที่ในระดับจังหวัด หนกลาง เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2566 ณ วัดเกิดการอุดม ตำบลคลองสาม อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พระธรรมวชิราวุธ (แยม กิตติธโร) เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง ในฐานะประธานกรรมการบริหารกลางโครงการ พระธรรมรัตนมงคล เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการอำนวยการ พระเทพพรเมธี ประธานการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 หนกลาง พระเทพเสนาบติ รองประธานคณะกรรมการบริหารกลาง พระเทพปริยัติโสภณ รองประธานกรรมการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” หนกลาง พร้อมผู้แทนคณะกรรมการบริหารกลาง คณะกรรมการขับเคลื่อนระดับหนกลาง และผู้เกี่ยวข้อง ได้ลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมติดตามผลการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ฯ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” โดยมีคณะสงฆ์ในจังหวัดปทุมธานีเข้าร่วม (หนังสือพิมพ์บ้านเมือง, 2566) “ศีล 5 ถือว่าเป็นพื้นฐานหลักประกันสำคัญของมนุษย์ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด หลักประกันที่ว่า คือ หลักประกันชีวิต หลักประกันในทรัพย์สิน หลักประกันเรื่องครอบครัว หลักประกันเรื่องสังคม และสุดท้าย คือ หลักประกันเรื่องสุขภาพ ซึ่งเรื่องที่คณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองทำอยู่นี้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีที่จะไปนำสู่ความยั่งยืน 3 ประการ คือ สังคมดี เศรษฐกิจดี และสิ่งแวดล้อมดี” โดยเมื่อปี 2566 ที่ผ่านมานั้น คณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี

ได้พิจารณาคัดเลือกวัดเกิดการอุดมซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน หมู่ที่ 6 ตำบลคลองสาม อำเภอกลองหลวง เป็นหมู่บ้านต้นแบบรักษาศิล 5 ระดับจังหวัด

ทั้งนี้มีพุทธศาสนิกชนให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านการส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ปลุกฝังให้เยาวชนตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนด้านการส่งเสริมสัมมาอาชีวะของประชาชนในชุมชน โดยบูรณาการดำเนินงานร่วมโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งหมู่บ้านยั่งยืน ในการดำเนินงานด้านการเผยแพร่ และยกระดับโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 เป็นทั้งชุมชนต้นแบบ จังหวัดต้นแบบในการเข้าร่วมโครงการรักษาศิล 5 มีทั้งศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมอันจะส่งผลให้คนในสังคมเกิดความเป็นอยู่ที่ดี หมู่บ้านน่าอยู่ มีความมั่นคงความปลอดภัยในชีวิตของตนการมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมจาก เพราะจากการ ดำเนินการโครงการที่ผ่านมาของจังหวัดปทุมธานีประชาชนมีความสนใจไม่น้อยในโครงการ และในขณะเดียวกันกรรมการจัดโครงการได้ลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมติดตามผลการการ ดำเนินงานโครงการอยู่ต่อเนื่องทำให้โครงการมีความน่าสนใจ

จากข้อมูลที่กล่าวมาในข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค การดำเนินการโครงการ โดยศึกษาองค์ประกอบของกระบวนการดำเนินการ โครงการ และนำเสนอพัฒนาารูปแบบการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 ต้นแบบใน จังหวัดปทุมธานี เพื่อให้เห็นภาพรวมของการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 ส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้าวัด ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี พระภิกษุสงฆ์ได้เทศนาบรรยาย หลักของศีล ข้อปฏิบัติต่าง ๆ และได้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนผู้คนในชุมชนให้มุ่งไปสู่ สังคมแห่งสันติภาพ สร้างความสามัคคีกัน นำหลักศีล 5 มาประยุกต์ใช้ในการใช้ ชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างระเบียบวินัยในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค การดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของกระบวนการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 ต้นแบบใน จังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ใช้รูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 พระสังฆาธิการ มีความเชี่ยวชาญด้านศีล 5 จังหวัดปทุมธานี จำนวน 7 รูป กลุ่มที่ 2 พระภิกษุที่เป็นคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านศีล 5 จังหวัดปทุมธานี จำนวน 4 รูป กลุ่มที่ 3 นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 1 คน กลุ่มที่ 4 ผู้บริหารที่ศึกษาธรรมะ จังหวัดปทุมธานี 6 คน และกลุ่มที่ 5 กลุ่มผู้นำองค์กรที่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 25 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) โดยสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีสาระสำคัญของการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค การดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี ตามแบบการวิเคราะห์ “SWOT” ตอนที่ 3 องค์ประกอบของกระบวนการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี ตามแบบ “PDCA” ตอนที่ 4 การพัฒนารูปแบบการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี ตามหลักการดำเนินงานคณะสงฆ์ 6 ด้าน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยลงพื้นที่ นัดหมาย จากนั้นทำการสัมภาษณ์ ใช้การจดบันทึก และบันทึกเสียง และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบกับการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หลังจากที่ได้เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยมีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกัน ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเอกสาร หรือทำการซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อความแน่นอนว่าเหมาะสมหรือไม่ ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค การดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี พบว่า 1. จุดแข็ง (Strengths: S) ในการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี กล่าวคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้ความสนใจ มีความมุ่งมั่น มีวิสัยทัศน์ที่จะร่วมกันดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังมีภาคีเครือข่ายที่เข้ามามีส่วนในการดำเนินการโครงการอย่างเต็มที่ 2. จุดอ่อน (Weaknesses: W) ในการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี กล่าวคือ การสร้างการรับรู้ การให้ทุกคนตระหนักในการเข้าร่วมโครงการหรือให้ความสำคัญกับโครงการยังไม่มีมากเท่าที่ควรนัก จึงทำให้การดำเนินการตามแผนของโครงการอาจจะยังไม่ค่อยประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ อีกทั้งการดำเนินการโครงการร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับฝ่ายบ้านเมืองยังไม่ประติดประต่อกันในการที่จะกำหนดแนวทางให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน 3. โอกาส (Opportunities: O) ในการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี กล่าวคือ วัดและภาคีเครือข่ายมีโอกาสได้เข้าร่วม และดำเนินงานตามโครงการ ทำให้ทุกพื้นที่ที่มีตอบสนองต่อโครงการเกิดการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ ด้านปัญหา ด้านสังคม เป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้แต่ละวัดและชุมชนเกิดการพัฒนายอย่างเป็นรูปธรรม 4. อุปสรรค (Threats: T) ในการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี กล่าวคือ การไม่เข้าใจ และยังขาดความร่วมมือในดำเนินงานตามโครงการในหลาย ๆ พื้นที่ อีกทั้งงบประมาณที่มีอย่างจำกัด การขับเคลื่อนประสานงานระหว่างคณะสงฆ์กับภาคส่วนราชการยังไม่เห็นเป็นรูปธรรม จึงทำให้การดำเนินโครงการดำเนินไปได้ช้า และไม่เต็มประสิทธิภาพ

2. ผลการศึกษารายละเอียดประกอบของกระบวนการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี โดยใช้หลัก PDCA ปรับปรุงการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนายอย่างต่อเนื่อง พบว่า 1. การวางแผน (Plan: P) ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงาน และรายละเอียดในการดำเนินโครงการ ซึ่งในการกำหนดรายละเอียดนั้นได้เรียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง และได้กำหนดแต่งตั้งทีมงานบุคลากรในการดำเนินงานซึ่งได้มอบหมายให้เจ้าคณะผู้ปกครองในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานีได้ช่วยกำกับดูแล เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และประสบผลสำเร็จตามแผนที่วางเอาไว้ 2. การลงมือปฏิบัติ (Do: D) ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ มีการประชุมร่วมกันระหว่างวัด ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการ เป้าหมายของโครงการ และเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ หลังจากนั้นได้มีการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ

ขับเคลื่อนโครงการหรือแนวทางการพัฒนา ในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน สถานศึกษา หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ 3. การตรวจสอบ (Check: C) ได้มีการติดตามความคืบหน้า ตรวจสอบให้กำลังใจและประสานเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในแต่ละพื้นที่ภายหลังการดำเนินการตามแผน ซึ่งมีการรับฟังปัญหาอุปสรรคหรือข้อคิดความเห็นของประชาชน ในแต่ละพื้นที่ เพื่อที่จะได้นำมาพัฒนาต่อยอดโครงการให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 4. การปรับปรุงแก้ไข (Action: A) ได้มีการนำปัญหาอุปสรรคและข้อคิดความเห็นของประชาชน ที่ได้จากการลงพื้นที่ตรวจสอบติดตามผลการดำเนินโครงการ มีพัฒนาการซ่อมเสริมในส่วนที่ขาด เพิ่มเติมในส่วนที่เหลือ พัฒนาคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกให้การดำเนินงานพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปได้

3. ผลการพัฒนารูปแบบการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ ในจังหวัดปทุมธานี รูปแบบการพัฒนาโครงการหมู่บ้านศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี มี 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1. รูปแบบการพัฒนาโครงการหมู่บ้านศีล 5 ต้นแบบใน จังหวัดปทุมธานี มีแผนการขับเคลื่อนโดยใช้หลัก PDCA เช่น มีการวางแผน การลงมือ ปฏิบัติ การตรวจสอบการปรับปรุงแก้ไข รูปแบบที่ 2. ขับเคลื่อนโดยใช้หลัก 7 กิจวัตร ความดี ดังนี้ 1. รักษาศีล 5 2. สวดมนต์ นั่งสมาธิ 3. จัดเก็บห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัวให้ สะอาดเป็นระเบียบ 4. คัดดีด้วยการจับดีคนรอบข้าง 5. พุทธดีด้วยการพูดจาไพเราะ 6. ทำดี ด้วยการทำบุญหรือบำเพ็ญประโยชน์อย่างน้อย 1 เรื่องร่วมกิจกรรมชั่วโมงสุขจริงหนอ ซึ่งเป็นกิจวัตรประจำสัปดาห์ อย่างน้อย 12 ครั้ง รูปแบบที่ 3. ขับเคลื่อนโดยใช้หลักพันธกิจ 6 ด้าน ของคณะสงฆ์ซึ่งประกอบไปด้วย 1. ด้านการปกครอง ดำเนินการสร้างเสถียรภาพ ของโครงการ โดยการทำ MOU กับภาคีเครือข่าย อาทิ คณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนโดยทั่วไป เพื่อให้มีการดำเนินโครงการได้อย่างรวดเร็ว ทัวถึง เป็นที่รับทราบกัน โดยทั่วไป อันเป็นการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือ ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสำเร็จของงาน 2. การศาสนศึกษา ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน และเพิ่มพูนการจัดการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นักธรรม บาลี ธรรม ศึกษาบูรณาการกันอย่างเป็นระบบ และให้มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาทาง พระพุทธศาสนาที่สามารถให้กับเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ ได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติได้ โดยง่าย 3. การศึกษาสงเคราะห์ การจัดการศึกษาให้แก่พุทธศาสนิกชนควรมุ่งเน้นการ ปลุกฝังศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน โดยให้ความสำคัญกับการ สร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อให้พวกเขาสามารถ นำหลักธรรมเหล่านั้นมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม การศึกษาเช่นนี้จะช่วย เสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและพัฒนาคุณลักษณะอันดีงามให้แก่เด็กและเยาวชน

อันจะส่งผลให้เกิดความเจริญงอกงามในสังคมต่อไป 4. การเผยแพร่พระพุทธศาสนา การประชาสัมพันธ์โครงการให้ประชาชนให้รับรู้ในหลาย ๆ ช่องทางเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในโครงการ หรือหลักธรรม อันจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ ที่ทันสมัย เช่น Website Facebook Line TikTok และครอบคลุมถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นภายในวัด 5. การสาธารณูปการ การพัฒนาเสนาสนะภายในวัดหมายถึงการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง ซ่อมแซม และดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือทรัพย์สินสาธารณะของวัด เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงาม นับเป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเจริญศรัทธาของสาธุชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม หรือมาพักผ่อนหย่อนใจ โดยเน้นการบำรุงรักษาเสนาสนะต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สถานที่ภายในวัดมีความสงบ สะอาด และปลอดภัย พร้อมทั้งสามารถรองรับกิจกรรมทางศาสนาและสังคมได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน 6. การสาธารณสงเคราะห์ ดำเนินการอันเป็นสาธารณประโยชน์โดยคณะสงฆ์เป็นผู้นำในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ในการร่วมกันพัฒนาชุมชน เช่น การพัฒนาวัดหรือชุมชนตามศาสตร์พระราชา การส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน และการผนึกกำลังร่วมกับภาคีเครือข่ายในการสร้างเสริมสิ่งที่มีคุณค่าต่อชุมชนสังคม เช่น ธรรมานุยุสุภาพพระสงฆ์ การจัดตั้งกองทุนความดีประจำหมู่บ้านหรือชุมชน การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือประชาชนยามตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค การดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี พบว่า มีจุดแข็ง คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้ความสนใจ และมีความมุ่งมั่น มีวิสัยทัศน์ในการดำเนินโครงการ โดยจุดอ่อนคือ ในบางพื้นที่ประชาชนยังไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควรนัก โดยโอกาส คือ วัดและภาคีเครือข่ายมีโอกาสได้เข้าร่วม และอุปสรรค คือ ในบางพื้นที่ยังขาดการสร้างการรับรู้ในโครงการไปยังประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาก้องไพร สาครโร (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ที่พบว่า มีลักษณะการบริหารจัดการที่เชื่อมโยงยุทธศาสตร์ชาติที่ 1 ประกอบไปด้วย กระบวนการจัดการ การบริหารบุคลากร การบริหารงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ให้เกิดความสมดุล และมีประสิทธิภาพ มีแนวความคิดในการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ โดยให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมสังคมท้องถิ่น อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระมโธ (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่พบว่า คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจเรื่อง

คุณธรรม จริยธรรม ศีล 5 เท่านั้นที่ยังสามารถ ยังเจตนาให้พ้นจากความชั่วและโทษของการไม่ประพฤติตามหลักของศีล ย่อมจะเป็นเหตุให้เกิดความประมาทเป็นบ่อเกิดของความทุกข์กายทุกข์ใจ ทำให้เกิดความไม่เป็นปกติสุขในการดำเนินชีวิต ส่วนการพัฒนาหน่วยอบรมประชาชนใช้หลักการของ PDCA มาบริหารจัดการเพื่อให้เกิดสันติสุข และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระธงชัย ธมมวโร (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์จังหวัดชัยนาท ที่พบว่าสภาพทั่วไปในการเผยแผ่ศาสนาส่วนใหญ่จะนำหลักธรรมหรือศีล 5 ถ่ายทอดผ่านกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อยกระดับวัดและชุมชนให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม ส่วนในการขับเคลื่อนการเผยแผ่มีการใช้หลัก PDCA เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และยังสร้างระบบการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชน ให้มีความมั่นคงสืบต่อไป

2. ผลองค์ประกอบของกระบวนการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี พบว่า 1. การวางแผน (Plan: P) ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการทำงาน เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ 2. การลงมือปฏิบัติ (Do: D) ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ มีการประชุมร่วมกัน มีการชี้แจงเป้าประสงค์ของโครงการ หลังจากนั้นได้มีการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือขับเคลื่อนโครงการหรือแนวทางอื่น ๆ ในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน สถานศึกษา หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ 3. การตรวจสอบ (Check: C) ได้มีการลงพื้นที่ตรวจสอบติดตามผลการดำเนินการโครงการในแต่ละพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ และ 4. การปรับปรุงแก้ไข (Action: A) ได้นำปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ จากที่ได้ลงพื้นที่ตรวจสอบติดตามมาดำเนินการปรับแก้ไข เพิ่มในสิ่งที่ขาด เต็มเต็มในสิ่งที่เหลือ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุนันท์ สุนนโท (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโครงการสถานประกอบการรักษาศีล 5 ด้วย 7 กิจวัตรความดี จังหวัดปทุมธานี พบว่า สภาพปัญหาและอุปสรรคเกิดจากการขาดความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรม รวมถึงข้อจำกัดด้านเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ อีกทั้งยังขาดการสรุปผลและการประเมินโครงการอย่างเป็นระบบ รูปแบบการบริหารจัดการโครงการจึงควรครอบคลุมในหลายด้าน ได้แก่ การส่งเสริมการรักษาศีล การสวดมนต์นั่งสมาธิ การรักษาความสะอาดของห้อง การส่งเสริมการคิดดี พูดดี ทำดี และการจัดกิจกรรม "ชั่วโมงสุขจริงหนอ" เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีและเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ผู้เข้าร่วม อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์คุณ) (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี ที่พบว่า การสาธารณสุขส่งเสริมกิจการด้านต่างต่าง ๆ ของวัดนั้น บ้านก็ต้องพึ่งวัด วัดก็ต้องพึ่งบ้าน โดยทั่วไปนั้นชาวบ้านกับวัดจึงต่าง

ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันวัดจึงต้องอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนผู้มีจิตศรัทธาในการเข้าวัดทำบุญเพื่อเป็นการสงเคราะห์ประชชนในเบื้องต้น

3. พัฒนารูปแบบการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี พบว่า 1. ด้านการปกครอง ดำเนินการสร้างเสถียรภาพของโครงการ โดยการทำ MOU กับภาคีเครือข่าย อาทิ คณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนโดยทั่วไป เพื่อให้มีการดำเนินโครงการได้อย่างรวดเร็ว ทัวถึง เป็นที่รับทราบกันโดยทั่วไป 2. การศาสนศึกษา ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุน และเพิ่มพูนการจัดการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นักรธรรม บาลี ธรรมศึกษาบูรณาการกันอย่างเป็นระบบ และให้มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่สามารถให้กับเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ ได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติได้โดยง่าย 3. การศึกษาสงเคราะห์ การจัดการศึกษาสำหรับพุทธศาสนิกชน ควรมุ่งเน้นการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน สร้างความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้พวกเขานำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน อันจะเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและพัฒนาคุณลักษณะดีงาม ส่งผลให้สังคมเจริญงอกงามต่อไป 4. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การประชาสัมพันธ์โครงการให้ประชาชนให้รับรู้ในหลาย ๆ ช่องทางเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในโครงการ หรือหลักธรรม อันจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ ที่ทันสมัย เช่น Website Facebook Line TikTok และครอบคลุมถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นภายในวัด 5. การสาธารณูปการ ดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาเสนาสนะต่าง ๆ ภายในวัด กล่าวคือ การก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัดให้เกิดความเรียบร้อย เป็นที่เจริญศรัทธาแก่สาธุชนผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม หรือเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจ 6. การสาธารณสงเคราะห์ ดำเนินการอันเป็นสาธารณประโยชน์โดยคณะสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาพื้นที่โดยใช้หลักธรรมมาประยุกต์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เช่น จัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์การช่วยเหลือชุมชน ศาสตร์พระราชา การส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน และการจัดตั้งกองทุนความดี เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการปลูกฝังเยาวชนให้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ที่พบว่า 1. สภาพทั่วไปในการปลูกฝังเยาวชน จุดแข็ง คือ มีการสนับสนุนเยาวชนด้านคุณธรรมและจริยธรรม โดยให้พระสงฆ์เข้าไปสอนธรรม จุดอ่อน คือ พระที่เข้าไปสอนยังไม่แตกฉานในหลักธรรม โอกาส คือ มีการได้ใช้หลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับชีวิต ส่วนอุปสรรค คือ วันรุ่นบางคนไม่ได้ความรักและความเอาใจใส่จากครอบครัว และห่างจากหลักธรรมของพระพุทธเจ้า จึงสร้างปัญหาให้กับคนในสังคม 2. องค์ประกอบของการปลูกฝังเยาวชนให้มีศรัทธา โดยมีการสร้างเครื่องมือให้เด็กเข้าไปใช้บริการ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง การดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี พบว่า การดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ได้แก่

1. ร่วมกันสืบสาน คือ การเข้าใจและปฏิบัติตามหลักของศีล 5 เป็นบทบัญญัติพื้นฐานของพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความดีงามต่อบุคคลและสังคม ศีล 5 คือ “บทบัญญัติพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม” การล่วงละเมิดศีล ก็คือ การละเมิดต่อหลักการอยู่ร่วมกัน ของสังคม เพราะเป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน การอยู่ร่วมกันในสังคมจึงต้องมีหลักการพื้นฐาน ของการอยู่ร่วมกัน ศีลเป็น “หลักประกันของชีวิต” ผู้ที่รักษาศีลย่อมมีหลักประกันความมั่นคงของชีวิต เมื่อเรา ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มีการเบียดเบียน ไม่ฆ่า ไม่ทำ ร้าย ไม่ลักขโมย ย่อมจะได้ชื่อว่า รักษาชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ความมีสัจจะ มิตรภาพ และสติปัญญาของตนเอง นอกจากนี้ ศีล 5 ยังเป็น “หลักมนุษยธรรม” บุคคลผู้ที่รักษาศีลย่อมจะทำให้ความเป็นมนุษย์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เนื่องจากการมี “เจตนา” ความตั้งใจที่จะงดเว้นจากการประพฤติที่ไม่ดีงามทั้งหลาย เช่น กายทุจริต วาจาทุจริต และมโนทุจริต และเป็นเจตนาแห่งความสำรวมระวังเพื่อปิดกั้นหนทางความชั่วร้ายที่เกิดจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ดังนั้น กิจกรรมการส่งเสริมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จึงประกอบด้วยหลักศีลธรรม เพื่อเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันของ คนในสังคมและการส่งเสริมวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี

2. ร่วมกันรักษา คือ การผสมผสานความร่วมมือกันของภาคีเครือข่ายทั้งฝ่ายพุทธจักร อาณาจักร อันเนื่องด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศีล 5 เพื่อสร้างหลักประกันให้บังเกิดความสงบสุขและปลอดภัยในการดำเนินชีวิตยิ่งขึ้นนั้น หากทุกภาคส่วนได้มีการร่วมทำกิจกรรมและมีส่วนร่วมด้วยกันก็ยิ่งทำให้ การพัฒนาชีวิตตามหลักศีล 5 ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

3. ร่วมกันต่อยอด คือ การนำสิ่งที่ได้อยู่เดิมมาเพิ่มเติมสิ่งใหม่ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้มีความยั่งยืน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานบูรณา การความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ชุมชนมีการร่วมการแสดงความคิดเห็น ร่วมกันวางแผน นำไปสู่การปฏิบัติและติดตามผล

4. ร่วมกันถ่ายทอด คือ การที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยที่พระสงฆ์เป็นผู้นำ และอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อสามารถถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา โดยถือว่าพุทธศาสนิกชน เด็ก เยาวชน เป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้รับการนำไปปฏิบัติ โดยการบูรณาการกับการดำเนินงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. วัดในพื้นที่ควรเสริมสร้าง ทำความเข้าใจในกระบวนการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อให้ประชาชนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการดำเนินโครงการ
2. วัดในพื้นที่ควรส่งเสริม สนับสนุน การขับเคลื่อนโครงการ อีกทั้งควรเป็นศูนย์กลางการดำเนินโครงการ เพื่อที่จะสามารถดำเนินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เข้าถึงกลุ่มประชาชนที่มีความหลากหลาย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัดในพื้นที่ควรให้ความสำคัญ และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับกับประชาชนทั้งที่อยู่โดยรอบวัด และที่มาจากที่อื่น เพื่อให้ได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลือ ร่วมมือประสานความสามัคคีในการดำเนินโครงการ
2. วัดในพื้นที่ควรมีการประชาสัมพันธ์บอกกล่าวสื่อสารไปประชาชนในทุกกลุ่มคน ถึงการดำเนินโครงการว่าขณะนี้ได้ดำเนินการไปอย่างไรบ้าง ประสพผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเรื่อง ปัจจัยส่วนบุคคลในการพัฒนาโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต่อสังคมไทย
2. ควรวิจัยเรื่อง แนวทางในการปฏิบัติการส่งเสริมและสนับสนุนต่อโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

เอกสารอ้างอิง

- พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระธมโม. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ดุชนิพนธ์พุทธศาสนาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธงชัย ธมมวโร. (2562). การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์จังหวัดชัยนาท (ดุชนิพนธ์พุทธศาสนาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมวชิรานุวัตร (แย้ม กิตติธโร). (2563). โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สำนักงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5. สืบค้น 30 สิงหาคม 2563, จาก <https://shorturl.asia/pRaj2>

- พระมหาทองโพร สาครโร. (2563). แนวทางการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของ คณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี (ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุนันท์ สุนันโท. (2565). การบริหารจัดการโครงการสถานประกอบการรักษาศีล 5 ด้วย 7 กิจวัตรความดี จังหวัดปทุมธานี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(6), 349-362.
- พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์คุณ). (2564). รูปแบบการส่งเสริมประชาชนตาม โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรีสระแก้ว (ดุสิตนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุทรสมชาย สิริสมปนโน. (2562). กระบวนการปลูกฝังเยาวชนให้มีศรัทธาต่อ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี (ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย.
- หนังสือพิมพ์บ้านเมือง. (2566). รองผู้ว่าฯ ปทุมธานีถวายเป็นบุญบ้าน ศก. ขับเคลื่อน หมู่บ้านศีล 5 หนทางที่วัดเกิดการอุดมคลองสาม พร้อมเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง. สืบค้น 11 กันยายน 2566, จาก <https://shorturl.asia/j07AL>

หลักพุทธธรรมเพื่อการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง*

BUDDHADHAMMA PRINCIPLES FOR TRAINING THE PRISONERS' MIND

ประดิษฐ์ ปะวันนา

Pradit Pawanna

มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

National Sports University

Corresponding Author E-mail: Pradit44@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง โดยวิจัยแบบผสมวิธี ขั้นตอนแรกใช้วิธีศึกษาเอกสาร คือ ผู้วิจัยศึกษาหลักธรรมในพระไตรปิฎก เพื่อค้นหาหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง ลักษณะคดีต่าง ๆ หลังจากนั้นใช้วิธีศึกษาเชิงสำรวจ คือนำหลักธรรมเหล่านั้นไปจัดทำเป็นแบบสอบถาม เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับลำดับความสำคัญของหลักธรรมต่อผู้ต้องขังลักษณะคดีต่าง ๆ โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความเห็น 15 คน ประกอบด้วย นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 6 คน อนาคตาจารย์ในเรือนจำและทัณฑสถาน 9 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่และร้อยละ เพื่อนำมาจัดลำดับความสำคัญตามค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับเพศ เรียงตามลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 3 การงดเว้นจากการประพฤติดูผิดในกาม 2. กามสังวร 3. เมตตาและกรุณา 4. ทิศา 5. อบายมุข 6 และ 6. สัมมาอาชีวะ 2. หลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 1 การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ 2. เมตตาและกรุณา 3. ขันติ 4. อภัยทาน 5. อบายมุข 6 และ 6. ทิศา 6 3. หลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 2 การงดเว้นจากการลักทรัพย์ 2. สัมมาอาชีวะ 3. สันโดษ 4. ภิภุชสัมมิกตถสังวัตถนิกรกรรม 4 5. กามโมคิสุข 4 และ 6. กามโมคิ 10 4. หลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดค้ายาเสพติด เรียงตามลำดับ

*Received November 4, 2024; Revised December 26, 2024; Accepted December 28, 2024

ความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ 1. มิจฉาวณิชา 2. สัมมาอาชีวะ 3. สันโดษ
4. ทิฐุธรรมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 5. กามโมคีสูข 4 และ 6. กามโมคี 10

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; การพัฒนาจิตใจ; ผู้ต้องขัง

Abstract

This study aimed to investigate the Buddhadhamma principles for training prisoners' mind. The study employed mixed method research technique by reviewing the Tipitaka to identify the principles which are suitable for training the minds of prisoners in four different types of crime committed. Then the researcher used the survey study method by taking the principles from the qualitative study to make questionnaires, and had them prioritized the items of the principles by 15-purposively-lected experts, including six Buddhist scholars, and nine chaplains of prison and correctional institutions. Data analysis is performed by calculating frequencies and percentages, and then prioritizing items based on their respective percentages.

Findings indicated that 1. The principles for the crime-related-to-sex prisoners include 1. Percept 3: refrain from harmful expressions of sexuality, 2. sexual restraint, 3. goodwill and compassion, 4. directions 6, 5. causes of ruin 6, and 6. right means of livelihood, respectively; 2. The principles for crime-related-to-life-and-body prisoners include 1. Percept 1: refrain from harming or taking the life of any being, 2. goodwill and compassion, 3. forbearance, 4. forgiveness, 5. causes of ruin 6, and 6. directions 6, respectively; 3. The principles for crime-related-to-property prisoners include 1. Percept 2: refrain from taking or misusing anything that does not belong to you or has not been clearly offered, 2. right means of livelihood, 3. contentment, 4. virtues conducive to benefits in the present 4, 5. house-life happiness 4, and 6. enjoyers of sense-pleasures 10, respectively; 4. The principles for crime-related-to-drug prisoners include 1. trades which should not be plied by a lay disciple, 2. right means of livelihood, 3. contentment, 4. virtues conducive to benefits in the present 4, 5. house-life happiness 4, and 6. enjoyers of sense-pleasures 10, respectively.

Keywords: Buddhadhamma Principles; Mind Training; Prisoners

บทนำ

ในปัจจุบันความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากความคิดความเชื่อในสมัยอดีตดั้งเดิม กล่าวคือ ในสมัยอดีตมีความคิดความเชื่อว่าการกระทำความผิดเพราะมีความชั่วร้ายอยู่ในตัว การปฏิบัติต่อคนที่กระทำความผิดจึงต้องปฏิบัติด้วยวิธีการที่รุนแรง เพื่อให้สาสมกับความผิดที่ได้ทำลงไป และเพื่อให้ผู้กระทำความผิดหลาบจำไม่กล้ากระทำความผิดอีก รวมทั้งทำให้ผู้คนทั่วไปเกิดความเกรงกลัวไม่กระทำความผิด ในขณะที่ยังปัจจุบันมีความคิดความเชื่อว่าการทำผิดเพราะมีความผิดปกติในตัวผู้กระทำ ซึ่งเกิดจากสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดความจำเป็นหรือกดดันให้กระทำความผิด ส่งผลให้แนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงมาสู่การอบรมแก้ไขให้กลับสู่สังคม

ในระดับสากล องค์การสหประชาชาติได้ประกาศหลักการและแนวปฏิบัติซึ่งบ่งบอกถึงการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้กระทำความผิด และเอื้อให้ผู้กระทำความผิดปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ เช่น “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติกับผู้ต้องขัง” (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หรือ “ข้อกำหนดแมนเดลลา” (Mandela Rules) ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่วางมาตรฐานขั้นต่ำในการบริหารจัดการเรือนจำที่ดี รวมทั้งวางมาตรฐานให้มีการเคารพสิทธิผู้ต้องขัง โดยยึดหลักการ 5 ประการ คือ 1. ผู้ต้องขังพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ 2. ห้ามการทรมานหรือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยความทารุณ 3. ให้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงความต้องการขั้นพื้นฐาน โดยไม่เลือกปฏิบัติ 4. วัตถุประสงค์ของเรือนจำ คือ การคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยและลดการกระทำความผิดซ้ำ 5. ผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ในเรือนจำ และผู้เข้าเยี่ยม จะต้องได้รับความปลอดภัยตลอดเวลา (กรมราชทัณฑ์, 2567) “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่วางมาตรฐานด้านการเคารพสิทธิของมนุษย์ทุกคน รวมทั้งผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551) ในส่วนของประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้มีการกำหนดบทบัญญัติซึ่งบ่งบอกถึงการเคารพสิทธิของมนุษย์ทุกคน รวมถึงผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังด้วย เช่น มาตรา 4 บัญญัติไว้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเหมือนกัน” หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 25-49 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างครบถ้วนครอบคลุม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, 2560) นอกจากนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิที่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังทุกคนพึง

ได้รับ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการได้รับอาหารที่ปรุงสุก สะอาด ในปริมาณที่เพียงพอ สิทธิได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ห้องน้ำห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะ สิทธิได้รับเครื่องแต่งกาย เครื่องนุ่งห่มที่สะอาด เหมาะสมกับวัฒนธรรมและสภาพอากาศ สิทธิได้รับบริการทางการแพทย์และการรักษาพยาบาล สิทธิได้รับการศึกษา การอบรมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม การทำงาน การฝึกวิชาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ การเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงาม กิจกรรมสันทนาการ กีฬา รวมทั้งมีโอกาสได้รับการติดต่อกับครอบครัว ญาติมิตร และรับรู้ถึงข่าวสารและความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, 2560) กล่าวได้ว่า ในปัจจุบัน นานาอารยประเทศได้ตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังให้มีความเหมาะสม สอดคล้องและเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน รวมถึงได้รับสวัสดิการตามความจำเป็นที่ควรได้รับในสภาพที่ถูกคุมขัง และได้รับการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยให้สามารถกลับเข้ามาอยู่ในสังคมได้อย่างปกติโดยไม่ก่อปัญหาอีก

กรมราชทัณฑ์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังของประเทศไทย ได้ดำเนินการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขังหลากหลายรูปแบบ เป็นต้นว่า ปฐมนิเทศเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังเข้าใหม่ ให้การศึกษา ฝึกวิชาชีพ อบรมศีลธรรม จัดโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด อบรมก่อนพ้นโทษ ฯลฯ สำหรับการอบรมศีลธรรม กรมราชทัณฑ์ได้จัดให้มีการอบรมทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม อบรมทั้งผู้ต้องขังที่เข้าใหม่และผู้ต้องขังที่กำลังจะพ้นโทษ โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก หรืออาราธนาพระภิกษุ หรือ อนุศาสนาจารย์ของกรมราชทัณฑ์เอง เป็นวิทยากร อย่างไรก็ตาม ในการคัดเลือกหลักสูตรหรือข้อธรรมสำหรับการอบรมหรือบรรยายนั้น ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจหรือวิจารณ์ญาณของวิทยากรเป็นหลัก ไม่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องเหมาะสมอย่างจริงจัง หรืออย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักพุทธธรรมเพื่อการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง” โดยคาดหวังว่า ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อกรมราชทัณฑ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเลือกเฟ้นคัดสรรหรือกำหนดหลักสูตรหรือข้อธรรมสำหรับอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังในเรือนจำต่าง ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Study) ด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire)

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นอนุศาสนาจารย์ในเรือนจำและทัณฑสถาน ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 6 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นอนุศาสนาจารย์ในเรือนจำและทัณฑสถาน จำนวน 9 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและรายละเอียดดังนี้

3.1 ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามและตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม

3.1.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับโปรแกรมการอบรมพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์

3.1.2 ศึกษาหลักพุทธธรรมในพระไตรปิฎก เพื่อค้นหาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังลักษณะคดีต่าง ๆ

3.1.3 ร่างแบบสอบถาม

3.1.4 ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) เลือกใช้ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป

3.1.5 ปรับปรุงแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

3.1.6 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

3.2 รายละเอียด (โครงสร้าง) ของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ตอนที่ 2 แบบสอบถามลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมที่มีต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดลักษณะคดีต่าง ๆ ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลือกเฟ้นหลักพุทธธรรม

(หลักธรรมหรือข้อธรรม) สำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำผิดลักษณะคดีต่าง ๆ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539)

4.2 การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน โดยผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางไปรษณีย์ พร้อมแนบซองจดหมายและติดแสตมป์สำหรับการส่งแบบสอบถามกลับคืน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์เอกสาร (พระไตรปิฎก) ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ คือ หาค่าความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อนำมาจัดลำดับความสำคัญตามค่าร้อยละ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพระไตรปิฎก: หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำผิดเกี่ยวกับเพศ

1. เบญจศีลข้อที่ 3 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณของการปฏิบัติตามศีลข้อนี้ และโทษของการละเมิดศีลข้อนี้ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

2. กามสังวร เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณธรรมของบุรุษและสตรีที่มีคู่ครอง จะต้องดูแลเอาใจใส่ให้ความเคารพกันและไม่นอกใจกัน อันจะส่งผลทำให้ไม่ไปเกี่ยวข้องกับเชิงชู้สาวหรือล่วงละเมิดทางเพศคู่ครองของคนอื่น ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

3. เมตตาและกรุณา เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณธรรมสำคัญที่มนุษย์พึงมีพึงปฏิบัติ นั่นคือ การรู้จักรักปรารถนาดีต่อคนอื่นและรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่น เช่น รักปรารถนาดีต่อเด็กและสตรี ไม่ลวนลามข่มขืนเด็กและสตรี ช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและสตรี ฯลฯ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

4. ทิศ 6 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงหน้าที่หรือแนวปฏิบัติที่ดีต่อบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมรอบตัว หรือที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ในสังคม อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่เกิดความคิดและการกระทำในเชิงชู้สาวกับบุคคลที่ไม่สมควร หรือความคิดและการกระทำ

ลวนลามข่มขืนเด็ก สตรี เพื่อนร่วมงาน เจ้านาย ลูกน้อง เพศตรงข้าม ฯลฯ ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

5. สัมมาอาชีวะ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่าการค้าขายมนุษย์เพื่อให้บริการทางเพศนั้นผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรมทางศาสนา อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปค้าขายสินค้าหรือบริการอย่างอื่น หรือประกอบอาชีพอื่นที่สุจริต ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

6. อบรมมุข 6 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่าอบรมมุขนั้นนำไปสู่ความเสื่อม นำไปสู่การกระทำความผิดทางเพศ อันจะส่งผลทำให้งดเว้นหลีกเลี่ยงจากอบรมมุข ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ผลการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ: ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

ตารางที่ 1 ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

ลำดับที่	หลักธรรม/ข้อธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1	เบญจศีลข้อที่ 3	8	53.33
2	กามสังวร	7	46.66
3	เมตตาและกรุณา	7	46.66
4	ทศ 6	8	53.33
5	อบรมมุข 6	6	40
6	สัมมาอาชีวะ	8	53.33

จากตารางที่ 1 พบว่า หลักธรรมหรือข้อธรรมที่มีความสำคัญต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลำดับที่ 1 เบญจศีลข้อที่ 3 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 2 กามสังวร มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 2 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 3 เมตตาและกรุณา มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 3 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 4 ทศ 6 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 4 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 5 อบรมมุข 6 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 5 จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ลำดับที่ 6 สัมมาอาชีวะ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 6 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 53.33

ผลการศึกษาพระไตรปิฎก: หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

1. เบญจศีลข้อที่ 1 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของการปฏิบัติตามศีลข้อนี้ และโทษของการละเมิดศีลข้อนี้ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

2. เมตตาและกรุณา เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณธรรมสำคัญที่มนุษย์พึงมีพึงปฏิบัติ นั่นคือ การรู้จักรักปรารถนาดีต่อกันอื่น รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่น ไม่ทำร้ายร่างกายคนอื่น ไม่ฆ่าคนอื่น ฯลฯ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

3. ชันติ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่า ถ้าหากรู้จักอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่คนอื่นทำให้เจ็บกายเจ็บใจ ก็จะไม่เกิดการทะเลาะวิวาท ไม่เกิดการทำร้ายร่างกายกัน ไม่เกิดการฆ่ากัน และไม่เกิดการดำเนินคดีและการลงโทษจำคุก อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

4. อภัยทาน เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่า การให้อภัยผู้อื่นนั้นมีผลดีต่อชีวิตตนเองด้วย เช่น สุขภาพจิตดี ไม่มีศัตรูคู่ขัดแย้ง ไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะถูกลอบทำร้ายร่างกายหรือถูกฆ่า ฯลฯ ส่วนการไม่ให้อภัยนั้นส่งผลเสียต่อชีวิตตนเอง เช่น ทำให้มีศัตรูคู่ขัดแย้ง ทำให้วิตกกังวลหวาดระแวงว่าจะถูกลอบทำร้ายร่างกายหรือถูกฆ่า ทำให้ทะเลาะวิวาทหรือต่อยตีกับคนอื่น ทำให้ถูกลงโทษจำคุก ฯลฯ อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

5. ทิศ 6 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงหน้าที่หรือแนวปฏิบัติที่ดีต่อบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมรอบตัว หรือที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ในสังคม อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่เกิดความคิดที่จะทำร้ายร่างกายหรือเช่นฆ่าเพื่อน บุตรภรรยา เจ้านาย ลูกน้อง ฯลฯ ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

6. อบายมุข 6 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่าอบายมุขนั้นนำไปสู่ความเสื่อม นำไปสู่การกระทำความผิดทำร้ายร่างกายหรือฆ่าคนอื่น อันจะส่งผลทำให้ังดเว้นหลีกเลี่ยงจากอบายมุข ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ผลการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ: ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

ตารางที่ 2 ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

ลำดับที่	หลักธรรม/ข้อธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1	เบญจศีลข้อที่ 1	8	53.33
2	เมตตาและกรุณา	7	46.66
3	ขันติ	8	53.33
4	อภัยทาน	8	53.33
5	อบายมุข 6	7	46.66
6	ทิศ 6	7	46.66

จากตารางที่ 2 พบว่า หลักธรรมหรือข้อธรรมที่มีความสำคัญต่อผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลำดับที่ 1 เบญจศีลข้อที่ 1 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 จำนวน 8 คน คิดเป็น ร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 2 เมตตาและกรุณา มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 2 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 3 ขันติ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 3 จำนวน 8 คน คิดเป็น ร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 4 อภัยทาน มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 4 จำนวน 8 คน คิดเป็น ร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 5 อบายมุข 6 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 5 จำนวน 7 คน คิดเป็น ร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 6 ทิศ 6 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 6 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66

ผลการศึกษาพระไตรปิฎก: หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนา จิตใจผู้ต้องขังที่ระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน

1. เบญจศีลข้อที่ 2 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของการปฏิบัติตาม ศีลข้อนี้ และโทษของการละเมิดศีลข้อนี้ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก ภายหลัง ได้รับการปล่อยตัว

2. สัมมาอาชีวะ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของสัมมาชีพ เช่น ผู้รู้ สรรเสริญ สบายใจไม่ต้องหวาดหวั่นต่อโทษของกฎหมายบ้านเมือง ตายแล้วไปสวรรค์ ฯลฯ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดกฎหมายและ ไม่ผิดศีลธรรม ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

3. กามโกศ 10 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับ ทรัพย์สินที่ถูกต้อง คุณค่าหรืออานิสงส์ผลดีของการแสวงหาทรัพย์สินที่ถูกต้อง การใช้จ่ายทรัพย์สินที่ ถูกต้อง และการวางท่าทีต่อทรัพย์สินที่ถูกต้อง อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปแสวงหาทรัพย์สินด้วยวิธีที่ถูกต้องชอบธรรม ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

4. ทัฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงแนวทาง หรือวิธีการที่ถูกต้องในการทำให้ตนประสบความสำเร็จและมีความสุขความเจริญในภพชาติ ปัจจุบันนี้ อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปประพฤติปฏิบัติตาม หลักทัฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

5. กามโกศสุข 4 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงการแสวงหาความสุขอย่าง ถูกต้องชอบธรรมจากความมีทรัพย์สิน จากการใช้จ่ายทรัพย์สิน จากความไม่เป็นหนี้ และจาก ความประพฤติสุจริต อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไปแสวงหาความสุขจาก ความมีทรัพย์สินที่ได้มาโดยวิธีสุจริต ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

6. สันโดษ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงการมีความสุขความพอใจในสิ่งที่ ตนเองมีตนเองได้ การรู้จักอิมรู้จักพอ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก และหันไป

ประกอบอาชีพที่สุจริต ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและตามหลักกรรมสันโดษ
ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ผลการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ: ลำดับความสำคัญของหลักกรรม
หรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ตารางที่ 3 ลำดับความสำคัญของหลักกรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิด
เกี่ยวกับทรัพย์สิน

ลำดับที่	หลักกรรม/ข้อธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1	เบญจศีลข้อที่ 2	10	66.66
2	สัมมาอาชีวะ	9	60
3	สันโดษ	7	46.66
4	ทิฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4	6	40
5	กามโมคีสุข 4	8	53.33
6	กามโมคิ 10	5	33.33

จากตารางที่ 3 พบว่า หลักกรรมหรือข้อธรรมที่มีความสำคัญต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลำดับที่ 1 เบญจศีลข้อที่ 2 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 66.66 ลำดับที่ 2 สัมมาอาชีวะ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 2 จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 60 ลำดับที่ 3 สันโดษ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 3 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 4 ทิฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 4 จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ลำดับที่ 5 กามโมคีสุข 4 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 5 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 53.33 ลำดับที่ 6 กามโมคิ 10 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 6 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33

ผลการศึกษาพระไตรปิฎก: หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการอบรมพัฒนา
จิตใจผู้ต้องขังที่กระทำความผิดค้ายาเสพติด

1. มิจฉาณิชา เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักว่า การค้ายาเสพติดนั้นผิดทั้ง
กฎหมายและผิดทั้งศีลธรรมทางศาสนาด้วย อันจะทำให้ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และหันไป
ประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดกฎหมายและไม่ผิดศีลธรรม ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

2. สัมมาอาชีวะ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของสัมมาชีพ เช่น ผู้รู้
สรรพสิริ สบายใจไม่ต้องหวาดหวั่นต่อโทษของกฎหมายบ้านเมือง ตายแล้วไปสวรรค์ ฯลฯ
อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และหันไปประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดกฎหมายและ
ไม่ผิดศีลธรรม ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

3. กามโมคิ 10 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับรู้และตระหนักถึงหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับ
ทรัพย์สินที่ถูกต้อง คุณค่าหรืออานิสงส์ผลดีของการแสวงหาทรัพย์สินที่ถูกต้อง การใช้จ่ายทรัพย์สิน

ที่ถูกต้อง และการวางท่าที่ต่อทรัพย์ที่ถูกต้อง โทษหรือผลเสียของการแสวงหาทรัพย์ที่ไม่ถูกต้อง การใช้จ่ายทรัพย์ที่ไม่ถูกต้อง และการวางท่าที่ต่อทรัพย์ที่ไม่ถูกต้อง อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องชังไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และหันไปแสวงหาทรัพย์ด้วยวิธีที่ถูกต้องชอบธรรม ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

4. ทัศนคติที่มีกตสัจวัตตนิกรรม 4 เพื่อให้ผู้ต้องชังได้รับรู้และตระหนักถึงแนวทางหรือวิธีการที่ถูกต้องในการทำตนประสบความสำเร็จและมีความสุขความเจริญในภพชาติปัจจุบันนี้ อันจะส่งผลทำให้ผู้ต้องชังไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และหันไปประพฤติปฏิบัติตามหลักทัศนคติที่มีกตสัจวัตตนิกรรม 4 ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

5. กามโมคีสสุ 4 เพื่อให้ผู้ต้องชังได้รับรู้และตระหนักถึงการแสวงหาความสุขอย่างถูกต้องชอบธรรมจากความมีทรัพย์ จากการใช้จ่ายทรัพย์ จากความไม่เป็นหนี้ และจากความประพฤติสุจริต อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และหันไปแสวงหาความสุขจากความมีทรัพย์ที่ได้มาโดยวิธีสุจริต ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

6. สันโดษ เพื่อให้ผู้ต้องชังได้รับรู้และตระหนักถึงการมีความสุขความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีตนเองได้ การรู้จักอิมมิจักพอ อันจะส่งผลทำให้ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และหันไปประกอบอาชีพที่สุจริต ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและตามหลักธรรมสันโดษ ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ผลการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ: ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องชังที่กระทำความผิดซ้ำ

ตารางที่ 4 ลำดับความสำคัญของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่อผู้ต้องชังที่กระทำความผิดซ้ำ

ลำดับที่	หลักธรรม/ข้อธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1	มิจฉวนณิชา	10	66.66
2	สัมมาอาชีวะ	7	46.66
3	สันโดษ	5	33.33
4	ทัศนคติที่มีกตสัจวัตตนิกรรม 4	5	33.33
5	กามโมคีสสุ 4	7	46.66
6	กามโมคิ 10	5	33.33

จากตารางที่ 4 พบว่า หลักธรรมหรือข้อธรรมที่มีความสำคัญต่อผู้ต้องชังที่กระทำความผิดซ้ำเรียงตามลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลำดับที่ 1 มิจฉวนณิชา มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 66.66 ลำดับที่ 2 สัมมาอาชีวะ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 2 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 3 สันโดษ มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 3 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ลำดับที่ 4 ทัศนคติที่มีกตสัจวัตตนิกรรม 4 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 4 จำนวน 5 คน คิดเป็น

ร้อยละ 33.33 ลำดับที่ 5 กามโกศีสุข 4 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 5 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.66 ลำดับที่ 6 กามโกศี 10 มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 6 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33

อภิปรายผลการวิจัย

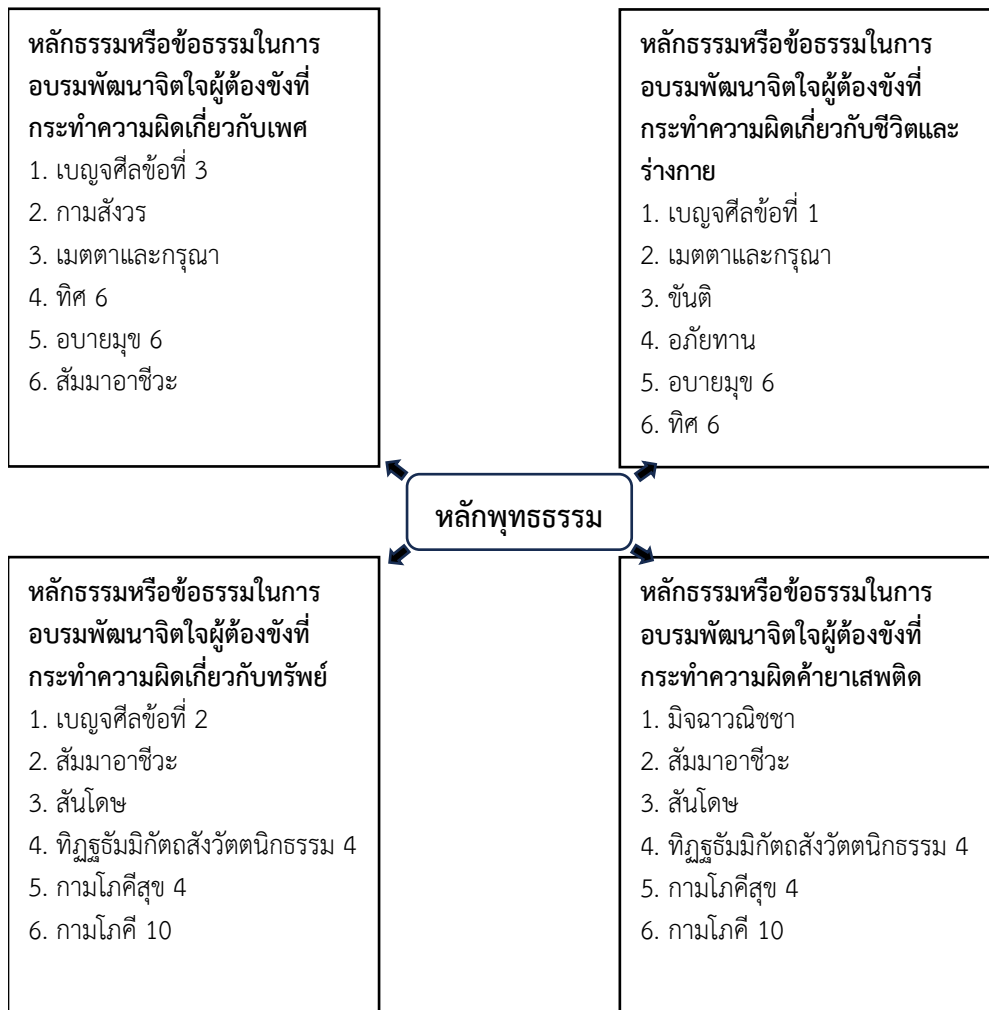
ผลการวิจัยที่พบว่า หลักธรรมหรือข้อธรรมที่มีความสำคัญต่อผู้ต้องขังที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับเพศ กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย และกระทำความผิด เกี่ยวกับทรัพย์ ลำดับที่ 1 ได้แก่ เบญจศีล (ศีล 5) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิเศษ เสาะพบดี และคณะ (2560) ที่พบว่า หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม หิริโอตตปปะ ภูแห่งกรรม ขรवासธรรม 4 ขันติ พรหมวิหาร 4 พละ 5 สังคหวัตถุ 4 อบายมุข 6 กรรมฐาน ปัญญา และอริยสัจ 4 และ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานันทวิทย์ อธิภทโท และคณะ (2561) ที่พบว่า กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง มีขั้นตอนคือ การควบคุม และพัฒนาพฤติกรรม และหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมงคล 8 หลักสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 โยนิโสมนสิการ และหิริ โอตตปปะ มีกระบวนการสำคัญ ได้แก่ การฝึกสมาธิภาวนา การฝึกอบรมศีล สมาธิ ปัญญา และการปฏิบัติกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาประจำวันและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมเพื่อการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง คือ ได้ข้อมูลหลักธรรมหรือข้อธรรมที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย กระทำความผิด เกี่ยวกับทรัพย์ และกระทำความผิดค้ายาเสพติด โดยหลักธรรมหรือข้อธรรมที่เหมาะสม สำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 3 การงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม 2. กามสังวร 3. เมตตาและ กรุณา 4. ทิศ 6 5. อบายมุข 6 และ 6. สัมมาอาชีวะ หลักธรรมหรือข้อธรรมที่เหมาะสม สำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 1 การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ 2. เมตตาและกรุณา 3. ขันติ 4. อภัยทาน 5. อบายมุข 6 และ 6. ทิศ 6 หลักธรรมหรือข้อธรรมที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการอบรมพัฒนา จิตใจผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ได้แก่ 1. เบญจศีลข้อที่ 2 การงดเว้นจากการ ลักทรัพย์ 2. สัมมาอาชีวะ 3. สันโดษ 4. ญาณธัมมิกัตถสังวัตตนิกกรรม 4 5. กามโกศีสุข 4 และ 6. กามโกศี 10 หลักธรรมหรือข้อธรรมที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจ

ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดค้ายาเสพติด ได้แก่ 1. มิจฉาฉนิชชา 2. สัมมาอาชีวะ 3. สันโดษ 4. ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 5. กามโกคีสุข 4 และ 6. กามโกคิ 10 ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กรมราชทัณฑ์ควรพิจารณากำหนดหรือระบุชื่อหลักธรรมหรือข้อธรรมที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ลงในคู่มือหรือโปรแกรมการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง เพื่อให้วิทยากร

บรรยายหรือฝึกอบรมได้ตรงประเด็นและเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังลักษณะคดีต่าง ๆ อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

กรมราชทัณฑ์ควรจัดทำคู่มือสำหรับวิทยากรอบรมธรรมแก่ผู้ต้องขัง ที่มีเนื้อหาประกอบด้วย การอธิบายสาระของหลักธรรมหรือข้อธรรมต่าง ๆ กรณีตัวอย่างจากนิทานชาดกและข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมยุคปัจจุบัน และแนะนำสื่อประกอบการอบรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่วิทยากรที่จะมาฝึกอบรม และเพื่อให้การฝึกอบรมเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเชิงทดลองเพื่อศึกษาประสิทธิผลของการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง
2. ควรวิจัยเชิงทดลองเพื่อศึกษาประสิทธิผลของการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาของผู้ต้องขัง

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2567). *ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง*. สืบค้น 23 เมษายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/Ct2bm>
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*. สืบค้น 23 เมษายน 2567, จาก <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>
- พระมหานันทวิทย์ อธิภทฺโท และคณะ. (2561). การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(4), 1347-1361.
- พระมหาวิเศษ เสาะพบดี และคณะ. (2560). หลักธรรมในการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 18(1), 60-68.
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560. (2560, 18 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 21 ก. หน้า 17-20.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 4, 7-13.

ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านภายใต้
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
โดยประยุกต์หลักสังคมสวัสดิการ*

EFFECTIVENESS OF THE VOLUNTEER VILLAGE HEALTH VOLUNTEER'S
WORK PERFORMANCE AT THA CHANG SUB-DISTRICT HEALTH PROMOTING
HOSPITAL IN MUEANG DISTRICT OF CHANTHABURI PROVINCE
BY APPLYING THE PRINCIPLES OF SOCIAL WELFARE

ณิชา เลือดศรี, รัฐพล เย็นใจมา, หัตถากรณ์ แก่นท้าว
Nasipha Luadsri, Rattaphon Yenjaime, Hatthakon Kaentao
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: nasipha.1988@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล 2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคมสวัสดิการกับประสิทธิผลการปฏิบัติงาน และ 3. ศึกษาแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรี โดยประยุกต์หลักสังคมสวัสดิการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ศึกษาประชากร จำนวน 147 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ ได้ค่าความเชื่อมั่น แบบสอบถามเท่ากับ 0.918 และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาค่าความสัมพันธ์

ผลการวิจัยพบว่า 1. ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. หลักสังคมสวัสดิการกับประสิทธิผลการปฏิบัติงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน หลักสังคมสวัสดิการ คือ ด้านทานการเสียสละ เพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ด้านปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน

*Received November 24, 2024; Revised January 2, 2025; Accepted January 4, 2025

ด้านอัตถจริยา การทำประโยชน์ ด้านสมานัตตตา การเป็นผู้ประพฤติตัวเสมอต้นเสมอปลาย และ 3. การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กับประสิทธิผล การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ($R=.693$)

คำสำคัญ: หลักสังคหวัตถุธรรม; อาสาสมัครสาธารณสุข; โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

Abstract

The objectives of this research are: 1. To study the effectiveness of public health volunteers' performance at sub-district health promoting hospitals. 2. To examine the relationship between the principles of Sangahavatthu Dhamma and the effectiveness of performance. 3. To explore ways to enhance the performance effectiveness of public health volunteers at Tha Chang Sub-district Health Promoting Hospital, Mueang District, Chanthaburi Province, through the application of Sangahavatthu Dhamma. This research employs a mixed-methods approach, collecting data from relevant documents and conducting in-depth interviews with key informants. The study population includes 147 individuals, with 10 key informants participating. The tools used were questionnaires and interviews, with the questionnaire's reliability measured at 0.918. Data analysis involved statistical methods such as mean, standard deviation, and correlation analysis.

The findings reveal that: 1. The overall effectiveness of public health volunteers' performance is at a high level. When considered by aspect, all areas also show high levels. 2. The relationship between the principles of Sangahavatthu Dhamma and performance effectiveness is overall at a high level. Each aspect is also individually rated at a high level. The principles of Sangahavatthu Dhamma include Dana (Generosity): The willingness to sacrifice for the benefit of others. Piyavaca (Pleasant Speech) Speaking kindly and gently. Atthacariya (Beneficial Actions) Engaging in acts that benefit others. Samanattata (Consistency) Acting consistently and fairly toward all. 3. There is a moderately high positive correlation between the performance of village public health volunteers and the performance effectiveness of public health volunteers at

Tha Chang Sub-district Health Promoting Hospital, Mueang District, Chanthaburi Province (R = 0.693).

Keywords: Sanghavatthu Dhamma; Public Health Volunteers; Sub-district Health Promoting Hospitals

บทนำ

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่มีเป้าหมาย เพื่อปรับโครงสร้างภาคการผลิตและบริการสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม โดยการใช้นวัตกรรมในการผลิตสินค้าและจัดบริการทางการแพทย์และสุขภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ พัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ที่มีสมรรถนะสูงทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการยกระดับขีดความสามารถบริการทางการแพทย์และสุขภาพ การมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม ในการลดผลกระทบต่อการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขของคนไทย และ การเสริมสร้างความสามารถของประเทศในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงภายใต้บริบทโลกใหม่ (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน, 2561)

ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันในอุตสาหกรรมทางการแพทย์แบบครบวงจร การใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์ใหม่ ๆ ในการยกระดับการให้บริการทางการแพทย์อย่างมีคุณภาพในระดับสากลรวมทั้งเชื่อมโยงอุตสาหกรรมทางการแพทย์และบริการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ในประเด็นเป้าหมาย สร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติที่มุ่งเน้นการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

การสาธารณสุข ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่กระทรวงสาธารณสุขได้ดำเนินการจัดทำขึ้น เพื่อส่งเสริมบริการสาธารณสุขของรัฐที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการจนถึงระดับที่สามารถดูแลและพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่จำเป็นและมีการพัฒนาด้านสุขภาพไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้รัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินการให้การสนับสนุนในส่วนที่เกินศักยภาพความสามารถของชุมชน เพื่อนำไปสู่สุขภาพที่ดีของประชาชน

การสาธารณสุขมูลฐานจึงถือได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระดับหมู่บ้านและตำบล ทั้งด้านการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันและการฟื้นฟูสภาพ ซึ่งในปัจจุบันภาครัฐสนับสนุนงบประมาณให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล ในด้านต่าง ๆ โดยผสมผสานการให้บริการทั้งด้านการรักษาพยาบาลและการส่งเสริมสุขภาพการป้องกันโรค รัฐบาลเป็น

ผู้สนับสนุนทางด้านการวิชาการข้อมูลข่าวสาร การให้การศึกษาและการจัดระบบส่งต่อในกรณี ที่การให้บริการเกินศักยภาพของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลได้เน้นให้ อสม. เป็นผู้นำด้านสุขภาพในชุมชน ทำหน้าที่ แก่ข่าวร้าย กระจายข่าวดี ซึ่บริการประสานงานสาธารณสุข บำบัดทุกข์ให้กับประชาชน ทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีกับชุมชน เป็นบุคคลตัวอย่างด้านสาธารณสุขและเป็นผู้ นำการ เปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมสุขภาพ ซึ่งถือได้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ อสม.จะต้อง มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและน่านวัตกรรมใหม่ ๆ มาปรับใช้กับชุมชนตามความเหมาะสม (ปริญญา กาศจนานนท์, 2562)

อสม. มีบทบาทสำคัญที่จะต้องทำหน้าที่เป็นแกนนำในการให้บริการจัดการงาน สาธารณสุขในชุมชนที่อยู่และให้คำแนะนำถ่ายทอดความรู้แก่เพื่อนบ้านในเขตที่รับผิดชอบ ให้สามารถดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัวการพัฒนาศักยภาพของ อสม. จึงจะต้องได้รับการเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องคือ ด้านความรู้ทักษะในการปฏิบัติงาน พัฒนาระดับการศึกษา พัฒนาด้านสังคม พัฒนาการทำงาน สนับสนุนการสร้างเครือข่าย สิ่งเหล่านี้จึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของ อสม. เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ของสภาพสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต เหนือสิ่งอื่นใดการจะพัฒนาความรู้ อสม. จำเป็นต้องต้องควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในการส่งเสริมการพัฒนา ศักยภาพ ของ อสม. คือการพัฒนาตนตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ ความพอดีมีความสัมพันธ์กลมกลืนระหว่าง การดำเนินชีวิตโดยนำแนวทางหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ศักยภาพของ อสม. ที่นำมาส่งเสริมให้ อสม. ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของ อสม. จึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนส่งเสริมให้ อสม. เกิดความรู้ความเข้าใจทั้งการ พัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาทางอารมณ์ และพัฒนาทางสติปัญญาต่อไป ซึ่งปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานของ อสม. เช่น ปัญหาเรื่องอุปกรณ์และ เครื่องมือในการทำงานไม่เพียงพอ ไม่มีงบประมาณ สนับสนุนให้อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จึงส่งผลกระทบต่อเครื่องมือและอุปกรณ์การทำงาน และค่าใช้จ่ายในการลงพื้นที่ ขาดการได้รับการอบรมความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ทำให้ไม่ทันต่อเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของ โรคที่เกิดขึ้นใหม่ ประชาชนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพ การป้องกันโรค การออกกำลังกายและการบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ครบ 5 หมู่ และถูกสุขลักษณะ อนามัย ปัญหาการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ยังคง ต้องพึ่งพิงเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หมอ พยาบาล อนามัย ซึ่งมีภาระงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบ มาก ทำให้งานจากหน่วยงานอื่นที่ขอความร่วมมือมาล่าช้าและปัญหาเรื่องการให้ความ ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ภาระงานของอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีมากเพราะเป็น

แหล่งเก็บข้อมูลจริงที่รวดเร็วและใกล้เคียงที่สุด จึงมีหน่วยงานต่าง ๆ ขอความร่วมมือให้อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ช่วยทำเป็นเหตุให้อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เกิดความอ่อนล้า (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2554)

ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เพื่อที่จะศึกษาถึงการส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลสูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคหวัตถุธรรม กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (MixedMethods Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือและการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แบบสัมภาษณ์ (In-DepthInterview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

2. ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ บุคคลที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี จำนวน 231 คน

(ระหว่างปี พ.ศ. 2566-ปี พ.ศ. 2567) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูปหรือคน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1. นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพุทธศาสนา 2 รูป กลุ่มที่ 2. นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครสาธารณสุข 2 คน กลุ่มที่ 3. นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ 2 คน กลุ่มที่ 4. ผู้บริหารหรือกำหนดนโยบายโรงพยาบาล 2 คน และกลุ่มที่ 5. ผู้รับบริการหรือประชาชน 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.918 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและวิจัยที่เกี่ยวข้องและพัฒนาขึ้นเป็นแบบสอบถาม เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน. แบ่งออกเป็น 5 ด้านได้แก่ 1. ด้านการป้องกันโรค 2. ด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น 3. ด้านการส่งเสริมสุขภาพ 4. ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ 5. ด้านการเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักพุทธธรรม สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1. ทาน การให้ 2. ปิยวาจา การพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน 3. อตถจริยา การทำประโยชน์ 4. สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับเกณฑ์วัดประสิทธิภาพองค์การอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการผลิต Production 2. ด้านประสิทธิภาพ Efficiency 3. ด้านความพึงพอใจ Satisfaction 4. ด้านการปรับเปลี่ยน Adaptiveness 5. การพัฒนา Development ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ แล้วนำมาวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีลักษณะคำถามเป็นแบบ (Rating Scale) 5 ระดับ โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผล

3.2 การวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคลากรที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

จำนวน 231 ฉบับ และได้รับกลับมาจำนวน 231 ฉบับคิดเป็นร้อยละ 100 สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 รูปหรือคน โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ใช้การจดบันทึก และบันทึกเสียง และนำมาถอดความสรุปประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมในการวิเคราะห์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันและสถิติพรรณนา

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพองค์การอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ข้อ	ประสิทธิภาพองค์การอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี	ระดับปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการผลิต Production	4.30	0.627	มาก
2	ด้านประสิทธิภาพ Efficiency	4.06	0.578	มาก
3	ด้านความพึงพอใจ Satisfaction	4.18	0.495	มาก
4	ด้านการปรับเปลี่ยน Adaptiveness	4.05	0.661	มาก
5	ด้านการพัฒนา Development	4.24	0.57	มาก
ภาพรวม		4.17	0.473	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพองค์การอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) พบว่า ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}=4.17$, $S.D.=0.473$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยพบผลการศึกษาคือ 1. ด้านการผลิต มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.30$, $S.D.=0.627$) รองลงมาคือ 2. ด้านการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, $S.D. = 0.57$) 3. ด้านความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.18$, $S.D.=0.495$) 4. ด้านประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.06$, $S.D.=0.578$) 5. ด้านการปรับเปลี่ยน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05$, $S.D.=0.661$) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 หลักสังคหวัตถุธรรม

ข้อ	หลักสังคหวัตถุธรรม	ระดับปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ทาน (การให้)	4.29	0.562	มาก
2	ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน)	4.50	0.514	มาก
3	อิตถจริยา (การทำประโยชน์)	4.11	0.475	มาก
4	สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย)	4.32	0.627	มาก
ภาพรวม		4.31	0.471	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ข้อมูลหลักสังคหวัตถุธรรม ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}=4.31$, $S.D.=0.471$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยพบผลการศึกษาคือ ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.50$, $S.D.=0.514$) รองลงมาคือ สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.32$, $S.D.=0.627$) ทาน (การให้) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.29$, $S.D.=0.562$) และอิตถจริยา (การทำประโยชน์) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.11$, $S.D.=0.475$) ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคหวัตถุธรรมกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในระดับมาก ($R=748^{**}$) จึงยอมรับสมมติฐานที่ 1 และประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี หลักการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในระดับมาก ($R=.702^{**}$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการป้องกันโรค โดยภาพรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ($R=.648^{**}$) ด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ($R=.606^{**}$) ด้านการส่งเสริมสุขภาพ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ($R=.693^{**}$) ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ($R=.651^{**}$) ด้านการเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ($R=.692^{**}$) และ ด้านปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่จริงในการปฏิบัติหน้าที่จริง โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ($R=.102$) จึงยอมรับสมมติฐานที่ 6

3. หลักการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อสม. มี 6 ด้านสามารถนำมาสรุปได้ ดังนี้ ด้านการป้องกันโรค มีการเฝ้าระวังป้องกันควบคุมไม่ให้เกิดโรค เสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคให้คนในชุมชน กำจัดแหล่งที่เป็นต้นเหตุของเชื้อโรค ด้านการ

รักษาพยาบาลเบื้องต้น แนะนำความรู้ถ่ายทอดการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่บุคลากร เพื่อรักษาผู้ป่วยได้เป็นอย่างดี รวมทั้งการแนะนำการใช้ยาได้ถูกต้อง ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมการออกกำลังกายในชุมชน มีการปฏิบัติและพัฒนาสุขภาพให้ดีขึ้นแข็งแรงขึ้น มีสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ เสริมสร้างสมรรถภาพร่างกายมุ่งเน้นดูแลรักษา และฟื้นฟูผู้ป่วยให้กลับมาสู่สภาพเดิมให้ได้มากที่สุด และป้องกันไม่ให้กลับไปสู่สภาพเดิมได้อีก ด้านการเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง มีการวางแผนจัดทำมาตรการป้องกัน และควบคุมปัญหาโรคระบาดติดต่อร้ายแรงไม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน ด้านปัญหาขัดข้องที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่จริง ขาดการสนับสนุนยอมรับจากชุมชน เครื่องมือทางการแพทย์ไม่เพียงพอต่อผู้ป่วย และสถานที่ปฏิบัติงานมีผลต่อการทำงาน

หลักสัณทัตถุธรรม กับ การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อสม. สามารถนำมาสรุปได้ ดังนี้ ทาน ในการปฏิบัติงานจะมุ่งเน้นการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนจากผู้ได้รับการบริการ ทำงานด้วยจิตอาสา ปิยวาจา คำพูดที่อ่อนโยนมีอัธยาศัยที่ดีต่อผู้ป่วย พูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะไม่หยาบคาย ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจอยู่เสมอ อัตถจริยา ให้การรักษาและดูแลผู้ป่วยให้คำแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ โดยทำการช่วยเหลือประโยชน์ต่อส่วนรวมในชุมชน สมานัตตตา เป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอหรือวางตัวได้เหมาะสม กับเพื่อนร่วมงาน และผู้ป่วยอย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวได้ดีในการปฏิบัติตนต่อคนในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุข อสม. พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน โดยเรียงตามลำดับดังนี้ 1. ด้านการป้องกันโรค อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ 2. ด้านการเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง 3. ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ 4. ด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น และอยู่ในระดับปานกลางมี 1 ด้าน คือ 5. ด้านปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่จริง ตามลำดับ ดังนั้น ด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุดทั้งห้า ด้านนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของอาภรณ์ อ่อนคง (2556) ที่พบว่า ประสิทธิภาพเป็นเครื่องมือหรือตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการตัดสินใจว่าหน่วยงานหรือองค์กรใดสามารถดำเนินงานไปจนบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้มากน้อยเพียงใด รวมถึงความสามารถในการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการพิจารณาผลลัพธ์ที่ได้จากการบรรลุวัตถุประสงค์และการประเมินผลโดยประชาชน

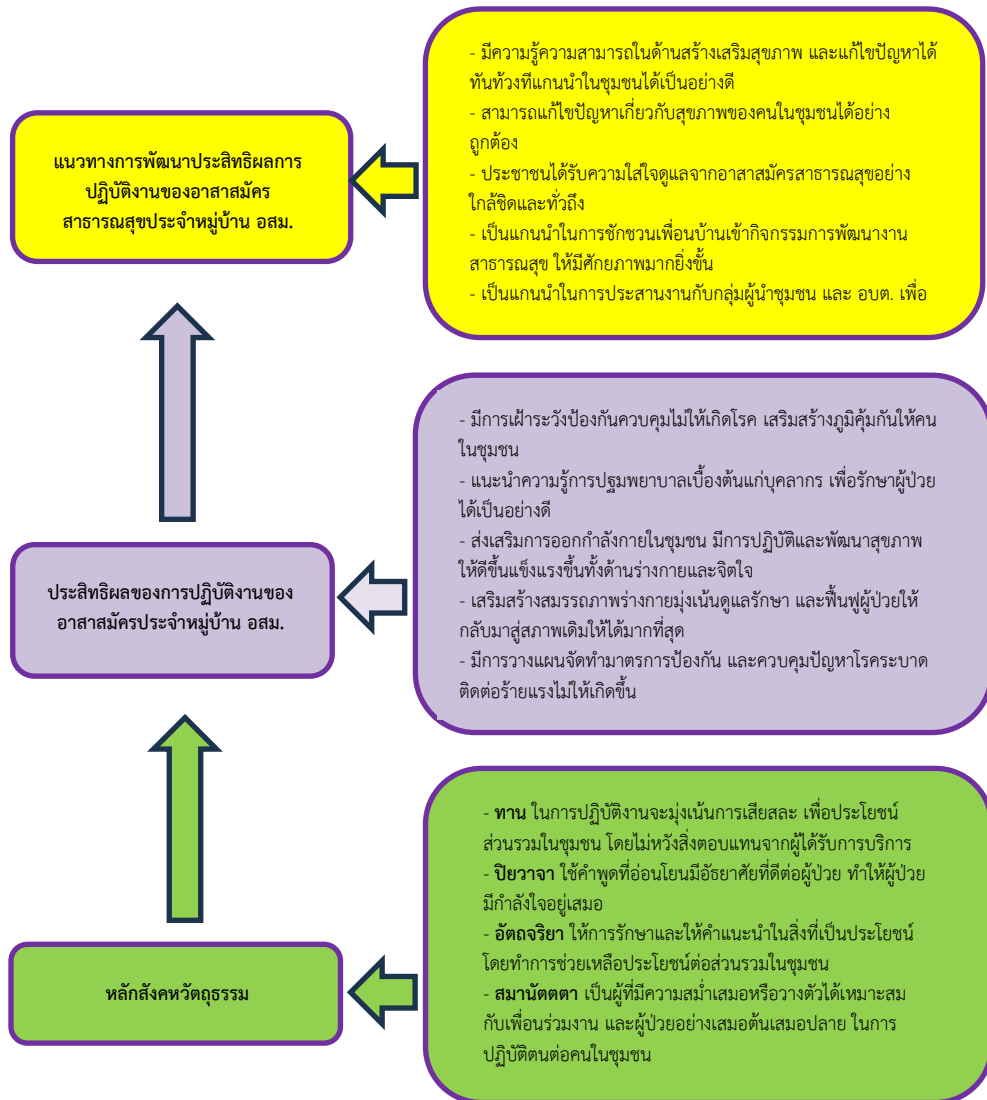
2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคหัตถุธรรมกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี การประยุกต์หลักสังคหัตถุธรรม พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านปิยวาจา การพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านสมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ด้านทาน การให้ และด้านอิตถจริยา การทำประโยชน์ ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุข อสม. มีการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้ในการพัฒนาที่จะ ช่วยเหลือผู้ป่วยและการบำเพ็ญประโยชน์ให้ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยไม่หวังผลตอบแทน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุนทร ธมมโธโร (2560) ที่พบว่า การประยุกต์ใช้หลักสังคหัตถุ 4 มีความสม่ำเสมอต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา และมีพฤติกรรมที่เสมอต้นเสมอปลาย เป็นที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันในชุมชน และปฏิบัติกับทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน เสริมสร้างความผูกพันของพนักงานของโรงพยาบาลต่อองค์กร, โดยผ่านแบบสอบถามกับพนักงาน เพิ่มความผูกพันในระดับมาก ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคหัตถุธรรมกับความผูกพันมีความสัมพันธ์เชิงบวก เป็นตัวชี้วัดความสำคัญของหลักสังคหัตถุธรรม 4 นี้ในการรักษาองค์กรและบุคลากร

3. แนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยประยุกต์หลักสังคหัตถุธรรม แนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงาน พบว่าโดยภาพรวมเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงลำดับดังนี้ 1. ด้านการผลิต (Production) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2. ด้านการพัฒนา (Development) 3. ด้านความพึงพอใจ (Satisfaction) 4. ด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) และ 5. ด้านการปรับเปลี่ยน (Adaptiveness) ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุข อสม. มีการฝึกอบรมพัฒนาความรู้ความสามารถให้มีประสิทธิภาพได้เป็นอย่างดี มีการผลิตอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการแพทย์มีความทันสมัยมากขึ้น จึงทำให้เกิดความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และผู้ที่ได้รับการรักษา โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของยุทธนา แยกคาย (2561) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานงานสาธารณสุขมูลฐานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในจังหวัดสุโขทัย พบว่า ความรู้ เจตคติ การรับรู้บทบาท การรับรู้ความสนับสนุนทางสังคมและความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน มีผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานงานสาธารณสุขมูลฐานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และมีการปฏิบัติงานในด้านการรักษาพยาบาลเป็นส่วน มีการชักชวนประชาชนในชุมชนให้ร่วมมือกัน

องค์ความรู้จากการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ภายใต้อาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 มีสาระสำคัญอยู่ 3 ส่วน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการป้องกันโรค มีการเฝ้าระวังป้องกันควบคุมไม่ให้เกิดโรค เสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคให้คนในชุมชน กำจัดแหล่งที่เป็นต้นเหตุของเชื้อโรค

1.2 ด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น แนะนำความรู้ถ่ายทอดการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่บุคลากร เพื่อรักษาผู้ป่วยได้เป็นอย่างดี รวมทั้งการแนะนำการใช้ยาได้ถูกต้อง

1.3 ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมการออกกำลังกายในชุมชน มีการปฏิบัติและพัฒนาสุขภาพให้ดีขึ้นแข็งแรงขึ้น มีสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

1.4 ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ เสริมสร้างสมรรถภาพร่างกายมุ่งเน้นดูแลรักษา และฟื้นฟูผู้ป่วยให้กลับมาสู่สภาพเดิมให้ได้มากที่สุด และป้องกันไม่ให้เกิดกลับไปสู่สภาพเดิมได้อีก

1.5 ด้านการเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง มีการวางแผนจัดทำมาตรการป้องกัน และควบคุมปัญหาโรคระบาดติดต่อร้ายแรงไม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน

1.6 ด้านปัญหาขัดข้องที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน ขาดการสนับสนุน ยอมรับจากชุมชน เครื่องมือทางการแพทย์ไม่เพียงพอต่อผู้ป่วย และสถานที่ปฏิบัติงานมีผลต่อการทำงาน

2. หลักสภคหัตถุธรรม กับการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1. ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ในการปฏิบัติงานจะมุ่งเน้นการเสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนจากผู้ได้รับการบริการ ทำงานด้วยจิตอาสา

2.2 ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่หยابคายก้าวร้าว คำพูดที่อ่อนโยนมีอภัยที่ยึดต่อผู้ป่วย พูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะไม่หยابคาย ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจอยู่เสมอ

2.3 อตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิด หรือการประพฤตินิสัยที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ให้การรักษาและดูแลผู้ป่วยให้คำแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ โดยทำการช่วยเหลือประโยชน์ต่อส่วนรวมในชุมชน

2.4.สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอหรือวางตัวได้เหมาะสม กับเพื่อนร่วมงาน และผู้ป่วยอย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวได้ดีในการปฏิบัติตนต่อคนในชุมชน

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ประสิทธิภาพด้านการผลิต อสม. มีความรู้ความสามารถในด้านสร้างเสริมสุขภาพ และแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่เป็นแกนนำสุขภาพในชุมชนได้เป็นอย่างดี

3.2 ประสิทธิภาพด้านประสิทธิภาพ อสม. สามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของคนในชุมชนได้อย่างถูกต้อง มีการป้องกันสอดคล้องดูแลป้องกันการแพร่ระบาด

3.3 ประสิทธิภาพด้านความพึงพอใจ ประชาชนได้รับความใส่ใจดูแลจากอาสาสมัครสาธารณสุขอย่างใกล้ชิดและทั่วถึงต่อการให้บริการแก่ประชาชนในชุมชน

3.4 ประสิทธิภาพด้านการปรับเปลี่ยน อสม. เป็นแกนนำในการชักชวนเพื่อนบ้านเข้ากิจกรรมการพัฒนางานสาธารณสุข เพื่อการทำงานให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

3.5 ประสิทธิภาพด้านการพัฒนา เป็นแกนนำในการประสานงานกับกลุ่มผู้นำชุมชน และ อบต. เพื่อกระตุ้นการวางแผนในการพัฒนางานสาธารณสุขของหมู่บ้าน ผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และตำบลอื่น ๆ อีกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สาธารณสุข ควรมีการนำหลักสังกัดพฤติกรรม 4 ประการ คือ ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน) อตถจริยา (การทำประโยชน์) สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) มากำหนดเป็นนโยบายในการปรับเปลี่ยนแผนพัฒนาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือจากทุกภาคส่วน

2. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ควรกำหนดนโยบาย มีแผนงานอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้

3. สาธารณสุข ควรมีนโยบายนำหลักสังกัดพฤติกรรม 4 ประการ คือ ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน) อตถจริยา (การทำประโยชน์) สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) มาใช้ควบคู่กันไปกับการพัฒนา เพื่อให้อาสาสมัครสาธารณสุข อสม. ได้มีประสิทธิภาพเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชนในชุมชนอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี จัดโครงการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับโรค

ระดับต่าง ๆ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น เพื่อได้แบ่งเบาภาระเจ้าเจ้าหน้าที่ อาสาสมัคร
สาธารณสุข รวมทั้งการแนะนำการใช้ยาได้ถูกต้อง

2. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอ
เมือง จังหวัดจันทบุรี ส่งเสริมในการปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
ช่วยเหลือเกื้อกูล เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน

3. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าช้าง อำเภอ
เมือง จังหวัดจันทบุรี จัดโครงการส่งเสริมและปรับปรุงระบบสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการ
บำบัด และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ โดยปราศจากสิ่งที่จะเกิดแหล่ง
เพาะพันธุ์เชื้อโรค มีการป้องกันสวดส่องดูแลป้องกันการแพร่ระบาด

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการปฏิบัติงานตามหลักสังคหัตถุธรรมของอาสาสมัครในอำเภอ
อื่น ๆ เพื่อจะได้เปรียบเทียบความแตกต่าง หรือความสอดคล้องกันในระดับของการปฏิบัติ

2. ควรศึกษาประสิทธิผลในการปฏิบัติงานตามหลักสังคหัตถุธรรมที่เหมาะสม
ในการปฏิบัติงานในปัจจุบัน และมีการเปรียบเทียบต่อการปฏิบัติงานหน่วยงานอื่น

3. ควรนำหลักสังคหัตถุธรรม ไปศึกษากับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ที่เป็น
องค์กรภาครัฐ เพื่อให้เห็นภาพของการทำงานทั้งความรู้ ความเพียร ความสุจริต และการ
สงเคราะห์เกื้อกูลประชาชนอยู่ในระดับใด

เอกสารอ้างอิง

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2554). *คู่มือ อสม. ยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กองยุทธศาสตร์และแผนงาน. (2561). *แผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ด้านสาธารณสุข
พ.ศ.2560- 2579*. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.

ปริญญา กาศจานนันท. (2562). *การปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐานของอาสาสมัคร
สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลท่าไม้ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร
(วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น).*
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระสุนทร ธมมธโร. (2560). *การประยุกต์ใช้หลักสังคหัตถุ 4 ในชุมชนวัดหนองสนม
จังหวัดระยอง (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนา).*
พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ยุทธนา แยกคาย. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานงานสาธารณสุขมูลฐานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดสุโขทัย. *วารสารวิจัยการพยาบาลและสุขภาพ*, 19(3), 146-155.
- สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 พ.ศ.2567 – 2570*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อาภรณ์ อ่อนคง. (2556). *ประสิทธิผล (Effectiveness)*. สืบค้น 20 มกราคม 2566, จาก https://aporn123.blogspot.com/2013/06/blog-post_28.html

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลาทางการเมืองของ
นักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ*

APPLICATION OF BUDDHIST PRINCIPLES TO PROMOTE POLITICAL
SOCIALIZATION OF WAT MAHA PHUTTHARAM SCHOOL,
MUEANG DISTRICT SISAKET, SISAKET PROVINCE

พระจอม มหาปณฺโญ, อนุกุมิ โสวเกษม, สุมาลี บุญเรือง

Phra Jom Mahapanño, Anuphumi Sowkasem, Sumalee Boonruang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: phrabidicxmm@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาระดับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียน 2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียน และ 3. นำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 208 คน ตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ ด้วยแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนสังกัดโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า หลักสุจริตธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลาทางการเมือง พบว่า โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ในระดับน้อย ($R=.147$) ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีระดับความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างสูง จึงยอมรับสมมติฐาน 3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า 1. ด้านกายสุจริต

*Received December 18, 2024; Revised January 11, 2025; Accepted January 20, 2025

คือ การประพฤติดีทางกาย 2. ด้านวจีสุจริต คือ การทำความดีทางวาจา และ 3. ด้านมโนสุจริต คือ การทำความดีทางใจ

คำสำคัญ: การประยุกต์; การกลมเกลียวทางการเมือง; หลักสุจริตธรรม

Abstract

This research article has the following objectives: 1. to study the level of political socialization of students, 2. to examine the relationship between the principles of honesty (Sujato) and the political socialization of students, and 3. to propose the application of Buddhist principles to promote political socialization among students at Wat Mahaphuttharam School, Mueang District, Sisaket Province. The research methodology was a mixed-methods approach, consisting of quantitative research and qualitative research. In the quantitative research, data was collected from a sample of 208 individuals using the Taro Yamane formula and a questionnaire. The data was analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient. In the qualitative research, in-depth interviews were conducted with 10 key informants, and the data was analyzed through content analysis.

The research findings revealed that: 1. The level of political socialization of students at Wat Mahaphuttharam School, Mueang District, Sisaket Province, showed that the overall level of the principles of honesty (Sujato) was at the highest level. 2. The relationship between the principles of honesty (Sujato) and political socialization was found to have a positive correlation at a low level ($R = .147$), which was statistically significant at the 0.05 level, indicating a moderately strong relationship, thus accepting the hypothesis. 3. The application of Buddhist principles to promote political socialization among students at Wat Mahaphuttharam School, Mueang District, Sisaket Province, included: 1. Physical morality (Kaya Sucitta): Acting morally in terms of physical actions. 2. Verbal morality (Vaci Sucitta): Speaking morally and truthfully. 3. Mental morality (Mano Sucitta): Thinking morally and maintaining a virtuous mindset.

Keywords: Application; Political Socialization; Principles of Honesty

บทนำ

กระบวนการกล่อมเกลາทางการเมืองเป็นแบบแผนที่คนเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความโน้มเอียงทางการเมืองของตน และกระบวนการที่บุคคลได้ความรู้หรือความคุ้นเคยกับระบบการเมืองและกระบวนการที่กำหนดลักษณะทางการเมือง การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการของบุคคล ตลอดจนลักษณะที่บุคคลมีปฏิริยาความรู้สึกต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง ดังนั้น กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง มีความสำคัญต่อการกำหนดสมาชิกของสังคมว่า จะนำไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางการเมืองนโยบายทางการเมืองของแต่ละประเทศ คือ อาจจะนำไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการ หรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2532)

การที่ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสลับกับการปกครองโดยการยึดอำนาจหรือการทำรัฐประหาร แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองที่ประชาชนบางครั้งยอมรับอำนาจที่มาจากทางเลือกตั้ง แต่บางครั้งก็ปฏิเสธและยอมรับผู้ปกครองที่มาจากทำรัฐประหาร ในขณะที่กลุ่มที่สนับสนุนประชาธิปไตยจะไม่เห็นด้วยกับการกระทำของคณะรัฐประหารที่ขัดแย้งกับหลักการประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมืองนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาในสังคมไทยตลอดมา การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้แข็งแกร่งจึงจำเป็นต้องพิจารณาทั้งวัฒนธรรมทางการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองร่วมกัน (ชานาญ จันทรเรือง, 2567)

การสร้างคามยั่งยืนทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ และค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนและรักษาระบอบประชาธิปไตยในอนาคตสำคัญของประเทศ ซึ่งกลุ่มเยาวชนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย เนื่องจากเยาวชนคนหนุ่มสาวเหล่านี้จะเติบโตเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยต่อไป การกล่อมเกลาทางการเมืองหรือกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองจึงมีส่วนส่งผลต่อการสร้างเยาวชนที่กำลังจะก้าวเข้าสู่ประชากรในสังคมให้เป็นพลเมืองในสังคมที่มีคุณภาพ ซึ่งการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจทางการเมืองการกล่อมเกลาทางการเมืองให้กับเยาวชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเยาวชนกำลังจะก้าวเข้าสู่ความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพหรือไม่มีความพร้อมมาจากกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองในช่วงเยาวชน ตามทฤษฎีกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองสามารถกล่าวได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังมีข้อบกพร่องหรืออาจถูกละเลยไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ ซึ่งส่งผลให้พฤติกรรมและสำนึกทางการเมืองของเยาวชนไม่สนใจหรือเพิกเฉยต่อสถานการณ์จริงในสังคม (ชโลบล ชัยนิคม, 2558)

กระบวนการอบรมกลุ่มেলাทางการเมืองให้เยาวชนได้เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยและมีลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนพลเมืองไทยที่ดีที่มุ่งให้เกิดขึ้นสอดคล้องงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมกลุ่มেলাทางการเมืองของเยาวชนไทย พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับการกลุ่มেলাทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษา ศาสนา เพื่อน สื่อมวลชน และพรรคการเมือง ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการกลุ่มেলাทางการเมืองต้องการให้พรรคการเมืองยึดกฎหมายและปฏิบัติธรรมนูญมาเพื่อเป็นประโยชน์ที่ดีต่อเยาวชนจากสภาพและความต้องที่ผ่านมารอบรมกลุ่มেলাทางการเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาเริ่มมีมากขึ้นเนื่องจากสถาบันการศึกษาสร้างความเข้าใจตระหนักถึงยึดมั่นต่อความถูกต้องคุณงามความดีมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตนทั้งยังส่งเสริมเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการทำกิจกรรมต่างในทางการเมือง ดังนั้นกระบวนการกลุ่มেলাทางการเมืองในสถาบันศึกษาจึงมีความสำคัญต่อนักเรียนเป็นอย่างมากเนื่องจากการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองผ่านโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความคิดเห็นของนักเรียนในสถานศึกษา (วัชรินทร์ ชาญศิลป์, 2562)

การนำหลักธรรมมาประยุกต์ให้เกิดกระบวนการกลุ่มেলাทางการเมืองนั้นจะต้องให้เห็นมุมมองในการพูดคุยกับนักเรียนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การประยุกต์นำหลักธรรมมาพูดคุยเนื่องจากเป็นเรื่องละเอียดอ่อนหากมีการอบรมกลุ่มেলাทางการเมืองโดยนำหลักสุจริตธรรมมาเชื่อมโยงให้เกิดความเชื่อ ความเข้าใจของแต่ละบุคคลได้ กล่าวคือ สุจริต หมายถึง ประพฤติชอบ ประพฤติในทางที่ถูกต้อง ตรงข้ามกับคำว่า ทุกจริต เช่น เขาทำมาหากินด้วยความสุจริตชีวิตจึงเต็มไปด้วยความสุขกายสบายใจ ธุรกิจที่สุจริตย่อมอยู่คงทนมากกว่าธุรกิจที่ทุจริต ในการใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตทุกคนควรเผยแพร่ข้อความหรือรูปภาพโดยสุจริต คำว่า สุจริต มักใช้ควบคู่กับคำว่าซื่อสัตย์ เป็น ซื่อสัตย์สุจริต เช่น กฎหมายกำหนดให้ข้าราชการพลเรือนต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เทียงธรรมขยันหมั่นเพียร และดูแลเอาใจใส่รักษาประโยชน์ของทางราชการ ดังนั้น หลักสุจริตธรรมจึงประกอบด้วย กายสุจริต ประพฤติชอบด้วยกาย วาสุจริต ประพฤติชอบด้วยวาจา มโนสุจริต ประพฤติชอบด้วยใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2556)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนสังกัดโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อนำเสนอการประยุกต์หลักพุทธรธรรมเพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี คือ วิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนที่มีอายุตั้งแต่ 12 - 18 ปี โรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 381 คน (โรงเรียนวัดมหาพุทธาราม, 2566)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียน โรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 208 คน จากการคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973)

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ผู้บริหารโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม กรรมการสถานักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม กรรมการ จำนวน 10 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires)

3.2 การวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ เป็นแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา รัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากนักเรียนในพื้นที่

4.2 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับนักเรียนในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 208 ชุด

4.3 นำข้อมูลดิบที่ได้ไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมวิจัยทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพรรณนา เพื่ออธิบายปัจจัยส่วนบุคคลและการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการตัดสินใจเลือกตั้งท้องถิ่น โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีการของเพียร์สัน

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอในรูปแบบความเรียง

ผลการวิจัย

1. ระดับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนสังกัดโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการกล่อมเกลาทางการเมือง โดยภาพรวม

ระดับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนสังกัด โรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง	4.47	0.37	มาก
2. ทักษะคิดทางการเมือง	4.58	0.95	มากที่สุด
3. บรรทัดฐานทางการเมือง	4.57	0.38	มากที่สุด
4. ค่านิยมทางการเมือง	4.60	0.39	มากที่สุด
โดยภาพรวม	4.56	0.41	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนในสังกัดโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.56$, S.D.=0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่านิยมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.60$, S.D.=0.39) รองลงมา ทักษะคิดทางการเมือง ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.58$, S.D.=0.95) รองลงมา บรรทัดฐานทางการเมือง ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.57$, S.D.=0.38) รองลงมา ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.047$, S.D.=0.37) ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

ตารางที่ 2 หลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	การกล่อมเกลาทางการเมือง ของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ	ตัวแปรตาม			
			1. ความรู้ความเข้าใจ ทางการเมือง	2. ทักษะคิดทางการเมือง	3. บรรทัดฐานทาง การเมือง	4. ค่านิยมทางการเมือง
หลักสุจริตธรรม	.147*	.179**	0.084	0.125	0.128	
1. กายสุจริต ประพฤติชอบ ด้วยกาย	.257**	.229**	0.083	.295**	.385**	
2. วาสุจริต ประพฤติชอบ ด้วยวาจา	.271**	.283**	.158*	.249**	.252**	
3. มโนสุจริต ประพฤติชอบ ด้วยใจ	0.015	0.055	0.026	-0.016	-0.040	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า หลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ มีความสัมพันธ์กันดังนี้

1. หลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

หลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ในระดับน้อยมาก ($R=.147^*$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

หลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r=.179^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ด้านทัศนคติทางการเมือง มีความสัมพันธ์ในระดับน้อยมาก ($r=.084^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ด้านบรรทัดฐานทางการเมืองมีความสัมพันธ์ในระดับน้อยมาก ($r=.012^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ด้านค่านิยมทางการเมือง มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับปานกลาง ($r=.128^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสุจริตธรรม 3 เพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์หลักสุจริตธรรม 3 เพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษซึ่งจำแนกเป็น 1. หลักสุจริตธรรม ได้แก่ 1. ด้านกายสุจริต 2. ด้านวจีสุจริต และ 3. ด้านมโนสุจริต ซึ่งสรุปบทสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน 10 รูปหรือคน ดังต่อไปนี้

1. หลักกายสุจริต การประยุกต์หลักสุจริตธรรม 3 เพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ด้านกายสุจริต จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การกล่อมเกลາทางการเมืองที่ดีควรเริ่มจากการสร้างค่านิยมและทัศนคติที่ดีในนักเรียนผ่านการปฏิบัติตามหลักกายสุจริต เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความรับผิดชอบ ซึ่งช่วยให้การมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองเป็นไปอย่างมีคุณภาพและยุติธรรม การศึกษาและความเข้าใจในกระบวนการทางการเมืองทำให้สังคมเจริญรุ่งเรืองได้โดยสันติและการทำดีต่อกันช่วยเสริมสร้างความเชื่อถือและความไว้วางใจ การใช้เหตุผลและการเคารพซึ่งกันและกันในการเจรจาทางการเมืองเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความสงบสุขและการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคม

2. หลักวจีสุจริต การประยุกต์หลักสุจริตธรรม 3 เพื่อส่งเสริมการกล่อมเกล่าทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ด้านวจีสุจริต คือการประพฤติดีทางวาจา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การกล่อมเกล่าทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ การใช้วาจาในการกล่อมเกล่าทางการเมืองช่วยให้การสื่อสารเปิดกว้างและเคารพกันมากขึ้น ส่งเสริมความเข้าใจในเรื่องการเมืองและประชาธิปไตยโดยลดความขัดแย้งและเพิ่มความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ การพูดความจริงและสุภาพ

ช่วยให้ข้อมูลทางการเมืองถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนการสนทนาอย่างตรงไปตรงมาและเคารพซึ่งกันและกันช่วยลดอคติและสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้าง ทำให้การเมืองเป็นเรื่องที่เข้าใจและมีส่วนร่วมได้ง่ายขึ้น สำหรับนักเรียน การพูดดีและเคารพช่วยให้มีความรู้และทักษะในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีคุณภาพ ในกรณีของโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม การใช้หลักจิตสุจริตทำให้การกล่อมเกลາทางการเมืองมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการเจริญเติบโตของนักเรียนและประเทศชาติ

3.หลักหลักมนัสสุจริต การประยุกต์หลักสุจริตธรรม 3 เพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ด้านมนัสสุจริต คือการประพฤติชอบด้วยใจ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า นักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ด้านมนัสสุจริตหรือการทำความดีทางใจ คือการมีความซื่อสัตย์และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นในการกล่อมเกลາทางการเมือง การมีมนัสสุจริตช่วยให้การอภิปรายทางการเมืองเป็นไปอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม เพิ่มความเข้าใจและลดความขัดแย้ง โดยส่งเสริมให้ทุกคนมีความมั่นคงทางจิตใจและเคารพซึ่งกันและกัน การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างกันช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุขและมีประสิทธิภาพ การมีมนัสสุจริตทำให้การกล่อมเกลາทางการเมืองมีความมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งส่งผลดีต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทางการเมืองของนักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนในสังกัดโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ระดับการกล่อมเกลາทางการเมืองของนักเรียนสังกัดโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าหลักสุจริต 3 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด จะเห็นได้ว่าการประยุกต์หลักพุทธธรรม โดยการใช้หลักสุจริตธรรมนั้น นักเรียนมีการกล่อมเกลາทางการเมืองในทุกด้านอยู่ในระดับที่ดี โดยเฉพาะในด้านค่านิยมและทัศนคติทางการเมือง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกทางการเมืองที่แข็งแกร่ง แต่ยังคงมีความจำเป็นในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองให้มากขึ้นเพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระทรงวุฒิ รัตนะ (2563) ได้วิจัยเรื่อง การกล่อมเกลາทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการใช้สิทธิเลือกตั้งทั่วไปในอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการกล่อมเกลາทางการเมืองที่มีผลต่อการเลือกตั้งในเขต อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระณัฐพงษ์ ญานุวัโส (2564) ได้วิจัยเรื่อง การกล่อมเกลา

ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า 1. การกล่อมเกลາทางการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ จากผลการวิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสุจริตธรรมกับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ในภาพรวม หลักสุจริตธรรมมีความสัมพันธ์กับการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ในระดับน้อย จะเห็นได้ว่าการใช้หลักสุจริตธรรมมีผลดีต่อการพัฒนาทางการเมืองของนักเรียน เนื่องจากช่วยส่งเสริมความมีจริยธรรมและคุณธรรมในการคิดและตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งส่งผลให้เกิดการมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างมีความรับผิดชอบ นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาคุณภาพของการกล่อมเกลาทางการเมือง ทำให้เด็กนักเรียนมีทัศนคติและค่านิยมที่ดีเกี่ยวกับการเมืองและสังคมโดยรวม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมทบ ธิรปัญญา (2555) ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักทวารวดีธรรม 4 : กรณศึกษา โรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ เปรียบเทียบภาวะผู้นำของเยาวชนโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนในสังกัดโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ จากผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการกล่อมเกลาทางการเมืองของนักเรียนในสังกัดโรงเรียนวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสุจริตธรรม 3 ประการ (กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต) การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างกันช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุขและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนราวุฒิ ธูสิวรรณ (2558) ได้วิจัยเรื่อง การนำหลักสุจริตมาใช้ในสัญญาทางปกครอง ผลการวิจัยพบว่า หลักสุจริตมีความเป็นนามธรรมยากที่จะเข้าใจความหมายและบทบาทหน้าที่ของการนำมาใช้ได้อย่างชัดเจน ประกอบกับในสัญญาทางปกครองก็มีลักษณะที่แตกต่างกับสัญญาทางแพ่ง ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัย ซึ่งได้ทำการศึกษาจากการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ สามารถสรุปได้ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย ในการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามหลักสุจริต ตามหลักสุจริต 3 หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย การกระทำอันเป็นความดีที่บุคคลประพฤติหรือแสดงออกทางกาย ความคิดที่ดีมีเหตุผลเป็นกลาง ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รู้หน้าที่การอยู่ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตามหลักการกฎของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีเหตุผล และปฏิบัติต่อทุกคนในสังคมและร่วมกิจกรรมอย่างเท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระบวนการศึกษาควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการใช้วาจาและการกระทำที่ดีในชีวิตประจำวัน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต
2. ควรส่งเสริมให้การเป็นผู้นำและแบบอย่างในสังคมได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยการสร้างกิจกรรมที่ให้โอกาสนักเรียนได้เป็นผู้นำหรือแบบอย่างในโครงการต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สถาบันครอบครัวควรให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดา โดยการส่งเสริมแสดงความคิดเห็นรวมถึงการสื่อสารในครอบครัวแบบประชาธิปไตย หรือการอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่ แนะนำสนับสนุนการแสดงออกทางการเมืองกรอบประชาธิปไตยอย่างมีเหตุผล
2. สถาบันการศึกษาทุกระดับควรส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนวิชาการเมืองการปกครองของประเทศและเรียนในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่และคุณลักษณะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่พึงประสงค์

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยในปลูกฝังทัศนคติและการสร้างค่านิยมแบบประชาธิปไตยแก่นักเรียนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมของนักเรียน อย่างมีคุณธรรมจริยธรรม
2. ควรศึกษาวิจัยการประยุกต์หลักธรรมที่ช่วยพัฒนาทัศนคติทางการเมืองและเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยในเยาวชนในด้านการพัฒนาทัศนคติและการตัดสินใจอยู่บนหลักของเหตุผล การวัดความเปลี่ยนแปลงในระดับคุณธรรมและทักษะการตัดสินใจหลังจากการเรียนรู้หลักพุทธธรรมเพิ่มเติม

เอกสารอ้างอิง

- ชโลบล ชัยนิคม. (2558). *การกล่อมเกลາทางการเมือง และทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์* (รายงานการวิจัย). เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ชำนาญ จันทรเรือง. (2567). *วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย*, สืบค้น 10 ตุลาคม 2567, จาก <https://prachatai.com/journal/2016/05/65728>
- นราวุฒิ ฤทธิวรรณ. (2558). *การนำหลักสุจริตมาใช้ในสัญญาทางปกครอง* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2532). รัฐศาสตร์เชิงประจักษ์. กรุงเทพฯ : ธนวิซซ์การพิมพ์.
- พระณัฐพงษ์ ณัฐวิโส. (2564). การกล่อมเกลாத่างการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ
เยาวชนในอำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- พระทรงวุฒิ รัตนะ. (2563). การกล่อมเกลாத่างการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการใช้
สิทธิเลือกตั้งทั่วไปในเขตอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน (สารนิพนธ์รัฐศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์
(พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดิโฮม จำกัด.
- พระสมทบ ธิรปัญญา. (2555). ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักฆราวาสธรรม 4 : กรณีศึกษา
โรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- โรงเรียนวัดมหาพุทธาราม. (2566). บัญชีรายชื่อนักเรียนที่ขอรับอุดหนุนเป็นรายบุคคล
ประจำปีการศึกษา 2566. ศรีสะเกษ: โรงเรียนวัดมหาพุทธาราม.
- วัชรินทร์ ขาญศิลป์. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมกล่อมเกลาท่างการเมืองของเยาวชน
ไทย. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 6(1), 1-26.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). Tokyo:
Aoyama Gakuin University.

การจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหาร
ของครัวเรือนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนตำบลห้วยเขย่ง
อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี*

PARTICIPATORY COMMUNITY MARKET MANAGEMENT TO RAISE
HOUSEHOLD FOOD SECURITY SUSTAINABLY: A CASE STUDY OF
HUAY KHAYENG SUBDISTRICT COMMUNITY,
AMPHOE THONG PHA PHUM,
KANCHANABURI PROVINCE

มารอแซะ เล้าและ, วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, ขวัญนรี กล้าปราบโจร,
ฐิติพร พระโพธิ์, สร้อยเพชร ลิสนิ, วีระ ยุคุณธร
Marosaeh Lohlaeh, Weerawat Udomsup, Kwannaree Klaprabchone,
Thitiporn Prapho, Sroypet Lissani, Weera Yukunthorn
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
Kanchanaburi Rajabhat University
Corresponding Author E-mail: weerawat@kru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ประเมินความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนในจังหวัดกาญจนบุรี 2. ศึกษาความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนและสถานการณ์การจัดการตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่ง และ 3. พัฒนาลตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนชุมชนตำบลห้วยเขย่ง ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ครัวเรือน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน และวิธีการคัดเลือกสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ใช้เครื่องมือแบบสอบถาม ประกอบกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 ครัวเรือน ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่มย่อย ใช้วิธีสร้างข้อสรุปผลการวิจัยแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า 1. ข้อมูลเศรษฐกิจของครัวเรือนมีอาชีพรับจ้างทั่วไปมากที่สุด สถานการณ์การเงินมีรายได้แค่พอสำหรับใช้จ่าย ครัวเรือนมีความวิตกกังวลด้านการเข้าถึงอาหาร 2. ครัวเรือนส่วนใหญ่มีการบริโภคอาหารที่มีความหลากหลาย กลุ่มผู้ค้าที่เงินทุนน้อย มีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ตลาดชุมชนมีบทบาทเป็นแหล่งแลกเปลี่ยน

*Received December 8, 2024; Revised January 18, 2025; Accepted January 26, 2025

ซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อครัวเรือน โดยมีคณะทำงานทำหน้าที่บริหารจัดการและสามารถนำปัจจัยทุนชุมชนมาสู่การดำเนินการจัดการตลาดชุมชน โดยระบบสภาองค์กรชุมชนทำหน้าที่เชื่อมประสานเครือข่ายความร่วมมือ 3. การพัฒนาตลาดชุมชนผ่านกิจกรรมพัฒนาศักยภาพบุคลากร การปรับปรุงด้านกายภาพของตลาดชุมชน การพัฒนาสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ชุมชน การพัฒนากลไกการจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วม การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ และการจัดแสดงสินค้าชุมชนเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาตลาดชุมชน คือ ความร่วมมือของผู้นำชุมชนในสภาองค์กรชุมชนตำบลห้วยเขย่งและองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเขย่งและการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย

คำสำคัญ: การจัดการตลาดชุมชน; การมีส่วนร่วม; ความมั่นคงทางอาหาร; อย่างยั่งยืน; จังหวัดกาญจนบุรี

Abstract

The objectives of this research article were: 1. To assess household food security in Kanchanaburi Province. 2. To study household food security and the management status of Huay Khayeng subdistrict community market. 3. To develop a participatory community market to improve food security of households in Huay Khayeng subdistrict community. Use quantitative research methods, the sample consisted of 400 households using a multi-stage sampling method and a simple random sampling method. use the questionnaire tool together with qualitative research Key informants: 30 households. Data were collected through in-depth individual interviews and focus group discussions. In addition, use an inductive method to draw conclusions from research results.

The results of the research found that: 1. Economic data of households with the most general employment occupations. Financial situation: have only enough income to spend. Households were concerned about access to food. 2. Most households consume a variety of foods, group of traders with little capital, not having enough income to cover expenses. Moreover, the community market plays a role as a source of exchange for purchasing consumer goods necessary for the household. The community market has a working group responsible for management and community capital factors can be brought into community market management. Which the community

organization council system serves to connect and coordinate cooperation networks. 3. Community market development through activities: personnel potential development, physical improvements to the community market, developing products and services that are consistent with community identity, development of participatory community market management mechanisms, public relations through the media, and exhibiting community products linked to cultural tourism. However, the success factor for community market development is the cooperation of community leaders in the Huay Khayeng subdistrict community organization council and Huay Khayeng subdistrict administrative organization (SAO), and support from network partners.

Keywords: Community Market Management; Participation; Food Security; Sustainably; Kanchanaburi

บทนำ

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ ส่งผลทำให้ประเทศไทยขาดรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเครื่องจักรสำคัญที่ผลักดันเศรษฐกิจไทย ซึ่งคิดเป็นมูลค่ากว่าร้อยละ 12 ของเศรษฐกิจไทยในปี พ.ศ. 2562 ส่งผลต่อเศรษฐกิจในประเทศชะลอตัวลง และสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ ยังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจระดับจุลภาคในด้านการจ้างงาน โดยหลายธุรกิจปิดตัวลงพนักงานจำนวนมากตกงาน และครัวเรือนจำนวนมากมีความเสี่ยงในด้านความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนลดน้อยลง เมื่อต้องเผชิญวิกฤตของการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ที่ผ่านมา ในพื้นที่ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอดงพญาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี สถานการณ์ยิ่งเลวร้ายลงเมื่อครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้น้อยและมีอาชีพไม่มั่นคงเป็นเพียงแรงงานรับจ้างทั่วไป/รับจ้างรายวัน อีกทั้งไม่มีปัจจัยการผลิตในเรื่องที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของการผลิตทางการเกษตร (สุภา โยเมือง, 2555)

จากการศึกษาข้อมูลสถานภาพกลุ่มประชากรในตำบลห้วยเขย่ง (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเขย่ง, 2565) พบว่า สถานภาพเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มคนในตำบลมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ มีกลุ่มชนชั้นนำที่มีอำนาจ มีธุรกิจการค้า มีอาชีพและรายได้มั่นคง กลุ่มคนที่มีฐานะเศรษฐกิจดี มีอาชีพและรายได้มั่นคงเช่นเดียวกันและมีตำแหน่งทางสังคมที่ได้รับการยอมรับในท้องถิ่น กลุ่มคนที่มีฐานะปานกลาง แต่มีอิทธิพลทางสังคมและได้รับการยอมรับจากสมาชิกชุมชน กลุ่มคนที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ประกอบด้วยกลุ่มคนนอกพื้นที่และคนต่างด้าวอพยพจากประเทศพม่า มีอาชีพรับจ้างและ

ดูแลไร่สวนให้กับนายทุนหรือเจ้าแก่ที่เป็นผู้ลงทุนในพื้นที่ และกลุ่มผู้ลงทุน ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่า “เจ้าแก่” และมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่มีอาชีพรับจ้างภาคการเกษตร เมื่อวิเคราะห์จำแนกกลุ่มดังกล่าวพบว่า ประชากรกลุ่มที่มีปัญหาและมีผลกระทบด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชน คือ กลุ่มประชากรที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป และกลุ่มคนต่างด้าวที่มีอาชีพรับจ้าง ดูแลไร่สวนให้กับนายทุน โดยเป็นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ในตำบล และมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นแรงงานต่างด้าวในภาคเกษตร

จากสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารของครัวเรือนในพื้นที่ ทำให้เกิดความวิตกกังวลต่อความไม่แน่นอนในชีวิต ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจประเด็นบทบาทตลาดชุมชนต่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนเพราะตลาดชุมชนถือเป็นแหล่งสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียนของท้องถิ่น...ท่ามกลางความเจริญและการแข่งขันที่สูงจากห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ธุรกิจค้าส่งและค้าปลีก ต่างขยายรุกคืบเข้ามาสู่ในพื้นที่อย่างมากมาย... (สุชานาถ พัฒนวงศ์งาม, 2560) ขณะเดียวกันตลาดชุมชนยังถือเป็น 1 ใน 4 ตลาดที่กระทรวงพาณิชย์ร่วมมือในการขับเคลื่อนตลาดชุมชนเพื่อผลักดันให้เกิดการหมุนเวียนเม็ดเงินในระบบเศรษฐกิจฐานรากหลายหมื่นล้านบาทต่อปี ซึ่งเป็นรายได้ที่จะเกิดขึ้นจากการซื้อขายในชุมชนและนักท่องเที่ยว (กระทรวงพาณิชย์, 2560) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยตัดสินใจเลือกพื้นที่ศึกษาวิจัยตำบลห้วยเขย่งทดลองนำร่องศึกษาการจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน เนื่องจากเห็นว่าชุมชนตำบลห้วยเขย่ง มีต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญา ทุนทางสังคมวัฒนธรรม และทุนระบบผู้นำในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมส่วนรวม และชุมชนมีปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยมีตลาดชุมชนรองรับการจัดจำหน่ายสินค้าชุมชนและสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถนำผลผลิตมาขายแลกเปลี่ยนทุกวันอาทิตย์ (สัปดาห์ละ 1 วัน) ดังนั้น เพื่อตอบโจทย์ในการแก้ไขปัญหาจะทำอย่างไรจึงจะสามารถจัดการความรู้ทุนชุมชนเพื่อให้สามารถนำมาสู่การจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลห้วยเขย่งเพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหารและรายได้ครัวเรือนของชุมชนอย่างยั่งยืนได้ ผู้วิจัยนำแนวคิดความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนและชุมชน และงานวิจัยเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารของชุมชนของสุภา ไยเมือง (2555) และศยามล เจริญรัตน์ และคณะ (2559) ตลอดจนนำแนวคิดทุนชุมชนและการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นของโกวิท พวงงาม (2562) และงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการตลาดชุมชนของวิษชุดา เขียวเกตุ (2559) และอาชีวะห์ โตธู และคณะ (2562) รวมทั้งใช้แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาตลาดชุมชนของกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ (2559) มาปรับใช้พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยในครั้งนี้ โดยกำหนดกลไก

การพัฒนาตลาดชุมชนให้มีบทบาทต่อการยกระดับความมั่นคงทางอาหารและรายได้ครัวเรือน

ด้วยเหตุผลความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัยที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้กำหนดโจทย์วิจัยในประเด็นความมั่นคงทางอาหารในสถานการณ์หลังการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ของครัวเรือนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และกำหนดโจทย์วิจัยในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหารและรายได้ครัวเรือนของชุมชนอย่างยั่งยืน ศึกษาพื้นที่ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีคำถามวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบ ดังนี้ 1. สถานการณ์หลังการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ ครัวเรือนมีสภาพความมั่นคงทางอาหารและรายได้ครัวเรือนเป็นอย่างไร 2. บทบาทการจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมมีส่วนต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนอย่างไรภายใต้ปัจจัยเงื่อนไขศักยภาพทุนชุมชน 3. กิจกรรมพัฒนาตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหารและรายได้ของครัวเรือนอย่างยั่งยืนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ (โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-2019) ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนและสภาพการจัดการตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อพัฒนาตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการยกระดับความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนอย่างยั่งยืน ชุมชนตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เน้นใช้ข้อมูลตัวเลขเป็นหลักฐานยืนยันข้อค้นพบ รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่มย่อย ใช้วิธีสร้างข้อสรุปผลการวิจัยแบบอุปนัย โดยอาศัยตรรกวิทยา เชื่อมโยงข้อมูลที่ได้เข้ากับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในตำบลที่เป็นตัวอย่างของแต่ละอำเภอในจังหวัดกาญจนบุรี จำนวนทั้งสิ้น 98,254 ครัวเรือน (สำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรี, 2565)

2.2 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยสุ่มตำบลที่เป็นตัวอย่างของแต่ละอำเภอด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย และการสุ่มครัวเรือนที่เป็นตัวอย่างของแต่ละตำบลโดยการคัดเลือกหน่วยตัวอย่างครัวเรือนโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายเช่นเดียวกัน มีจำนวนทั้งสิ้น 400 ครัวเรือน

2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในฐานะตัวแทนครัวเรือนในห่วงโซ่ตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่ง ได้แก่ กลุ่มผู้ค้าที่มีเงินทุนค้าขายน้อยและมีรายได้น้อย กลุ่มผู้ค้าที่มีระดับเงินทุนค้าขายสูง กลุ่มผู้ผลิตวัตถุดิบอาหาร ผู้รับซื้อคนกลาง คณะกรรมการตลาดชุมชน และกลุ่มผู้บริโภค รวมทั้งสิ้น จำนวน 30 ครัวเรือน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามมีลักษณะแบบให้เลือกตอบ (Check List) มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และเติมคำในช่องว่าง ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกทุกคนในครัวเรือน ข้อมูลเศรษฐกิจของครัวเรือน ข้อมูลการผลิตและการบริโภคอาหารของครัวเรือน ข้อมูลสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน ข้อมูลวิธีการแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน ประเด็นความวิตกกังวลในอนาคตต่อการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ด้านความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน และข้อเสนอแนะในการสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับครัวเรือน

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างด้วยวิธีการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึก ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน การประเมินสถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือน การประเมินสถานะความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน และข้อมูลด้านความรู้ ภูมิปัญญาของครัวเรือน/ความกังวลใจ/ความต้องการให้มีการส่งเสริมและพัฒนาตลาดชุมชน และใช้เครื่องมือแบบสนทนากลุ่มย่อยในการรวบรวมข้อมูลสถานภาพการจัดการตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่ง ประเด็นประวัติความเป็นมาปัจจัยที่ทำให้เกิดตลาดชุมชน วัตถุประสงค์การจัดตั้ง บทบาทตลาดชุมชน การบริหารจัดการ แผนการดำเนินงาน ปัจจัยต้นทุนที่ส่งเสริมการดำเนินงาน องค์การเครือข่ายสนับสนุน และปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ตลอดจนองค์ความรู้ที่ต้องการได้รับการส่งเสริมและยกระดับตลาดชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ครั้วเรือน

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยการสร้างทีมวิจัยในพื้นที่ และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มย่อย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 ครั้วเรือน โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1. ขั้นศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อประเมินความมั่นคงทางอาหาร รายได้ครั้วเรือนและสถานภาพการจัดการตลาดชุมชน 2. ขั้นการจัดการความรู้เพื่อจัดทำแผนพัฒนาตลาดชุมชน 3. ขั้นการดำเนินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพบุคลากรและกิจกรรมพัฒนาตลาดชุมชน โดยเน้นการพัฒนาระบบและกลไกการจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วม 4. ขั้นของการประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมแสดงสินค้าชุมชน และ 5. ขั้นการติดตามและประเมินผล และถอดบทเรียน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ผลด้วยการนำเสนอข้อมูลเชิงตัวเลขทางสถิติ ร้อยละของประชากร ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของตัวแปร

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหาและตีความเพื่อหาความหมายของข้อมูล ใช้วิธีสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Method) อาศัยตรรกวิทยา ความรู้เชิงวิชาการจากการค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การประเมินความมั่นคงทางอาหารของครั้วเรือนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี พบข้อมูลเศรษฐกิจครั้วเรือนเกี่ยวกับประเภทอาชีพหลักและอาชีพเสริม สาเหตุหนี้สินของครั้วเรือน สถานการณ์การเงินของครั้วเรือน แหล่งซื้ออาหารและแหล่งอาหารจากธรรมชาติของครั้วเรือดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของอาชีพหลักและอาชีพเสริมของครั้วเรือน

ประเภทอาชีพหลักและอาชีพเสริม	อาชีพหลัก		อาชีพเสริม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้างทั่วไป/รับจ้างรายวัน	258	19.66	64	4.88
ไม่มีอาชีพเสริม	-	-	782	59.60
อื่น ๆ เช่น ธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย รับราชการ	1,054	80.34	466	35.52
นักเรียน/นักศึกษา เกษตรกรรม ลูกจ้างภาครัฐ ไม่ได้ทำงาน ฯลฯ				

คำอธิบายตาราง ข้อมูลเศรษฐกิจครัวเรือนที่มีอาชีพหลัก คือ รับจ้างทั่วไป/รับจ้างรายวันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 19.66 และกลุ่มอาชีพรับจ้างทั่วไป/รับจ้างรายวันยังมีอาชีพเสริมคิดเป็นร้อยละ 4.88 ครัวเรือนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักแต่ไม่มีอาชีพเสริม คิดเป็นร้อยละ 59.60

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลสาเหตุหนี้สิน แหล่งเงินกู้ และสถานการณ์การเงินของครัวเรือน

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1. สาเหตุหนี้สินของครัวเรือน		
การทำการเกษตร	43	10.86
ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก (เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า)	46	11.62
ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร	53	13.38
การศึกษาบุตรหลาน	40	10.10
ลงทุนในการทำธุรกิจ	47	11.87
ซื้อยานพาหนะ	66	16.67
อื่น ๆ เช่น เจ็บป่วย ซื้อสังฆารมทรัพย์ ซื้อโทรศัพท์มือถือ เล่นหวยหรือการพนัน ฯลฯ	101	25.50
2. แหล่งเงินกู้ที่เป็นหนี้		
ในระบบ เช่น ธนาคาร กองทุน บริษัทสินเชื่อ	128	61.54
นอกระบบ	35	16.83
ญาติพี่น้อง	45	21.63
3. สถานการณ์การเงินของครัวเรือน		
มีรายได้เพียงพอและเหลือเก็บเงินออม	109	27.25
มีรายได้แค่พอสำหรับใช้จ่าย	200	50.00
มีปัญหาการเงินบ้างเป็นครั้งคราว	67	16.75
มีปัญหาการเงินเป็นประจำ/บ่อยครั้ง	24	6.00

คำอธิบายตาราง ครัวเรือนที่มีหนี้สินส่วนใหญ่ สาเหตุเกิดจากการซื้อยานพาหนะ คิดเป็นร้อยละ 16.70 และค่าใช้จ่ายด้านอาหาร คิดเป็นร้อยละ 13.38 โดยแหล่งเงินกู้ของครัวเรือน ได้แก่ ธนาคาร กองทุน บริษัทสินเชื่อ คิดเป็นร้อยละ 61.54 ขณะที่สถานการณ์ทางการเงินของครัวเรือนมีรายได้แค่พอสำหรับใช้จ่าย ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 50.00

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละแหล่งที่สามารถเข้าถึงในการซื้ออาหาร และแหล่งอาหารจากธรรมชาติของครัวเรือน

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1. แหล่งซื้ออาหาร		
ตลาดสด/ตลาดนัด	301	75.25
ร้านขายของชำ	60	15.00
ร้านอาหารทั่วไป	18	4.50
ร้านสะดวกซื้อ (7-11 โลตัส เป็นต้น)	11	2.75
ห้างสรรพสินค้า/ซูเปอร์มาร์เก็ต	2	0.50

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละแหล่งที่สามารถเข้าถึงในการซื้ออาหาร และแหล่งอาหารจากธรรมชาติของครัวเรือน

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
รถเร่ขาย/รถพุ่มพวง	6	1.50
แพลตฟอร์มสั่งอาหารออนไลน์	2	0.50
2. แหล่งอาหารจากธรรมชาติของครัวเรือน		
แม่น้ำ/ลำห้วย/คลอง	132	44.44
หนองน้ำ	41	13.80
ป่า	122	41.08
อื่นๆ	2	0.68

คำอธิบายตาราง แหล่งซื้ออาหารของครัวเรือน ได้แก่ ตลาดสด/ตลาดนัดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.25 และแหล่งอาหารจากธรรมชาติของครัวเรือน ได้แก่ แม่น้ำ/ลำห้วย/คลอง คิดเป็นร้อยละ 44.44 รองลงมา คือ ป่า ร้อยละ 41.08

นอกจากนี้ ประเด็นความวิตกกังวลในอนาคตต่อการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ ด้านความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน พบว่า ด้านความพอเพียง สมาชิกครัวเรือนวิตกกังวลว่าจะมีอาหารไม่เพียงพอในแต่ละมื้อ ($\bar{X}=1.34$) และมีความวิตกกังวลด้านการเข้าถึงอาหารจะแพงขึ้น แล้วมีเงินไม่เพียงพอในการซื้ออาหารหรือผลิตเองไม่ได้ ($\bar{X}=1.67$) ด้านการใช้ประโยชน์ สมาชิกครัวเรือนจะต้องกินอาหารไม่ปลอดภัย ($\bar{X}=1.36$) และด้านเสถียรภาพทางอาหาร สมาชิกครัวเรือนจะต้องขายทรัพย์สิน/ใช้เงินออมเพื่อนำไปซื้ออาหาร ($\bar{X}=1.26$)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การประเมินความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนและสถานภาพการจัดการตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่ง กล่าวคือ

1. สถานะความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนในห้วงโชตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่ง พบว่า ด้านการพึ่งตนเองด้านอาหาร ครัวเรือนส่วนใหญ่มีการบริโภคอาหารที่มีความหลากหลาย กลุ่มผู้ค้าที่มีระดับเงินทุนน้อย มีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย มีหนี้สิน และไม่มีเงินออม ขณะที่กลุ่มผู้ค้าที่มีระดับเงินทุนสูง กลุ่มผู้ผลิตวัตถุดิบและผู้รับซื้อคนกลาง คณะกรรมการตลาดชุมชน และกลุ่มผู้บริโภค ส่วนใหญ่มีรายได้เพียงพอต่อรายจ่าย กลุ่มผู้ค้าที่มีระดับเงินทุนน้อยและรายได้น้อย ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ขาดความมั่นคงทางที่ดิน ส่วนปัจจัยด้านความเสี่ยงและความเปราะบางในสถานการณ์วิกฤตของโรคอุบัติใหม่ส่งผลต่อการพึ่งตนเองด้านอาหารและความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้านการพึ่งตนเองด้านอาหารลดลงสำหรับกลุ่มผู้ค้าที่มีรายได้น้อย

2. สถานภาพการจัดการตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่ง พบว่า ตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่งแห่งนี้ ภาคประชาชนร่วมกันจัดตั้งขึ้น บริหารโดยสภาองค์กรชุมชนและเมืองค์กร

บริหารส่วนตำบลห้วยเขย่งให้การสนับสนุน โดยสภาองค์กรชุมชน ประกอบไปด้วยกลุ่มผู้นำต่าง ๆ ในแต่ละหมู่บ้านที่ได้รับเลือกเข้ามาเป็นตัวแทนทำหน้าที่ ทั้งนี้ในการจัดการตลาดชุมชนมีการจัดโครงสร้างองค์กร การบริหารแบบมีส่วนร่วม การสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่ดี การมีแผนการจัดการตลาดชุมชน และมีการกำหนดหน่วยเพื่อทำหน้าที่จัดการตลาดชุมชน โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการตลาดชุมชนให้เกิดผล ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนระบบผู้นำ โดยมีสภาองค์กรชุมชน ทำหน้าที่บริหารและติดตามกิจกรรม เชื่อมประสานเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันขององค์กร ปัจจัยทุนมนุษย์ที่มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ปัจจัยทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยความเข้มแข็งของชุมชนในความสามัคคีและความร่วมมือ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และปัจจัยทางด้านการยอมรับการเรียนรู้องค์ความรู้จากสังคมภายนอกทำให้เกิดการจัดการทุนชุมชนนำมาสู่การบูรณาการทำงานในการจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การพัฒนาตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนอย่างยั่งยืน พบว่า กระบวนการพัฒนาตลาดชุมชนให้มีความพร้อมสำหรับรองรับสมาชิกและบุคคลภายนอกที่เข้ามาท่องเที่ยวชุมชน โดยมีการพัฒนาและสร้างองค์ความรู้ด้วยการอบรมให้กับผู้ค้าในตลาดชุมชน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องด้านการบริหารจัดการ การขายสินค้า การให้บริการที่ดี การสุขาภิบาลตลาด เป็นต้น การจัดระเบียบแผนค้าสินค้า การจัดแบ่งโซนตามประเภทกลุ่มสินค้า การสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชน ผ่านการจัดเวทีวัฒนธรรมในตลาดชุมชน เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังได้พัฒนา/ปรับปรุงในส่วนการปรับปรุงทั้งในแง่โครงสร้าง/ทัศนียภาพ ป้ายชื่อตลาด การปรับปรุงสถานที่โดยรอบตลาดที่มีการชำรุด หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยการพัฒนาตลาดชุมชนผ่านกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาศักยภาพบุคลากรและปรับปรุงตลาดชุมชนให้เกิดความพร้อมผ่านระบบและกลไกการจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยเชื่อมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ข้อค้นพบประเด็นความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนชุมชนตำบลห้วยเขย่งในเรื่องสิทธิและการเข้าถึงระบบอาหาร พบว่า กลุ่มผู้ค้าที่มีรายได้น้อยมีอาชีพหลักเป็นแรงงานรับจ้างในภาคเกษตร ซึ่งรายได้อาชีพรับจ้างไม่สม่ำเสมอและไม่แน่นอน ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ เพื่อให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มจึงปรับตัวด้วยการค้าขายผลผลิตจากการปลูกผักและเก็บผักตามธรรมชาติเพื่อนำมาขาย

ที่ตลาดนัดในชุมชน ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อมีรายได้เกิดขึ้น ชาวสารและวัตถุดิบ ทำอาหารประเภทน้ำมันพืชเป็นสิ่งสำคัญลำดับแรกที่จะต้องซื้อ โดยมองว่า การมีข้าวสาร ไข่ไก่ ไข่แดง ไม่ให้ขาดและมีวัตถุดิบทำอาหาร คือ การมีความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน เพราะอาหารประเภทผัก ปลา ยังสามารถหาได้จากแหล่งธรรมชาติทั้งในป่าและลำห้วย สาธารณะของชุมชนที่มีสิทธิเข้าถึงในการใช้ทรัพยากรของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภา ไยเมือง (2555) กล่าวถึงค่านิยมของความมั่นคงทางอาหารด้านการพึ่งตนเองด้านอาหารและความหลากหลายของอาหารที่บริโภคของครัวเรือนสัมพันธ์กับระบบนิเวศที่เป็นแหล่งอาหารและสัมพันธ์กับเศรษฐกิจอาชีพที่เป็นแหล่งที่มาของรายได้เพื่อซื้ออาหารให้เพียงพอกับความต้องการ นอกจากนี้ สุภา ไยเมือง (2555) และประภาส ปันตบแต่ง (2553) ยังกล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานในเรื่องที่ดินซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของครัวเรือน และเป็นแหล่งที่มาของรายได้จากการขายผลผลิตทางเกษตร ซึ่งเป็นประเด็นความมั่นคงทางอาหารในเรื่องสิทธิในฐานะทรัพยากรการผลิต แต่มุมมองของกลุ่มผู้ค้าที่มีรายได้น้อยซึ่งเป็นเพียงแรงงานรับจ้างในไร่นาของเจ้าของปัจจัยการผลิตแล้ว ความมั่นคงด้านอาชีพและรายได้จากการเป็นแรงงานรับจ้างและมีโอกาสการค้าขายในตลาดชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้เพียงพอที่สามารถซื้ออาหารในแต่ละมื้อเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญมากกว่าการเป็นเจ้าของที่ดินหรือเจ้าของปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นสิ่งที่ตนเองไม่อาจสามารถไขว่คว้าได้ด้วยศักยภาพที่มีของครอบครัวตนเอง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ข้อค้นพบประเด็นการรวมกลุ่มจัดตั้งตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่งเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนในการแก้ไขปัญหาด้านความต้องการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น เพื่อทำให้สมาชิกครัวเรือนสามารถเข้าถึงอาหารและเสริมสร้างรายได้แก่สมาชิกครัวเรือน โดยเกิดจากกลไกการจัดการตลาดชุมชนที่มีการจัดโครงสร้างองค์กร การบริหารแบบมีส่วนร่วม การสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่ดี การมีแผนการจัดการตลาดชุมชน และมีการกำหนดหน่วยย่อยเพื่อทำหน้าที่จัดการตลาดชุมชนและแต่งตั้งคณะทำงานที่สมาชิกให้การยอมรับและคณะทำงานมีคุณสมบัติเสียสละในการทำงานเพื่อส่วนรวม สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชุดา เขียวเกตุ (2559) พบว่า การจัดการตนเองของตลาดชุมชนเกิดขึ้นจากชุมชน โดยมีกระบวนการเริ่มจากการรวมกลุ่ม การมีแผนและข้อมูลชุมชน การขับเคลื่อนแผน และการบูรณาการแผน โดยมีกลไกสนับสนุน ได้แก่ บุคคลในชุมชน เครือข่ายภาคี และทุนชุมชน และงานของประเวศ วะสี (2557) พบว่า กระบวนการจัดการตนเองในชุมชน ต้องมีสภาผู้นำชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการภายในชุมชนเป็นที่ยอมรับจากสมาชิก และมีการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้เกิดการบูรณาการทุกด้านไปพร้อม ๆ กัน รวมทั้งงานของ

โกวิทย์ พวงวาม (2553) พบว่า กลไกหลักในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ กลุ่มแกนนำ อาสาสมัคร และสภาผู้นำชุมชนที่เปิดพื้นที่สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ข้อค้นพบประเด็นทุนชุมชนที่สามารถนำมาสู่การจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนความรู้ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ระบบผู้นำ และการยอมรับองค์ความรู้จากภายนอก สอดคล้องกับงานวิจัยของอาชีวะห์ โตะธู และคณะ (2562) พบว่า ทุนชุมชนที่ควรนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนและจัดการตลาดชุมชน ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากร ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ และงานวิจัยของวิชชุดา เขียวเกตุ (2559) พบว่า ชุมชนคลองแดนมีทุนของชุมชนอันถือเป็นฐานสำคัญที่นำไปสู่การจัดการในทุก ๆ ด้านของชุมชน ทั้งทุนวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ ทุนความรู้ภูมิปัญญาและทุนธรรมชาติ ด้วยความเข้าใจในชุมชนตนเอง เห็นศักยภาพของชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จนทำให้เกิดการจัดการทุนชุมชน และนำมาสู่การบูรณาการเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน และงานวิจัยของพัชรินทร์ ฤชวรารักษ์ และคณะ (2564) พบว่า การจัดตั้งตลาดชุมชนทั้ง 8 ตลาด ล้วนเผชิญกับปัญหามากมายในการบริหารจัดการ บางตลาดที่คณะกรรมการทอดลอยกับปัญหาที่พบ ทำให้กิจกรรมของตลาดไม่สม่ำเสมอ และสุดท้ายก็หยุดดำเนินการ ซึ่งต่างจากตลาดที่มีคณะกรรมการเข้มแข็งและความสามัคคีของคนในชุมชน สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ ปัจจัยทุนมนุษย์คือคณะกรรมการตลาดชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงอยู่และการปรับตัวของตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่ง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การพัฒนาตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่งเพื่อยกระดับเป้าหมายจากระดับเกรด C ให้เป็นตลาดชุมชนระดับเกรด B คือ การพัฒนาตลาดชุมชนให้มีความพร้อมด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มความรู้ให้กับกลุ่มผู้ค้าในตลาดชุมชนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องด้านการบริหารจัดการ การขายสินค้า การให้บริการที่ดี การสุขาภิบาลตลาด การจัดระเบียบแผนค้าสินค้า เพื่อให้ง่ายต่อการเดินเลือกซื้อสินค้า การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน การจัดเวทีวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนา/ปรับปรุงในส่วนการปรับปรุงภูมิทัศน์ ทักษะนิภาพ ป้ายชื่อตลาด ปรับปรุงสถานที่โดยรอบตลาดชุมชนที่มีการชำรุด หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตลาดชุมชนของกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ (2559) การพัฒนาตลาดชุมชน ระดับ B หมายถึง ตลาดชุมชนที่มีความพร้อมบางด้านแล้ว ให้ได้รับการพัฒนา/สร้างองค์ความรู้ให้กับผู้ค้า ผู้ประกอบการตลาด และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การจัดระเบียบแผนค้า การสนับสนุนการพัฒนาการผลิตที่มีสินค้าคุณภาพ การสนับสนุนส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนและจัดเวทีวัฒนธรรมในตลาด ตลอดจน

การเชื่อมโยงการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับงานวิจัยของปีทมา โกเมนทร์จรัส (2562) พบว่า การบริหารจัดการตลาดน้ำอัมพวา ควรดำเนินการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกถึงขยะ การให้บริการของผู้จัดการตลาด พ่อค้าแม่ค้าที่น่าประทับใจ บริการห้องน้ำที่สะอาด เป็นต้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย สามารถอธิบายข้อค้นพบและการประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากแผนภาพที่ 1 กล่าวคือ ชุมชนท้องถิ่นที่มีความต้องการร่วมตัวสร้างตลาดชุมชนขึ้น สามารถพิจารณาเงื่อนไขกรณีศึกษาตลาดชุมชนตำบลห้วยเขย่งเป็นต้นแบบได้ โดยปัจจัย/เงื่อนไขของการรวมกลุ่ม/องค์กรชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนตำบลห้วยเขย่ง โดยใช้ทุนชุมชนที่มีเพื่อนำมาสู่การจัดการตลาดชุมชน บนฐานความสามารถในการจัดการการรวมกลุ่มองค์กร การจัดโครงสร้างการจัดองค์กร การบริหารแบบมีส่วนร่วม การวางกฎระเบียบกติกา แผนการจัดการตลาด การสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่ดี และการจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วม ด้วยกลไกสนับสนุนความร่วมมือ ได้แก่ บุคคลและองค์กรในชุมชน ภาคีเครือข่ายภายในและนอกชุมชน รวมทั้งองค์ความรู้จากการยอมรับการเรียนรู้และการปฏิสัมพันธ์กับภายนอกของชุมชนที่มีอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ยังสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการพัฒนาตลาดชุมชนเพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหาร สามารถดำเนินการผ่านแนวคิดกิจกรรมพัฒนาตลาดชุมชน เช่น การพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาโครงสร้างด้านกายภาพของตลาดให้มีความพร้อม การพัฒนาระบบและกลไกการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนตลาดชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและบริการที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ชุมชน การประชาสัมพันธ์ตลาดชุมชนเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และการจัดแสดงผลผลิตภัณฑ์ชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการติดตาม ประเมินผล และถอดบทเรียนกิจกรรมการพัฒนาตลาดชุมชน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบาย มาตรการและสนับสนุนให้เกิดการสร้างโอกาสทางสังคม โดยพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพของกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ และกลุ่มครัวเรือนที่มีความเปราะบาง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรเปิดโอกาสพัฒนาแกนนำรุ่นใหม่ ๆ ขึ้นมาทำหน้าที่บริหารจัดการและกำหนดหลักเกณฑ์กระบวนการสืบทอดตำแหน่งจากแกนนำชุดเดิม เพื่อให้การบริหารงานตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมมีความต่อเนื่องและป้องกันปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2. ควรส่งเสริมและสนับสนุนแกนนำและสมาชิกชุมชนมีกิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ ๆ จากการศึกษาดูงาน การเข้าร่วมอบรม ประชุม สัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และ

นำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้กับการจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาประเด็นความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนและรายได้ โดยเน้นศึกษาการรักษาวินัยการผลิตแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน
2. ควรศึกษาและพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ด้านวิชาการด้านการจัดการตลาดชุมชน โดยปรับมุมมองวิจัยให้มีความเป็นสากลเพื่อต่อยอดในการเผยแพร่ในวารสารระดับนานาชาติ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2565 สัญญาเลขที่ N35A650860RRU01 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่อง การจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหารภาคครัวเรือน ของชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดกาญจนบุรี ภายใต้แผนโครงการวิจัยการพัฒนาชุมชนต้นแบบ ความมั่นคงทางอาหารและการยกระดับรายได้ครัวเรือน โครงการเชื่อมโยงศักยภาพของพื้นที่ เพื่อรองรับและลดผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

เอกสารอ้างอิง

- กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์. (2559). *คู่มือการดำเนินงานโครงการตลาดชุมชนเพื่อธุรกิจท้องถิ่น “ตลาดต้องชม”*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- กระทรวงพาณิชย์. (2560). *การขับเคลื่อนตลาดชุมชน*. สืบค้น 18 สิงหาคม 2566, จาก <http://www.ryt9.com/s/iq03/2597340>
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ. (2555). *กระบวนการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน: ก้าวอย่างผ่านปัญหา มุ่งหาความสำเร็จ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ประเวศ วะสี. (2557). *พลังขับเคลื่อนการจัดการตนเองบนแผ่นดินไทย*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ปัทมา โกเมนทร์จรัส. (2562). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ตลาดน้ำอัมพวา อำเภ่อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารช่อพะยอม*, 30(2), 249-258.

- พัชรินทร์ ฤชวรารักษ์ และคณะ. (2564). พัฒนาการและการปรับตัวของตลาดชุมชน: ทางเลือกเพื่อการพัฒนาเกษตรผสมผสาน. *มนุษยสังคมสาร*, 19(1), 227-250.
- วิชชุดา เขียวเกตุ. (2559). *การจัดการตนเองของตลาดชุมชน กรณีศึกษา ตลาดริมน้ำคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา* (วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศยามล เจริญรัตน์ และคณะ. (2559). *การศึกษาเพื่อการสร้างควมมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อนุรักษ์ : กรณีชุมชนกะเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตก ปีที่ 2*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรี. (2565). *รายงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ. 2565*. สืบค้น 18 สิงหาคม 2566, จาก <https://www.bora.dopa.go.th/>
- สุชานาถ พัฒนวงศ์งาม. (2560). ตลาดนัดชุมชนเป็นเศรษฐกิจฐานรากของจุดเริ่มต้นของกระบวนการโลจิสติกส์: กรณีศึกษาตลาดนัดชุมชนบริเวณสนามกีฬาเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่*, 10(2), 197-212.
- สุภา ไยเมือง. (2555). *ตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน*. นนทบุรี: มูลนิธิชีววิถี.
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเขย่ง. (2565). *สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของตำบลห้วยเขย่ง*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- อาชีวะห์ โต๊ะลู และคณะ. (2562). การจัดการตลาดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาตลาดชุมชนบ้านน้ามหาชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 3(2), 1-13.

พุทธการบริหารทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21^{*}

BUDDHIST HUMAN CAPITAL MANAGEMENT IN THE 21ST CENTURY

พระครูพิศาลพัฒนานุกิจ (สุจินต์ ทีปธมโม)

Phrakru Pisalpattananukit (Sujin Theepathammo)

วัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Wat Phatthanaram, Surat Thani Province

Corresponding Author E-mail: pisan.nan@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

พุทธการบริหารทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 เป็นการบริหารกำลังคน บริหารเงิน บริหารวัสดุในการดำเนินงาน และกระบวนการจัดการบริหารควบคุมเพื่อให้งานทั้งหมดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยบูรณาการกับหลักไตรสิกขา มี 3 ด้าน ได้แก่ด้านศีลจะเน้นบริหารเฉพาะทางกายและวาจาที่ปรากฏภายนอก มุ่งบริหารทุนมนุษย์ โดยเน้นการประพฤติปฏิบัติดีทางกายและวาจา รวมถึงการมุ่งประกอบสัมมาชีพด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกง หรือทุจริต คอรัปชั่น การบริหารทุนมนุษย์ด้านสมาธิ มุ่งบริหารทุนมนุษย์เพื่อให้ถึงพร้อมด้านคุณภาพจิตที่ดี สมรรถภาพจิตที่ดี และสุขภาพจิตที่ดี อันจะทำให้เกิดประโยชน์เพื่อการพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการทำงาน และการบริหารทุนมนุษย์ด้านปัญญา ถือเป็นการบริหารทุนมนุษย์ที่เกิดจากนโยบายหรือโครงการที่จะต้องสนับสนุนเงินทุนหรืองบประมาณเพื่อการศึกษาเรียนรู้ในขั้นที่สูง เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในข้อมูล เทคนิค รวมทั้งศิลปะวิทยาการต่าง ๆ โดยรู้และเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างถูกต้องชัดเจน ควรส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรให้เข้าสู่โครงการฝึกอบรม เพื่อโยงออกไปสู่ความหยั่งรู้ หยั่งเห็นสิ่งใหม่ ๆ ได้

คำสำคัญ: ทุนมนุษย์; การบริหาร; หลักพุทธธรรม

Abstract

Buddhist Human Capital Management in the 21st Century as treasury management, materials management personnel to operate. Process management and control for all possible efficiency. By integrating with a threefold three main aspects of the sacrament is focused exclusively on the

^{*}Received November 11, 2024; Revised December 29, 2024; Accepted January 3, 2025

verbal and physical appearance. Aims Human Capital Management By focusing on good behavior verbally and physically. The range includes occupations with integrity does not cheat, crook, or corruption of the administration, the concentration of human capital. Human capital management aims to ensure the availability of good mental qualities. Good mental fitness And good mental health This will be useful for improving the quality and efficiency of work. Management and Human Capital Intelligence. An executive human capital due to a policy or project funding or budget for education in higher learning. The knowledgeable staff Understanding of the technical information, including the various arts. By accessing the content correctly and clearly. Should promote and develop into a training program. In order to go out into the unknowable. Take out new things.

Keywords: Human Capital; Management; Buddhist

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) กลายเป็นสิ่งที่ผู้นำองค์กรต้องให้ความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากระบบเศรษฐกิจขับเคลื่อนด้วยเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Base Economy) ธุรกิจต่างมุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันองค์กรธุรกิจในอนาคตจะให้ความสำคัญต่อทรัพยากรมนุษย์แตกต่างกับสมัยอดีตอย่างสิ้นเชิง โดยอดีตจะให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์เท่ากับทรัพยากรอื่น ๆ แต่ในอนาคตองค์การธุรกิจจะเริ่มให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์มากกว่าทรัพยากรอื่นใดในองค์กร (รติพร ถึงผั่ง และโกศล จิตวิรัตน์, 2552) องค์การทางการบริหารจึงต้องเน้นการให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์เป็นรายปัจเจกบุคคลเพิ่มมากขึ้นในลักษณะเป็นทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่เกิดขึ้นจากการตกผลึกทางความรู้ (Knowledge) ความสามารถ (Ability) และทักษะ (Skills) ของปัจเจกบุคคลที่ส่งผลต่อความเฉลียวฉลาดทำให้เกิดเป็นทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ขององค์กร องค์การใดมีทุนทางปัญญาที่เหมาะสมจะทำให้องค์กรนั้นก้าวหน้าสู่การเป็นผู้นำที่สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ องค์การธุรกิจต่างมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการขั้นตอนในการบริหารจัดการพึ่งพาทุนทางปัญญามากขึ้นอีกทั้งทุนทางปัญญาไม่เสื่อมค่าตามกาลเวลาและไม่เสื่อมค่าตามการใช้งานและการสร้างคุณค่าและศักยภาพขององค์การธุรกิจมีแนวโน้มจะขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางกายภาพน้อยกว่าทรัพยากรสินที่จับต้องไม่ได้ (รติพร ถึงผั่ง และโกศล จิตวิรัตน์, 2552) แท้จริงแล้ว

เศรษฐศาสตร์ยุคใหม่ไม่ขึ้นอยู่กับที่ดินเครื่องมือและพลังงานแต่ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและทักษะของบุคลากรจึงถือเป็นเศรษฐกิจเชิงคุณภาพ คือ ทุนมนุษย์ ทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากภายในและแสวงหาจากภายนอกทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) จึงเป็นทฤษฎีทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่ได้ถูกนำมาใช้มากที่สุด ทฤษฎีนี้เห็นว่าบุคลากรในองค์การไม่ได้เป็นเพียงต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่องค์กรต้องจ่ายเป็นค่าจ้างค่าตอบแทนเท่านั้น แต่มนุษย์เปรียบเสมือนหนึ่งทุนที่สามารถทำให้องค์กรเพิ่มคุณค่าขึ้นได้ด้วยการพัฒนา และจะได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่านั้น บทบาทของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงอยู่ที่การลงทุนพัฒนาความรู้ความเชี่ยวชาญให้กับบุคลากรขององค์การ (Torraco, 1998)

สำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วได้เริ่มให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลโดยมองว่า ทุนมนุษย์เป็นสิ่งที่องค์กรควรให้ความสำคัญในการลงทุนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1961 สำหรับประเทศไทยเริ่มให้ความสำคัญกับทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 และอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาทุนมนุษย์ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมเชิงพลวัต เป็นสิ่งเดียวที่สามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันได้อย่างยั่งยืนสำหรับศตวรรษนี้ (รติพร ถึงผิง และโกศล จิตวิรัตน์, 2552) วิธีทางที่จะรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ คือ ทุกประเทศทุกองค์กรต้องเริ่มสร้างภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ โดยการเร่งสร้างศักยภาพด้านทุนมนุษย์ให้เกิดขึ้นในทุก ๆ ระดับของสังคมแบบใหม่ คำว่า ทุนมนุษย์ จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญและเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์การ และเป็นแหล่งในการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่สำคัญขององค์การ การสร้างนวัตกรรมใหม่และกระบวนการในการดำเนินกิจการที่รวดเร็วและเชิงรุกโดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความสำเร็จขององค์การทั้งใน ปัจจุบันและอนาคต ในท่ามกลางความท้าทายของการบริหารในยุคของการแข่งขันด้วยทุนมนุษย์ คนจึงเป็นต้นทุนสำคัญขององค์การในการทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์และตอบสนองต่อ สภาพการเปลี่ยนแปลงที่ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ทุนมนุษย์จึงเป็นการพิจารณาเหมือน สินทรัพย์ทางกายภาพหรือการเงินเป็นปัจจัยการผลิตที่ประสานร่วมในการผลิตผลสุดท้ายและยังเป็นที่ร่วม ในการผลิตผลสุดท้ายและยังเป็นที่รวมของความรู้ที่สามารถสะสมให้เป็นแหล่งของนวัตกรรมที่เป็นพื้นฐานใน การเติบโตของเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้เสนอหลักการในการบริหารทุนมนุษย์ไว้ว่า ทรัพยากรบุคคลอันเป็นทรัพย์สินขององค์การนั้นมีสภาพเป็นทุน (Human Capital) ซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารและการสร้างคุณค่าให้กับองค์การและนำเสนอผลการศึกษาในต่างประเทศที่ระบุว่า ร้อยละ 85 ของผลประกอบการขององค์การนั้นเกิดจากทุนมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ Office of Personnel Management ในปี ค.ศ. 1999 ที่พบความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการ

บริหารทรัพยากร บุคคลกับการเพิ่มระดับความสำเร็จขององค์กร ความสอดคล้องเชิงยุทธศาสตร์ของการบริหารทรัพยากร บุคคลช่วยเพิ่มความสามารถขององค์กรในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าเพิ่มความสามารถขององค์กรในการดำเนินการตามแผนกลยุทธ์และให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นในการบรรลุพันธกิจ ทิศทางการเปลี่ยนแปลงการบริหารทรัพยากรบุคคลในภาครัฐเริ่มให้ความสำคัญมากขึ้นในการมองคนเป็นต้นทุนที่สามารถสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่องค์กร ทำให้องค์กรบรรลุ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ และตอบสนองสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2547) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลกระทบให้ต้องพัฒนาทุนมนุษย์ทั้ง ทางตรงและทางอ้อม ถึงเวลาแล้วที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจังในการพัฒนาทุนมนุษย์ เป็น ประเด็นเร่งด่วน จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ย่อมประจักษ์ได้ว่าประเทศไทยมี ความจำเป็นต้องพัฒนาคนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร หรือทุนมนุษย์ที่เป็นทุนทางสังคมต่อไป

ทรัพยากรในการบริหารทุนมนุษย์

ความหมายของทุนมนุษย์

ทุนมนุษย์ เป็นที่รู้จักครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2512 โดย Leonard Nadler (ลีโอนาร์ด เน็ดเลอร์) ได้นำเสนอในการประชุม Miami Conference of the American Society of Training and Development : ASTD ในประเทศอเมริกา ทุนมนุษย์เกิดเป็นกระแสครั้งแรกของประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2535 เพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7

คำว่า ทุนมนุษย์ แปลมาจากภาษาอังกฤษ คือ Human Capital แบบตรงตัว ได้ถูก นำมาใช้ในสองความหมาย คือ 1. มองมนุษย์ในฐานะเจ้าของแรงงาน เป็นความหมายที่เป็น รูปธรรม เป็นคำที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัย Adam Smith (อดัม สมิท) ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ต่อมา Gary Becker (แกรรี เบ็คเกอร์) ได้ศึกษาค้นคว้าและกำหนดขึ้นมาเป็นทฤษฎีที่เรียกว่าทฤษฎีทุนมนุษย์โดย มุ่งเน้นการลงทุนไปที่ขีดความสามารถและทักษะในการทำงานของบุคลากรในองค์กร ต่อมา William R.Tracey (วิลเลียม อาร์ เทรเซย์) ได้ให้คำนิยามทุนมนุษย์ไว้ว่า หมายถึง ผลตอบแทนที่องค์กรได้รับจาก ความจงรักภักดี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความพยายาม ความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ของบุคลากรในองค์กร (อาภรณ์ ภูวพิทยพันธุ์, 2555) 2. เป็นความหมายตามที่ Theodore W. Schultz (ธีโอดอร์ ดับบลิว ชูลท์) นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลได้ให้ไว้ในปี ค.ศ. 1961 (พ.ศ. 2504) ในบทความชื่อ Investment in Human Capital ในวารสาร American

Economic Review โดยในประเทศไทยเราเริ่มได้ยินคำว่า Human Capital ในราวปี พ.ศ. 2544 (ธารรงค์ คงคาสวัสดิ์, 2550) โดย Schultz ให้ความหมายคำว่าทุนมนุษย์ ในบทความของเขาว่า หมายถึง ความสามารถหลาย ๆ อย่างที่อยู่ในตัวคน ทั้งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Innate) หรือเกิดจากการสะสมเรียนรู้ โดยแต่ละบุคคลที่เกิดมาจะมีอินสแตนท์ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสามารถ คุณลักษณะ เหล่านี้เป็นคุณลักษณะที่มีคุณค่า ซึ่งคุณค่านี้อาจเพิ่มขึ้นเมื่อมีการลงทุนที่เหมาะสม (นิสตาร์ก เวชยานนท์, 2551) ฉะนั้นคำว่า ทุนมนุษย์จึงน่าจะประกอบด้วย 1. ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ประกอบด้วย ความรู้และความสามารถในการเรียนรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ทักษะ ประสบการณ์ที่คนสะสมไว้ รวมทั้งความรู้ที่อยู่ในตัวเราที่เรียกว่า Tacit Knowledge 2. ทุนทางสังคม (Social Capital) ประกอบด้วยเครือข่าย ความสัมพันธ์ 3. ทุนทางอารมณ์ (Emotional Capital) ประกอบด้วยคุณลักษณะต่างๆ เช่น การรับรู้ ตนเอง (Self Awareness) ความมีศักดิ์ศรี (Integrity) การมีความยืดหยุ่น (Resilience)

การบริหารทุนมนุษย์

ทรัพยากรการบริหารที่เรายกย่อ ๆ ว่า 4Ms ซึ่งได้แก่ 1. บุคลากร (Man) 2. งบประมาณ (Money) 3. วัสดุอุปกรณ์ (Materials) และ 4. การจัดการ (Management) ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้ล้วนมีผลโดยตรงต่อการสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ภายในองค์กร ดังนั้นรายละเอียดในแต่ละ องค์ประกอบสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. บุคลากร (Man) บุคลากรนับได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่า มีความสำคัญมากในองค์กร ดังนั้น การศึกษาเรื่องคนในองค์กร จึงต้องศึกษาพฤติกรรมของคนทั้งบุคคลและกลุ่มบุคคลซึ่งต้องอาศัยพื้นฐาน ทางด้านจิตวิทยาสังคม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นอกจากนี้ยังต้องศึกษาในแง่ของปริมาณงาน และ คุณภาพของงาน กล่าวคือ ควรมีจำนวนบุคลากรที่พอเพียงกับปริมาณของงานและบุคลากรนั้นควรมีศักยภาพ ในการทำงาน มีความรู้ความสามารถในงานที่ทำ รวมทั้งควรมีความตั้งใจในงานที่ได้รับมอบหมาย มีขวัญและกำลังใจพอเพียงที่จะต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดรวมทั้งปัญหา ที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นใน ปัจจุบัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการมุ่งปลูกฝังแนวความคิดและจิตสำนึกให้มองมนุษย์อย่างมีค่า ที่สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์อย่างมหาศาลต่อองค์กร จึงจำเป็นที่ต้องศึกษาเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในโลก ไร้พรมแดนยุคปัจจุบัน

ความเป็นผู้นำ และการบริหารจัดการว่าบางครั้งอาจไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยกันผู้นำที่มีประสิทธิภาพในองค์กรควรจะสร้างสรรค์วิสัยทัศน์ (Vision) ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการจะเป็นในอนาคต โดยพิจารณาจากผลประโยชน์ระยะยาวของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องภายใน

องค์กรมีการพัฒนากลยุทธ์เพื่อมุ่งไปสู่ วิสัยทัศน์ให้การสนับสนุนพนักงานที่ทำงานที่ทำประโยชน์ให้แก่องค์กร และจงใจให้พนักงานปฏิบัติตามกลยุทธ์ที่ ผู้บริหารกำหนดขึ้น โดยใช้กระบวนการด้านการบริหารจัดการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคน เข้าทำงาน การจูงใจ การควบคุมการใช้อำนาจหน้าที่อย่างเป็นทางการ ซึ่งในการปฏิบัติผู้นำและฝ่ายบริหาร ที่มีประสิทธิภาพจะต้องการใช้ประโยชน์สูงสุดที่คล้ายคลึงกัน

ผู้นำ (Leader) เป็นบุคคลซึ่งมีผู้ตามและมีอิทธิพลที่จะทำให้ผู้ตามช่วยกันกำหนดวัตถุประสงค์ และบรรลุวัตถุประสงค์นั้น หรือเป็นบุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ โดยใช้อิทธิพลจูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติตามผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดปัญหา วางแผน และรับผิดชอบต่อความอยู่รอด หรือการพัฒนาองค์การ นอกจากนั้นแล้วผู้นำยังมีส่วนทำให้เกิดวิสัยทัศน์ ขององค์การและพนักงาน รวมทั้งสามารถใช้อำนาจหรืออิทธิพลต่าง ๆ ทั้งทางตรง และทางอ้อม เพื่อนำกลุ่มประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง การเป็นผู้นำนั้นเป็นเรื่องง่าย แต่การเป็นผู้นำที่ดีนั้น เป็นเรื่องยาก (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545) ภาวะผู้นำในองค์กรว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึงคุณลักษณะของบุคคล ที่โดดเด่น สามารถที่จะนำหรือควบคุมบุคคลอื่นได้ เช่น ดู จากบุคลิกภาพ การพูด การตัดสินใจใน การแก้ปัญหา การสื่อความหมายที่ชัดเจน สามารถที่จะโน้มน้าวใจ บุคคลอื่นให้กระทำตามได้ และ ยังหมายถึง การที่ผู้นำใช้อิทธิพลและอำนาจหน้าที่ ในการสั่งให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม และอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน ในอันที่จะนำไปสู่ เป้าหมายที่กำหนดไว้ (นุรักษ์ คุณชล และคณะ, 2543)

2. งบประมาณ (Money) นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อเอื้ออำนวยให้กิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การดำเนินต่อไปได้โดยไม่ติดขัด ควรมีงบประมาณที่ เพียงพอกับปริมาณงานที่ทำเพื่อไม่ให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงาน การบริหารค่าตอบแทนหมายถึง รางวัลภายนอกทั้งหมดซึ่งพนักงานได้รับในการแลกเปลี่ยนกับงาน ประกอบด้วยค่าจ้าง เงินเดือน โบนัส สิ่งจูงใจ และผลประโยชน์อื่น รวมถึงการให้ผลประโยชน์ตอบแทนด้านอื่น เช่น สวัสดิการเรื่องการประกันภัย การลาหยุด การพักร้อน การลาภิก และรายได้พิเศษ เพื่อให้รางวัลแก่พนักงาน ผลประโยชน์ เป็นส่วนหนึ่งของการจ่ายค่าตอบแทนที่นอกเหนือจากค่าจ้างแรงงาน ซึ่งรวมถึงการประกันคุณภาพ ในบาง องค์กรมีการจ่ายส่วนของผลประโยชน์มากกว่า 30 เปอร์เซ็นต์ของเงินเดือน ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนขององค์การ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545) ค่าตอบแทน (Compensation) ivaว่า ค่าตอบแทนเป็นผลที่ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถนำไปแลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการ ทางร่างกาย และจิตใจ โดยค่าตอบแทนจะเป็นรางวัลทางสังคมที่ทำให้ มนุษย์ภาคภูมิใจและยอมรับว่า ตนเป็นคนมีคุณค่าคนหนึ่งในสังคม

ที่สามารถทำสิ่งใด ๆ ให้ผู้อื่นยอมรับการ กระทำจนกระทั่งมี การให้ค่าตอบแทนเป็นสิ่งตอบแทนการกระทำนั้น ๆ ซึ่งค่าตอบแทน เป็นสิ่งที่มีผลกระทบ โดยตรงต่อการทำงาน ทำให้ผลงานที่บุคคลกระทำนั้นมีคุณภาพหรือด้อยลงก็เป็นไปได้ ฉะนั้นผู้บริหาร หน่วยงานจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงผลกระทบโดยตรงของค่าตอบแทนกับงานนั้น ๆ ซึ่งค่าตอบแทนที่เหมาะสม จะมีผลทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในการทำงานผลงานออกมามีคุณภาพ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545)

3. วัสดุอุปกรณ์ (Materials) วัสดุอุปกรณ์ คือ เครื่องมือ อุปกรณ์ที่มีความพอเพียง และ ทันสมัยควรมีความเหมาะสมกับงานที่ทำ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด และคุ้มค่ากับการ จัดซื้อและจัดหาไว้กับการปฏิบัติงานนั้น ๆ ในการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ วัสดุอุปกรณ์ ก็มี ความสำคัญเพราะถ้ามีความพร้อมในด้านอื่น ๆ แล้วแต่ขาดความพร้อมในด้านวัสดุอุปกรณ์ การทำงานก็จะ ขาดประสิทธิภาพเพราะอาจจะทำให้งานล่าช้า สิ้นเปลืองงบประมาณ และอาจพลาดโอกาสทางธุรกิจที่สำคัญไป ในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์นั้น ในที่นี้มองในแง่ของเครื่องมือในการทำงานซึ่ง ได้แก่ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ เครื่องแฟกซ์ เครื่องถ่ายเอกสาร เป็นต้น จะเห็นได้ว่าปัจจุบันโลกแข่งขันกันที่ความเร็ว ใครเร็ว กว่าคนนั้นได้เปรียบ และความเร็วนี้ก็ขึ้นอยู่กับวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ใหม่ และทันสมัยนั่นเอง

4. การบริหารจัดการ (Management) การบริหารจัดการ เป็นภารกิจของผู้บริหาร หรือ ผู้บังคับบัญชาโดยตรง คือ เป็นกลไกขับเคลื่อน และตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการประมวลผลักดัน และกำกับ ปัจจัยต่าง ๆ ทั้ง 3 ประการ ให้สามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพ จนบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานตามที่ ต้องการ การจัดการจึงหมายถึงกระบวนการของการมุ่งสู่เป้าหมายขององค์การ จากการทำงานร่วมกันโดยใช้บุคคล และทรัพยากรอื่น ๆ หรือเป็นกระบวนการออกแบบ และรักษาสภาพแวดล้อมบุคคลทำงานร่วมกันในกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (นุรักษ์ คุณชล และคณะ, 2543) ทรัพยากรในการบริหารทั้ง 4 ประการนี้มีความสำคัญต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพมาก ไม่ว่า หน่วยงานใดที่จะประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี หากขาดเสียซึ่งการบริหาร 4Ms ที่ดีในข้อหนึ่งข้อใด ก็จะทำให้งาน นั้นเกิดอุปสรรคและข้อขัดข้องในการปฏิบัติงาน ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อกัน และจะทำให้การทำงานนั้นไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานนั้น ๆ และการทำงานของผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานที่จะมีทักษะ กระบวนการบริหารหรือการจัดการที่ดี

หลักธรรมกับการประยุกต์ในใช้

การบริหารตามหลักไตรสิกขา พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาไว้ในพระไตรปิฎกว่า สิกขา 3 ประการ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา (อง.ตัก. (ไทย) 20/87/312.)

1. อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ อย่างสูง ดังคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทส ว่าอภิสสิกขาเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระ ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยใน โทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่คือ สิลขันธเล็ก สิลขันธใหญ่ ศีลเป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวังเป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อม แห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อภิสสิกขา (ขุ.ม. (ไทย) 29/10/48.) โดยการฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การสำรวมเพื่อให้เกิดความ บริสุทธิในการกระทำเป็นเกราะกั้นกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน และการเบียดเบียน ดังที่ แสดงในมคติกาถา คัมภีร์ปฏิสัสมิทา มรรควา เนกขัมมะ ชื่อว่า สิลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกาม ฉันทะ ความสำรวม ชื่อว่า อภิสสิกขา อพยาบาท ชื่อว่า สิลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นพยาบาท อรหัตตมรรค ชื่อว่า สิลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกิเลสทั้งปวง (ขุ.ป. (ไทย) 31/40/606.)

นอกจากนั้นการพัฒนาทุนมนุษย์โดยอาศัยหลักอภิสสิกขา หรือศีลสิกขา จากการศึกษา ยังพบว่า การพัฒนามนุษย์ในทางพระพุทธศาสนานั้นได้มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ เป็นไปตามแนวทางมรรคมองค์ 8 ในองค์ประกอบ 3 ด้านสำคัญ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ดังรายละเอียดดังนี้

การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักสัมมาวาจา หมายถึง การพัฒนาทุนมนุษย์ให้ถึงพร้อมทางด้านวาจา โดยเว้นจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดหยาบคาย การพูดเพ้อเจ้อ ถือเป็นองค์ธรรมสำคัญใน หลักเบญจศีล หรือ ศีล 5 ในข้อที่ 4 มุสาวาทา เวระมณี ซึ่งมีสาระสำคัญที่ต้องประพฤติ ปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตทั้งในชีวิตส่วนตัวและชีวิตในที่ทำงานที่จะต้องปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น ด้วยการกล่าววาจาเท็จ การโกหก หลอกลวง ตัลดรอนประโยชน์ หรือแก่งทำลายด้วยวาจา ทั้งนี้ในการพัฒนามนุษย์นอกจาก เราไม่พูดหรือไม่สื่อสารที่เป็น การโกหก หลอกลวงแล้ว เรายังต้องฝึกมนุษย์ให้พูดในลักษณะที่เป็น สัจจวาจา คือ พูดความจริง พูดแล้วก่อให้เกิดกำลังใจ พูดแล้วก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในองค์กร พูดด้วย หลักปยวาจา หรือพูดจาไพเราะเสนาะหู พูดสุภาพ พูดอ่อนหวาน และพูดในเรื่องที่มีสาระก่อให้เกิด ประโยชน์แห่งตน ประโยชน์แก่ผู้อื่น และ ประโยชน์ส่วนรวม

การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักสัมมาทิฐิ หมายถึง การพัฒนามนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยการ ประพฤติ ปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักเบญจศีลในข้อที่ 1 2 และ 3 กล่าวคือ การพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่ กระทำอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่ว่าจะเป็นการไม่เบียดเบียนหรือการมุ่งร้ายทำลายชีวิตของ กันและกันไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ และสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการกระทำในลักษณะการช่วยเหลือ เกื้อกูล การมีความเอื้ออาทร แบ่งปัน (ปาณาติปาตา เวรมณี) ในข้อที่ 2 คือ การเคารพในทรัพย์สินหรือ ทรัพย์สินของผู้อื่น การประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนด้านทรัพย์สินหรือกรรมสิทธิ์ และสนับสนุนให้เกิดการบริจาค ทาน หรือแบ่งปันแก่กันและกัน (อทินนาทานา เวรมณี) และข้อที่ 3 คือ การประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้านคนรัก คู่ครอง บุพการี ทายาท อันเป็นที่ รักและหวงแหน หรือแม้กระทั่งบทบาท อำนาจ หน้าที่ ของผู้อื่น โดยมีหลักยึดสำคัญคือจะต้องไม่ประพฤติผิด ละเมิด หรือล่วงเกิน ขณะเดียวกันก็ควรฝึกตนและดำรงตนให้ตั้งอยู่ในความสันโดษ พึงพอใจในสิ่งที่ ตนเองมีหรือที่ตนเองครอบครอง (กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี)

การพัฒนามนุษย์ตามหลักสัมมาอาชีวะ หมายถึง การพัฒนามนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยการ ประกอบสัมมาชีพด้วยความถูกต้อง เหมาะสม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ละเว้นจากการประกอบมิชฉาชีพ เป็น ต้นว่า การค้ามนุษย์ ค้าอาวุธ ค้าสัตว์ให้เขาฆ่า ค้าสิ่งเสพติด ค้าสารพิษ ยึดถือหลักสำคัญในการประกอบ อาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ลดกิเลส ลดโลภะ หรือ ความละโมภะโลภมาก ความไม่รู้จักพอ นอกจากนั้นควรที่จะประกอบอาชีพ กิจการ หน้าที่อันนำมาซึ่งรายได้เลี้ยงปากเลี้ยงท้องและบุคคล ครอบครัวอันเป็นที่รักด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ข่มเหง ไม่กดขี่ ไม่โกง ไม่ทุจริตคอร์รัปชั่น และหากได้ ทรัพย์สินมากมาย เพียงพอหรือเกินกว่าความต้องการก็ควรที่จะเผื่อแผ่ แบ่งปันไปยังบุคคลข้างเคียงหรือผู้ที่ขัดสน

การประยุกต์ใช้ด้านศีล หมายถึง การฝึกอบรมพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา ให้มี ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง มีผลดีกับสิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มี 2 ประเภท คือ 1. สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ รวมทั้งสัตว์อื่น และ 2. สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยี และ สิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติ ทั้งนี้ศีลมีขอบเขตเฉพาะทาง กายและวาจาที่ปรากฏภายนอก ซึ่งสามารถนำไปใช้กับบุคลิกภาพ และทักษะ ความมีระเบียบวินัยในการ ทำงาน สำรวม ระวังกายวาจาในการทำงาน และซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน

2. อธิจิตสิกขา (สิกขา คือ จิตอันยัง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่นสมาธิอย่างสูงการสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายดังคำอธิบายในคุหฺกฏฐสูตรนิกาย มหาวรรค เทส ว่าอธิจิตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สังัด

จากกามและอกุศลธรรมทั้ง หลายบรรลु ปฐมฌานที่มีวิตก วิจาร ปีติและสุข อันเกิดจาก วิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะ ที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจาง คลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรียะ ทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขเพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัส และโทมนัสดับ ไปก่อนแล้ว บรรลุตตตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา อยู่นี้ ชื่อว่า อธิจิตสิกขา (ขุ.ม. (ไทย) 29/10/49.) โดยการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้ง มั่นแห่งจิต การทำให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมัตติกาภาถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรควา ชื่อว่าจิตตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าอธิจิตสิกขา (ขุ.ป (ไทย) 30/41/606-607.)

นอกจากนั้นการพัฒนาทุนมนุษย์โดยอาศัยหลักอธิจิตตสิกขา จากการศึกษา ยัง พบว่า ในทาง พระพุทธศาสนานั้นได้มุ่งพัฒนาทุนมนุษย์ให้เป็นไปตามแนวทางมรรคมงคล 8 ในองค์ประกอบ 3 ด้าน สำคัญ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักสัมมาวายามะ หมายถึง การพัฒนาทุนมนุษย์ให้ถึง พร้อมด้วย แรงจูงใจที่เรียกว่า ความพยายามชอบ ซึ่งเป็นทิศทางของการกระทำ ความ มุ่งมั่นที่จะกระทำในทางที่ถูกต้อง ขณะเดียวกันก็ต้องมีการลด ละ หรือเลิกการกระทำที่ผิด หรือที่ไม่ดี ความเพียรพยายามตามหลัก สัมมาวายามะนี้เป็นความเพียรพยายามที่เพียร ระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น (สังวรปธาน) เพียรพยายามกำจัดหรือละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว (ปหานปธาน) เพียรพยายามที่จะสร้างคุณดีหรือก่อการดีให้เกิดขึ้นใหม่ (ภาวนานุปธาน) และสุดท้ายคือการเพียรพยายามที่จะรักษาคุณงามความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่อย่างยืนนาน (อนุรักษนุปธาน) ความเพียรพยายามเป็นคุณธรรมที่ขาดไม่ได้สำหรับทุนมนุษย์แต่ทั้งนี้ ทั้งนั้นหลักความ เพียรจะต้องยึดหรือตั้งอยู่บนทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) คือ จะต้อง เพียรพยายามที่พอเหมาะ พอควร หรือมีความเหมาะสมกับกำลังความสามารถของตน ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป และไม่ย่อหย่อนจน กลายเป็นความเกียจคร้านจนทำอะไร ก็ไม่สำเร็จด้วย

การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักสัมมาสติ หมายถึงการพัฒนามนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วย การระลึกรู้ชอบ หรือการรู้ตน รู้ว่าตนกำลังทำอะไร ทำอย่างไร ทำแค่ไหน หรือทำเพื่อใคร ขณะเดียวกันก็เป็นการ กระทำด้วยความระมัดระวัง ตื่นตัว ไม่ประมาท รู้ว่าสิ่งใดควรด ครอบเว้น และที่สำคัญจะต้องพัฒนาตน หรือฝึกตนให้รู้เท่าทันความชั่ว ตื่นตัวในการทำ ความ ดีโดยอาศัยหลักสติปัญญา 4 ที่จะต้องฝึกฝนให้รู้เท่า ทนกาย (การกระทำ) เวทนา (ความรู้สึก) จิต (ความสงบ) และธรรม (ความสุข) อันจะเป็นเครื่องมือในการ ช่วยให้ก้าว ข้ามนิเวศทั้ง 5 ทั้งหลายที่ประกอบด้วย กามฉันทหรือความอยากได้ในกามคุณ พยาบาท

หรือ ความโกรธ เกลียด เคียดแค้น อาฆาต หงุดหงิด ฉุนเฉียว ความขุ่นข้องหมองใจ ถีนีมิทธะ หรือความหดหู่ เหงาหงอย เชื่องซึม ท้อถอย เฉื่อยชา เเซิง อุทธัจจกุกกุกจะ หรือสภาวะแห่งความฟุ้งซ่าน วุ่นวาย รำคาญใจ กลุ้มใจ เคร่งเครียด และสุดท้ายวิจิกิจฉา หรือความล่งเลสงสัยในกุศลธรรมทั้งหลาย

การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักสัมมาสมาธิ หมายถึง การพัฒนาทุนมนุษย์ให้ถึงพร้อมแห่งจิตที่ แน่วแน่ เป็นการพัฒนาคุณภาพของจิต สมรรถภาพของจิต และสุขภาพจิตให้ดีขึ้น ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้หลัก โพชฌงค์ 7 ที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ หรือองค์ของผู้ตรัสรู้ทั้งเจ็ดอย่าง คือ 1. สติ (สติสัมโพชฌงค์) ความระลึกได้ 2. ธัมมวิจยะ (ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์) ความเพียรธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม 3. วิริยะ (วิริยสัมโพชฌงค์) ความเพียร 4. ปีติ (ปีติสัมโพชฌงค์) ความอิ่มใจ 5. ปัสสัทธิ (ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์) ความสงบกายใจ 6. สมาธิ (สมาธิสัมโพชฌงค์) ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ และ 7. อุเบกขา (อุเบกขาสัมโพชฌงค์) ความมีใจเป็นกลางรวมถึงหลักสติปัฏฐาน 4 ที่จะต้องฝึกฝนให้รู้เท่าทันกาย (การกระทำ) เวทนา (ความรู้สึก) จิต (ความสงบ) และธรรม (ความสุข) ในการก้าวข้ามนิเวรทั้ง 5 ที่ประกอบด้วย กามฉันท์ หรือความอยากได้ในกามคุณ พยาบาท หรือความโกรธ เกลียด เคียดแค้น อาฆาต หงุดหงิด ฉุนเฉียว ความขุ่นข้องหมองใจ ถีนีมิทธะ หรือความหดหู่ เหงาหงอย เชื่องซึม ท้อถอย เฉื่อยชา เเซิง อุทธัจจกุกกุกจะ หรือสภาวะแห่งความฟุ้งซ่าน วุ่นวาย รำคาญใจ กลุ้มใจ เคร่งเครียด และสุดท้ายวิจิกิจฉาหรือความล่งเลสงสัยในกุศลธรรมทั้งหลาย

การประยุกต์ใช้ด้านสมาธิ หมายถึง ความตั้งใจมั่น ซึ่งการพัฒนาด้านสมาธิถือเป็นการฝึกฝน พัฒนาในด้านจิตใจ ซึ่งถือว่ามีผลสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะจิตใจเป็นรากฐานของพฤติกรรม และพฤติกรรมทุกอย่างจะเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา รวมถึงจะเป็นไปตามเจตจำนงหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้เจริญงอกงาม หรือเป็นผู้ที่มีจิตใจดีงามแล้ว คนผู้นั้นก็จะควบคุมดูแล และนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ปัญญาจะเจริญงอกงามได้ก็ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็ง สู้ปัญหา เอาใจใส่ และมีความเพียรพยายามที่จะคิดค้น ไม่ท้อถอย ยิ่งเรื่องที่คิดหรือพิจารณานั้นยากหรือละเอียดลึกซึ้งก็ยิ่งต้องมิจิตใจที่สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่พลุ่งพล่าน กระวนกระวาย คือต้องมีสมาธิจึงจะสามารถคิดค้นหาแนวทาง วิธีการ หรือรูปแบบการแก้ไขปัญหาได้ชัดเจนเจาะลึกทะลุทุกประเด็น และมองเห็นทั่วตลอด ได้แก่ ความตั้งใจมั่นจิตตั้งมั่น ปัญญาจะเจริญงอกงามได้ก็ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็ง ทำให้รับผิดชอบงานในหน้าที่สูง

3. อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้ เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 เป็นลำดับไปจนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป

ดังคำอธิบายในคุฎฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทศ ว่า อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐหยั่งถึง ความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบเธอรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) นี่ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์) เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า เหล่านี้อาสวะนี้อาสวสมุทัยนี้อาสวนิโรธนี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา นี้ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา (ขุ.ม. (ไทย) 29/10/49.) โดยการฝึกอบรมปัญญานั้น มุ่งเน้น ที่การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงเพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ จึงจะสามารถทำลายกิเลสได้ ดังแสดงในมาติกากถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า ชื่อว่าทวิฐฐิวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่าเห็น ความเห็น ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา (ขุ.ป. (ไทย) 31/41/606-607.) การฝึกอบรมทั้ง 3 ด้าน จึงมีวัตถุประสงค์โดยรวมเพื่อการทำลายกิเลสอันเป็น เครื่องเศร้าหมองของบุคคล ดังที่พระพุทธองค์ทรงดำรัสว่า “สำหรับบุคคลผู้ตั้งอยู่ตลอดเวลาหมั่นศึกษา ไตรสิกขาทั้งกลางวันและกลางคืน น้อมจิตเข้าหาหิพพาน อาสวะทั้งหลาย ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/226/103.)

นอกจากนั้นการพัฒนาทุนมนุษย์โดยอาศัยหลักอธิปัญญาสิกขา จากการศึกษายังพบว่า ในทาง พระพุทธศาสนานั้นได้มุ่งพัฒนาทุนมนุษย์ให้เป็นไปตามแนวทางมรรคมงคล 8 ในองค์ประกอบ 2 ด้าน สำคัญ คือ สัมมาทิฐิ และ สัมมาสังกัปปะ

การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านสัมมาทิฐิที่เน้นการฝึกฝนด้านปัญญายังสามารถทำได้อีก 3 วิธี คือ 1. ด้วยการอ่าน การถาม การฟัง การศึกษาเล่าเรียน หรือที่เรียกว่า สุตมยปัญญา ตามหลัก ปรัตโยสยะ 2. วิธีที่ 2 คือการนำความรู้ที่ได้รับจากวิธีที่ 1 มาขบคิด พินิจ พิจารณา วิเคราะห์ สังเคราะห์หัตถ์ให้เกิดความ ลึกซึ้งยิ่งขึ้น หรือที่เรียกว่า จินตามยปัญญา หรือกระบวนการที่เกิด โยนิโสมนสิการ และวิธีสุดท้าย วิธีที่ 3. คือ การฝึกฝนด้วยการ นำเอาผลจากความคิดที่เกิดจากการโยนิโสมนสิการมานำไปสู่การลงมือประพฤติ ปฏิบัติ จนเกิดความรู้ ความเข้าใจ หรือที่เรียกว่า ภวานามยปัญญา หรือ ความรู้ที่เกิดจากการ ประพฤติ ปฏิบัติ การค้นคว้า ทดลอง

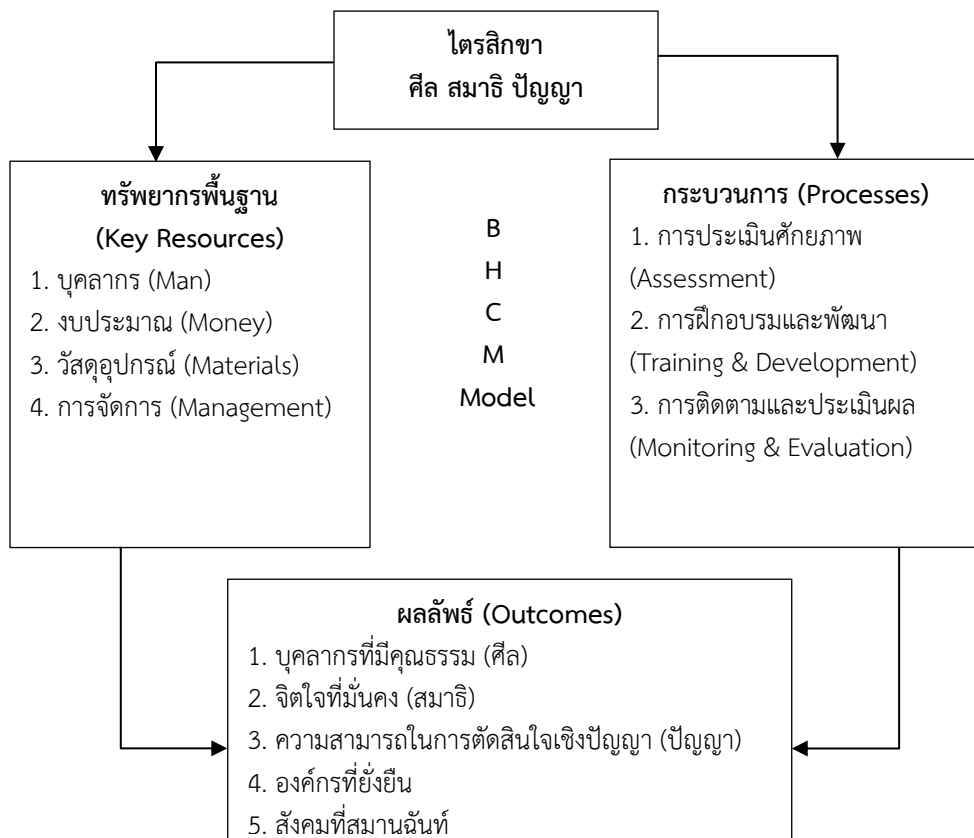
การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านสัมมาสังกัปปะ หมายถึง การพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีความถึงพร้อมใน ด้านการดำรงชอบ หรือ การพัฒนาทุนมนุษย์ให้ออกจากความเพเลิดเพเลินทาง ประสาธสัมผัส เลิกคิด เบียดเบียนผู้อื่น มีความเมตตา กรุณา ปราณี และมีความปรารถนา ดีต่อผู้อื่น โดยอาศัยเหตุจากการเกิด สัมมาทิฐิหรือการมีความคิด ความเชื่อที่ชอบหรือ ถูกต้อง และความคิดที่ถูกต่อนั้นคือ ความคิดที่ไม่มีโลภ (เนกขัมมะ) ไม่คิดพยาบาท (อพยาบาท) ไม่คิดเบียดเบียนใคร (อวิหิงสา) ซึ่งหากเกิดขึ้นในลักษณะนี้แล้ว ก็จะไปสู่ การมีพรหมวิหารธรรม 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ประเสริฐ เปี่ยมด้วยจิตใจอันกว้างใหญ่ไพศาล เพราะประกอบไปด้วย 1. เมตตาธรรม หมายถึง การมีความรัก ความปรารถนาดี

ความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าอกเข้าใจอันดีต่อกัน และเป็นที่มาสำคัญในการลด ละ เลิก ซึ่งความพยายาม ความอาฆาต แค้น 2. กรุณาธรรม หมายถึง ความต้องการที่จะช่วยเหลือให้คนอื่นพ้นจากความทุกข์ 3. มุทิตาธรรมไม่หวั่นไหว เอนเอียง ไม่รักไม่ชัง ไม่ยินดียินร้ายกับใคร

องค์ความรู้ใหม่

ในศตวรรษที่ 21 การบริหารทุนมนุษย์ได้ก้าวเข้าสู่การเน้นย้ำเรื่องความยั่งยืน ความสามารถในการแข่งขัน และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยส่งเสริมศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืนและมีความหมายมากขึ้น โมเดล Buddhist Human Capital Management Model (B-HCM Model) เป็นกรอบการทำงานที่บูรณาการหลักพุทธธรรมกับการบริหารทุนมนุษย์ในเชิงลึก เพื่อสร้างคุณค่าในระดับบุคคล องค์กร และสังคม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า โมเดล B-HCM เป็นแนวทางการบริหารทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 โดยบูรณาการหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรและองค์กรอย่างยั่งยืน แกนหลัก (Core Framework) ได้แก่ อธิศีลสิกขา มุ่งส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใสและซื่อสัตย์ผ่านเทคโนโลยี เช่น Blockchain อธิจิตตสิกขา มุ่งพัฒนาจิตใจให้สงบและมั่นคงผ่านการฝึก Mindfulness; และอธิปัญญาสิกขา มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

ทรัพยากรพื้นฐาน (Key Resources) ประกอบด้วย 4 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ บุคลากรที่ได้รับการฝึกอบรมและสนับสนุนด้วย HR Analytics; งบประมาณที่โปร่งใสเพื่อการลงทุนในเทคโนโลยี; วัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม; และการจัดการโดยผู้นำที่มีคุณธรรมและความรู้ด้านพุทธธรรม

กระบวนการ (Processes) เริ่มจากการประเมินศักยภาพบุคลากรด้วย HR Tech การฝึกอบรมและพัฒนาที่บูรณาการไตรสิกขา และการติดตามผลเพื่อปรับปรุงแผนงานอย่างเหมาะสม

ผลลัพธ์ (Outcomes) ที่คาดหวังคือ บุคลากรที่มีคุณธรรม จิตใจมั่นคง และมีความสามารถในการตัดสินใจเชิงปัญญา ส่งผลให้องค์กรมีความยั่งยืน โปร่งใส และแข่งขันได้ พร้อมสร้างสังคมที่สมานฉันท์ด้วยการพัฒนามนุษย์ที่ยึดหลักพุทธธรรม

สรุป

การบริหารทุนมนุษย์ในด้านศีล บริหารทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 เป็นการบริหารกำลังคน บริหารเงิน บริหารวัสดุในการ ดำเนินงาน และกระบวนการจัดการบริหารควบคุมเพื่อให้งานทั้งหมดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดย บูรณาการกับหลักไตรสิกขา มี 3 ด้าน ได้แก่ด้านศีล ด้านสมาธิ และด้านปัญญา

การบริหารทุนมนุษย์ในด้านสมาธิ การบริหารทุนมนุษย์ในองค์กรด้านสมาธิ ถือเป็นการฝึกฝนด้านจิตใจที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะจิตใจเป็นรากฐานของพฤติกรรม และพฤติกรรมทุกอย่างจะเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา รวมถึงจะเป็นไปตามเจตจำนงหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจเจริญงอกงามหรือเป็นผู้ที่มีจิตใจดีงามแล้ว คนผู้นั้นก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงาม ยิ่งไปกว่านั้นปัญญาจะเจริญงอกงามได้ก็ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็ง สู้ปัญหา เอาใจใส่ และมีความเพียรพยายามที่จะคิดค้น ไม่ท้อถอย ยิ่งเรื่องที่ยาก หรือพิจารณาปัญหายากหรือละเอียดลึกซึ้ง ก็ยิ่งต้องมีจิตใจที่สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน

การบริหารทุนมนุษย์ในด้านปัญญา การบริหารทุนมนุษย์ในองค์กรด้านปัญญา ถือเป็นการบริหารทุนมนุษย์ในขั้นสูงสุดและมี ความสำคัญสูงสุด ทั้งนี้เพราะปัญญาคือเป็น

ตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด ซึ่งคนเราจะมี พฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้เท่าใด ขณะเดียวกันปัญญา ยังเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจและให้ทางออกแก่จิตใจ

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์. (2561). *พุทธปรัชญาแห่งศาสตร์*. พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อัครศักดิ์ คงสวัสดิ์. (2550). *ทุนมนุษย์: การกำหนดตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- นิสตากร เวชยานนท์. (2551). *มิติใหม่ในการบริหารทุนมนุษย์*. กรุงเทพฯ: กราฟฟิคซิสเต็มส์ จำกัด.
- นุรักษ์ คุณชล และคณะ. (2543). *คู่มือเตรียมสอบเข้าศึกษาต่อปริญญาโท*. กรุงเทพฯ: ชมรมมหาบัณฑิตราม.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รติพร ถึงฝั่ง และโกศล จิตวิรัตน์. (2552). การพัฒนาทุนมนุษย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงเชิงพลวัต. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 7(2), 27-40.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2547). *การพัฒนาสมรรถนะการบริหารทรัพยากรบุคคลในข้าราชการพลเรือน ประสพการณ์จากส่วนราชการนำร่อง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- Torraco, R. J. (1998). *Economic Human Capital Theory and Human Resource Development*. San Francisco: Berrett – Koehler.

บทบาทของการสื่อสารทางการเมืองในการสร้างความเข้าใจ
และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบประชาธิปไตย*
THE ROLE OF POLITICAL COMMUNICATION IN CREATING UNDERSTANDING
AND STIMULATING PUBLIC PARTICIPATION IN DEMOCRATIC SYSTEMS

ปาริชาติ ชุมพงศ์, จีรยุทธ ชะนิล

Parichat chumpong, Teerayut Chanil

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: Parichat_chu@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาบทบาทของการสื่อสารทางการเมืองในการสร้างความเข้าใจและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบประชาธิปไตย การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการที่สำคัญที่มีผลต่อความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของประชาชนต่อการดำเนินงานของภาครัฐและนโยบายต่าง ๆ ในปัจจุบัน การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน โซเชียลมีเดีย และแพลตฟอร์มออนไลน์มีความรวดเร็วและเข้าถึงได้ง่าย ทำให้การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งข้อมูลและปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของประชาชน

โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ส่วนแรกอธิบายแนวคิดและความสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองในฐานะเครื่องมือที่ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง โปร่งใส และเป็นกลางแก่ประชาชน ซึ่งช่วยให้ประชาชนเข้าใจนโยบายและการตัดสินใจของผู้นำ ส่วนนี้ยังวิเคราะห์ว่าการสื่อสารมีผลอย่างไรต่อการสร้างความเชื่อมั่นในระบบการเมืองและรัฐบาล ส่วนที่สองกล่าวถึงกลไกและรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ เช่น การใช้สื่อมวลชนและโซเชียลมีเดียในการเผยแพร่ข้อมูล การอธิบายนโยบาย และการสื่อสารกับประชาชน วิธีการเหล่านี้ช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาล และส่วนสุดท้ายวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงออกทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของนโยบายสาธารณะ บทความเน้นว่าการสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพจะส่งเสริมความโปร่งใสและความไว้วางใจใน

*Received November 6, 2024; Revised December 29, 2024; Accepted January 3, 2025

ระบบการเมือง และเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาธิปไตย

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง; การมีส่วนร่วมของประชาชน; ความเข้าใจทางการเมือง

Abstract

This article aims to study the role of political communication in fostering understanding and encouraging public participation in democratic systems. Political communication is a vital process that influences public knowledge, understanding, and attitudes toward government actions and policies. In the modern era, communication through mass media, social media, and online platforms is swift and easily accessible, making political communication a key tool in disseminating information and raising public awareness of political engagement.

The article is divided into three main sections. The first section explains the concept and importance of political communication as a tool for providing accurate, transparent, and neutral information to the public, which helps them understand policies and leadership decisions. It also analyzes how political communication impacts public confidence in political systems and governments. The second section discusses the mechanisms and forms of effective political communication, such as the use of mass media and social media to disseminate information, explain policies, and communicate with the public. These methods help create accurate and clear understanding of policies and government actions. The final section analyzes the relationship between political communication and public participation in political expression, such as voting and involvement in shaping public policy directions. The article emphasizes that effective political communication promotes transparency and trust in the political system and serves as a key factor in encouraging public participation in democratic processes.

Keywords: Political Communication; Public Participation; Political Understanding

บทนำ

ในยุคที่การสื่อสารมีบทบาทสำคัญในทุกด้านของชีวิตประจำวัน การสื่อสารทางการเมืองกลายเป็นเครื่องมือหลักในการเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและผู้มีอำนาจทางการเมือง การสื่อสารนี้มีความสำคัญไม่เพียงแค่ว่าเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร แต่ยังเป็นกลไกในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างรัฐบาลและประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายนโยบาย ข้อมูลทางการเมือง หรือการตอบสนองต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม กระบวนการสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบการเมือง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างประชาธิปไตยที่มั่นคง โดยองค์กรสื่อสารมวลชนควรจะต้องเป็นอิสระจากรัฐบาล ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจทุน และมีการพัฒนาบุคลากรภายในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถในงานข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ โดยต้องยึดถือการทำเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก และไม่ใช้เสรีภาพที่มีในการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนในการปลุกกระดม ใช้ความรุนแรง ด้วยการบิดเบือนข้อเท็จจริง (พระสังฆาน เขมปญโญ และคณะ, 2565)

การสื่อสารทางการเมืองไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การใช้สื่อแบบดั้งเดิม เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลและโซเชียลมีเดียได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ตทำให้ประชาชนมีช่องทางในการรับรู้และแสดงความคิดเห็นได้หลากหลายและรวดเร็วมากขึ้น อย่างไรก็ตามการแพร่กระจายของข้อมูลผ่านช่องทางต่าง ๆ เหล่านี้ก็มีความท้าทาย เช่น การกระจายข่าวสารที่บิดเบือนหรือไม่ถูกต้อง (พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ, 2565) ดังนั้นความสามารถในการประเมินข้อมูลและการสื่อสารทางการเมืองที่มีความรับผิดชอบจึงมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ อีกประเด็นที่สำคัญ คือ บทบาทของการสื่อสารทางการเมืองในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมของประชาชน นโยบายสาธารณะที่ดีจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารที่ชัดเจน โปร่งใส และตอบโจทย์ความต้องการของประชาชน การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้าใจถึงแนวคิดและประโยชน์ของนโยบายต่าง ๆ ซึ่งในที่สุดจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาล (คมสันต์ บัวต๊ะ และจันทนา สุทธิจารี, 2561)

การสื่อสารทางการเมืองไม่เพียงแต่เป็นช่องทางในการส่งข้อมูล แต่ยังเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างกว้างขวาง การสื่อสารที่ดีสามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีบทบาทในการแสดงออกทางการเมือง การออกเสียงเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น และการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมระบบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น (วุฒิพร ลิ้มวราภัส

และสุวิชา เป้าอารีย์, 2563) บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของการสื่อสารทางการเมืองในกระบวนการสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบการเมืองโดยรวม การสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและผู้มีอำนาจ โดยไม่เพียงแต่เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร แต่ยังช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาล ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลและโซเชียลมีเดียเข้ามามีอิทธิพล การสื่อสารจึงมีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ การสื่อสารทางการเมืองยังมีความสำคัญในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ ซึ่งช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจได้ดีขึ้น และมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง การที่ประชาชนได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในรัฐบาลและกระตุ้นให้มีการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

การสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างรัฐบาลและประชาชน กระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น การออกเสียงเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของนโยบายสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายของการสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัลคือการควบคุมข้อมูลที่ผิดพลาดหรือบิดเบือน ซึ่งอาจสร้างความเข้าใจผิดในหมู่ประชาชนได้ การสร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจึงมีความสำคัญมากขึ้น

แนวคิดและความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) เป็นกระบวนการที่ช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยและเพิ่มความโปร่งใสในการดำเนินงานของรัฐบาล ทฤษฎีวาระกำหนด (Agenda-setting Theory) ของ McCombs และ Shaw (1972) ชี้ให้เห็นว่าสื่อมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาระสาธารณะ โดยการเลือกประเด็นที่ควรได้รับความสนใจ นอกจากนี้ ทฤษฎีเกลียวแห่งความเงียบ (Spiral of Silence Theory) ของ Neumann (2004) ยังเน้นว่าการสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพควรสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี โดยไม่ต้องกลัวการถูกกดดันจากเสียงข้างมาก

การสื่อสารทางการเมืองยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจในนโยบายของรัฐ ซึ่งเป็นการอธิบายว่าเหตุใดประชาชนควรสนับสนุนหรือปฏิเสธนโยบายดังกล่าว ผ่านการใช้ข้อมูลที่ชัดเจนและโปร่งใส สิ่งนี้ช่วยให้ประชาชนมีความรู้และเข้าใจในประเด็นสำคัญ

ของการเมืองมากขึ้น ไม่เพียงแต่ในระดับประเทศ แต่ยังรวมถึงการสื่อสารในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตประจำวันของประชาชน

การสื่อสารทางการเมืองยังเป็นมากกว่าการถ่ายทอดข้อมูลทางเดียวจากผู้มีอำนาจไปสู่ประชาชน แต่เป็นกระบวนการแบบสองทางที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารแบบสองขั้น (Two-step Flow Theory) ของพอล ลาซาเฟลด์ (Lazarsfeld et al., 1944) ทฤษฎีนี้อธิบายว่าการสื่อสารทางการเมืองไม่ได้ส่งผลโดยตรงจากสื่อไปยังประชาชนทั่วไป แต่มีการส่งผ่านจาก "ผู้นำทางความคิด" (Opinion Leaders) ซึ่งมักเป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลในการตีความและถ่ายทอดข้อมูลให้กับกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ภายในชุมชน การที่สังคมรับข้อมูลผ่านผู้นำทางความคิดเหล่านี้ทำให้เกิดการเชื่อมโยงและสร้างความเข้าใจร่วมกันได้มากขึ้น โดยแนวคิดของการสื่อสารทางการเมืองไม่ได้มีเพียงแค่การเผยแพร่ข้อมูล แต่ยังเป็นกลไกที่สร้างความเข้าใจและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและประชาชน การสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพสามารถสร้างความโปร่งใส ความเชื่อมั่น และการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมที่มั่นคง นอกจากนี้ ความสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองยังอยู่ที่การสร้างวาทกรรม (discourse) ที่เป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ วาทกรรมทางการเมืองทำให้เกิดการตระหนักรู้ในประเด็นสาธารณะ และเปิดโอกาสให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืน ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ทั้งผ่านช่องทางสื่อมวลชนและช่องทางออนไลน์ ทำให้การสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบันมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารทางการเมืองไม่ได้เพียงแค่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการส่งข้อมูล แต่ยังมีบทบาทในการส่งเสริมความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางการเมือง ผ่านการนำเสนอข้อมูลอย่างชัดเจน โปร่งใส และการเปิดพื้นที่ให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดความไว้วางใจในระบบการเมือง และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐกับประชาชน

กลไกการสื่อสารทางการเมืองกับการสร้างความเข้าใจของประชาชน

กลไกหลักในการสื่อสารทางการเมือง ได้แก่ การใช้สื่อมวลชน (Mass Media) และโซเชียลมีเดีย (Social Media) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนได้อย่างรวดเร็วและครอบคลุม ทฤษฎีการไหลของข้อมูลสองขั้น (Two-step Flow Theory) ของ Lazarsfeld et al. (1944) อธิบายว่าข้อมูลที่ถูกส่งผ่าน "ผู้นำทางความคิด" (Opinion

Leaders) จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการรับรู้ของประชาชนมากกว่าการสื่อสารโดยตรงจากสื่อมวลชน การใช้แคมเปญสื่อสารแบบบูรณาการ (Integrated Political Campaigns) ที่ผสมผสานการใช้สื่อหลายช่องทางช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเผยแพร่ข้อมูลและสร้างความเข้าใจในหมู่ประชาชน (พัทธพล เสวตวรรณ และพระครูอุทัยกิจพิพัฒน์, 2565)

นอกจากสื่อมวลชนแล้ว โซเชียลมีเดีย (Social Media) ได้กลายเป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญในการสื่อสารทางการเมืองในยุคปัจจุบัน แพลตฟอร์มอย่าง Facebook, Twitter, และ YouTube เปิดโอกาสให้ทั้งนักการเมืองและประชาชนสามารถสื่อสารกันได้โดยตรง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ การใช้โซเชียลมีเดียช่วยสร้างพื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลทางการเมืองได้ง่ายขึ้น รวมถึงสามารถแสดงความคิดเห็นและอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication Theory) ของเจมส์ อี กรูนิค (Grunig, 2006) ที่เน้นการสื่อสารที่ไม่ได้มีแค่การส่งข้อมูลจากผู้ส่งสารเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้เกิดการตอบกลับจากผู้รับสาร ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันมากขึ้นระหว่างรัฐบาลและประชาชน

อีกกลไกสำคัญในการสื่อสารทางการเมือง คือ การรณรงค์หาเสียง (Political Campaigns) ซึ่งมักจะใช้สื่อหลายประเภทเพื่อเผยแพร่ข้อมูลและนโยบายสู่ประชาชน การรณรงค์ผ่านโซเชียลมีเดียในยุคดิจิทัลทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น และสามารถตรวจสอบข้อมูลต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ ทฤษฎีการรับรู้ข้อมูล (Information Processing Theory) อธิบายว่าเมื่อประชาชนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองผ่านหลายช่องทาง พวกเขาจะคัดกรองและตีความข้อมูลเหล่านั้นตามประสบการณ์และทัศนคติส่วนตัว ซึ่งทำให้การสื่อสารทางการเมืองต้องคำนึงถึงวิธีการนำเสนอที่ชัดเจนและโปร่งใสเพื่อป้องกันการเข้าใจผิด (ทิตินา แชมมณี, 2553) กลไกการสื่อสารทางการเมืองยังเกี่ยวข้องกับวิธีการและกระบวนการที่รัฐและองค์กรต่าง ๆ ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อสร้างความเข้าใจในหมู่ประชาชน หนึ่งในวิธีการหลัก คือ การแถลงข่าว (Press Conferences) ซึ่งเป็นช่องทางที่นักการเมืองหรือหน่วยงานรัฐสามารถส่งข้อมูลหรือคำชี้แจงโดยตรงต่อสาธารณชน การแถลงข่าวมีบทบาทสำคัญในการอธิบายประเด็นการเมืองและนโยบายของรัฐบาลให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้สื่อข่าวสามารถตั้งคำถามและขอคำอธิบายเพิ่มเติม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความโปร่งใสในกระบวนการสื่อสาร

อีกวิธีการหนึ่ง คือ การใช้แคมเปญสื่อสารแบบบูรณาการ (Integrated Political Campaigns) ซึ่งผสมผสานหลายช่องทางการสื่อสาร เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อแบบดั้งเดิมควบคู่กับการใช้โซเชียลมีเดีย เพื่อให้ข้อมูลเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขวางและ

หลากหลาย การใช้สื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดียทำให้การส่งข้อมูลทางการเมืองเกิดขึ้นแบบเรียลไทม์ ประชาชนสามารถติดตามข่าวสารได้ทันทีและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างรวดเร็ว กระบวนการนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovations Theory) ของ Rogers (2003) ซึ่งอธิบายว่าการกระจายข้อมูลผ่านช่องทางต่าง ๆ ช่วยให้ประชาชนในกลุ่มเป้าหมายเข้าใจและยอมรับข้อมูลทางการเมืองได้รวดเร็วและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น และอีกหนึ่งกระบวนการที่สำคัญ คือ การใช้ผู้เชี่ยวชาญและผู้นำความคิด (Opinion Leaders) เพื่อถ่ายทอดข้อมูลที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายขึ้น ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้มักเป็นนักวิชาการ นักการเมืองที่มีชื่อเสียง หรือบุคคลสาธารณะที่มีความรู้และเป็นที่ยอมรับในสังคม การใช้ผู้นำทางความคิดช่วยเสริมความน่าเชื่อถือของข้อมูลและทำให้ประชาชนเชื่อมั่นในนโยบายและการดำเนินงานของรัฐมากขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีการไหลของข้อมูลสองขั้น (Two-step Flow Theory) ที่อธิบายว่าข้อมูลที่ถูกส่งผ่านผู้นำทางความคิดจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้และการตัดสินใจของประชาชนมากกว่าการส่งข้อมูลโดยตรงจากสื่อหรือรัฐบาล ในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง การใช้ข้อมูลที่มีความชัดเจน โปร่งใส และสม่ำเสมอผ่านช่องทางที่เหมาะสมช่วยสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นในนโยบายรัฐ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง (Lazarsfeld et al., 1944)

สรุปได้ว่า กลไกการสื่อสารทางการเมืองไม่เพียงแค่ส่งข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังทำหน้าที่เป็นช่องทางในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน โดยอาศัยสื่อมวลชน โซเชียลมีเดีย และการรณรงค์ทางการเมือง การใช้ทฤษฎีการสื่อสารต่าง ๆ ช่วยให้กระบวนการสื่อสารทางการเมืองสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และส่งเสริมให้พวกเขาเข้าใจในนโยบายและการดำเนินงานของรัฐได้ดียิ่งขึ้น

การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาธิปไตย

การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งไม่เพียงแต่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง และการมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหัวใจของระบบประชาธิปไตย และการสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพสามารถช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตน พร้อมกับเพิ่มพูนการตื่นตัวทางการเมือง

ทฤษฎีการไหลของข้อมูลสองขั้น (Two-step Flow Theory) เป็นทฤษฎีหนึ่งที่อธิบายว่าการสื่อสารทางการเมืองไม่ส่งผลโดยตรงจากสื่อไปยังประชาชน แต่ผ่าน "ผู้นำทาง

ความคิด" (Opinion Leaders) ผู้นำทางความคิดเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลในการตีความและส่งต่อข้อมูลให้กับกลุ่มคนอื่นในชุมชน เช่น นักการเมืองท้องถิ่น นักเคลื่อนไหว หรือบุคคลสาธารณะ การมีผู้นำทางความคิดช่วยให้การสื่อสารทางการเมืองมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากพวกเขาช่วยเสริมความเข้าใจและเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลทางการเมืองกับประชาชนในระดับรากหญ้า (Lazarfeld et al., 1944)

การสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการลงคะแนนเสียง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง หรือการแสดงความคิดเห็นผ่านโซเชียลมีเดีย ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy Theory) เน้นให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในทุกระดับของกระบวนการประชาธิปไตย นอกจากนี้ การเปิดเผยข้อมูลที่โปร่งใสและการใช้โซเชียลมีเดียในการสื่อสารยังช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น และมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี (Held, 2006) นอกจากนี้ ทฤษฎีวาระกำหนด (Agenda-setting Theory) ของ McCombs & Donald Shaw (1972) ยังอธิบายถึงบทบาทของสื่อในการกำหนดวาระสาธารณะที่ประชาชนควรให้ความสนใจ โดยสื่อสามารถเลือกเสนอประเด็นการเมืองที่สำคัญ เช่น การเลือกตั้ง การรณรงค์ทางการเมือง หรือประเด็นปัญหาทางสังคมที่มีผลกระทบต่อประชาชน เมื่อสื่อมวลชนและโซเชียลมีเดียเน้นย้ำวาระทางการเมืองที่สำคัญ ประชาชนจึงรับรู้และมีความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมกับประเด็นเหล่านั้นมากขึ้น

การสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นผ่านการลงคะแนนเสียง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง หรือการแสดงออกทางความคิดเห็นผ่านสื่อออนไลน์ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นเรื่องที่สำคัญใกล้ตัวที่เราทุกคนต้องใส่ใจ เพราะส่งผลกระทบต่อคนไทยทุกคน กระบวนการสื่อสารนี้ช่วยสร้างความเข้าใจในระบบการเมืองและส่งเสริมความโปร่งใสในการบริหารงานของรัฐ (ไทย พีบีเอส, 2566) ซึ่งในที่สุดจะทำให้ระบบประชาธิปไตยมีความมั่นคงและได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยวิธีการที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้นด้วยการสื่อสารมีหลากหลายวิธี หนึ่งในวิธีที่สำคัญ คือ การสื่อสารที่โปร่งใสและชัดเจน ซึ่งรัฐบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ควรนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการนโยบาย การตัดสินใจ และประเด็นสำคัญทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา พัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมไทย โดยใช้แนวทางการสื่อสารทางการเมืองเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับขั้นที่สูงขึ้น ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้สำหรับคนทุกกลุ่ม การเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้องและทันเวลาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน การสื่อสารที่โปร่งใส

จะทำให้ประชาชนเข้าใจทิศทางของรัฐบาลได้ดีขึ้น และกระตุ้นให้พวกเขามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายมากขึ้น อีกวิธีหนึ่ง คือ การใช้โซเชียลมีเดียและสื่อดิจิทัลให้เป็นประโยชน์ โดยการจัดทำแพลตฟอร์มที่เปิดให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น การตั้งคำถาม และการอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง รัฐบาลสามารถสร้างแคมเปญออนไลน์เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น การจัดกิจกรรมออนไลน์ การถ่ายทอดสดอภิปรายทางการเมือง หรือการใช้แอปพลิเคชันเพื่อให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ สิ่งนี้ช่วยให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด และยังทำให้ข้อมูลสามารถเผยแพร่ไปยังกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อรุณ ชัยันหา และกิริติกาญจน์ สดากกร, 2563)

โดยรวมผู้เขียนคิดว่า การใช้กลไกสื่อสารสองทาง เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีความสำคัญ โดยไม่เพียงแต่การส่งสารจากภาครัฐไปสู่ประชาชน แต่ยังเปิดช่องทางให้ประชาชนส่งสารกลับมายังรัฐได้อย่างสะดวก เช่น การเปิดเวทีสำหรับการปรึกษาหารือ การจัดตั้งคณะกรรมการที่มีประชาชนเข้าร่วม หรือการจัดทำฟอรัมออนไลน์ การใช้การสื่อสารสองทางจะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายหรือประเด็นต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การจัด การศึกษาและการรณรงค์เพื่อเพิ่มความรู้ทางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้ประชาชนเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การให้ความรู้ทางการเมืองผ่านการฝึกอบรม การประชาสัมพันธ์ในสื่อ และการจัดสัมมนาเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเมือง จะช่วยให้ประชาชนมีความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง การสื่อสารทางการเมืองสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อมวลชนและโซเชียลมีเดีย การสื่อสารแบบสองทาง การให้ข้อมูลที่โปร่งใส และการให้ความรู้ทางการเมือง วิธีการเหล่านี้จะช่วยให้ประชาชนเข้าใจระบบการเมืองมากขึ้น รู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และกระตุ้นให้พวกเขามีบทบาทที่สำคัญในระบบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง บทบาทของการสื่อสารทางการเมืองในการสร้างความเข้าใจ และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้เขียนพบว่า 1. บริบทและความสำคัญในยุคปัจจุบัน คือ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่กำลังมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ไม่เพียงแต่ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) แต่ยังสามารถปรับแต่งเนื้อหาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ทำให้การสื่อสารทางการเมืองมีประสิทธิภาพ

[illegible]

(AI-Driven Political Participation and Communication Model)

จากภาพที่ 1 อธิบายองค์ประกอบหลักของโมเดล ได้ดังนี้

1. การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล (Data Collection & Analysis) AI วิเคราะห์ข้อมูลจากโซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ และแหล่งข้อมูลออนไลน์ใช้ Sentiment Analysis ในการวิเคราะห์ความคิดเห็นและความรู้สึกของประชาชน Big Data ถูกใช้เพื่อระบุแนวโน้มและปัญหาทางการเมืองที่สำคัญ

2. การสร้างเนื้อหาอัตโนมัติ (Automated Content Creation) AI สร้างข้อความหาเสียง วิดีโอสั้น และเนื้อหาที่ปรับแต่งให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะใช้ Generative AI ในการเขียนสุนทรพจน์และอธิบายนโยบายที่เข้าใจง่าย

3. การมีส่วนร่วมผ่านแชทบอท (Chatbot for Public Engagement) แชทบอทช่วยตอบคำถามเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งเปิดให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายในเวลาจริง (Real-time Feedback)

4. การประชาสัมพันธ์และรณรงค์ออนไลน์ (Online Campaigning) AI ช่วยในการตั้งแคมเปญโฆษณาโดยอัตโนมัติผ่านโซเชียลมีเดียการกำหนดกลุ่มเป้าหมายอัตโนมัติเพื่อเข้าถึงผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่เหมาะสม

5. การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Enhancement) สร้างเวทีเสมือนจริง (Virtual Forum) เพื่อการอภิปรายและการตัดสินใจเชิงนโยบาย AI ช่วยวิเคราะห์ข้อเสนอแนะจากประชาชนและส่งต่อข้อมูลไปยังผู้มีอำนาจและกระบวนการทำงานของโมเดล (Flow of Information) คือ

1. ข้อมูลจากประชาชน (Input) ข้อมูลจากโซเชียลมีเดีย คำร้องเรียน และการแสดงความคิดเห็นออนไลน์ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากแชทบอท

2. การประมวลผลข้อมูล (Processing) AI วิเคราะห์ข้อมูลและสร้างรายงานเกี่ยวกับประเด็นที่ประชาชนให้ความสนใจ สร้างเนื้อหาทางการเมืองเพื่อตอบสนองประเด็นเหล่านั้น

3. การเผยแพร่และการตอบสนอง (Output) เนื้อหาทางการเมืองเผยแพร่ผ่านโซเชียลมีเดียและช่องทางออนไลน์ AI ตอบสนองความคิดเห็นในเวลาจริงผ่านแชทบอทผลลัพธ์ของการสื่อสารสะท้อนกลับไปยังรัฐบาลและนักการเมือง เมื่อสังเกตจะเห็นได้ว่าความรวดเร็วในการตอบสนองของ AI สามารถรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างรวดเร็วทำให้รัฐบาลสามารถปรับนโยบายให้ทันต่อสถานการณ์ ช่วยให้ข้อมูลและนโยบายสามารถเข้าถึงประชาชนในวงกว้าง และสามารถลดความผิดพลาดในการสื่อสารและทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและแม่นยำ

สรุป

การสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาธิปไตย โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีและโซเชียลมีเดียเข้ามามีบทบาทสำคัญ ทำให้การสื่อสารระหว่างภาครัฐและประชาชนเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและทั่วถึง การสื่อสารทางการเมืองไม่เพียงเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลแต่ยังเป็นกลไกที่ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองและเสริมสร้างความตื่นตัวทางการเมืองในระดับสังคมที่กว้างขึ้น หนึ่งในประเด็นสำคัญ คือ การสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความชัดเจนและโปร่งใส ข้อมูลที่ประชาชนได้รับควรเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง เข้าใจง่าย และไม่ซับซ้อน เพื่อให้พวกเขาสามารถตัดสินใจและมีส่วนร่วมในประเด็นทางการเมืองอย่างเต็มที่ การสื่อสารที่ดีจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในระบบการเมืองและกระตุ้นให้ประชาชนมีความสนใจในกระบวนการทางการเมืองมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การใช้ผู้นำทางความคิดและการสื่อสารแบบสองทางยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำทางความคิดในชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดและตีความข้อมูลทางการเมืองให้เข้าใจง่ายขึ้น ในขณะเดียวกัน การเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นและตอบโต้ข้อมูลได้ก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การสื่อสารทางการเมืองเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเหล่านี้ไม่เพียงแต่เสริมสร้างความเข้าใจในระบบการเมือง แต่ยังสร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่นในระบบการเมือง ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพสามารถเสริมสร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่นในระบบการเมือง การใช้สื่อมวลชนและโซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือหลักในการเผยแพร่ข้อมูลและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีและการให้ข้อมูลที่ชัดเจนและโปร่งใสจะช่วยสร้างความไว้วางใจในรัฐบาลและระบบการเมืองโดยรวม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้างประชาธิปไตยที่มั่นคงและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- คมสันต์ บัวต๊ะ และจันทนา สุทธิจารี. (2561). การเมืองในการกำหนดนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษา นโยบายด้าน โครงสร้างพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอแห่งหนึ่ง ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 9(1), 1-28.
- ทิตินา แคมมณี. (2553). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.

- ไทย พีบีเอส. (2566). ทำไม ? “เรา” ต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย. สืบค้น 6 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/f91Sg>
- พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ. (2565). การสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัล. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 6(1), 109-120.
- พระสังฆาณ เจมปญโญ และคณะ. (2565). การสื่อสารทางการเมือง. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(3), 357-368.
- พัทธพล เสวตวรรณ และพระครูอุทัยกิจพิพัฒน์. (2565). การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมือง. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 8(2), 377-389.
- วุฒิพร ลิ้มวราภัส และสุวิชา เป้าอารีย์. (2563). กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์: กรณีศึกษา โพสต์ทูเดย์ และแนวหน้า. *วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์*, 6(2), 106-118.
- อรุณ ชัยันหา และกิริติกาญจน์ สดากกร. (2563). การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมไทยผ่านแนวคิดการสื่อสารทางการเมืองเพื่อการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีของชุมชน. *HUSO Journal of Humanities and Social Sciences*, 4(1), 90-105.
- Grunig, J. E. (2006). Furnishing the Edifice: Ongoing Research on Public Relations as a Strategic Management Function. *Journal of Public Relations Research*, 18(2), 151-176.
- Held, D. (2006). *Models of Democracy* (3rd ed.). Stanford University Press.
- Lazarsfeld, P. et al. (1944). *The People's Choice*. New York: Columbia University Press.
- Maxwell, E. et al. (1972). The Agenda-Setting Function of Mass Media. *The Public Opinion Quarterly*, 32(6), 176-187.
- McCombs, M. E & Shaw, D. L. (1972) The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 105-117.
- Neumann, N. E. (2004). The Spiral of Silence and the Social Nature of Man. In Lynda Lee Kaid (ed.). *Handbook of political communication research*. pp. 347-348. USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations* (5th ed.). New York: Free Press.

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล^{*}

POLITICAL PARTICIPATION IN THE DIGITAL AGE

พระมหาธนวัฒน์ ปรียัติเมธี, พระครูพิศาลพัฒนานุกิจ (สุจินต์ นันทมาศ)

Phramaha Thanawat Pariyatmethi, Phrakhru Pisanpatthananutit (Sujin Nantamas)

วัดศรีบุญเรือง

Wat Si Bunruang

Corresponding Author E-mail: Thanawat25252538@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นการศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคปัจจุบัน โดยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ การเข้าถึงข้อมูลทางการเมือง การแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจร่วมในประเด็นทางการเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก และทวิตเตอร์ เป็นช่องทางสำคัญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง เช่น การใช้แฮชแท็กเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคม หรือการลงชื่อในคำร้องออนไลน์ และเทคโนโลยีดิจิทัลยังสนับสนุนความโปร่งใสและความรับผิดชอบของภาครัฐ โดยประชาชนสามารถตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้แพลตฟอร์มดิจิทัลยังเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการกำหนดนโยบายผ่านการสำรวจความคิดเห็นออนไลน์และการประชุมเสมือนจริง อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงนี้มาพร้อมกับความท้าทาย เช่น การแพร่กระจายของข้อมูลบิดเบือน ที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี และข้อจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในบางพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ บทความแนะนำการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ครอบคลุม และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสามารถส่งเสริมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการจัดการความท้าทายอย่างเหมาะสม การพัฒนากลยุทธ์ที่ยั่งยืนจะช่วยให้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลสามารถสนับสนุนการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยที่โปร่งใสและเป็นธรรมในระยะยาว

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง; ยุคดิจิทัล; เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

^{*}Received November 24, 2024; Revised December 13, 2024; Accepted January 10, 2025

Abstract

This article focuses on studying and analyzing the role of digital technology in political participation in the modern era. Information and Communication Technology has significantly transformed the way citizens engage in politics. Access to political information, expressing opinions, and participating in decision-making processes have become faster and more extensive. Social media platforms such as Facebook, and Twitter have become key channels enabling citizens to engage in political processes, such as using hashtags for social movements or signing online petitions. Digital technology also supports transparency and accountability in public administration. Citizens can effectively monitor and critique government activities. Moreover, digital platforms allow citizens to directly participate in policymaking through online surveys and virtual meetings. However, these advancements come with challenges. The spread of misinformation undermines public trust, while disparities in access to technology limit participation among different population groups. Additionally, restrictions on freedom of expression in certain areas pose significant obstacles. To address these issues, the article suggests promoting media and information literacy, developing inclusive digital infrastructure, and creating an environment that fosters constructive political discourse. In conclusion, the article highlights that digital technology can effectively enhance democracy and citizen engagement, provided that these challenges are adequately managed. Developing sustainable strategies will enable digital political participation to support the evolution of a transparent and equitable democratic society in the long term.

Keywords: Political Participation; Digital Age; Information and Communication Technology

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนก็ได้รับผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมือง การแสดงความคิดเห็น และการมี

ส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองกลายเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายและรวดเร็วผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Twitter และ YouTube ได้กลายเป็นช่องทางสำคัญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอภิปรายและเคลื่อนไหวทางการเมือง การใช้แฮชแท็กในการระดมความคิดเห็นหรือการลงชื่อในคำร้องออนไลน์เป็นตัวอย่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัล (สมคิด พุ่มทุเรียน และ ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2565)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้มาพร้อมกับความท้าทายที่ต้องเผชิญ การแพร่กระจายของข้อมูลบิดเบือน (Fake News) ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีระหว่างกลุ่มประชากรต่าง ๆ อาจจำกัดการมีส่วนร่วมของบางกลุ่ม นอกจากนี้ การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในบางพื้นที่ยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข (พณนิดา อุปหนอง และคณะ, 2565)

เพื่อให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและข้อมูล การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ครอบคลุม และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล จึงมีความสำคัญในการวิเคราะห์บทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมถึงความท้าทายและแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยที่โปร่งใสและเป็นธรรมในอนาคต

ความสำคัญและความเปลี่ยนแปลงของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล

ในยุคดิจิทัล การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล แสดงความเห็น และมีบทบาทในการตัดสินใจทางการเมืองมากขึ้น สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Twitter และ YouTube กลายเป็นช่องทางสำคัญในการสื่อสารและระดมความคิดเห็น เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงข้อมูล แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่จำกัดอยู่เพียงการเลือกตั้งหรือการชุมนุมทางกายภาพอีกต่อไป

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล

หนึ่งในความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล คือ การช่วยเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลและเสริมสร้างความโปร่งใส เทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐบาล นโยบายต่าง ๆ และกิจกรรมของนักการเมืองได้อย่างรวดเร็วและครอบคลุมแพลตฟอร์มเหล่านี้ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจของผู้มีอำนาจ โดยประชาชนสามารถใช้ข้อมูลที่รับมาตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และแสดงความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของนโยบายหรือการตัดสินใจทางการเมืองได้อย่างทันที ความโปร่งใสที่เพิ่มขึ้นนี้ส่งเสริมความไว้วางใจในระบบการปกครอง และช่วยลดปัญหาการคอร์รัปชันหรือการใช้อำนาจในทางที่ผิด (สมคิด พุ่มพุ่มเรียน และประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2565)

การสื่อสารและการระดมความคิดเห็น จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและระดมความคิดในประเด็นต่าง ๆ ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook Twitter หรือฟอรัมสนทนา การอภิปรายในรูปแบบนี้ช่วยสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นสาธารณะและทำให้การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเป็นเรื่องที่ทุกคนเข้าถึงได้ การระดมความคิดเห็นผ่านช่องทางดิจิทัลยังช่วยให้ประชาชนสามารถเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคrucialได้อย่างสร้างสรรค์ และเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่เคยถูกละเลย เช่น เยาวชนหรือกลุ่มชนชายขอบ (พัฒน์ดา อุพหนอง และคณะ, 2565) และอีกหนึ่งบทบาทสำคัญของเทคโนโลยีดิจิทัล คือ การเป็นเครื่องมือในการประสานงานและสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางสังคม การจัดตั้งและประสานงานผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ทำให้การรวมตัวและการระดมพลของประชาชนเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการใช้อแฮชแท็กในการเคลื่อนไหวทางการเมือง เช่น #MeToo หรือ #BlackLivesMatter ซึ่งทำให้ประเด็นทางสังคมได้รับความสนใจในวงกว้างและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในระดับประเทศและระดับโลก การเคลื่อนไหวเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงพลังของประชาชนในการกดดันรัฐบาลหรือองค์กรต่าง ๆ ให้มีการปรับปรุงการบริหารงานเพื่อประโยชน์ของสังคม (จารุกิตต์ ธีรตาพงศ์, 2562)

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล

การเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลส่งผลต่อรูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างชัดเจน ซึ่งมาจากการมีส่วนร่วมในรูปแบบดั้งเดิม เช่น การลงคะแนนเสียงในวันเลือกตั้งหรือการเข้าร่วมการประชุม ประชาชนในปัจจุบันมีช่องทางใหม่ที่จะช่วยให้การแสดงออกทางการเมืองเข้าถึงได้ง่ายขึ้นและไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาและ

สถานที่ เพราะการพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัลได้พลิกโฉมรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสิ้นเชิง ในอดีต การแสดงออกทางการเมืองส่วนใหญ่มักจำกัดอยู่ในกรอบการกระทำที่จับต้องได้ เช่น การลงคะแนนเสียง การร่วมประชุมในชุมชน หรือการชุมนุมประท้วง แต่ในปัจจุบัน ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมผ่านช่องทางออนไลน์ได้หลากหลาย เช่น การแสดงความคิดเห็นในแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย การลงชื่อในคำร้องออนไลน์ หรือการเข้าร่วมกลุ่มสนทนาและแคมเปญทางการเมืองบนโลกดิจิทัล สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยลดอุปสรรคในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง แต่ยังขยายขอบเขตให้ประชาชนทุกคนสามารถมีเสียงในประเด็นสำคัญได้มากขึ้น (พนิดา อุพหนอง และคณะ, 2565)

อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงนี้มาพร้อมกับความท้าทายที่สำคัญ เช่น การเพิ่มขึ้นของข้อมูลบิดเบือน (Fake News) เทคโนโลยีที่เอื้อต่อการกระจายข้อมูลอย่างรวดเร็วกลับกลายเป็นดาบสองคม เมื่อผู้ไม่ประสงค์ดีสามารถเผยแพร่ข้อมูลที่ผิดพลาตหรือจงใจบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อลวงประชาชน ขวาลวงเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเชื่อมั่นของประชาชนและการตัดสินใจทางการเมือง ทั้งในเรื่องของการเลือกตั้ง การสนับสนุนนโยบาย หรือการเคลื่อนไหวทางสังคม การแก้ไขปัญหานี้จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาความรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) และการตรวจสอบข้อมูลอย่างรอบคอบก่อนเชื่อหรือเผยแพร่ (สุภิญญา กลางณรงค์ และณภัทร เรืองนภากุล, 2564) แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาคความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีระหว่างกลุ่มประชากร ความแตกต่างในด้านรายได้ การศึกษา และพื้นที่การอยู่อาศัย (เช่น ชนบทกับเมือง) ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่จำกัดการเข้าถึงเทคโนโลยีของบางกลุ่ม ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการใช้โอกาสที่เทคโนโลยีดิจิทัลมีให้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับประชาชนโดยรวม (ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ และคณะ, 2564)

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้สร้างโอกาสและความท้าทายใหม่ ๆ ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมแบบใหม่ช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ แต่ในขณะเดียวกัน ปัญหาข้อมูลบิดเบือนและความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยีก็เป็นอุปสรรคที่ต้องจัดการ การพัฒนาความรู้เท่าทันสื่อ การออกแบบนโยบายที่ลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในยุคดิจิทัล

บทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน จากการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิม เช่น การลงคะแนนเสียงหรือการชุมนุม ปัจจุบันประชาชนสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองได้อย่างหลากหลาย เช่น

1. การเข้าถึงข้อมูลและความโปร่งใส เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลทางการเมืองได้อย่างรวดเร็วและหลากหลาย ทำให้สามารถตรวจสอบและติดตามการทำงานของรัฐบาลและนักการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ของหน่วยงานรัฐและสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ข้อมูลเปิดเผยต่อสาธารณะมากขึ้น ส่งเสริมความโปร่งใสและความรับผิดชอบของผู้มีอำนาจ (สมคิด พุ่มทุเรียน และประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2565)

2. การสื่อสารและการระดมความคิดเห็น สื่อสังคมออนไลน์เป็นแพลตฟอร์มที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการระดมความคิด ทำให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการอภิปรายและเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ การสร้างกลุ่มสนทนาออนไลน์หรือการใช้แฮชแท็กในการระดมความคิดเห็นช่วยให้การสื่อสารทางการเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (พัฒน์ดา อุพหนอง และคณะ, 2565)

3. การเคลื่อนไหวทางสังคม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลทำให้การจัดตั้งและประสานงานการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การใช้แฮชแท็กในการระดมพลหรือการจัดกิจกรรมออนไลน์ ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองสามารถเข้าถึงประชาชนได้กว้างขวางและสร้างแรงกดดันต่อผู้มีอำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กิตตินันท์ วงษ์สุวรรณ และคณะ, 2566)

4. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง เทคโนโลยีดิจิทัลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองมากขึ้น ผ่านการลงชื่อในคำร้องออนไลน์ การร่วมลงคะแนนเสียงในโพลออนไลน์ หรือการเข้าร่วมการประชุมเสมือนจริง ทำให้เสียงของประชาชนถูกนำมาพิจารณาในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาล (อวยพร สุธาทองไทย, 2560)

5. การศึกษาและการสร้างความตระหนักรู้ เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยในการเผยแพร่ข้อมูลและความรู้ทางการเมือง ทำให้ประชาชนมีความตระหนักรู้และเข้าใจในประเด็นทางการเมืองมากขึ้น การเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและหลากหลายช่วยเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในระบบการเมือง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการมีส่วนร่วมทางการเมืองยังมีความท้าทาย เช่น การ

แพร่กระจายของข้อมูลบิดเบือน (Fake News) ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยี และการเฝ้าระวังของรัฐที่อาจจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก ดังนั้น การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในยุคดิจิทัล

สรุปได้ว่า เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยช่วยเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลและความโปร่งใส กระตุ้นการสื่อสารและระดมความคิดเห็น สนับสนุนการเคลื่อนไหวทางสังคม และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง นอกจากนี้ ยังส่งเสริมการศึกษาและความตระหนักรู้ทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ความท้าทาย เช่น ข้อมูลบิดเบือน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี และข้อจำกัดด้านเสรีภาพ ต้องได้รับการแก้ไขผ่านการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในยุคดิจิทัล

ความท้าทายและกรณีศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล

ในยุคดิจิทัล การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้รับการส่งเสริมผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้มาพร้อมกับความท้าทายที่ต้องเผชิญ โดยมีความท้าทายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลมีหลายอย่าง อาทิเช่น การแพร่กระจายของข้อมูลบิดเบือน (Fake News) เทคโนโลยีดิจิทัลเอื้อต่อการเผยแพร่ข้อมูลอย่างรวดเร็ว แต่ก็ทำให้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือบิดเบือนแพร่กระจายได้ง่าย ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนและการตัดสินใจทางการเมือง การรับมือกับปัญหานี้จำเป็นต้องส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการตรวจสอบข้อมูลก่อนเชื่อหรือแชร์ ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยี แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีระหว่างกลุ่มประชากรต่าง ๆ เช่น ความแตกต่างระหว่างคนเมืองกับชนบท หรือระหว่างกลุ่มอายุ ซึ่งอาจจำกัดการมีส่วนร่วมของบางกลุ่ม (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, 2561) และการเฝ้าระวังและการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เพราะในบางประเทศมีการเฝ้าระวังและจำกัดการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองบนแพลตฟอร์มดิจิทัล ทำให้ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการอภิปรายทางการเมือง การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีและปลอดภัยจึงเป็นสิ่งสำคัญ

สังเกตได้ว่า การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของประเทศไทยในการณรงค์เลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 พรรคการเมืองต่าง ๆ มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างแพร่หลายในการรณรงค์หาเสียง พรรคการเมืองและผู้สมัครใช้แพลตฟอร์มเช่น Facebook Twitter และ YouTube เพื่อสื่อสารกับผู้สนับสนุนและประชาชนทั่วไป ทำให้การสื่อสารทางการเมืองเข้าถึง

กลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (สมคิด พุ่มพุเรียน และประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2565) ซึ่งการมีส่วนร่วมในปัจจุบันมรการใช้แฮชแท็กบนสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการระดมความคิดเห็นและสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นทางการเมือง ตัวอย่างเช่น การใช้แฮชแท็ก #Saveบางกอลอย เพื่อสนับสนุนชาวบ้านบางกอลอยในการเรียกร้องสิทธิที่ดินและการอยู่อาศัย ทำให้ประเด็นนี้ได้รับความสนใจจากสาธารณะและสื่อมวลชน และอีกหนึ่งสิ่งที่สำคัญก็คือ การลงชื่อในคำร้องออนไลน์แพลตฟอร์ม เช่น Change.org ที่ถูกใช้ในการรวบรวมรายชื่อผู้สนับสนุนในประเด็นต่าง ๆ เช่น การเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายหรือการยุติโครงการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การลงชื่อในคำร้องออนไลน์เป็นวิธีที่ประชาชนสามารถแสดงความเห็นและกดดันผู้มีอำนาจให้พิจารณาประเด็นที่สำคัญ จึงทำให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลนำมาซึ่งโอกาสและความท้าทายที่ต้องเผชิญ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและการรับมือกับความท้าทายที่เกิดขึ้นจะช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางการเมืองได้อย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลได้รับการส่งเสริมผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น สื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มคำร้องออนไลน์ ซึ่งช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล แสดงความเห็น และมีส่วนร่วมในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญ ได้แก่ การแพร่กระจายของข้อมูลบิดเบือน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี และการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การรับมือกับปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเพื่อการแสดงความเห็น การใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เข้มแข็งและยั่งยืนในสังคมประชาธิปไตย

แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

ในยุคดิจิทัล การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้รับการส่งเสริมผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การมีส่วนร่วมนี้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีแนวทางที่ครอบคลุมและตอบสนองต่อความท้าทายที่เกิดขึ้น โดยผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์ตามประเด็นต่อไปนี้

1. การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและข้อมูล (Media and Information Literacy) การแพร่กระจายของข้อมูลบิดเบือน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในยุคดิจิทัล ดังนั้น การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและข้อมูลจะช่วยให้ประชาชนสามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้ด้วยการจัดอบรมหรือจัดหลักสูตรเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อในสถานศึกษาและชุมชน (สุภิญญา กลางณรงค์ และณภัทร เรืองนภากุล, 2564) ที่จะช่วยเสริมสร้างความสามารถใน

การวิเคราะห์และประเมินข้อมูลก่อนที่จะแชร์ข้อมูลข่าวสารลงสื่อออนไลน์

2. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่เข้าถึงได้ (Accessible Digital Infrastructure) เพราะปัญหาความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยี เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล เช่น การขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงไปยังพื้นที่ชนบท และการจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีที่มีราคาย่อมเยา จะช่วยลดช่องว่างในการเข้าถึงและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม

3. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี (Enabling Environment for Free Expression) การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเปิดกว้างสำหรับการแสดงความคิดเห็นจะส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและปกป้องสิทธิของประชาชนในการแสดงออกทางการเมืองบนแพลตฟอร์มดิจิทัล

4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลของภาครัฐ (E-Government Platforms) การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลของภาครัฐที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดนโยบายจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบ การจัดทำระบบรับฟังความคิดเห็นออนไลน์ การเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ และการจัดทำโพลหรือสำรวจความคิดเห็นผ่านช่องทางดิจิทัลจะทำให้ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2565)

5. การส่งเสริมการศึกษาและการสร้างความตระหนักรู้ทางการเมือง (Political Education and Awareness) การให้ความรู้ทางการเมืองผ่านช่องทางดิจิทัล เช่น การจัดทำสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ การจัดสัมมนาเสมือนจริง และการเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับระบบการเมืองและสิทธิของประชาชน จะช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจในประเด็นทางการเมือง การมีความรู้ที่ถูกต้องจะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากขึ้น (กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559) การดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้ จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืนต้องดำเนินการผ่าน 5 แนวทางหลัก ได้แก่ การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อเพื่อลดผลกระทบของข้อมูลบิดเบือน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลให้เข้าถึงได้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลของภาครัฐเพื่อเพิ่มความโปร่งใส และการส่งเสริมการศึกษาและความตระหนักรู้ทางการเมือง แนวทางเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล ผู้เขียนพบว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล สามารถเชื่อมโยงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) กับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ ด้วยการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น สื่อสังคมออนไลน์ แพลตฟอร์มคำร้องออนไลน์ และเครื่องมือดิจิทัลอื่น ๆ ที่ส่งเสริมบทบาทประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง โดยผู้เขียนได้องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา โดยเสนอข้อวิเคราะห์เกี่ยวกับจุดเด่น จุดด้อย ทิศทาง และแนวโน้มในอนาคตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล ดังนี้

จุดเด่น จุดด้อย ทิศทาง และแนวโน้มในอนาคต ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ ดังนี้

ด้านจุดเด่น เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการเข้าถึงข้อมูลที่รวดเร็วและโปร่งใส เช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ช่วยกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นและการเคลื่อนไหวทางการเมือง ทำให้ประชาชนสามารถวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเปิดโอกาสให้มีการตัดสินใจร่วมในประเด็นสำคัญผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์

ด้านจุดด้อย อย่างไรก็ตาม การแพร่กระจายของข้อมูลบิดเบือน (Fake News) ส่งผลต่อความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือของข้อมูลทางการเมือง นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีและข้อจำกัดด้านเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในบางพื้นที่ ยังคงเป็นอุปสรรคที่สำคัญ

ด้านแนวโน้มในอนาคต แนวโน้มในอนาคต การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะพึ่งพาแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ออกแบบมาเพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความรับผิดชอบ การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในหมู่ประชาชนจะมีบทบาทสำคัญในการรับมือกับข่าวลวง และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลให้ครอบคลุมมากขึ้นจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี

โดยภาพรวมแล้วการสร้างแรงจูงใจและโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมถือเป็นสิ่งจำเป็น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การให้บริการอินเทอร์เน็ตในราคาที่เข้าถึงได้ และการจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีในราคาย่อมเยา เป็นวิธีการสำคัญที่ช่วยลดช่องว่างในการเข้าถึงเทคโนโลยี นอกจากนี้ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้งานเทคโนโลยีและการรู้เท่าทันสื่อ จะช่วยสร้างความมั่นใจและความตระหนักรู้ให้กับประชาชน ดังนั้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมยังสามารถทำได้โดยการออกแบบแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ใช้งานง่าย สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มที่ยังไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี เช่น การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายหรือการออกแบบอินเทอร์เฟซที่เป็นมิตรกับผู้ใช้ การสนับสนุนโดยชุมชนหรือกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่จะช่วยให้การปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลของประชาชนกลุ่มนี้เป็นไปอย่างราบรื่น

สรุป

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของเทคโนโลยีดิจิทัลในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเทคโนโลยีช่วยเพิ่มการเข้าถึงข้อมูล สร้างช่องทางให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น และมีบทบาทในกิจกรรมทางการเมือง เช่น การใช้แฮชแท็กในการเคลื่อนไหวทางสังคม หรือการลงชื่อในคำร้องออนไลน์ อีกทั้งยังส่งเสริมความโปร่งใสผ่านข้อมูลที่เปิดเผยและการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ความท้าทายยังคงมีอยู่ เช่น การแพร่กระจายข้อมูลบิดเบือน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี และข้อจำกัดด้านเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลยั่งยืน บทความแนะนำให้ส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ ข บทความนี้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชนในยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565). *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566-2570*. สืบค้น 22 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/xoe3g>
- กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- กิตตินันท์ วงษ์สุวรรณ และคณะ. (2566). อิทธิพลการสื่อสารทางการเมืองยุคดิจิทัลกับการเคลื่อนไหวทางสังคม. *วารสารปัญญา*, 30(3), 158-171.
- จารุกิตติ์ ธีรตาพงศ์. (2562). ‘Digital Politics’ การเมืองใหม่ในโลกดิจิทัล กับ จันจิรา สมบัติพูนศิริ. สืบค้น 22 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/oGzCH>
- พัฒน์ดา อุปหนอง และคณะ. (2565). พลเมืองดิจิทัลกับมิติด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 13(2), 173-188.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2561). *ความท้าทายแห่งศตวรรษที่ 21 ของพลเมืองดิจิทัล*. สืบค้น 22 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/KO4oN>
- ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ และคณะ. (2564). *ความเป็นพลเมือง : บทสำรวจสถานะความเป็นพลเมืองกับการรู้ดิจิทัล* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สมคิด พุ่มทุเรียน และประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2565). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองไทยในยุคดิจิทัล. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 10(5), 2298-2312.
- สุภิญญา กลางณรงค์ และณภัทร เรืองนากุล. (2564). *ความเป็นพลเมืองยุคดิจิทัลกับการรับมือด้านมิติออนไลน์ในวิถีปกติใหม่*. สืบค้น 22 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/Yb8l3>
- อวยพร สุธาทองไทย. (2560). *Digital Democracy: เทคโนโลยีดิจิทัลกับการกระจายอำนาจสู่ภาคประชาชน*. สืบค้น 22 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/WFZMr>

สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรัฐประชาธิปไตยวิเคราะห์ ตามปรัชญาการเมืองของจอห์นล๊อค*

RIGHTS AND FREEDOMS OF CITIZENS IN DEMOCRATIC STATES ANALYZED
ACCORDING TO JOHN LOCKE'S POLITICAL PHILOSOPHY

ภานุวัฒน์ ชัยเทวะกุล

Phanuwat Chaithewakul

บริษัท วรา พร็อพเพอร์ตี้ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด

Wara Property Development Company Limited

Corresponding Author E-mail: feal.1992@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรัฐประชาธิปไตยโดยอ้างอิงแนวคิดปรัชญาการเมืองของจอห์น ล๊อค นักปรัชญาชาวอังกฤษผู้เป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยเสรีนิยม ล๊อคเชื่อว่าสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ประกอบด้วยชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจละเมิดได้ การจัดตั้งรัฐบาลผ่านสัญญาประชาคม มีเป้าหมายเพื่อปกป้องสิทธิเหล่านี้ หากรัฐบาลล้มเหลว ประชาชนมีสิทธิเปลี่ยนแปลงหรือโค่นล้มรัฐบาลโดยบทความนี้เน้นบทบาทของแนวคิดของล๊อคในการพัฒนารัฐประชาธิปไตย โดยพิจารณาประเด็นสำคัญ เช่น การจำกัดอำนาจรัฐผ่านหลักนิติธรรม เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ การแบ่งแยกอำนาจ เพื่อสร้างความสมดุลในโครงสร้างการปกครอง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบและรักษาสิทธิเสรีภาพ นอกจากนี้ ยังวิเคราะห์ข้อท้าทายในบริบทประชาธิปไตยยุคใหม่ เช่น การขยายความหมายของสิทธิเสรีภาพในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งรวมถึงสิทธิในความเป็นส่วนตัวในยุคดิจิทัล และการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม บทความเสนอว่าการปรับใช้ปรัชญาของล๊อคในยุคปัจจุบันต้องคำนึงถึงบทบาทของสถาบันรัฐและกลไกการปกครองในบริบทโลกาภิวัตน์ โดยสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและความเท่าเทียมทางสังคม การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า แม้แนวคิดของล๊อคจะมีต้นกำเนิดในยุคก่อน แต่ยังคงเกี่ยวข้องและมีความสำคัญต่อการพัฒนารัฐประชาธิปไตยในโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะในด้านการตีความใหม่ที่เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

คำสำคัญ: สิทธิเสรีภาพ; รัฐประชาธิปไตย; ปรัชญาการเมือง; สัญญาประชาคม

Abstract

This article analyzes the rights and freedoms of citizens in democratic states based on the political philosophy of John Locke, an English philosopher who laid the foundation for liberal democracy. Locke posited that natural rights consist of life, liberty, and property, which are inviolable. Governments are established through a social contract to protect these rights. Should a government fail in this duty, citizens retain the right to alter or overthrow it. The article highlights Locke's contributions to the development of democratic states, focusing on key principles such as the rule of law to prevent abuse of power, the separation of powers to balance governance structures, and the active participation of citizens in safeguarding and monitoring their rights and freedoms. Furthermore, it examines challenges in contemporary democratic contexts, such as the expansion of the concept of rights and freedoms to include economic and social dimensions, including the right to privacy in the digital age and addressing economic and social inequalities. The article suggests that applying Locke's philosophy today requires attention to the role of state institutions and governance mechanisms in a globalized world, ensuring a balance between protecting individual freedoms and promoting social equality. The analysis demonstrates that Locke's ideas, while originating in a historical context, remain relevant and crucial for modern democratic development, particularly through reinterpretations suited to contemporary societal changes.

Keywords: Rights and Freedoms; Democratic State; Political Philosophy; Social Contract

บทนำ

สิทธิและเสรีภาพของประชาชนถือเป็นหลักการพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยในยุคปัจจุบัน การศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เราเข้าใจรากฐานและความท้าทายในการสร้างรัฐประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดของจอห์น ล็อก (John Locke) นักปรัชญาชาวอังกฤษในศตวรรษที่ 17 ที่เน้นสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ซึ่งประกอบด้วยชีวิต (Life) เสรีภาพ (Liberty) และทรัพย์สิน (Property) แนวคิดของล็อก

ยังเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างรัฐที่ปกครองโดยกฎหมายและการยินยอมของประชาชน (Popular Sovereignty)

ถือเสนอว่า รัฐหรือรัฐบาลถูกจัดตั้งขึ้นผ่านสัญญาประชาคม (Social Contract) ซึ่งเป็นการตกลงร่วมกันระหว่างประชาชนเพื่อมอบอำนาจบางส่วนแก่รัฐในการปกป้องสิทธิเหล่านี้ หากรัฐบาลล้มเหลวในการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประชาชนมีสิทธิในการเปลี่ยนแปลงหรือโค่นล้มรัฐบาล (Locke, 1690) หลักการดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อการพัฒนารัฐประชาธิปไตยในยุคใหม่ โดยเฉพาะในด้านการจำกัดอำนาจรัฐผ่านหลักนิติธรรม (Rule of Law) การแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) และการส่งเสริมบทบาทของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจ อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดของล๊อคมาปรับใช้ในบริบทของสังคมประชาธิปไตยยุคใหม่เผชิญข้อท้าทายหลายประการ เช่น การตีความสิทธิในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม การสร้างสมดุลระหว่างสิทธิปัจเจกชนกับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการจัดการความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม (Rawls, 1971; Piketty, 2014) ในขณะเดียวกัน โลกาภิวัตน์ (Globalization) และเทคโนโลยีดิจิทัลได้เพิ่มความซับซ้อนให้กับการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและการป้องกันการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล

ดังนั้น ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรัฐประชาธิปไตยตามกรอบแนวคิดปรัชญาการเมืองของล๊อค โดยพิจารณาถึงบทบาทของแนวคิดดังกล่าวในการสร้างรัฐประชาธิปไตย และวิเคราะห์ข้อท้าทายที่เกิดขึ้นในบริบทสังคมร่วมสมัย เพื่อเสนอแนวทางในการตีความและปรับใช้ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน

แนวคิดพื้นฐานของจอห์น ล๊อคเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ

จอห์น ล๊อค (John Locke) เป็นนักปรัชญาชาวอังกฤษในศตวรรษที่ 17 ผู้มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ ล๊อคเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่อาจถูกละเมิด ซึ่งประกอบด้วยชีวิต (Life) เสรีภาพ (Liberty) และทรัพย์สิน (Property) สิทธิเหล่านี้เป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานให้มนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และไม่สามารถถูกพรากไปได้โดยปราศจากความยินยอมของเจ้าของสิทธิ ในสภาวะธรรมชาติ (State of Nature) ซึ่งเป็นสภาวะที่มนุษย์อยู่ก่อนการจัดตั้งรัฐ ล๊อคมองว่ามนุษย์มีเสรีภาพสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิตตามความต้องการของตน โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจของผู้อื่น อย่างไรก็ตาม เพื่อปกป้องสิทธิตามธรรมชาติและหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น มนุษย์จึงตกลงทำ

สัญญาประชาคม (Social Contract) เพื่อจัดตั้งรัฐบาล โดยมอบอำนาจบางส่วนให้กับรัฐบาลในการปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตน หากรัฐบาลละเมิดหรือไม่สามารถปกป้องสิทธิเหล่านี้ได้ ประชาชนย่อมมีสิทธิในการเปลี่ยนแปลงหรือโค่นล้มรัฐบาลนั้น (สรวิชญ วงษ์สอาด, 2557)

แนวคิดของลัทธิมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย โดยเน้นการยอมรับสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล การจำกัดอำนาจรัฐผ่านหลักนิติธรรม (Rule of Law) และการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ แนวคิดเหล่านี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดทำรัฐธรรมนูญของหลายประเทศ รวมถึงสหรัฐอเมริกา ซึ่งยึดถือหลักการปกครองโดยความยินยอมของประชาชน และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (บ้านจอมยุทธ, มปป.) โดยแนวคิดที่สำคัญของจอห์น ล็อก คือ แนวคิดเรื่อง สัญญาประชาคม (Social Contract) ถือเป็นหลักการสำคัญในการอธิบายการจัดตั้งรัฐและรัฐบาลในปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ ล็อกเสนอว่า ในสภาวะธรรมชาติ (State of Nature) มนุษย์มีเสรีภาพสมบูรณ์และเท่าเทียมกันในการดำรงชีวิต และจัดการทรัพย์สินของตนตามกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) อย่างไรก็ตาม สภาวะธรรมชาตินั้นมิใช่สถานที่สมบูรณ์แบบ เพราะไม่มีองค์กรใดทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายธรรมชาติอย่างเป็นธรรม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และล็อกมองว่า การจัดตั้งรัฐบาลผ่านสัญญาประชาคม เป็นการลดความไม่ปลอดภัยและรักษาสิทธิตามธรรมชาติของตน มนุษย์ตกลงกันทำสัญญาประชาคมเพื่อจัดตั้งรัฐบาล

แนวคิดของลัทธิมีความสำคัญใน 3 ประเด็นหลัก คือ

1. การยินยอมของประชาชน (Consent of the Governed) รัฐบาลได้รับอำนาจจากการยินยอมของประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง การจัดตั้งรัฐบาลจึงเป็นผลมาจากข้อตกลงร่วมกันของประชาชนในการมอบอำนาจบางส่วนให้รัฐบาล เพื่อแลกกับการคุ้มครองสิทธิชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน

2. หน้าที่ของรัฐบาล คือ การปกป้องสิทธิตามธรรมชาติของประชาชนโดยการบังคับใช้กฎหมายที่เท่าเทียมและยุติธรรม หากรัฐบาลละเมิดสิทธิเหล่านี้ ประชาชนย่อมมีสิทธิในการเรียกร้องความเปลี่ยนแปลง

3. สิทธิในการต่อต้าน (Right to Revolution) หากรัฐบาลล้มเหลวในการปฏิบัติหน้าที่หรือกลายเป็นเครื่องมือในการกดขี่ประชาชน ประชาชนมีสิทธิในการล้มล้างรัฐบาลนั้นและจัดตั้งรัฐบาลใหม่ที่สามารถปกป้องสิทธิของพวกเขาได้อย่างแท้จริง แนวคิดของล็อกเกี่ยวกับสัญญาประชาคมและการจัดตั้งรัฐบาลเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยในยุคใหม่ โดยเฉพาะในด้านการปกครองโดยความยินยอมของประชาชน (Popular Sovereignty) และหลักนิติธรรม (Rule of Law) แนวคิดนี้ยังมีอิทธิพลต่อการ

ร่างรัฐธรรมนูญและการปฏิรูปการปกครองในหลายประเทศ เช่น การปฏิวัติอเมริกา และการปฏิวัติฝรั่งเศส (Scorell, 2024) และลืดยังมองอีกว่า อำนาจอธิปไตยเป็นสิ่งที่ประชาชนมอบให้เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ คือ การปกป้องสิทธิตามธรรมชาติ ได้แก่ ชีวิต (Life) เสรีภาพ (Liberty) และทรัพย์สิน (Property) อย่างไรก็ตาม อำนาจอธิปไตยไม่ได้เป็นสิ่งสมบูรณ์หรือไร้ขีดจำกัด เพราะลืดยังเชื่อว่ารัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ขอบเขตที่กำหนดโดยกฎหมายธรรมชาติ และความยินยอมของประชาชน

โดยลืดยังได้แบ่งอำนาจอธิปไตยไว้ดังนี้ (Locke, 1690)

1. อำนาจอธิปไตย จัดตั้งเพื่อปกป้องสิทธิ ลืดยังเสนอว่า อำนาจอธิปไตยเป็นผลลัพธ์จากสัญญาประชาคม (social contract) ซึ่งประชาชนตกลงกันมอบอำนาจอธิปไตยบางส่วนให้รัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคม บังคับใช้กฎหมายอย่างยุติธรรมคุ้มครองสิทธิของปัจเจกบุคคลจากการถูกละเมิดโดยผู้อื่น รัฐจึงมีอำนาจในเชิงบริหารและ บังคับใช้กฎหมาย แต่ต้องใช้อำนาจอธิปไตยเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนเท่านั้น

2. ขอบเขตของอำนาจอธิปไตย ลืดยังเน้นย้ำว่าขอบเขตของอำนาจอธิปไตยถูกจำกัดโดยสิทธิตามธรรมชาติของประชาชนและหลักนิติธรรม (Rule of Law) รัฐต้องใช้อำนาจอธิปไตยเป็นธรรมและโปร่งใส ทุกคนในสังคม รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน เคารพสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน รัฐไม่มีสิทธิละเมิดชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของประชาชน เว้นแต่ในกรณีที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและได้รับความยินยอม และการจำกัดการใช้อำนาจอธิปไตยโดยพลการ ลืดยังต่อต้านอำนาจอธิปไตยเบ็ดเสร็จ (Absolute Power) ซึ่งอาจนำไปสู่การกดขี่หรือละเมิดสิทธิของประชาชน

3. ความสมดุลระหว่างการปกป้องสิทธิกับอำนาจอธิปไตย รัฐมีหน้าที่ปกป้องสิทธิของประชาชน แต่ต้องไม่ใช้อำนาจอธิปไตยที่เกินความจำเป็น เช่น การออกกฎหมายหรือมาตรการที่จำกัดเสรีภาพโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร และรัฐต้องรับฟังเสียงของประชาชน และอำนาจในการตัดสินใจต้องสะท้อนเจตจำนงของประชาชน

4. สิทธิในการเปลี่ยนแปลงหรือโค่นล้มรัฐบาล ลืดยังเสนอว่า หากรัฐใช้อำนาจอธิปไตยเกินขอบเขต ละเมิดสิทธิประชาชน หรือไม่สามารถปกป้องสิทธิของพวกเขาได้ ประชาชนย่อมมีสิทธิในการเปลี่ยนแปลงหรือโค่นล้มรัฐบาลนั้น

สรุปได้ว่า แนวคิดนี้ของลืดยังมีอิทธิพลสำคัญต่อการพัฒนารัฐประชาธิปไตยในยุคใหม่ โดยเฉพาะในแง่ของการจำกัดอำนาจอธิปไตยเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลักการเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในรัฐธรรมนูญของหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา และถือเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน

สิทธิและเสรีภาพในรัฐประชาธิปไตยตามกรอบปรัชญาของจอห์น ล็อก

แนวคิดของจอห์น ล็อก (John Locke) เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพมีบทบาทสำคัญในการสร้างรัฐประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการใช้อำนาจอธิปไตยเป็นธรรม โดยมีหลักการสำคัญที่เชื่อมโยงกับการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังนี้ (ภาคภูมิ ศิลารัตน์, 2557)

1. การจำกัดอำนาจรัฐผ่านหลักนิติธรรม (Rule of Law) ล็อกเน้นว่า อำนาจอธิปไตยต้องถูกควบคุมและกำกับผ่าน หลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึงการที่ทุกคนในสังคม รวมถึงผู้นำและเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน กฎหมายต้องเป็นธรรม โปร่งใส และบังคับใช้อย่างเสมอภาค โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิพื้นฐานของประชาชน และมองว่า อำนาจของรัฐไม่ควรถูกใช้อย่างพลการ แต่ต้องดำเนินการภายใต้กรอบของกฎหมายที่ยุติธรรมและใช้บังคับกับทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียม รวมถึงผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่รัฐ ล็อกเชื่อว่าการละเมิดหลักนิติธรรมจะนำไปสู่การใช้อำนาจในทางที่ผิด และเกิดความไม่ไว้วางใจระหว่างประชาชนกับรัฐ ดังนั้น การบังคับใช้กฎหมายต้องไม่ใช่เพียงเครื่องมือในการควบคุม แต่ต้องเป็นกลไกที่เสริมสร้างความยุติธรรมและความมั่นคงในสังคม การจำกัดอำนาจรัฐผ่านหลักนิติธรรมยังช่วยป้องกันการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้ปกครองหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2. การแบ่งแยกอำนาจและการสร้างสมดุลในโครงสร้างการปกครอง (Separation of Powers) ล็อกเสนอแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจเพื่อป้องกันการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ผู้ปกครองหรือองค์กรเดียว การแบ่งแยกอำนาจออกเป็นสามฝ่าย ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ช่วยสร้างสมดุลและความโปร่งใสในระบบการปกครอง โดยมองว่า อำนาจนิติบัญญัติ มีหน้าที่ออกกฎหมายที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน อำนาจบริหาร ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและดูแลการดำเนินงานของรัฐ และอำนาจตุลาการ มีบทบาทในการพิจารณาคดีและแก้ไขข้อพิพาท โดยยึดหลักกฎหมายเป็นสำคัญ แนวคิดการแบ่งแยกอำนาจยังรวมถึงการสร้างกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุล (Checks and Balances) ระหว่างอำนาจแต่ละฝ่าย เพื่อป้องกันการใช้อำนาจที่ผิดและสร้างความเป็นธรรมในการปกครอง

3. บทบาทของประชาชนในการรักษาและตรวจสอบสิทธิเสรีภาพ สำหรับล็อก ประชาชน คือ เจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง บทบาทของประชาชนไม่ได้สิ้นสุดลงหลังการจัดตั้งรัฐหรือการเลือกตั้งผู้แทนเท่านั้น แต่ประชาชนยังต้องมีบทบาทอย่างต่อเนื่องในการรักษาและตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้รัฐประชาธิปไตยสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

สรุปได้ว่า การจำกัดอำนาจรัฐผ่านหลักนิติธรรม การแบ่งแยกอำนาจในระบบการปกครอง และบทบาทของประชาชนในการตรวจสอบสิทธิเสรีภาพ เป็นแนวคิดสำคัญที่ลือคเสนอเพื่อสร้างรัฐประชาธิปไตยที่เน้นความยุติธรรม เสรีภาพ และความสมดุลในสังคม แนวคิดเหล่านี้ยังคงเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองในยุคปัจจุบัน โดยเน้นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างรัฐและประชาชนในกระบวนการพัฒนาสังคมที่เท่าเทียมและยั่งยืน

ข้อท้าทายและข้อวิพากษ์ในบริบทสังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามกรอบปรัชญาของจอห์น ล็อกยังคงมีความสำคัญในการกำหนดหลักการพื้นฐานของรัฐประชาธิปไตยในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การปรับใช้แนวคิดดังกล่าวในบริบทสังคมร่วมสมัยกลับต้องเผชิญกับข้อท้าทายและข้อวิพากษ์ที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การขยายความหมายของสิทธิเสรีภาพในบริบทเศรษฐกิจและสังคม ในยุคปัจจุบัน แนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงมิติทางการเมืองหรือกฎหมาย แต่ยังขยายไปสู่มิติทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรพื้นฐาน การศึกษา บริการสุขภาพ และโอกาสทางเศรษฐกิจ แนวคิดนี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการตีความสิทธิตามธรรมชาติให้กว้างขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในสังคมสมัยใหม่ (Rawls, 1971) อย่างไรก็ตาม ข้อวิพากษ์สำคัญคือ ความยากลำบากในการสร้างสมดุลระหว่างสิทธิส่วนบุคคลกับการจัดสรรทรัพยากรส่วนรวม บางครั้งการขยายความหมายของสิทธิเสรีภาพในมิติทางเศรษฐกิจและสังคมอาจนำไปสู่ความขัดแย้งในเชิงนโยบาย เช่น การจัดเก็บภาษีที่เพิ่มขึ้นเพื่อสนับสนุนระบบสวัสดิการรัฐ (Marshall, 1950) ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิปัจเจกชนกับความรับผิดชอบส่วนรวม ลือคเน้นย้ำสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน แต่ในสังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน การตระหนักถึงความรับผิดชอบส่วนรวมก็เป็นสิ่งสำคัญ ตัวอย่างเช่น การจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคลในบางกรณีเพื่อปกป้องความปลอดภัยและความเป็นระเบียบของสังคม เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสุขภาพในภาวะโรคระบาด (Berlin, 1969) และข้อวิพากษ์ในประเด็นนี้ คือ การที่รัฐอาจใช้อำนาจควบคุมเสรีภาพส่วนบุคคลมากเกินไปในนามของประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งอาจนำไปสู่การลดทอนสิทธิเสรีภาพโดยมิชอบ เช่น การเฝ้าระวังและควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลในยุคดิจิทัล และการจัดการความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมทางสังคมในกรอบประชาธิปไตย ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นปัญหาเรื้อรังในหลายรัฐประชาธิปไตย ซึ่งขัดแย้งกับหลักการความเสมอภาคของสิทธิและเสรีภาพ แนวคิดของลือคที่มุ่งปกป้องทรัพย์สินอาจถูกวิพากษ์ว่าเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจมากกว่าประชาชนทั่วไป (Piketty, 2014) เพื่อแก้ไขปัญหา

รัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่จึงต้องพัฒนานโยบายที่มุ่งสร้างความเป็นธรรมทางสังคม เช่น การกระจายรายได้ การส่งเสริมความเท่าเทียมทางการศึกษา และการสนับสนุนกลุ่มผู้ด้อยโอกาส อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวต้องเผชิญกับข้อโต้แย้งเกี่ยวกับประสิทธิภาพและความยั่งยืนของนโยบาย (Sen, 1999)

สรุปได้ว่า ข้อท้าทายและข้อวิพากษ์ในบริบทประชาธิปไตยปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของการนำแนวคิดสิทธิเสรีภาพมาปรับใช้ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การขยายความหมายของสิทธิในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม ความสมดุลระหว่างสิทธิปัจเจกกับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการแก้ไขความเหลื่อมล้ำ ล้วนเป็นประเด็นที่ต้องการการวิเคราะห์อย่างรอบคอบและการประสานความร่วมมือระหว่างรัฐและประชาชนในระบบประชาธิปไตย

การปรับใช้ปรัชญาของจอห์น ล็อกในรัฐประชาธิปไตยยุคใหม่

ปรัชญาการเมืองของจอห์น ล็อกยังคงมีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในยุคปัจจุบัน แม้ว่าแนวคิดพื้นฐานของเขา เช่น สิทธิ เสรีภาพ และสัญญาประชาคม จะถือกำเนิดในบริบทของสังคมยุโรปในศตวรรษที่ 17 แต่การตีความและปรับใช้แนวคิดเหล่านี้ในยุคสมัยใหม่ต้องคำนึงถึงเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างการปกครองและการดำรงชีวิตของมนุษย์ และจอห์น ล็อก ได้จำแนกรัฐประชาธิปไตยยุคใหม่ ไว้ดังนี้

1. ความสำคัญของการตีความและปรับใช้แนวคิดสิทธิเสรีภาพในยุคปัจจุบัน แนวคิดสิทธิเสรีภาพไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในกรอบของสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมืองอีกต่อไป แต่ได้ขยายความหมายไปครอบคลุมถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรพื้นฐาน การศึกษา และการรักษาพยาบาล การปรับใช้แนวคิดของล็อกในลักษณะนี้ต้องเผชิญกับความซับซ้อนของความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มขึ้นในสังคมโลก (Sen, 1999) และการตีความสิทธิตามธรรมชาติในบริบทใหม่ยังต้องพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี เช่น สิทธิในความเป็นส่วนตัวในยุคดิจิทัล และเสรีภาพในการแสดงออกบนแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ล็อกไม่ได้กล่าวถึงโดยตรง แต่สามารถขยายความเพื่อรองรับความต้องการของสังคมในปัจจุบันได้ (Cohen, 1998)

2. บทบาทของสถาบันรัฐและกลไกการปกครองในบริบทโลกาภิวัตน์ การปรับใช้ปรัชญาของล็อกในรัฐประชาธิปไตยยุคใหม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความท้าทายของโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน การเพิ่มขึ้นขององค์กรข้ามชาติและการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศทำให้รัฐต้องปรับตัวในการปกป้องสิทธิของพลเมือง ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาสมดุลในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

(Held, 1995) สถาบันรัฐจึงต้องสร้างกลไกที่สามารถตรวจสอบและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในสภาวะที่อำนาจของรัฐอาจถูกกระทบจากอิทธิพลขององค์กรเอกชนและขบวนการระดับโลก เช่น การใช้กฎหมายระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือในการรักษาสีทิมมนุษยชน (Stiglitz, 2002)

3. แนวทางการสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมในสังคม หนึ่งในประเด็นท้าทายสำคัญของรัฐประชาธิปไตยยุคใหม่คือการสร้างสมดุลระหว่างการปกป้องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและการส่งเสริมความเท่าเทียมในสังคม การตีความแนวคิดของล๊อคที่มุ่งเน้นการปกป้องทรัพย์สินและเสรีภาพ อาจถูกวิพากษ์ว่าเน้นความสำคัญของปัจเจกชนมากเกินไป และอาจมองข้ามบทบาทของรัฐในการลดความเหลื่อมล้ำ (Piketty, 2014) โดยรัฐประชาธิปไตยยุคใหม่จึงต้องพัฒนานโยบายที่ส่งเสริมการกระจายทรัพยากรและโอกาสอย่างเท่าเทียม เช่น การปฏิรูปโครงสร้างภาษีและการจัดสรรงบประมาณสำหรับบริการสาธารณะ เพื่อให้สามารถปกป้องทั้งสิทธิเสรีภาพและสร้างความเป็นธรรมในสังคมได้ในเวลาเดียวกัน (Rawls, 1971)

สรุปได้ว่า การปรับใช้ปรัชญาของล๊อคในรัฐประชาธิปไตยยุคใหม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกในปัจจุบัน การตีความสิทธิเสรีภาพให้เหมาะสมกับความซับซ้อนของสังคม การสร้างกลไกที่ตอบสนองต่อความท้าทายของโลกาภิวัตน์ และการหาสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพกับความเท่าเทียม ล้วนเป็นสิ่งที่รัฐประชาธิปไตยต้องให้ความสำคัญ เพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืนและเป็นธรรมในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

1. การตีความสิทธิเสรีภาพในมิติร่วมสมัย การนำแนวคิดของจอห์น ล็อคมาประยุกต์ในรัฐประชาธิปไตยยุคใหม่ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการขยายความหมายของสิทธิเสรีภาพจากมิติการเมืองและกฎหมาย สู่มิติทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี เช่น สิทธิในความเป็นส่วนตัวในยุคดิจิทัลและการเข้าถึงทรัพยากรพื้นฐาน

2. บทบาทประชาชนในระบบการตรวจสอบรัฐ แนวคิดของล๊อคที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย ยังคงเป็นรากฐานสำคัญในการตรวจสอบและรักษาสมดุลของการใช้อำนาจรัฐ

3. การสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียม บทความสะท้อนความจำเป็นในการออกแบบนโยบายรัฐประชาธิปไตยยุคใหม่ ที่สามารถรักษาสีทิมเสรีภาพส่วนบุคคล และส่งเสริมความเป็นธรรมทางสังคม เช่น การปฏิรูปโครงสร้างภาษีและการกระจายทรัพยากร

สรุป

บทความเรื่อง สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรัฐประชาธิปไตย: วิเคราะห์ตามปรัชญาการเมืองของจอห์น ล็อก ได้วิเคราะห์รากฐานของปรัชญาการเมืองของจอห์น ล็อก ในการพัฒนารัฐประชาธิปไตย โดยเน้นแนวคิดสำคัญ เช่น สิทธิตามธรรมชาติ สัญญาประชาคม และการจำกัดอำนาจรัฐ บทความได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของปรัชญานี้ต่อการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบัน และชี้ให้เห็นถึงข้อท้าทาย เช่น การตีความสิทธิเสรีภาพในบริบทเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี บทบาทของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และการจัดการความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม แม้แนวคิดของล็อกจะถือกำเนิดในบริบทของสังคมยุโรปในอดีต แต่ยังคงมีความเกี่ยวข้อง และสามารถปรับใช้ในสังคมประชาธิปไตยยุคใหม่ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เพื่อสร้างรัฐที่ยั่งยืนและเป็นธรรม โดยอาศัยการตีความและการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- บ้านจอมยุทธ์. (มปป.). จอห์น ล็อก. สืบค้น 18 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/el39E>
- ภาควิชา ศีลราชบัณฑิต. (2557). การใช้อำนาจอธิปไตยบนพื้นฐานของหลักนิติธรรม: กรณีการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- สรวิชัย วงษ์สะอาด. (2557). แนวความคิดเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของจอห์น ล็อก. สืบค้น 18 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/Trm0k>
- Berlin, I. (1969). *Two Concepts of Liberty*. New York: Oxford University Press.
- Cohen, J. (1998). Democracy and Liberty. In J. Elster (Ed.), *Deliberative Democracy* (pp. 185-231). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dworkin, R. (1977). *Taking Rights Seriously*. London: Duckworth.
- Held, D. (1995). *Democracy and the Global Order*. California: Stanford University Press.
- Locke, J. (1690). *Two Treatises of Government*. London: Printed for Thomas Tegg.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and Social Class*. London: Pluto Press.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. English: Belknap Press.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. New York: Oxford University Press.

- Scorell, T. (2024). *Leviathan work by Hobbes*. Retrieved November 18, 2024, from <https://www.britannica.com/topic/Leviathan-by-Hobbes>
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. New York: Oxford University Press.
- Stiglitz j. (2002). *globalization and its discontents*. New York: w.w. norton & company.

ปรัชญาทางการเมืองว่าด้วยรัฐที่เข้มแข็งของโทมัส ฮอบส์*

THOMAS HOBBS' POLITICAL PHILOSOPHY OF THE STRONG STATE

ประสงค์ เล็กโล่ง

Prasong Lekloang

องค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง

Nikhom Phatthana Subdistrict Administrative Organization, Rayong Province

Corresponding Author E-mail: Wanidarayong@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาแนวคิดปรัชญาการเมืองของโทมัส ฮอบส์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานแนวคิดเกี่ยวกับรัฐที่เข้มแข็ง ฮอบส์เสนอว่าในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์มีเสรีภาพสมบูรณ์แต่ขาดความปลอดภัย เนื่องจากการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวทำให้เกิดความขัดแย้งและสงครามระหว่างกัน เพื่อหลีกเลี่ยงสภาวะดังกล่าว มนุษย์จึงตกลงกันทำสัญญาประชาคม โดยมอบอำนาจทั้งหมดให้กับรัฐหรือ “เลเวียธาน” ซึ่งเป็นตัวแทนของอำนาจสูงสุด ฮอบส์มองว่า รัฐที่เข้มแข็งเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงในสังคม อำนาจสูงสุดของรัฐต้องไม่ถูกแบ่งแยกหรือจำกัดโดยกลไกอื่นใด และประชาชนต้องยอมรับการปกครองของรัฐอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ยังเผชิญข้อวิพากษ์ในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ความชอบธรรมของอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ และขอบเขตที่รัฐสามารถแทรกแซงชีวิตส่วนตัวของประชาชน โดยผู้เขียนได้วิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของปรัชญาของฮอบส์ในบริบทสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างรัฐที่เข้มแข็งเพื่อจัดการกับความท้าทายร่วมสมัย เช่น ความไม่สงบทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และปัญหาโลกาภิวัตน์ บทความยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับใช้แนวคิดของฮอบส์ในรูปแบบที่สมดุล โดยเน้นการรักษาความมั่นคงในสังคมควบคู่ไปกับการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน ปรัชญาของฮอบส์เกี่ยวกับรัฐที่เข้มแข็งยังคงมีความเกี่ยวข้องในยุคปัจจุบัน แต่ต้องถูกตีความและประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเพื่อตอบสนองต่อความซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: ปรัชญาการเมือง, รัฐที่เข้มแข็ง, สัญญาประชาคม

*Received November 22, 2024; Revised December 16, 2024; Accepted January 13, 2025

Abstract

This article analyzes the political philosophy of Thomas Hobbes, focusing on the role of a strong state in maintaining social order and security. Drawing from *Leviathan*, Hobbes argues that in the State of Nature, humans have absolute freedom but lack safety and order. To avoid the "War of All Against All," individuals must enter into a Social Contract, transferring their power to the state, represented by the "Leviathan," as the ultimate sovereign authority. The article explores the relationship between freedom and security, highlighting that the partial surrender of individual liberty in exchange for security is a fundamental basis for establishing a strong state. It also reinterprets the concept of "Leviathan" in the contemporary context, addressing modern challenges such as cyber threats, pandemic control, and political unrest, demonstrating the flexibility and relevance of Hobbes' ideas in the 21st century. However, the article critiques the extent of state power in a strong state, focusing on the legitimacy of absolute power and the conflict between state security and individual freedoms. It emphasizes that constructing a strong state today requires mechanisms to safeguard individual rights and clearly defined limits to the exercise of state power. In conclusion, while Hobbes' ideas face criticism in certain areas, they remain relevant in modern times, particularly in achieving a balance between security and liberty, which are essential elements for the development of society and the state in the contemporary world.

Keywords: Political Philosophy, Strong State, Social Contract

บทนำ

แนวคิดเรื่องรัฐที่เข้มแข็ง (Strong State) ของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ ฮอบส์เสนอว่าในสภาวะธรรมชาติ (State of Nature) มนุษย์มีเสรีภาพสมบูรณ์ แต่ขาดความมั่นคงและความปลอดภัย การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวนำไปสู่ความขัดแย้งและความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ชีวิตในสภาวะดังกล่าว “เปล่าเปลี่ยว ยากลำบาก โหดร้าย และสั้น” (Solitary, Poor, Nasty, Brutish, And Short) (Hobbes, 1651) ฮอบส์เชื่อว่า การแก้ไข

ปัญหานี้อยู่ที่การสร้างสัญญาประชาคม (Social Contract) ที่ประชาชนยินยอมมอบอำนาจให้รัฐหรือ “เลเวียธาน” (Leviathan) เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงในสังคม ใน Leviathan ฮอบส์ได้อธิบายถึงความสำคัญของรัฐที่มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดกฎระเบียบและบังคับใช้กฎหมาย เพื่อหลีกเลี่ยง “สงครามของทุกคนต่อทุกคน” (War of All Against All) รัฐที่เข้มแข็งจึงต้องมีอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ (Absolute Power) โดยไม่สามารถแบ่งแยกหรือท้าทายได้ อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ได้ถูกวิพากษ์ในประเด็นเกี่ยวกับขอบเขตอำนาจรัฐและสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงของรัฐและเสรีภาพของประชาชน โดยพิจารณาความเกี่ยวข้องของแนวคิดรัฐที่เข้มแข็งในบริบทสังคมร่วมสมัย เช่น การจัดการภัยคุกคามทางไซเบอร์ การควบคุมโรคระบาด และการป้องกันความไม่สงบทางการเมือง นอกจากนี้ ยังได้ตั้งข้อวิพากษ์เกี่ยวกับขอบเขตอำนาจของรัฐที่เข้มแข็งในด้านความชอบธรรมของอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ และการสร้างสมดุลระหว่างการรักษาความมั่นคงของรัฐกับการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน แนวคิดของฮอบส์ยังคงมีความเกี่ยวข้องในปัจจุบัน โดยเฉพาะในด้านการสร้างรัฐที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่ซับซ้อนและหลากหลาย เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความไม่สงบทางการเมือง และความเปลี่ยนแปลงทางสังคม แนวคิดนี้จึงเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการวิเคราะห์บทบาทของรัฐในยุคปัจจุบัน (Skinner, 1996; Stiglitz, 2002)

สภาวะธรรมชาติและความจำเป็นในการจัดตั้งรัฐตามแนวคิดของโทมัส ฮอบส์

โทมัส ฮอบส์ เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษในศตวรรษที่ 17 ที่มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานแนวคิดเรื่องรัฐที่เข้มแข็ง โดยมีจุดเริ่มต้นจากการอธิบายสภาวะธรรมชาติ ของมนุษย์ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการจัดตั้งรัฐเพื่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงในสังคม และฮอบส์เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนถูกขับเคลื่อนโดยการแสวงหาอำนาจ เพราะมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวและก้าวร้าวโดยธรรมชาติ ในสภาวะของธรรมชาติ ปราศจากพันธสัญญาเชิงบวกใด ๆ ไม่มีมนุษย์คนใดถูกผูกมัดที่จะยอมรับเงื่อนไขแห่งสันติภาพ เพราะไม่มีเงื่อนไขใดที่ผูกพันกับสันติภาพโดยธรรมชาติ โดยฮอบส์ได้อธิบายเกี่ยวกับสภาวะธรรมชาติ ไว้ดังนี้ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2566)

1. การอธิบายสภาวะธรรมชาติ ที่มนุษย์มีเสรีภาพสมบูรณ์แต่ไร้ความมั่นคง ฮอบส์อธิบายว่า สภาวะธรรมชาติเป็นสถานะดั้งเดิมก่อนที่มนุษย์จะมีการจัดตั้งรัฐหรือรัฐบาล ในสภาวะนี้ มนุษย์มีเสรีภาพสมบูรณ์ในการกระทำทุกสิ่งเพื่อความอยู่รอดของตนเอง อย่างไรก็ตาม สภาวะธรรมชาตินั้นเต็มไปด้วยความไม่มั่นคงและความกลัว เนื่องจากไม่มีองค์กรใดทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยหรือปกป้องสิทธิของแต่ละบุคคล ฮอบส์เรียกสถานการณ์

ในสภาวะธรรมชาตินี้ว่า “สงครามของทุกคนต่อทุกคน” (War of All Against All) ซึ่งมนุษย์แต่ละคนอยู่ในสภาพที่ต้องปกป้องตนเองตลอดเวลา เขากล่าวว่า “ชีวิตในสภาวะธรรมชาติคือชีวิตที่เปล่าเปลี่ยว ยากลำบาก โหดร้าย และสั้น” (Solitary, Poor, Nasty, Brutish, and Short)

2. ความขัดแย้งที่เกิดจากผลประโยชน์ส่วนตัวและความกลัว ฮอบส์เชื่อว่า ความขัดแย้งในสภาวะธรรมชาติเกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน (Self-Interest) ซึ่งอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิของผู้อื่น (Hobbes, 1651) มนุษย์แต่ละคนพยายามแสวงหาอำนาจเพื่อความอยู่รอดและความมั่นคง ซึ่งก่อให้เกิดความหวาดกลัว (Fear) ต่อการโจมตีหรือการแย่งชิงทรัพย์สินจากผู้อื่น ความกลัวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์พยายามหาทางหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ฮอบส์เสนอว่าแม้มนุษย์จะมีเหตุผล แต่เหตุผลนั้นนำไปสู่ความต้องการความมั่นคงส่วนตัว ซึ่งไม่อาจบรรลุได้ในสภาวะที่ปราศจากอำนาจส่วนรวม (Gauthier, 1986)

3. ความจำเป็นในการสร้างสัญญาประชาคม (Social Contract) เพื่อความสงบเรียบร้อย โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) มองว่าในสภาวะธรรมชาติ (State of Nature) มนุษย์อยู่ในสถานการณ์ที่ไม่มีองค์กรหรืออำนาจส่วนกลางที่สามารถรักษาความสงบและความมั่นคงได้ มนุษย์แต่ละคนจึงต้องพึ่งพาตนเองเพื่อความอยู่รอดและปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง สิ่งนี้ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความหวาดกลัวต่อกัน เนื่องจากไม่มีการประกันความปลอดภัยจากการโจมตีหรือการละเมิดของผู้อื่น ฮอบส์เรียกสภาวะดังกล่าวว่า “สงครามของทุกคนต่อทุกคน” (War of All Against All) ฮอบส์เชื่อว่าแม้มนุษย์จะมีเหตุผลและความสามารถในการตัดสินใจ แต่เมื่อปราศจากกฎหมายและอำนาจส่วนกลาง เหตุผลนั้นกลับถูกใช้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และสร้างข้อได้เปรียบเหนือผู้อื่น ส่งผลให้เกิดความหวาดระแวงและการแข่งขันกันอย่างรุนแรง สภาวะธรรมชาติจึงเต็มไปด้วยความไม่มั่นคงและขาดความไว้วางใจ ความหวาดกลัวต่อการถูกทำร้าย หรือการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้มนุษย์ตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างระบบที่สามารถปกป้องความปลอดภัยร่วมกันได้ (Gauthier, 1986) และเพื่อแก้ไขปัญหานี้ในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์จึงตกลงร่วมกันสร้าง สัญญาประชาคม (Social Contract) โดยสละเสรีภาพบางส่วนและมอบอำนาจให้แก่อำนาจส่วนกลางหรือรัฐ (Commonwealth) เพื่อทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงในสังคม

สัญญาประชาคมนี้เป็นการยินยอมโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบที่รัฐกำหนด เพื่อแลกกับความปลอดภัยและสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการปกป้องจากรัฐ ฮอบส์เรียกอำนาจส่วนกลางที่เกิดจากสัญญานี้ว่า “เลเวียธาน” (Leviathan) ซึ่งเป็นตัวแทนของอำนาจอธิปไตยที่ไม่อาจแบ่งแยก (Hobbes, 1651) และฮอบส์เน้นว่า

รัฐที่เกิดขึ้นจากสัญญาประชาคมต้องมีอำนาจสูงสุดในการบังคับใช้กฎหมายและลงโทษผู้ละเมิดกฎ เพื่อสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในสังคม บทบาทของรัฐไม่เพียงจำกัดอยู่ที่การรักษาความสงบเรียบร้อย แต่ยังรวมถึงการป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก เช่น สงครามหรือการแทรกแซงจากรัฐอื่น อย่างไรก็ตาม ฮอบส์ยอมรับว่า การมอบอำนาจให้รัฐอย่างเบ็ดเสร็จ (Absolute Power) อาจดูเหมือนเป็นการลดทอนเสรีภาพของประชาชน แต่เขาเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากการกระจายอำนาจหรือการแบ่งอำนาจอาจทำให้เกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่ความไม่สงบในสังคม แนวคิดเรื่องสัญญาประชาคมของฮอบส์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพส่วนบุคคลกับความสงบเรียบร้อยของสังคม เขาชี้ให้เห็นว่าการสละเสรีภาพบางส่วนเพื่อความมั่นคงส่วนรวมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมมนุษย์ แม้แนวคิดนี้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นเกี่ยวกับอำนาจเบ็ดเสร็จของรัฐ แต่ก็ยังคงมีความเกี่ยวข้องในบริบทปัจจุบัน โดยเฉพาะในการจัดการกับความขัดแย้งและความไม่สงบในสังคม เช่น การจัดการภาวะฉุกเฉิน การควบคุมโรคระบาด หรือการป้องกันภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ

สรุปได้ว่า แนวคิดของฮอบส์เกี่ยวกับสถานะธรรมชาติและความจำเป็นในการจัดตั้งรัฐสะท้อนถึงความพยายามในการสร้างระเบียบและความมั่นคงในสังคม ผ่านการสละเสรีภาพบางส่วนและยอมรับอำนาจของรัฐที่เข้มแข็ง แม้แนวคิดนี้จะเผชิญข้อวิพากษ์เกี่ยวกับความชอบธรรมของอำนาจเบ็ดเสร็จ แต่ก็ยังคงมีความสำคัญในเชิงปรัชญาและการเมืองในบริบทปัจจุบัน

รัฐที่เข้มแข็งและอำนาจสูงสุดในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) เป็นผู้เสนอแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับรัฐที่เข้มแข็งและอำนาจสูงสุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นผ่านผลงานทางปรัชญา Leviathan ฮอบส์เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีรัฐที่มีอำนาจสูงสุดแบบเบ็ดเสร็จ (Absolute Sovereignty) เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของสังคม โดยโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ได้นำเสนอแนวคิด “เลเวียธาน” (Leviathan) ในผลงานชิ้นสำคัญของเขา คือ Leviathan ซึ่งเป็นคำเปรียบเปรยที่ฮอบส์ใช้สื่อถึงรัฐที่มีอำนาจสูงสุดและมีบทบาทสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม “เลเวียธาน” มาจากชื่อของสัตว์ประหลาดในพระคัมภีร์ไบเบิลที่มีพลังมหาศาลและเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจที่ไม่อาจต้านทานได้ ฮอบส์เปรียบเปรยรัฐว่าเป็นเลเวียธานในแง่ที่รัฐมีอำนาจเบ็ดเสร็จ (Absolute Sovereignty) ที่รวบรวมความยินยอมของประชาชนผ่านสัญญาประชาคม (Social Contract) (Hobbes, 1651)

1. แนวคิดเรื่อง “เลเวียธาน” (Leviathan) ในฐานะรัฐที่เข้มแข็งในมุมมองของฮอบส์ไม่ใช่ตัวบุคคล แต่เป็นสัญลักษณ์ของรัฐหรือองค์กรส่วนกลางที่มีอำนาจสูงสุดในการ

ปกครอง ฮอบส์มองว่ารัฐเป็นสิ่งจำเป็นในการยุติความวุ่นวายที่เกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ ในสภาวะธรรมชาติ (State of Nature) ซึ่งเต็มไปด้วยความหวาดระแวงและสงครามของทุกคนต่อทุกคน (War of All Against All) ซึ่งลักษณะเด่นของเลวีเอธานในฐานะรัฐที่เข้มแข็ง ได้แก่ อำนาจอสู่งสุด (Sovereignty) เลวีเอธานต้องมีอำนาจเหนือบุคคลและองค์กรใด ๆ ในสังคม เพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายและรักษาระเบียบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความเป็นเอกภาพ อำนาจของรัฐต้องไม่ถูกแบ่งแยกหรือกระจายไปยังองค์กรอื่น ๆ เพื่อป้องกันความขัดแย้งหรือการทำลายอำนาจรัฐ และการยินยอมร่วมกันของประชาชน เลวีเอธานเกิดขึ้นจากการที่ประชาชนในสังคมตกลงมอบอำนาจผ่านสัญญาประชาคม เพื่อแลกกับความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย (Kavka, 1986) จะเห็นได้ว่า เลวีเอธานเกิดจากข้อตกลงร่วมกันของประชาชนในสังคมที่ต้องการหลีกเลี่ยงความวุ่นวายในสภาวะธรรมชาติ ประชาชนยินยอมมอบเสรีภาพบางส่วนให้แก่รัฐ เพื่อให้รัฐสามารถออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฮอบส์เชื่อว่าการมีอำนาจส่วนกลางที่เข้มแข็งเพียงหน่วยเดียวเป็นวิธีเดียวที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมได้ (Hampton, 1986) ในแง่นี้ เลวีเอธานเป็นตัวแทนของเจตจำนงรวม (Collective Will) ของประชาชน ซึ่งยินยอมที่จะถูกปกครองเพื่อแลกกับความมั่นคง การปกครองที่เข้มแข็งนี้ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อจำกัดสิทธิของประชาชน แต่เพื่อปกป้องสิทธิและความปลอดภัยของพวกเขาในระยะยาว (Skinner, 1996) เลวีเอธานของฮอบส์ได้รับความชอบธรรมจากการยินยอมของประชาชน อย่างไรก็ตาม รัฐที่เข้มแข็งในลักษณะนี้มักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการให้อำนาจรัฐมากเกินไป อาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน (Gauthier, 1986) และฮอบส์ยืนยันว่า อำนาจอสู่งสุดของรัฐไม่ได้หมายถึงการใช้อำนาจโดยพลการ แต่รัฐต้องปกครองโดยยึดหลักกฎหมายและความยุติธรรม อย่างไรก็ตาม เขาไม่ได้เสนอระบบตรวจสอบและถ่วงดุล (Checks and Balances) ซึ่งเป็นเหตุให้แนวคิดนี้ถูกตั้งคำถามในเรื่องการป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ผิด (Tuck, 2002)

2. อำนาจอสู่งสุดของรัฐที่ไม่อาจแบ่งแยกหรือทำลายได้ ฮอบส์เน้นว่าอำนาจอสู่งสุดของรัฐต้องไม่สามารถแบ่งแยกหรือทำลายได้ เนื่องจากการแบ่งแยกอำนาจอาจทำให้เกิดความขัดแย้งในระบบการปกครอง ซึ่งจะบ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐ (Gauthier, 1986) อำนาจอสู่งสุดของรัฐครอบคลุมการออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการลงโทษผู้ละเมิด ฮอบส์มองว่าการใช้อำนาจที่เด็ดขาดนี้เป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาความสงบเรียบร้อย โดยประชาชนต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎหมายที่รัฐกำหนด แม้ว่ากฎหมายบางฉบับอาจจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคลก็ตาม และฮอบส์ยืนยันว่า อำนาจของรัฐต้องไม่ถูกลดทอนโดยบุคคลหรือองค์กรอื่น หากรัฐไม่มีอำนาจที่เด็ดขาด อาจนำไปสู่การแย่งชิงอำนาจและความวุ่นวายในสังคม (Hampton, 1986)

3. บทบาทของรัฐในฐานะผู้รักษาความสงบและความมั่นคง ในปรัชญาของฮอบส์ บทบาทสำคัญที่สุดของรัฐคือการเป็นผู้รักษาความสงบและความมั่นคงในสังคม รัฐมีหน้าที่ปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รวมถึงการป้องกันภัยคุกคามจากทั้งภายในและภายนอก รัฐต้องสร้างระบบกฎหมายที่ชัดเจนและมีการบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคง ฮอบส์เห็นว่าการมีกฎหมายและอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายจะช่วยขจัดความหวาดระแวงและความขัดแย้งที่เกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ (Skinner, 1996) บทบาทของรัฐยังรวมถึงการปกป้องสังคมจากภัยคุกคามภายนอก เช่น การป้องกันการรุกรานจากต่างชาติ และการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Tuck, 2002)

สรุปได้ว่า แนวคิดของโทมัส ฮอบส์เกี่ยวกับรัฐที่เข้มแข็งผ่านสัญลักษณ์ "เลเวียธาน" เป็นการเน้นความสำคัญของการรวมศูนย์อำนาจเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงในสังคม โดยรัฐที่เข้มแข็งเกิดขึ้นจากการยินยอมของประชาชนผ่านสัญญาประชาคม (Social Contract) เพื่อแลกกับความปลอดภัยและสิทธิขั้นพื้นฐาน ฮอบส์ชี้ให้เห็นว่าการมีอำนาจสูงสุดที่ไม่อาจแบ่งแยกหรือท้าทายได้เป็นสิ่งจำเป็นในการป้องกันความวุ่นวายและความขัดแย้งในสังคม แม้ว่าแนวคิดนี้จะถูกวิพากษ์ในแง่ของการลดทอนเสรีภาพและขาดกลไกการตรวจสอบอำนาจ แต่ก็ยังคงมีความเกี่ยวข้องในเชิงปรัชญาและการเมือง โดยเฉพาะในบริบทที่รัฐต้องรับมือกับความไม่สงบและความซับซ้อนในยุคปัจจุบัน แนวคิดเลเวียธานของฮอบส์ยังเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการวิเคราะห์บทบาทของรัฐที่มีอำนาจเข้มแข็งเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพในสังคมประชาธิปไตย

ข้อวิพากษ์และข้อจำกัดของรัฐที่เข้มแข็งตามแนวคิดของโทมัส ฮอบส์

แนวคิดของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) เกี่ยวกับรัฐที่เข้มแข็งและอำนาจสูงสุด เป็นรากฐานสำคัญของปรัชญาการเมืองในยุคใหม่ แม้ว่าแนวคิดนี้จะช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นของรัฐที่เข้มแข็งในบริบทของสังคมที่ไร้ระเบียบ (State of Nature) แต่ก็ถูกวิพากษ์และตั้งคำถามในประเด็นเกี่ยวกับความชอบธรรมของอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ (Absolute Power) การแทรกแซงชีวิตส่วนตัวของประชาชน และความขัดแย้งระหว่างการรักษาความมั่นคงของรัฐกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น

1. ความชอบธรรมของอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ (Absolute Power) ฮอบส์เสนอว่าอำนาจของรัฐควรเป็นแบบเบ็ดเสร็จเพื่อให้รัฐสามารถรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงได้อย่างมีประสิทธิภาพ เขาเชื่อว่าการแบ่งแยกอำนาจหรือการมีอำนาจคู่ขนานจะนำไปสู่ความขัดแย้งในระบบการปกครอง และบ่อนทำลายเสถียรภาพของรัฐ อย่างไรก็ตาม

การให้อำนาจรัฐอย่างเบ็ดเสร็จนี้ถูกวิพากษ์ว่าอาจนำไปสู่การปกครองแบบเผด็จการ (Authoritarianism) (Hampton, 1986) และข้อโต้แย้งสำคัญ คือ ความชอบธรรมของอำนาจแบบเบ็ดเสร็จจะอยู่ที่ความสามารถของรัฐในการปกป้องสิทธิและความปลอดภัยของประชาชน หากรัฐใช้อำนาจในทางที่ผิด เช่น ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลหรือใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจแบบเบ็ดเสร็จนี้จะกลายเป็นภัยต่อประชาชนเอง (Tuck, 2002)

2. ขอบเขตการแทรกแซงชีวิตส่วนตัวของประชาชนในแนวคิดของฮอบส์ รัฐมีสิทธิแทรกแซงชีวิตส่วนตัวของประชาชนเพื่อปกป้องความสงบเรียบร้อยและผลประโยชน์ของส่วนรวม อย่างไรก็ตาม ขอบเขตการแทรกแซงนี้เป็นประเด็นที่ถูกวิพากษ์อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพส่วนบุคคล ดังนั้น การควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล การจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก หรือการเฝ้าระวังประชาชน อาจสร้างความไม่พอใจและนำไปสู่การต่อต้านรัฐ แม้ว่าฮอบส์จะมองว่า การแทรกแซงนี้เป็นสิ่งจำเป็น แต่ในบริบทปัจจุบัน ประชาชนมักตั้งคำถามเกี่ยวกับความสมดุลระหว่างการแทรกแซงและการเคารพสิทธิเสรีภาพ

3. การขัดแย้งระหว่างการรักษาความมั่นคงของรัฐกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน แนวคิดรัฐที่เข้มแข็งของฮอบส์มุ่งเน้นความมั่นคงเป็นเป้าหมายหลัก แต่สิ่งนี้อาจขัดแย้งกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในบางกรณี เช่น การบังคับใช้กฎหมายที่จำกัดเสรีภาพในการเดินทางหรือการแสดงออก หรือการใช้อำนาจเพื่อปิดกั้นการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล (Berlin, 1969) และข้อวิพากษ์ในประเด็นนี้ คือ รัฐอาจใช้อำนาจเกินขอบเขตในนามของ "ความมั่นคง" ซึ่งอาจนำไปสู่การลดทอนสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เช่น กรณีการออกกฎหมายฉุกเฉินหรือการควบคุมสื่อในบางประเทศ แม้ว่าแนวคิดของฮอบส์จะเสนอว่าความมั่นคงควรมีความสำคัญเหนือสิทธิส่วนบุคคล แต่ในสังคมปัจจุบัน หลักการประชาธิปไตยมักให้ความสำคัญกับการรักษาสมดุลระหว่างสองประเด็นนี้ (Sen, 1999)

สรุปได้ว่า ข้อวิพากษ์และข้อจำกัดของรัฐที่เข้มแข็งตามแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ สะท้อนถึงความซับซ้อนในการสร้างรัฐที่มีความสมดุลระหว่างการรักษาความมั่นคงและการเคารพสิทธิเสรีภาพ แม้ว่าอำนาจแบบเบ็ดเสร็จจะช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยในระยะสั้น แต่การใช้อำนาจดังกล่าวในระยะยาวอาจนำไปสู่การสูญเสียความไว้วางใจจากประชาชน แนวคิดนี้จึงเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับการสร้างรัฐที่สามารถรักษาความมั่นคงได้โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในสังคมประชาธิปไตยยุคใหม่

ความเกี่ยวข้องของแนวคิดรัฐที่เข้มแข็งในบริบทสังคมร่วมสมัย

แนวคิดรัฐที่เข้มแข็งของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) แม้จะเกิดขึ้นในบริบทของสังคมในศตวรรษที่ 17 แต่ยังคงมีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งในบริบทของสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะในยุคที่รัฐต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ เช่น ความไม่สงบทางการเมือง วิกฤตเศรษฐกิจ และความเหลื่อมล้ำทางสังคม การจัดการกับปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดของรัฐที่มีอำนาจเข้มแข็งเพื่อประกันความมั่นคงในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น การจัดการปัญหาความไม่สงบและวิกฤตการณ์ทางการเมือง ในบริบทของความไม่สงบและวิกฤตการณ์ทางการเมือง เช่น ความขัดแย้งภายในประเทศ การแบ่งแยกทางอุดมการณ์ หรือการต่อต้านรัฐบาล แนวคิดของฮอบส์ที่เน้นการรวมศูนย์อำนาจสามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมือง รัฐที่เข้มแข็งสามารถใช้อำนาจเพื่อควบคุมสถานการณ์ เช่น การบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด หรือการกำหนดนโยบายเพื่อฟื้นฟูความเชื่อมั่นในรัฐ (O'Donnell, 1994) อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจของรัฐในกรณีนี้ต้องคำนึงถึงขอบเขตที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้กลายเป็นการใช้อำนาจเกินจำเป็น ตัวอย่างเช่น การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อควบคุมการประท้วง อาจช่วยแก้ปัญหาในระยะสั้น แต่ต้องมีการกำหนดขอบเขตอย่างชัดเจนเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งฮอบส์ ได้กล่าวถึง บทบาทของรัฐในการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความไม่เท่าเทียมเอาไว้หลายประเด็น แต่ก็ถือว่าเป็นหนึ่งในความท้าทายสำคัญในยุคปัจจุบันอย่างมาก โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมักนำไปสู่ความไม่พอใจและความตึงเครียดในสังคม

ฮอบส์มองยังมองอีกว่า รัฐมีหน้าที่ในการปกป้องประชาชนทุกคน โดยไม่แบ่งแยกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การนำแนวคิดรัฐที่เข้มแข็งมาใช้สามารถช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้ผ่านนโยบายที่ส่งเสริมความเท่าเทียม เช่น การจัดเก็บภาษีแบบก้าวหน้า การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคม (Stiglitz, 2002) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ บทบาทของรัฐในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจโลก เช่น การจัดตั้งโครงการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภาวะว่างงานและความยากจน หรือการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ แม้ว่ามาตรการเหล่านี้อาจดูเหมือนเป็นการแทรกแซงทางเศรษฐกิจ แต่ก็สะท้อนถึงความจำเป็นของรัฐที่เข้มแข็งในการรักษาเสถียรภาพของสังคม ดังนั้น จึงควรสร้างสมดุลระหว่างความมั่นคงและการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน ด้วยการให้ความสำคัญกับความมั่นคงของรัฐเป็นหลัก ซึ่งอาจขัดแย้งกับความคาดหวังในสังคมประชาธิปไตยที่เน้นสิทธิเสรีภาพของประชาชน การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในบริบทปัจจุบันจึงต้องมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการรักษาความมั่นคงและการเคารพสิทธิพื้นฐาน

สรุปได้ว่า แนวคิดรัฐที่เข้มแข็งของโทมัส ฮอบส์ยังคงมีความเกี่ยวข้องในบริบทสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะในด้านการจัดการปัญหาความไม่สงบ การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และการสร้างสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพของประชาชน การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ต้องคำนึงถึงความโปร่งใสและความรับผิดชอบของรัฐ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

1. ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความมั่นคงในรัฐที่เข้มแข็ง ชี้ให้เห็นว่าการสละเสรีภาพบางส่วนภายใต้สัญญาประชาคม (Social Contract) เป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการสร้างรัฐที่เข้มแข็ง แนวคิดนี้สะท้อนความจำเป็นในการสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพและความมั่นคงในบริบทการเมืองร่วมสมัย

2. การตีความใหม่ของแนวคิด “เลเวียธาน” ในบริบทปัจจุบัน ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์และสังคมดิจิทัล เช่น การจัดการภัยคุกคามทางไซเบอร์ การควบคุมโรคระบาด และการป้องกันความไม่สงบทางการเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและความเกี่ยวข้องของแนวคิดนี้ในศตวรรษที่ 21

3. ข้อวิพากษ์เกี่ยวกับขอบเขตอำนาจรัฐ แนวคิดรัฐที่เข้มแข็งของฮอบส์ถูกวิพากษ์ในประเด็นเกี่ยวกับอำนาจเบ็ดเสร็จ โดยบทความชี้ให้เห็นว่ารัฐควรมีการกำหนดขอบเขตอำนาจอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ผิด และเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ในบริบทประชาธิปไตยที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากบทความนี้ คือ เน้นถึงความสำคัญของการสร้างรัฐที่เข้มแข็งในบริบทสังคมร่วมสมัย โดยใช้แนวคิดของฮอบส์ในการจัดการความท้าทายใหม่ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงความสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐและเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้รัฐสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างยั่งยืนและเหมาะสมกับยุคสมัย

สรุป

บทความเรื่อง ปรัชญาทางการเมืองว่าด้วยรัฐที่เข้มแข็งของโทมัส ฮอบส์ ผู้เขียนได้นำเสนอการวิเคราะห์แนวคิดปรัชญาการเมืองของโทมัส ฮอบส์ เกี่ยวกับรัฐที่เข้มแข็ง โดยมุ่งเน้นบทบาทของรัฐที่มีอำนาจสูงสุดในการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของสังคม โดยฮอบส์เสนอว่า ในสภาวะธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์มีเสรีภาพสมบูรณ์แต่ขาดความปลอดภัย มนุษย์ต้องสร้างสัญญาประชาคม เพื่อยอมอำนาจให้กับรัฐ หรือ “เลเวียธาน” ซึ่ง

เป็นตัวแทนของอำนาจสูงสุด พร้อมทั้งได้วิเคราะห์ข้อวิพากษ์เกี่ยวกับแนวคิดนี้ เช่น ความชอบธรรมของอำนาจเบ็ดเสร็จ การแทรกแซงชีวิตส่วนตัวของประชาชน และการขัดแย้งระหว่างความมั่นคงของรัฐกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า แนวคิดของฮอบส์ยังคงมีความเกี่ยวข้องในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในการจัดการปัญหาความไม่สงบ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และการสร้างสมดุลระหว่างความมั่นคงและสิทธิเสรีภาพ ดังนั้น แนวคิดรัฐที่เข้มแข็งของฮอบส์ยังคงมีคุณค่าในฐานะรากฐานปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ แต่ต้องถูกตีความและปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมร่วมสมัย เพื่อให้รัฐสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างยั่งยืนและสมดุลในทุกมิติ จึงสรุปได้ว่า รัฐที่เข้มแข็งในมุมมองของโทมัสฮอบส์ คือ รัฐที่มีอำนาจอธิปไตยที่เด็ดขาดและรวมศูนย์ อำนาจนี้เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ยอมสละเสรีภาพบางส่วนเพื่อความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของสังคม

เอกสารอ้างอิง

- พิชาย รัตนดิถ ฦ ฎเก้ต. (2566). *อำนาจในมุมมองนักปราชญ์ (5): โทมัส ฮอบส์- อำนาจมิใช่โองการสวรรค์ แต่เป็นสัญญาาร่วมของมนุษย์*. สืบค้น 19 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9660000094741>
- Berlin, I. (1969). *Two Concepts of Liberty*. New York: Oxford University Press.
- Gauthier, P. D. (1986). *The Logic of Leviathan: The Moral and Political Theory of Thomas Hobbes*. New York: Oxford University Press.
- Hampton, J. (1986). *Hobbes and the Social Contract Tradition*. England: Cambridge University Press.
- Hobbes, T. (1651). *Leviathan*. London: Penguin Books.
- Kavka, G. S. (1986). *Hobbesian Moral and Political Theory*. New Jersey: Princeton University Press.
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. New York: Oxford University Press.
- Skinner, Q. (1996). *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes*. England: Cambridge University Press.
- Stiglitz, j. (2002). *globalization and its discontents*. New York: w.w. norton & company.
- Tuck, R. (2002). *Hobbes: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.

หลักธรรมทางพุทธศาสนากับการพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมืองในบริบทไทย*

BUDDHIST PRINCIPLES AND POLITICAL LEADERSHIP DEVELOPMENT IN THE THAI CONTEXT

พระมหาสมัค อติภทฺโท, กิตติพัธ คำสุข, วรณทนี สุวรรณจิรไพศาล

Phramaha Samack Atibhaddho, Kitipat Kamsuk, Wantanee Suwanjiraphaisan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: samucknasin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนากับการพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมืองในบริบทของประเทศไทย โดยเน้นให้เห็นถึงบทบาทของหลักธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในระบบการเมืองไทย หลักทศพิธราชธรรมช่วยสร้างกรอบแนวทางสำหรับผู้นำที่ยึดถือความยุติธรรม ความเสียสละ และความอดทน ในขณะที่สังคหวัตถุ 4 สนับสนุนการสร้างควมไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชนผ่านการให้ การพูดจาไพเราะ และการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม อิทธิบาท 4 เป็นหลักที่ช่วยพัฒนาความมุ่งมั่นและการวางแผนที่รอบคอบในงานการเมือง โดยวิเคราะห์ความท้าทายในบริบทการเมืองไทย เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ความไม่ไว้วางใจในตัวผู้นำ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่รวดเร็ว พร้อมเสนอว่า การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้นั้น ไม่เพียงช่วยยกระดับคุณธรรมของผู้นำ แต่ยังเสริมสร้างความมั่นคงและความโปร่งใสในระบบการเมือง และจากการศึกษาพบว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนากับการพัฒนาภาวะผู้นำ สามารถสร้างผลลัพธ์เชิงบวกได้หลายประการ เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำและผู้ตาม และการสร้างเสถียรภาพในระบบการเมือง บทความนี้สรุปว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างการปกครองที่ยั่งยืนและโปร่งใสในบริบทของการเมืองไทย

คำสำคัญ: หลักธรรมทางพุทธศาสนา; ภาวะผู้นำทางการเมือง; การบูรณาการ; การเมืองไทย; จริยธรรม

*Received November 26, 2024; Revised January 4, 2025; Accepted January 13, 2025

Abstract

This article aims to study and analyze the integration of Buddhist principles into the development of political leadership within the Thai context. It highlights the role of key principles such as the Ten Royal Virtues (Dasa-Rajadhamma), the Four Bases of Social Solidarity (Sangahavatthu), and the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada), which can be applied to cultivate moral and ethical leadership in Thai politics. The Ten Royal Virtues provide a framework for leaders emphasizing justice, selflessness, and perseverance. The Four Bases of Social Solidarity foster trust between leaders and citizens through generosity, kind speech, and proper conduct, while the Four Paths of Accomplishment enhance commitment and thorough planning in political endeavors. The article also examines challenges in the Thai political context, including political conflicts, public distrust of leaders, and rapid socio-economic changes. It proposes that integrating Buddhist principles not only elevates the ethical standards of leadership but also strengthens stability and transparency in governance systems. The study finds that applying Buddhist principles to leadership development yields significant benefits, such as promoting public participation, fostering positive relationships between leaders and citizens, and enhancing political stability. The article concludes that Buddhist principles serve as a vital tool for cultivating sustainable and transparent governance within the framework of Thai politics.

Keywords: Buddhist Principles; Political Leadership; Integration; Thai Politics; Ethics

บทนำ

การเมืองไทยในปัจจุบันเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งและการแบ่งขั้วอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบการปกครอง แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ เช่น ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) และภาวะผู้นำเชิงปฏีรูป (Transformational Leadership) ได้รับการเสนอเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้นำสามารถบริหารจัดการความขัดแย้งและสร้างความไว้วางใจจากประชาชนได้ การพัฒนาภาวะผู้นำที่เน้นความโปร่งใสและคุณธรรมเป็นกุญแจสำคัญในการเสริมสร้างเสถียรภาพและการพัฒนาการเมืองไทยใน

อนาคต ซึ่งส่งผลต่อเสถียรภาพของระบบการปกครอง ความไม่ไว้วางใจต่อผู้นำและการทุจริตในระดับต่าง ๆ เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเศรษฐกิจทำให้ผู้นำต้องมีความสามารถในการปรับตัวและบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ (กฤษฎ์เลิศ สัมพันธรักษ์, 2566)

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง หลักธรรมทางพุทธศาสนากับการพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมืองในบริบทไทย ด้วยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น หลักทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 (อง.เอกาทศก. 25/17/87) ที่เน้นให้ผู้นำมีคุณสมบัติที่ดี เช่น ความยุติธรรม ความเสียสละ และความอดทน ซึ่งช่วยให้การตัดสินใจทางการเมืองเป็นไปอย่างโปร่งใสและได้รับการยอมรับจากประชาชน หลักสังคหวัตถุ 4 ที่ช่วยสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำกับประชาชนผ่านการให้ การพูดจาที่จริงใจ และการปฏิบัติตัวอย่างเหมาะสม และหลักอิทธิบาท 4 มาเสริมสร้างความมุ่งมั่น ความขยัน และการวางแผนที่รอบคอบในงานการเมือง (พระมหาอภิวิชร์ อภิวิชโร, 2567) ซึ่งให้เห็นว่า การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้จะช่วยแก้ไขปัญหาระบบการเมืองไทยได้ เพราะหลักธรรมทางพุทธศาสนาไม่ใช่เพียงแนวคิดเชิงจริยธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาปรับใช้ในระบบการเมืองไทยได้จริง ดังนั้น การที่ผู้นำมีจริยธรรมจะเป็นรากฐานสำคัญในการฟื้นฟูความเชื่อมั่นในระบบการเมืองและสร้างสังคมที่มีความสามัคคีและเสถียรภาพในระยะยาวสืบต่อไป

หลักธรรมสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมือง

การพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมืองที่มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนของสังคมไทย หลักธรรมทางพุทธศาสนาหลายประการสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้นำที่ดี ได้แก่ ทศพิธราชธรรม 10 สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างกรอบแนวคิดที่ช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองให้มีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการปกครองที่ดีในบริบทของสังคมไทยมีดังนี้

1. ทศพิธราชธรรม หมายถึง คุณธรรมพื้นฐานของผู้นำ 10 ประการที่พระมหากษัตริย์หรือผู้นำควรปฏิบัติ เพื่อการปกครองที่เป็นธรรมและมีคุณธรรม ประกอบด้วย 1. ทาน การให้และเสียสละเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น 2. ศีล การรักษาศีลและประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักศีลธรรม 3. ปริจจาคะ การเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม 4. อาชชวะ ความซื่อตรงและความจริงใจในการปฏิบัติหน้าที่ 5. มัททวะ ความอ่อนโยนและความสุภาพในการปฏิบัติต่อผู้อื่น 6. ตปะ ความอดทนและความพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ 7. อักโกธะ การควบคุมความโกรธและความไม่พอใจ

8. อวิหิงสา การไม่เบียดเบียนหรือทำร้ายผู้อื่น 9. ชันติ ความอดทนต่อความยากลำบากและความท้าทาย และ 10. อวิโรธนะ ความยุติธรรมและความไม่ลำเอียงในการตัดสินใจ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2546) ซึ่งหลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่เน้นการปฏิบัติของผู้นำในการปกครองโดยตั้งอยู่บนความยุติธรรม ความเสียสละ และความอดทน คุณธรรมเหล่านี้ไม่เพียงช่วยให้ผู้นำตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม แต่ยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นจากประชาชนที่อยู่ภายใต้การนำของพวกเขา ในบริบทของการเมืองไทยซึ่งมักเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งและการแบ่งฝ่าย ผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรมจะสามารถลดความตึงเครียดและสร้างความสามัคคีในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวและประสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชนที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำและผู้ตาม ประกอบด้วย 1. ทาน การให้และแบ่งปันทรัพยากรหรือความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น 2. ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ จริงใจ และสร้างสรรค์ 3. อัตถจริยา การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และ 4. สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลายและไม่ถือตัว (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540) การนำสังคหวัตถุ 4 มาใช้จะช่วยสร้างความสามัคคีและความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชนซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในบริบทที่ประชาชนต้องการผู้นำที่จริงใจและพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็น การปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 จะช่วยให้ผู้นำสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับประชาชนได้

3. อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่เน้นการพัฒนาตนเองของผู้นำที่นำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย 1. ฉันทะ ความพอใจและความรักในสิ่งที่ทำ 2. วิริยะ ความพากเพียรและความขยันในการปฏิบัติหน้าที่ 3. จิตตะ ความเอาใจใส่และความตั้งใจในการทำงาน และ 4. วิมังสา การพิจารณาและไตร่ตรองอย่างรอบคอบ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2559) หลักธรรมนี้ช่วยสร้างความมุ่งมั่นและความรับผิดชอบในหน้าที่ของผู้นำ โดยเฉพาะในยุคที่ความคาดหวังจากประชาชนต่อผู้นำมีมากขึ้น ผู้นำที่ยึดมั่นและปฏิบัติตามอิทธิบาท 4 จะสามารถบริหารจัดการปัญหาและนำพาสังคมไปในทิศทางที่ถูกต้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้ในการพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมืองจะช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะที่สำคัญสำหรับผู้นำ เช่น ความยุติธรรม ความเสียสละ ความซื่อตรง และความมุ่งมั่น ซึ่งจะนำไปสู่การปกครองที่มีคุณธรรมและความยั่งยืนในสังคมไทย

สรุปได้ว่า ในสังคมไทยที่มีความเกี่ยวโยงอย่างลึกซึ้งกับพุทธศาสนา หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อปรับปรุงมาตรฐานการเมืองและการปกครอง หลักธรรมไม่เพียงช่วยสร้างผู้นำที่มีคุณธรรม แต่ยังส่งเสริมความไว้วางใจและความสัมพันธ์

อันดีระหว่างผู้นำกับประชาชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองที่มีเสถียรภาพ นอกจากนี้ การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ยังช่วยให้ผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยสติปัญญาและความยุติธรรม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการปกครองที่มีความยั่งยืนและโปร่งใส อันจะช่วยยกระดับมาตรฐานของการเมืองไทยให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นในอนาคต

ความท้าทายของภาวะผู้นำในบริบทการเมืองไทย

ภาวะผู้นำทางการเมืองในประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายหลายประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการปกครอง โดยผู้เขียนได้ศึกษาและเรียงเรียงได้ดังนี้

1. ความขัดแย้งทางการเมืองและการแบ่งขั้วในสังคม ประเทศไทยประสบกับความขัดแย้งทางการเมืองที่ยืดเยื้อและการแบ่งขั้วทางสังคมที่ชัดเจน ผู้นำทางการเมืองต้องเผชิญกับความยากลำบากในการสร้างความสามัคคีและความร่วมมือระหว่างกลุ่มที่มีความเห็นต่างกัน การขาดความสามารถในการประสานความขัดแย้งอาจนำไปสู่ความไม่เสถียรภาพทางการเมืองและสังคม จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทยเป็นหนึ่งในความท้าทายสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำและเสถียรภาพทางการเมือง อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางความคิดและอุดมการณ์การเมืองที่ชัดเจนระหว่างกลุ่มประชาชน รวมถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมือง ทำให้เกิดการแบ่งขั้วที่ลึกซึ้งในสังคมไทย เช่น เหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง การประท้วง และการปะทะกัน ซึ่งในอดีตที่มาได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความไม่สามัคคี ความขัดแย้งเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาภายในประเทศ แต่ยังส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นต่อประเทศไทยในเวทีระหว่างประเทศด้วย ภาวะผู้นำที่ดีต้องสามารถประสานความขัดแย้งและนำพาประเทศไปสู่ความปรองดองโดยอาศัยหลักการฟังอย่างตั้งใจ การประนีประนอม และความยุติธรรม ฉะนั้นแล้ว เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้สามารถบูรณาการการแก้ไขด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเน้นการให้ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ดี และการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม จะช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีในสังคมได้

2. การขาดความไว้วางใจในผู้นำและสถาบันการเมือง ทำให้ประชาชนบางส่วนมีความไม่ไว้วางใจต่อผู้นำและสถาบันการเมือง เนื่องจากปัญหาการทุจริตและการขาดความโปร่งใสในการบริหารงาน ความไม่ไว้วางใจนี้ทำให้ผู้นำต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำเนินนโยบายและการปฏิรูปที่จำเป็น เพราะความไว้วางใจเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองที่มีเสถียรภาพ อย่างไรก็ตาม ความไม่โปร่งใสในกระบวนการบริหารงานและปัญหาการทุจริตทำให้ประชาชนบางส่วนขาดความเชื่อมั่นในตัวผู้นำและสถาบันการเมือง โดยปัญหานี้มักเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้อง การคอร์รัปชัน และการขาด

การสื่อสารที่โปร่งใส ฉะนั้นแล้ว ต้องใช้หลักทศพิธราชธรรม โดยเฉพาะ อวิโรธนะ (ความไม่ลำเอียง) และอหิงสา (ความไม่โกรธ) เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากประชาชนและฟื้นฟูความไว้วางใจต้องเริ่มจากการปฏิบัติอย่างเปิดเผย การแสดงความรับผิดชอบต่อข้อผิดพลาด และการยึดมั่นในจริยธรรมและหลักธรรมทางการเมือง (กฤษฎ์เลิศ สัมพันธรักษ์, 2566)

3. การขาดจริยธรรมและคุณธรรมในการบริหารงาน เพราะผู้นำบางคนอาจขาดจริยธรรมและคุณธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนและความชอบธรรมของการปกครอง การขาดจริยธรรมยังอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรมและการละเมิดสิทธิมนุษยชน และในบางกรณี ผู้นำที่ขาดจริยธรรมและคุณธรรมอาจให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มมากกว่าส่วนรวม ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อรัฐบาล นอกจากนี้ การตัดสินใจที่ไม่ตั้งอยู่บนหลักการที่เป็นธรรมและโปร่งใสยังอาจทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนและความไม่พอใจในสังคม ฉะนั้นแล้ว ผู้นำต้องยึดมั่นในอิทธิบาท 4 โดยเฉพาะ วิมังสา (การไตร่ตรอง) จะช่วยให้ผู้นำบริหารงานอย่างมีจริยธรรมและโปร่งใส สามารถสร้างความเชื่อมั่นและความยั่งยืนในระบบการเมืองได้โดยการเน้นย้ำหลักการความยุติธรรม ความเสียสละ ส่งผลให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ

4. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่รวดเร็ว เช่น การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ทำให้ผู้นำต้องปรับตัวและพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เพื่อรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ การขาดความสามารถในการปรับตัวอาจทำให้ผู้นำไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้นำทางการเมืองต้องมีความสามารถในการปรับตัวเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ด้วยการสร้างนโยบายที่ยั่งยืน การสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด เพื่อให้การปรับตัวที่รวดเร็วผู้นำต้องแก้ไขด้วยการใช้หลักอิทธิบาท 4 โดยเฉพาะ วิริยะ (ความเพียร) และ จิตตะ (ความเอาใจใส่) เพื่อให้ผู้นำมีความยืดหยุ่นและพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง

5. การแทรกแซงจากภายนอกและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จะเห็นได้ว่าประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายจากการแทรกแซงของประเทมหาอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ซับซ้อน ผู้นำต้องมีความสามารถในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สมดุลและรักษาผลประโยชน์ของประเทศ เพราะประเทศไทยอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ต้องเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ เช่น การแข่งขันทางเศรษฐกิจ การทหาร และการเมืองส่งผลให้ผู้นำต้องมีความสามารถในการบริหารนโยบายต่างประเทศอย่างสมดุล โดยต้องรักษาผลประโยชน์

ของชาติและเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านและมหาอำนาจ โดยใช้หลักจักรวรรดิวัตร 5 เพื่อสร้างความมั่นคงและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศ โดยเน้นหลักความสามัคคีและความเท่าเทียมในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

สรุปได้ว่า ผู้นำการเมืองไทยต้องเจอกับปัญหามากมาย ทั้งความขัดแย้งทางการเมืองที่แบ่งแยกสังคม ความไม่เชื่อมั่นในตัวผู้นำและหน่วยงานการเมือง การขาดจริยธรรมในการบริหารงาน การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว และแรงกดดันจากต่างประเทศ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้ต้องมาจากผู้นำที่มีความโปร่งใส ยุติธรรม และพร้อมปรับตัวเพื่อสร้างเสถียรภาพและความยั่งยืนให้แก่ระบบการเมืองไทยให้ไปสู่ความสงบและการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

การบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อยกระดับการเมืองไทย

การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมืองของไทย ผู้เขียนมองว่า หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางที่สามารถเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในระบบการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักธรรมที่สำคัญและควรนำมาบูรณาการ ได้แก่ ทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 ช่วยพัฒนาระบบการเมืองไทยให้มีความยั่งยืน มีคุณธรรม และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การผสมผสานหลักธรรมเข้ากับการบริหารงานทางการเมืองจะช่วยยกระดับทั้งตัวผู้นำและระบบการเมือง โดยผู้เขียนได้ศึกษาและมองว่าสามารถนำการบูรณาการเพื่อยกระดับการเมืองไทยได้ดังนี้

1. การนำทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน จะช่วยให้ผู้นำมีคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสมในการปกครอง สร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นจากประชาชน เพราะที่เหมาะสมสำหรับผู้นำทางการเมือง โดยเน้นการพัฒนาคุณลักษณะเชิงคุณธรรม เช่น ความยุติธรรม ความเสียสละ ความไม่ลำเอียง และความอดทน การนำทศพิธราชธรรมมาปรับใช้ในกระบวนการบริหารงานจะช่วยให้ผู้นำมีความโปร่งใสในการตัดสินใจ และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชนได้ ยิ่งไปกว่านั้น ผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและสังคมในวงกว้าง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540)

2. การใช้สังคหวัตถุ 4 สร้างความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชน การนำหลักธรรมนี้มาใช้ในระบบการเมืองจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำกับประชาชน ส่งเสริมความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง และการสื่อสารที่โปร่งใสอย่างต่อเนื่อง ด้วยการจัดอบรมและพัฒนาผู้นำทางการเมืองในเชิงคุณธรรม เช่น การจัดโครงการอบรมและสัมมนา

เพื่อให้ผู้นำทางการเมืองได้เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ด้านคุณธรรมและการบริหารงานเชิงจริยธรรม การอบรมดังกล่าวสามารถเป็นช่องทางในการสร้างทัศนคติที่ดีและจิตสำนึกในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม

3. การพัฒนาอิทธิบาท 4 เพื่อผลักดันความสำเร็จในระบบการเมือง ผู้นำที่ยึดมั่นในหลักธรรมนี้จะมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาสังคมและบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การวางแผนงานอย่างรอบคอบ การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และการปรับปรุงนโยบายให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ด้วยการส่งเสริมการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับพุทธธรรมในระบบการเมืองเมืองไทย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายต่าง ๆ เช่น การจัดการกับความขัดแย้งและการพัฒนาผู้นำที่มีคุณธรรม การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในระบบการเมืองไทยจะช่วยสร้างเสถียรภาพ ความไว้วางใจ และความโปร่งใสในกระบวนการบริหารงาน นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างสร้างสรรค์ และทำให้ระบบการเมืองไทยเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและเวทีระหว่างประเทศ (อริยญาเถลิงศรี, 2557)

สรุปได้ว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อยกระดับการเมืองไทยด้วยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 มาปรับใช้ในระบบการเมืองไทย จะช่วยพัฒนาภาวะผู้นำให้มีคุณธรรมและจริยธรรม เสริมสร้างความไว้วางใจ ความโปร่งใส และความร่วมมือระหว่างผู้นำและประชาชน ทศพิธราชธรรมช่วยให้ผู้นำมีความยุติธรรมและเสียสละ สังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีและการมีส่วนร่วมของประชาชน ขณะที่อิทธิบาท 4 ช่วยให้ผู้นำมีความมุ่งมั่นและพัฒนานโยบายอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการนี้จะทำให้ระบบการเมืองไทยมีเสถียรภาพ ตอบสนองประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง หลักธรรมทางพุทธศาสนากับการพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมืองในบริบทไทย พบว่า การเมืองไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนและหลากหลาย ทั้งความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางความคิด การขาดความไว้วางใจในตัวผู้นำ และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่รวดเร็ว สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและความน่าเชื่อถือของระบบการเมืองไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาและสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

3

steps to ยกระดับ การเมืองไทย ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

1. การบูรณาการหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา

- ศกษีธรรม
- สังคหวัตถุ 4
- อิทธิบาท 4

2. ผลลัพธ์ของภาวะผู้นำ

- การเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม (Moral Leadership)
- การสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชน (Trust between Leaders and Citizens)
- ความยั่งยืนในการบริหารงาน (Sustainability in Governance)

3. ผลกระทบต่อการเมือง

- การแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict Resolution)
- ความโปร่งใสในระบบการเมือง (Transparency)
- การมีส่วนร่วมของประชาชน (Civic Participation)

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 แสดงถึงกระบวนการที่หลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมือง และส่งผลต่อการสร้างระบบการเมืองที่มีคุณธรรมและยั่งยืนในบริบทของประเทศไทย โดยโมเดลแบ่งออกเป็นสามส่วนหลักที่มีความเชื่อมโยงกัน ได้แก่ การบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนา ผลลัพธ์ที่เกิดกับภาวะผู้นำ และผลกระทบเชิงบวกต่อการเมือง โดยผู้เขียนสรุปได้ดังนี้

1. การบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ เน้นการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้เป็นกรอบแนวทางสำหรับพัฒนาผู้นำทางการเมือง หลักธรรมที่สำคัญ ได้แก่ ทศพิธราชธรรม เน้นคุณธรรมของผู้นำ เช่น ความยุติธรรม ความเสียสละ และความอดทน เพื่อสร้างผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากประชาชน สังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำกับประชาชนผ่านการให้ การพูดจาไพเราะ การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย และอิทธิบาท 4 ช่วยพัฒนาความมุ่งมั่น ความขยัน และการวางแผนที่รอบคอบของผู้นำ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลลัพธ์ของภาวะผู้นำ เมื่อหลักธรรมเหล่านี้ถูกนำมาใช้ ผู้นำจะพัฒนาคุณลักษณะที่สำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นในสามประการ คือ 1. การเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม (Moral Leadership) ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากประชาชน 2. ความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชน (Trust between Leaders and Citizens) เกิดจากความโปร่งใสและความซื่อสัตย์ในการบริหารงาน และความยั่งยืนในระบบการเมือง

(Sustainability in Governance) เกิดจากการตัดสินใจที่ยึดหลักจริยธรรมและการวางแผนที่ดี

3. ผลกระทบต่อการเมือง การพัฒนาภาวะผู้นำที่มีคุณธรรมและความโปร่งใส ส่งผลเชิงบวกต่อระบบการเมืองในหลายมิติ เช่น การแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict Resolution) ด้วยการนำสังคหัตถ์ 4 มาใช้ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและลดความขัดแย้ง ด้วยการให้ (ทาน) การพูดจาไพเราะ (ปิยวาจา) และการปฏิบัติตัวอย่างเหมาะสม (สมานัตตตา) ความโปร่งใสในระบบการเมือง (Transparency) ด้วยการใช้ทศพิธราชธรรม โดยเฉพาะ อวิโรธนะ (ความไม่ลำเอียง) และ อักโกธะ (ความไม่โกรธ) ช่วยให้ผู้นำบริหารงานอย่างซื่อตรงและเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชน (Civic Participation) ด้วยการใช้อธิปไตย 4 โดยเฉพาะ ฉันทะ (ความพอใจในงาน) และ จิตตะ (ความเอาใจใส่) ส่งเสริมให้ผู้นำสร้างความมุ่งมั่นและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของโมเดลนี้ชี้ให้เห็นว่า การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาบูรณาการกับระบบการเมืองไทย สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระดับผู้นำและระบบการเมืองโดยรวมได้ การพัฒนาผู้นำที่มีคุณธรรม ความโปร่งใส และความสามารถในการจัดการปัญหา จะนำไปสู่การเมืองที่มีเสถียรภาพและยั่งยืน ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง โมเดลนี้จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยซึ่งมีรากฐานจากพุทธศาสนาและสามารถนำไปใช้ในเชิงปฏิบัติเพื่อยกระดับการเมืองไทยให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต

สรุป

การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อยกระดับการเมืองไทยเป็นแนวทางที่ทรงคุณค่าในยุคที่สังคมเผชิญกับความท้าทายหลากหลาย ทั้งความขัดแย้งทางการเมือง ความไม่ไว้วางใจในผู้นำ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว หลักธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม สังคหัตถ์ 4 และอธิปไตย 4 ไม่ได้เป็นเพียงกรอบแนวคิดทางศาสนา แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้นำให้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสม แม้ว่าการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาอาจไม่ใช่คำตอบเดียวสำหรับทุกปัญหา แต่เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาผู้นำและระบบการเมืองให้สามารถรับมือกับความท้าทายในยุคปัจจุบัน การผลักดันให้ผู้นำมีคุณธรรมและประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการการเมือง จะช่วยสร้างอนาคตที่มั่นคง โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎ์เลิศ สัมพันธรักษ์. (2566). *ที่ทางไทยในโลกท้าทาย: ตีโจทย์อนาคตบนความเปลี่ยนแปลง*. สืบค้น 24 พฤศจิกายน 2567 จาก, <https://shorturl.asia/7izM4>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหาอภิวรรักษ์ อภิวิฑูโร. (2567). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 6(2), 1-14.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2559). *อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 สร้างการทำงานให้เป็นสุข*. สืบค้น 24 พฤศจิกายน 2567 จาก, <https://shorturl.asia/1eWMf>
- อริยญา เถลิงศรี. (2557). *ภารกิจสร้างผู้นำไทย 2020*. Forbes Thailand. สืบค้น 24 พฤศจิกายน 2567 จาก, <https://shorturl.asia/neQzk>

พุทธวิธีการสื่อสารทางการเมือง*

BUDDHIST METHODS OF POLITICAL COMMUNICATION

ฉันทนา โพธาราม, นนธวัฒน์ มินิล, อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า

Chantana Photharam, Nontawat Meenil, Apinyar Chatchorfa

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: samreungrachawang@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสื่อสารทางการเมือง โดยเน้นถึงการบูรณาการผ่านกาย วาจา และใจ ซึ่งล้วนมีรากฐานอยู่บนหลักความรัก ความเมตตา และความอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง การสื่อสารทางการเมืองที่ดีควร สะท้อนถึงความจริงใจ (สัมมาวาจา) และสติ (สติปัญญา) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันใน สังคมที่หลากหลาย บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) สามารถช่วยลดความขัดแย้งในสังคมและส่งเสริมความร่วมมือ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังกล่าวถึงบทบาทของพุทธวิธีการสื่อสารใน ยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นทางการเมือง หลักสติ และความรับผิดชอบในการสื่อสารช่วยลดการบิดเบือนข้อมูลและสร้างความไว้วางใจระหว่าง รัฐบาลกับประชาชน นอกจากนี้ พุทธวิธีการสื่อสารยังสามารถนำมาใช้ในการเจรจาทางการทูตเพื่อ เสริมสร้างสันติภาพระหว่างประเทศ และแก้ไขความขัดแย้งภายในประเทศผ่านการเปิดพื้นที่ รับฟังความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ สุดท้าย บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า พุทธวิธีการสื่อสารเป็น เครื่องมือสำคัญที่สามารถปรับใช้ได้หลากหลายบริบท เพื่อเสริมสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ โปร่งใสและยั่งยืน

คำสำคัญ: พุทธวิธี; การสื่อสาร; การเมือง; เมตตา; สัมมาวาจา; สติ

Abstract

This article presents the application of Buddhist methods in political communication, focusing on integration through body, speech, and mind, rooted in love, compassion, and tolerance for differing opinions. Effective

*Received December 30, 2024; Revised January 11, 2025; Accepted January 15, 2025

political communication emphasizes sincerity (samma-vaca) and mindfulness (satipatthana) to foster understanding in diverse societies. The article highlights how Buddhist principles, such as the Four Brahmaviharas (loving-kindness, compassion, sympathetic joy, and equanimity), can effectively reduce societal conflicts and encourage cooperation among various groups. It also discusses the role of Buddhist communication in the digital era, where technology and social media significantly influence political opinions. Mindful and responsible communication can counter misinformation and build trust between governments and citizens. Moreover, Buddhist methods can be applied in diplomatic negotiations to foster peace between nations and resolve domestic conflicts by promoting constructive dialogue. Ultimately, the article concludes that Buddhist methods of communication provide a versatile tool for promoting transparency, harmony, and sustainability in democratic societies.

Keywords: Buddhism; Communication; Politics; Kindness; Right Speech; Mindfulness

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน สถานการณ์ทางการเมืองทั่วโลกเผชิญกับความท้าทายที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความแตกแยกทางอุดมการณ์ ความไม่ไว้วางใจระหว่างประชาชนกับรัฐบาล และบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลต่อความคิดเห็นและพฤติกรรมของผู้คน เทคโนโลยีการสื่อสารในยุคดิจิทัลช่วยเพิ่มช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองได้มากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดการแพร่กระจายข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและการแบ่งแยกในสังคม แนวคิด “หมู่บ้านโลก” (Global Village) ของ McLuhan (1964) สะท้อนถึงความเชื่อมโยงระหว่างผู้คนทั่วโลกที่รับรู้และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ทางการเมืองได้อย่างรวดเร็ว ทว่าการขาดจริยธรรมและความรับผิดชอบในการสื่อสาร อาจนำไปสู่การขยายความขัดแย้งแทนที่จะสร้างความร่วมมือ (อภิญญา เพื่องฟูสกุล, 2546)

พระพุทธศาสนาเสนอแนวทาง “พุทธวิธีการสื่อสาร” ซึ่งมุ่งเน้นการบูรณาการระหว่างกาย วาจา และใจ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา) ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความสมานฉันท์ ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ (Lord, 1976) การนำพุทธวิธี

เหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในบริบทของสื่อสังคมออนไลน์ ช่วยสร้างการสื่อสารที่มีสติ มีความรับผิดชอบ และลดผลกระทบจากการบิดเบือนข้อมูล

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของพุทธวิธีการสื่อสารทางการเมืองในมิติต่าง ๆ ทั้งในระดับบุคคล ระดับสังคม และระดับระหว่างประเทศ โดยนำเสนอแนวทางการปรับใช้เพื่อสร้างประชาธิปไตยที่มั่นคง โปร่งใส และมีความสุขอย่างยั่งยืนในบริบทของการเมืองร่วมสมัย

แนวคิดการสื่อสารทางการเมือง

ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมือง คือ กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทศณะ และประสบการณ์ทางการเมืองระหว่างบุคคล ส่งผลให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม โดยรัฐบาลหรือระบบการเมืองจะสื่อสารนโยบายและกิจกรรมไปยังประชาชน ขณะที่ประชาชนจะได้เรียนรู้และรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน การสื่อสารทางการเมืองมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1. การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากกว่าสองคน 2. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมือง 3. การสร้างความเข้าใจร่วมกันในประเด็นทางการเมือง (พุทธธิสาณ ชุมพล, 2546)

อกรี และคณะ (Agree et al., 1976) ให้ความหมายว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงและความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในสังคมการเมือง

แม็คแนร์ (Mcnaair, 1999) กล่าวว่า การสื่อสารทางการเมือง คือ การสนทนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะ อำนาจหน้าที่ทางตุลาการ นิติบัญญัติ และบริหาร รวมถึงการให้คุณให้โทษตามอำนาจหน้าที่นั้น ๆ

รัช และอฮอฟฟ์ (Rush & Althoff, 1971) ให้ความหมายว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นการถ่ายทอดข้อมูลจากส่วนหนึ่งของระบบการเมืองไปยังอีกส่วนหนึ่ง และเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างระบบสังคมกับระบบการเมือง

พุทธธิสาณ ชุมพล (2546) อธิบายว่า การสื่อสารทางการเมืองเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงและความคิดเห็นระหว่างบุคคล ส่งผลให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในสังคมการเมือง โดยรัฐบาลจะสื่อสารนโยบายและกิจกรรมไปยังประชาชน และประชาชนจะได้เรียนรู้ข้อมูลที่มีผลกระทบต่อชีวิตและสังคม

กระบวนการสื่อสารทางการเมืองมีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทาง โดยเมื่อผู้รับสารได้รับข้อมูล อาจตอบกลับไปยังผู้ส่งสาร ซึ่งเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ส่งสารแทน เช่น การสนทนา หรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีจำนวนมากว่า

สองคนขึ้นไปถือว่าการสื่อสารทางการเมือง เนื่องจากการกระจายข้อมูลและข่าวสารในสังคมผ่านสื่อมวลชน บุคคล และสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองหรือการรับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร

โดยสรุป การสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลกับรัฐบาล ซึ่งครอบคลุมทั้งการสื่อสารระหว่างสถาบันการเมืองและภาคประชาชน

ความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารได้รับการยอมรับว่าเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศเพราะสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น ทศนคติ และวิถีชีวิตของบุคคล รวมถึงรูปแบบการดำรงชีวิตในสังคม การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาระบบการเมือง เนื่องจากช่วยให้ประชาชนได้รับรู้และเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมือง ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมนี้เป็นปัจจัยสำคัญของประชาธิปไตย เนื่องจากช่วยให้รัฐบาลรับรู้และตอบสนองความต้องการของประชาชน (พฤทธิสาณ ชุมพล, 2546)

แม็คแนร์ (Mcnaair, 1999) ได้ระบุถึงคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการของการสื่อสารทางการเมือง ได้แก่

1. การสื่อสารที่ดำเนินการโดยนักการเมืองและผู้เกี่ยวข้องทางการเมืองด้วยวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง

2. การสื่อสารที่มาจากประชาชนและสื่อมวลชนส่งถึงนักการเมือง

3. การสื่อสารเกี่ยวกับการเมืองที่สื่อมวลชนรายงาน เช่น ข่าวและบทบรรณาธิการ

สรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในระบบการเมือง ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งปัจจัยนำเข้า (Input) และปัจจัยส่งออก (Output) ของระบบการเมือง ประชาชนสามารถส่งข้อเรียกร้องและความคิดเห็นต่อรัฐบาลผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น พรรคการเมือง สื่อมวลชน และผู้แทนประชาชน ในขณะเดียวกัน รัฐบาลสามารถสื่อสารนโยบายและข้อมูลไปยังประชาชนผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและสนับสนุนนโยบายในการบริหารประเทศ

บทบาทของการสื่อสารกับการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงรัฐบาลกับประชาชน นักการเมืองกับนักการเมือง และนักการเมืองกับประชาชน โดยมีสื่อมวลชนเป็นตัวกลางในการส่งผ่านข้อมูล สื่อมวลชนต้องทำหน้าที่อย่างเป็นกลาง ตรงไปตรงมา และไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารทางการเมืองอย่างสันติและสร้างความเข้าใจ

ร่วมกันในสังคม โดยประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองและใช้อำนาจของรัฐได้ใน 3 ระดับ ดังนี้ (วัลลภ ลาพาย, 2551)

1. ระดับปัจเจกชน ประชาชนในฐานะปัจเจกบุคคลสามารถใช้อำนาจอธิปไตยของตนเพื่อสนองต่ออุดมการณ์และความเชื่อของตน เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การแสดงออกทางการเมือง และการขอรับข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นทางการเพื่อเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในเมือง

2. การรวมพลัง ประชาชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องและกดดันรัฐบาลให้ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น เช่น การจัดตั้งพรรคการเมือง การเดินขบวนประท้วง และการจัดประชาพิจารณ์

3. การลงคะแนนเสียง ประชาชนใช้อำนาจผ่านการลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งและประชามติ เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชนมีความใกล้ชิดมากขึ้นด้วยอิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสาร ประชาชนไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่เป็นผู้รับข้อมูล แต่ยังมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจที่มีผลต่อการบริหารประเทศ ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองจึงครอบคลุมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลและข่าวสารระหว่างสมาชิกของระบบการเมือง ไม่ว่าจะเป็นระหว่างรัฐบาลกับประชาชน สถาบันทางการเมืองกับประชาชน หรือระหว่างนักการเมืองกับสถาบันการเมือง เช่น รัฐบาล สภาผู้แทนราษฎร พรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ การสื่อสารเหล่านี้มีผลต่อการคงอยู่และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง รวมถึงโครงสร้างทางการเมืองในระบบ นอกจากนี้ การสื่อสารทางการเมืองยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยความสำเร็จของกระบวนการนี้ขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารในแต่ละสังคม

สรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชนให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น ประชาชนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสาร แต่ยังมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจทางการเมือง การสื่อสารทางการเมืองมีผลต่อวัฒนธรรมและโครงสร้างทางการเมือง ซึ่งมีส่วนช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยอาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความเข้าใจในสังคม

พุทธวิธีการสื่อสารทางการเมือง

พุทธวิธีการสื่อสาร

พระพุทธศาสนา ซึ่งมีอายุยาวนานกว่า 2567 ปี กำเนิดขึ้นในชมพูทวีป หรือประเทศอินเดียในปัจจุบัน หลังจากเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชเพื่อทางหลุดพ้นจากความทุกข์ โดยใช้เวลาแสวงหาความรู้ถึง 6 ปี จนตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 และได้รับพระนามว่า “พุทธะ” พระพุทธองค์ได้เผยแผ่พระธรรมเพื่อประโยชน์และความสุขของมวลมนุษย์ โดยเริ่มต้นแสดงแก้ปัญหาชีวิต และทรงส่งพวกเขาไปเผยแผ่ธรรมะยังที่ต่าง ๆ ตามพระพุทธโอวาท (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพังงา, มปป.)

พระพุทธศาสนานับหลักเหตุและผล ซึ่งได้รับการยกย่องจากนักวิทยาศาสตร์ชื่อดังอย่างไอน์สไตน์ว่า เป็นศาสนาที่ตรงกับวิทยาศาสตร์มากที่สุด (Lord, 1976) คำสอนของพระพุทธองค์ครอบคลุมถึงการสื่อสารทั้งการรับรู้ พุด ฟัง และการเปิดใจรับสาร พุทธวิธีการสื่อสารจึงเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสื่อสารทางการเมือง เพื่อสร้างเสถียรภาพในสังคมและเศรษฐกิจ โดยแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ การสื่อสารทางกาย วาจา และใจ

1. การสื่อสารทางกาย การแสดงออกทางกาย เช่น การยิ้ม ความอ่อนน้อมถ่อมตน และการแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา ถือเป็นพุทธวิธีที่ช่วยลดความตึงเครียดและสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจในเวทีการเมือง (McNair, 1999; Rush & Althoff, 1971) การให้ความช่วยเหลือหรือแสดงไมตรีจิตทางกาย เช่น การทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สะท้อนถึงความจริงใจและสร้างความสัมพันธ์อันดี

2. การสื่อสารทางวาจา การพูดด้วยสัมมาวาจา ซึ่งประกอบด้วยความจริง ความเหมาะสม และความสุภาพ ช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความเข้าใจผิด (Agree et al., 1976) การเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงการปรารถนาดีและความเคารพซึ่งกันและกันยังส่งเสริมความร่วมมือในสถานการณ์ที่อาจเกิดความขัดแย้งได้ง่าย

3. การสื่อสารทางใจ การสื่อสารที่มีรากฐานจากจิตใจที่เปี่ยมด้วยเมตตา กรุณา และการให้อภัย สามารถลดความขัดแย้งและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ช่วยสร้างสันติภาพและความเข้าใจร่วมกัน (Lord, 1976; McNair, 1999)

4. การสื่อสารด้วยสติและสมาธิ การมีสติช่วยให้ผู้สื่อสารและผู้รับสารรับรู้เจตนาอย่างชัดเจน และลดการตอบโต้ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ขณะที่สมาธิช่วยให้การพิจารณาเรื่องราวมีความรอบคอบก่อนแสดงออก (พุทธนิสาณ ชุมพล, 2546)

สรุปได้ว่า พุทธวิธีการสื่อสารเป็นแนวทางที่สามารถช่วยส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพและความสงบสุข โดยอาศัยหลักการแห่งความเมตตา ความจริง และความรับผิดชอบ การนำพุทธวิธีมาใช้ในการสื่อสารทางการเมืองจะช่วยสร้างความเข้าใจอันดีและความสามัคคีในสังคมไทย

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง พุทธวิธีการสื่อสารทางการเมือง บทความนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง เพื่อสร้างความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างสังคมที่สมานฉันท์ โดยองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ประกอบด้วยประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

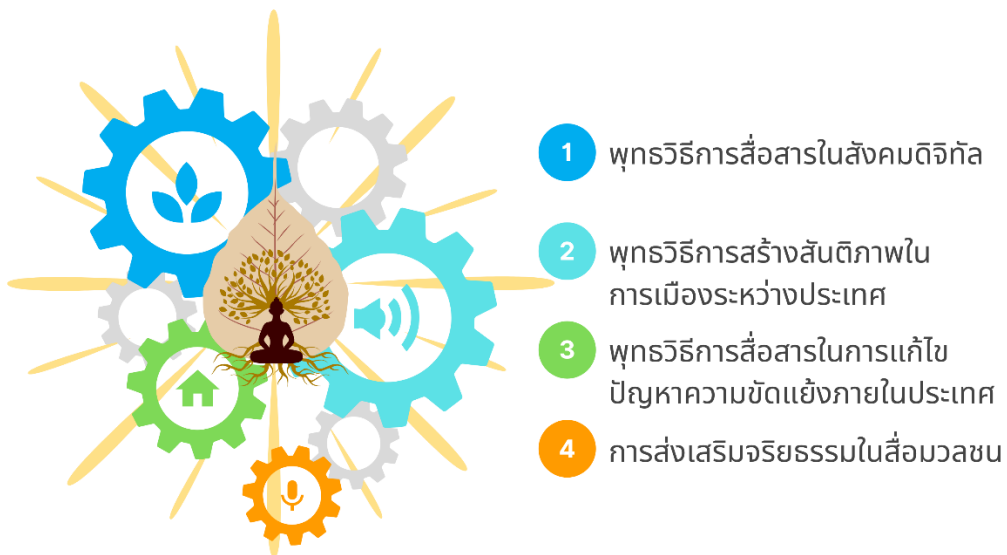
1. การสื่อสารทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนหลักสัมมาวาจา การสื่อสารที่ประกอบด้วยความจริง ความถูกต้อง และความเหมาะสมตามกาลเทศะ (สัมมาวาจา) ช่วยลดการสื่อสารที่เป็นพิษและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ระหว่างนักการเมืองและประชาชน รวมถึงระหว่างกลุ่มการเมืองที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน

2. การใช้พรหมวิหาร 4 ในการสื่อสารทางการเมือง หลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยนักการเมืองแสดงออกถึงความเคารพและความใส่ใจต่อความคิดเห็นของประชาชนและคู่เจรจา การนำพรหมวิหาร 4 มาใช้สามารถลดความรุนแรงและความขัดแย้งในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง

3. การสื่อสารที่มีรากฐานจากขันติธรรม การอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่างและการแสดงออกที่ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้กระบวนการสื่อสารทางการเมืองดำเนินไปในลักษณะที่สร้างความสมานฉันท์และความร่วมมือในระยะยาว

4. การสร้างพื้นที่สื่อสารทางการเมืองที่สมานฉันท์ การเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรีแต่มีความเคารพซึ่งกันและกัน เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

5. การสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจผ่านพุทธวิธี การแสดงออกด้วยความจริงใจและความรับผิดชอบในคำพูดและการกระทำ ช่วยให้นักการเมืองสร้างความไว้วางใจในหมู่ประชาชนและคู่เจรจา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางการเมือง โดยผู้เขียนได้สังเคราะห์เป็นภาพเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายได้ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่นี้เน้นการสื่อสารทางการเมืองโดยตรงตามพุทธวิธี ซึ่งเป็นหัวใจของบทความ เนื้อหาดังกล่าวมุ่งไปที่การวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาและประยุกต์ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในบริบทของการเมืองไทย ซึ่งแตกต่างจากการนำเสนอแนวคิดที่นอกประเด็น เช่น จริยธรรมในสื่อมวลชนหรือการสื่อสารในยุคดิจิทัล

สรุป

พุทธวิธีในการสื่อสารทางการเมืองสามารถประยุกต์ใช้ทางการเมืองได้ ด้วยการมุ่งเน้นไปที่การบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และสัมมาวาจา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารที่มีคุณธรรม การใช้พุทธวิธีเหล่านี้ช่วยสร้างการสื่อสารที่สะท้อนถึงความจริงใจ ความอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง และความเคารพซึ่งกันและกัน ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันในบริบทของสังคมที่มีความหลากหลาย โดยเน้นว่า การสื่อสารทางการเมืองที่ดีไม่เพียงต้องมีเนื้อหาที่ถูกต้อง แต่ยังต้องคำนึงถึงวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม หลักสัมมาวาจาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้งในสังคม ขณะที่หลักพรหมวิหาร 4 ช่วยให้นักการเมืองและประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขโดยใช้ความเมตตาและความอดทนเป็นตัวนำ การเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีแต่เคารพซึ่งกันและกันยังช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาธิปไตย ดังนั้น การนำพุทธวิธี

มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการสื่อสารทางการเมืองสามารถลดความรุนแรง เพิ่มความโปร่งใส และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกฝ่ายได้อย่างยั่งยืน แนวทางดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงแค่กรอบเชิงจริยธรรม แต่ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้กระบวนการสื่อสารทางการเมืองนำไปสู่ความสมานฉันท์และความสงบสุขในสังคมไทยอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กษิรา เทียนส่องใจ. (2551). *การศึกษาวิเคราะห์ภัยทาทนเพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พฤทธิสาดน ชุมพล. (2546). *ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- พิชิต ทนงค์. (2550). *การสื่อสารทางการเมืองกับการสร้างอัตลักษณ์ประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดอุบลราชธานี* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพังงา. (มปป.). *พุทธประวัติ ช่วง ปฐมกาล*. สืบค้น 11 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/z3t2H>
- วัลลภ ลาพาย. (2551). *แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ 3*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เสถียร เขยประทับ. (2540). *การสื่อสารกับการเมือง : เน้นสังคมประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- อภิญา เพื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- Mcnaair, B. (1999). *An Introduction to Political Communication*. New York: Routledge.
- Rush, M. & Althoff, P. H. (1971). *An Introduction to Political Sociology*. London: Thomas Nelson and Sons Limited.
- Agree, W. K. et al. (1976). *Introduction to Mass Communication*. New York: Harper & Row.
- Lord, E. A. (1976) *Tensors, Relativity and Cosmology*. New Delhi: Tata McGraw-Hill Company Ltd.

พุทธธรรมกับการปกครองคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่*

BUDDHADHAMMA WITH THE GOVERNANCE OF THE SANGHA IN MODERN SOCIETY

พระครูธรรมธรไพรัช สิริจนโท, พระสมุห์ประจักษ์ มหาปญโญ

Phrakhrudhammadhorn Phirach Siricando, Phrasamu Prajurak Mahapanno

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: phrakhruthammathonpairat@gmail.com

บทคัดย่อ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่นั้น มีประเด็นที่ควรพิจารณา คือ เรื่องการประพฤติตนดำรงตนให้เหมาะสมตามฐานะของตน โดยการให้ความสำคัญในด้านความเคารพพระภิกษุผู้อาวุโสตามลำดับพรรษาและการถือปฏิบัติในด้านของสมณศักดิ์ เพื่อเป็นการรักษาข้อวัตรปฏิบัติที่ดีงามของคณะสงฆ์ ซึ่งมีหลักพุทธธรรมที่จะสามารถใช้ในการแก้ปัญหาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง คือ สิกขุปริหานิยธรรม 7 ประการ เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี ความประพฤติอ่อนน้อม การช่วยเหลือกันและกัน สามารถเป็นแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง คือ 1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2. เมื่อถึงเวลาประชุมก็เข้าร่วมพร้อมเพรียงกัน เมื่อสิ้นสุดการประชุมก็เลิกพร้อมเพรียงกัน และร่วมมือกันปฏิบัติกิจของสงฆ์อย่างพร้อมเพรียง 3. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ละเว้นสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ และตั้งใจศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงวางไว้ 4. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้นเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน 5. ไม่ลู่อานาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น 6. ยินดีในการอยู่ เสนาสนะป่า และ 7. ตั้งความปรารถนาไว้ว่า ขอให้เพื่อนภิกษุสามเณรผู้ทรงศีลที่ยังมิได้มาสู่อาวาสได้มาถึง และผู้ที่มาถึงแล้วขอให้อยู่ด้วยความสุขสวัสดิ์ ดังนั้น การใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ไขปัญหาจะช่วยให้การบริหารคณะสงฆ์นั้นมีประสิทธิภาพในสังคมยุคใหม่ได้

คำสำคัญ: พุทธธรรม; การปกครองคณะสงฆ์; สังคมยุคใหม่

*Received January 4, 2025; Revised January 11, 2025; Accepted January 20, 2025

Abstract

Sangha business administration: Sangha administration in modern society is There is an issue that should be considered: conduct and maintaining oneself appropriately according to one's status. By giving importance to respecting senior monks according to the Buddhist Lent and observing the monastic titles. In order to maintain the good practices of the Sangha. Which has Buddhist principles that can be used to solve problems in the administration of the Sangha's affairs in terms of government, namely, Bhikkhu Aparihaniyadhamma, the seven principles that create unity. humble conduct helping each other It can be a guideline for managing the Sangha's affairs in terms of governance, namely 1. Regularly meeting together. 2. Meeting together in unison. When the meeting ended, they were ready to quit together. and work together in unison to do the duties that the Sangha must do. 3. Do not prescribe things that the Buddha has not prescribed. Do not withdraw from what He has prescribed and then study in the precepts as He has prescribed. 4. Those monks who are adults and preside over the Sangha, respect those monks and obey His words. 5. Do not give in to the desire that arises. 6. Delighted in living in the forest. 7. Determined to be with friends of monks and novices who are virtuous. who has not yet come to the abbot, please come May you live happily. Therefore, using Buddhist principles to solve problems will help the Sangha administration be effective in this modern society.

Keywords: Buddhist Teachings; Administration of The Monastic Community; Modern Society

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่ยังคงต้องยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้ แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในช่วงที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและมีจำนวนพระสงฆ์เพิ่มขึ้นจากหลากหลายพื้นฐานและอุปนิสัย พระพุทธองค์จึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการควบคุมดูแลให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามแนวทางที่เหมาะสมเพื่อความสงบเรียบร้อยในคณะสงฆ์ ในยุคปัจจุบัน การบริหารคณะสงฆ์จะใช้หลักการจากกฎหมายเถร

สมาคม ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ที่ครอบคลุมหลายด้าน เช่น การปกครอง การเผยแผ่ศาสนา และการศึกษาสงเคราะห์ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการใช้พระธรรมวินัยและอธิปไตย 7 ประการ ซึ่งถือเป็นแนวทางที่สามารถสร้างความมั่นคงและเจริญเติบโตให้กับคณะสงฆ์ในทุก ๆ ด้าน โดยมีความสำคัญในการรักษาความประเพณีที่ดีงามและการปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างเคร่งครัดเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์ในยุคใหม่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์หลังจากประกาศพระศาสนาแล้วด้วยความเรียบง่าย เพราะพระสงฆ์ทั้งหลายล้วนเป็นพระอริยบุคคล อย่างน้อยก็เป็นพระโสดาบันบุคคล ในยุคแรกนี้พระพุทธองค์ทรงใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงหลักธรรมต่าง ๆ เพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของพระภิกษุสงฆ์ให้ประณีตโดยลำดับ อันเป็นเหตุให้พระภิกษุสงฆ์สงบเรียบร้อยจากภายในตัวอย่างหลักธรรม เช่น ทรงแสดงเรื่องอนุปฺพฬิกถา ทรงประทานโอวาทปาฏิโมกข์ด้วยเหตุนี้ พระธรรมคำสอนจึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ของพระองค์ ในกาลต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญมากขึ้น กลุ่มบุตรผู้มีศรัทธาเข้ามาบวชเป็นจำนวนมากขึ้น ท่านเหล่านั้นก็มาจากต่างตระกูลต่างวรรณะกัน ต่างความรู้ ต่างอัธยาศัยกัน อีกทั้งยังเป็นปุถุชนอยู่ จึงทำสิ่งที่ไม่ดีงามอันเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ให้มีความประพฤติเรียบร้อย ดีงาม ที่เรียกว่าพระวินัย ดังนั้น พระวินัยจึงเป็นวิธีการอีกอย่างหนึ่งในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ของพระองค์ ซึ่งแนวทางการบริหารปกครองกิจการคณะสงฆ์ที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงแต่งตั้ง บัญญัติมาอย่างบริบูรณ์แล้วนี้ มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง จึงมีประโยชน์แก่นักบริหารทั้งหลายทั้งที่เป็นบรรพชิตและฆราวาสผู้ใคร่การศึกษาอย่างมาก

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันมีการบริหารงานโดยยึดหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเอาไว้ รวมถึงบทบาทหน้าที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่ได้ใช้กฎหมายเถรสมาคมเข้ามามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 15 ข้อที่ 5 ว่าด้วยเรื่อง การบริการกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2545) มี 6 ด้าน คือ

1. การปกครอง
2. การศาสนศึกษา
3. การเผยแผ่

4. การสาธารณูปการ
5. การศึกษาสงเคราะห์
6. การสาธารณสงเคราะห์

การดำเนินงานทั้ง 6 ด้านนี้ เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางครั้งการบริหารก็เป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามภาระงานทั้ง 6 ด้านนี้ จะเจริญก้าวหน้า มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามที่ตั้งใจไว้ จำต้องอาศัยหลักพุทธธรรมในการบริหารปกครองหมู่คณะซึ่งพระพุทธองค์ทรงยกย่องว่าเป็นธรรมที่ทำให้เจริญฝ่ายเดียว ไม่เสื่อมเลย แก่หมู่ชนผู้ประพฤติปฏิบัติตาม ก็คือ อกุศลปหานิยธรรม 7 ประการ คือหลักธรรมที่นำไปสู่ความเจริญและป้องกันความเสื่อมของหมู่คณะสงฆ์ มีดังนี้ 1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิยตภิกษุพึงประชุมกันบ่อยครั้ง เพื่อปรึกษาและดำเนินกิจของสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ 2. พร้อมเพรียงในการประชุมและการปฏิบัติ ภิกษุพึงพร้อมเพรียงกันในการเริ่มประชุม เลิกประชุม และช่วยกันปฏิบัติกิจที่สงฆ์พึงทำอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 3. ยึดมั่นในพระธรรมวินัย ภิกษุพึงไม่บัญญัติสิ่งใหม่ที่พระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติ และไม่ล้มล้างสิ่งที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้แล้ว ทั้งยังปฏิบัติตามสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ 4. เคารพผู้ใหญ่ในสงฆ์ ภิกษุพึงเคารพ นบถือ บูชาผู้เถระที่มีประสพการณ์ เป็นผู้บวชมานาน และสำคัญในคำแนะนำของท่านว่าเป็นสิ่งควรรับฟังและนำไปปฏิบัติ 5. ไม่ตกอยู่ในอำนาจตัณหา ภิกษุพึงไม่ตกอยู่ในอำนาจของตัณหาที่ก่อให้เกิดภพชาติใหม่ และรักษาความบริสุทธิ์ทางใจ 6. มุ่งหวังเสนาสนะป่า ภิกษุพึงมีความปรารถนาในเสนาสนะที่เงียบสงบ เช่น ป่า เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมและความสงบของจิตใจ และ 7. ตั้งสติเพื่อประโยชน์ของหมู่คณะ ภิกษุพึงตั้งใจให้เพื่อนภิกษุผู้มีศีลที่ยังไม่มาสู่อาวาสได้มาถึง และผู้ที่มาถึงแล้วอยู่อย่างผาสุกภิกษุทั้งหลายพึงรักษาและใส่ใจในอปทานิยธรรม 7 ประการนี้ เพื่อความเจริญและความมั่นคงของหมู่สงฆ์ในพระพุทธศาสนา (ที.ม. 10/136/82)

เพราะเหตุนี้ การนำหลักพุทธธรรม คือ อกุศลปหานิยธรรม 7 ประการ มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองในสังคมยุคใหม่นี้ จะสามารถช่วยให้คณะสงฆ์เกิดความเรียบร้อย ดึงตามพระธรรมวินัยและมีความรู้ความสามารถในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งจะเป็นเหตุให้ถึงความเจริญฝ่ายเดียว ไม่เสื่อมเลย สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้ความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังคงรักษาและปฏิบัติตามอปทานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อย่างครบถ้วน และใส่ใจในอปทานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่เสมอ” (ที.ม. 10/136/82)

การปกครองคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองต้องอาศัยผู้นำที่มีความสามารถในการบริหาร ทั้งนี้จะพบได้จากความเป็นผู้นำของพระพุทธรเจ้าตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธรองค์ทรงปกครองดูแลและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในคณะสงฆ์ตลอดระยะเวลาของการเป็นผู้นำสงฆ์จนกระทั่งปรินิพพาน ต่อจากนั้นได้มีการสืบทอดการบริหารจัดการคณะสงฆ์ โดยมีพระมหากัสสปะได้รับการคัดเลือกจากคณะสงฆ์ให้เป็นประธานใหญ่ในการทำสังคายนาที่กรุงราชคฤห์ (สง่า หล่อสำราญ, 2541) ต่อจากนั้น ได้มีการเผยแผ่ศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระธรรมทูตจากอินเดียไปประกาศพระพุทธศาสนา 9 สาย โดยสายที่ 8 พระโสณะและ พระอุตตระเถระได้เดินทางไปยังสุวรรณภูมิประเทศหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน (ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนามและอินโดนีเซีย) ทำให้ไทยได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธจากอินเดียมาตั้งแต่สมัยนั้น (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), 2532)

ปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยปกครองตามกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 การประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สมัยที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ให้เหตุผลว่า “การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์มิใช่การแบ่งแยกอำนาจ แต่ดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเป็นอยู่ตามกฎหมาย และด้วยระบบเช่นนั้น ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการดำเนินการลดลง จึงสมควรได้รับการแก้ไขและปรับปรุงใหม่ โดยให้สมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ผ่านมหาเถรสมาคมตามอำนาจแห่งกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา” มีรายละเอียดดังนี้

1. ยกเลิก พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 หมายถึง การยกเลิกสังฆสภาคณะสังฆมนตรีคณะวินัยธร อำนาจทั้งหมดมอบให้สมเด็จพระสังฆราชมหาเถรสมาคมใช้แทน

2. สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งประมุขคณะสงฆ์ไทย และประธานมหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระราชาคณะ 8 รูป โดยตำแหน่งโครงสร้างของคณะสงฆ์ที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้านเช่นเดียวกับการปกครองรวมอำนาจเผด็จการ (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2527)

ดังนั้น พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งมีผลใช้บังคับเป็นเวลา 30 ปี จึงได้แก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. 2535 โดยร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐบาลและประกาศใช้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ความตอนหนึ่งว่า โดยที่ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาและแต่งตั้งผู้ปฏิบัติแทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งและถอดถอนสมณศักดิ์หน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศ วัดและศาสนสมบัติการดูแล

รักษาทรัพย์สินของวัด และบทกำหนดโทษ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539)

ประเด็นหลักของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 คือ การสถาปนาแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชและการแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะตามสมณศักดิ์ แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมใน พ.ร.บ. ฉบับนี้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

1. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
2. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
3. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
4. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
5. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น โดยกำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งมีมติหรือประกาศ ที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมายและพระธรรมวินัยที่ใช้บังคับ โดยสรุปอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

ด้วยเหตุนี้ งานปกครองจึงเป็นงานละเอียดอ่อนลึกซึ้งกว้างขวางยิ่งใหญ่มากกว่างานทั้งหลายและเป็นงานที่ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่น ๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น หากงานปกครองดำเนินไปไม่ได้งานบริหารลักษณะอื่น ๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน (พระพุทธรักษา (ทองย้อย กิตติทินโน), 2548) ดังที่มีผู้ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการปกครองไว้หลายท่าน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้ให้ความหมายของการปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การระงับรักษา และการบริหาร

กรมการศาสนา (2535) ได้ให้ความหมาย การปกครอง หมายถึง การดูแลและกำกับให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

เปลื้อง ณ นคร (2548) ได้ให้ความหมายของการปกครอง หมายถึง การคุ้มครอง การรักษา การดูแล การควบคุม

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) (2540) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การควบคุม และส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม จึงเป็นงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการ

ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตการปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้คำว่าการปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2539) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครอง หมายถึง การกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าของอาวาสหรือคณะเจ้าปกครอง ดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับนับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกลุบุตรหรือการจัดระบบการเป็นอยู่ของสังฆมณฑล โดยเน้นการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข เป็นหลักภายใต้วิธีการ 3 วิธีคือ

1. นิคหวิธี การดำหนหรือข่มคนที่ควรดำหน
 2. ปัคคหวิธี การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
 3. ปวารณาวิธี การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าว ตักเตือน หรือสั่งสอนตนได้ เพื่อส่งเสริมการตักเตือนซึ่งกันและกัน
1. พระธรรมวินัย คำสอนและข้อบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้
 2. กฎหมายบ้านเมือง กฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภาภายใต้พระบรมราชานุญาต เพื่อจัดระเบียบและบังคับใช้ให้การปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับพระธรรมวินัย
 3. ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติที่บรรพบุรุษและบูรพาจารย์ ยอมรับและสืบทอดกันมา

ดังที่กล่าวมาแล้วจึงสรุปได้ว่า การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การรักษา การบริหาร เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช เพราะเป็นการควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงามถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

ปัญหาด้านการปกครองคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์เพื่อการปกครอง คณะสงฆ์ (กรมการศาสนา, 2551) ซึ่งนอกจากนี้แล้วยังมีเรื่องของสมณศักดิ์เข้ามาเกี่ยวข้อง

ด้วย โดยจะกล่าวถึงสมณศักดิ์นั้นถูกสร้างขึ้นมาก็เพื่อยกย่องและให้กำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทรงสืลอาจารย์ และประกอบคุณงามความดีแก่พระศาสนาและประเทศชาติหรืออาณาจักร จุดมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของสมณศักดิ์จึงได้แก่ การยกย่องและให้กำลังใจแก่พระสงฆ์ เพื่อต้องการสนับสนุนส่งเสริมให้ปฏิบัติธรรมตามหน้าที่ของพระสงฆ์ และทำงานของพระศาสนาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตัวพระสงฆ์เอง ศาสนจักรหรือพุทธจักร และประเทศชาติหรือราชอาณาจักร

สมณศักดิ์ แม้จะเป็นสิ่งที่ พระมหากษัตริย์หรือฝ่ายรัฐสร้างขึ้น และเป็นองค์ประกอบของการปกครองคณะสงฆ์ที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ แต่อาจกล่าวได้ว่ามีความชอบธรรมอย่างน้อยก็ไม่ขัดหรือแย้งกับพระธรรมวินัย เพราะเข้ากันได้กับหลักการคล้อยตามพระราชาที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ว่า “อนุชานามิ ภิกขเว ราชนัน อนุวตติตุ ภิกขุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คล้อยตามพระราชา” (วิ.มทา. 4/186/295) และไม่ขัดอย่างรุนแรงกับหลักการเคารพอาวุโสโดยพรรษา หลักความสามารถที่ยึดถือความรู้ความสามารถเป็นเกณฑ์ หลักการปกครองคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัย และหลักความสัมพันธ์ตาม พระธรรมวินัย เพราะพระสงฆ์ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ ก็ยังปฏิบัติตามหลักการเคารพอาวุโสโดยพรรษา ยกเว้นบางกรณีโดยเฉพาะในพระราชพิธีและรัฐพิธี เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติแด่พระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นผู้พระราชทานสมณศักดิ์ ให้โดยถือได้ว่าเป็นการถวายทานที่พิเศษเฉพาะ ด้วยว่า เว้นแต่พระมหากษัตริย์เสียแล้ว บุคคลคนอื่นก็ไม่สามารถที่จะทำให้สำเร็จได้ ดังเช่นกับทานที่มีปรากฏชื่อว่า อสทิสทาน หมายถึง การให้ที่ไม่มีใครเสมอเหมือน (ขุ.ขุ. 25/177/88) พระไตรปิฎกได้แสดงไว้ในศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะมีอสทิสทานเพียง ครั้งเดียวเท่านั้น โดยมีสตรีเป็นผู้จัดแจงถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ ผู้ที่ถวายอสทิสทานคือ พระเจ้าปเสนทิโกศลและพระนางมัลลิกา บุคคลทั่วไปไม่สามารถทำให้สำเร็จได้ การพระราชทานสมณศักดิ์จึงถือได้ว่าเป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลที่ยิ่งกว่าการถวายจตุปัจจัยไทยธรรม เพราะเป็นการถวายทานพิเศษที่มีเฉพาะพระมหากษัตริย์เท่านั้นจะสามารถทำให้สำเร็จได้ และพระสงฆ์ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ก็ได้เพราะความรู้ความสามารถและผลงานต่าง ๆ ที่ตนเองมีตำแหน่งที่ทำหน้าที่บริหารงานคณะสงฆ์ มีตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักการปกครองคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัย และหลักความสัมพันธ์ตามพระธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ผู้มีความสามารถเป็นพระอุปัชฌาย์ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองและให้การศึกษาอบรมแก่พระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นศิษย์ ดังที่ทรงบัญญัติไว้ว่า “ภิกขุทั้งหลาย ภิกษุผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่พึงให้อุปสมบท รูปใดให้อุปสมบทต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถ มีพรรษาครบ 10 หรือมีพรรษาเกิน 10 ให้อุปสมบทได้” (วิ.มทา. 4/76/105) ซึ่งเป็นไปได้ว่าตำแหน่งเหล่านี้ทำให้

การจัดลำดับความสูงต่ำไม่ได้เป็นไปตามหลักอาวุโสอย่างเดียว เพราะพระอุปัชฌาย์ต้องทำหน้าที่เป็นประธานในพิธีการอุปสมบทและเป็นผู้ให้หิณส์คอยดูแล พระภิกษุที่มีพรรษาหย่อน 5

สมณศักดิ์เป็นตำแหน่งด้านฐานันดรที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์เพราะตำแหน่งบริหารหรือตำแหน่งฝ่ายปกครองที่เรียกว่า “ตำแหน่งพระสังฆาธิการ” มีความสัมพันธ์กับตำแหน่งสมณศักดิ์ การพิจารณาแต่งตั้งตำแหน่งพระสังฆาธิการจะมีเงื่อนไขด้านสมณศักดิ์อยู่ด้วย และผลงานที่นำมาพิจารณาประกอบการแต่งตั้ง ก็นำมาจากผลงานที่พระสงฆ์ขอพระราชทานสมณศักดิ์นั่นเองเพราะการเสนอแต่งตั้ง ตำแหน่งพระสังฆาธิการเริ่มจากพระสังฆาธิการที่เป็นผู้บังคับบัญชาในแต่ละลำดับขั้นเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งหรือเสนอขอให้แต่งตั้งแล้วแต่กรณี โดยตัวของผู้ได้รับการแต่งตั้งนั้นไม่ได้เป็นผู้เสนอเอง ซึ่งต่างกับเรื่องการแต่งตั้งสมณศักดิ์ที่พระสงฆ์ที่จะได้รับการแต่งตั้งต้องเสนอขอเอง แต่เนื่องจากการปกครองคณะสงฆ์อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ สมณศักดิ์จึงมีความเกี่ยวข้องกับรัฐและถูกรัฐใช้เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์บางอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปก็เป็นไปเพื่อประโยชน์ในการปกครองบ้านเมืองให้เกิดสงบสุข

การบริหารงานของคณะสงฆ์ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนมาถึงปัจจุบันนี้ พระพุทธเจ้ามิได้ทรงแต่งตั้งใครให้เป็นผู้สืบทอดต่อจากพระองค์ทรงให้ยึดถือคำสอน (พระธรรมวินัย) ของพระองค์แทน ทั้งนี้เพื่อป้องกันอิสรภาพทางจิตวิญญาณของพระสงฆ์แต่ละรูปโดยทรงสอนให้ทุกคนรับผิดชอบตนเองและมีตนเองเป็นที่พึ่งงานทั้งปวงที่เป็นภารกิจของสงฆ์ยังคงดำเนินต่อไปอย่างเป็นประชาธิปไตยโดยสภาของพระเถระ (the Council of the Elders) พระสงฆ์ที่อุปสมบทเข้ามาอย่างถูกต้องแต่ละรูปต้องเป็นสมาชิกของคณะสงฆ์ในวัดแห่งใดแห่งหนึ่งที่มีตั้งอย่างถาวร ในกรณีที่มีคำถามที่ซับซ้อนเกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ จะมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาจัดการ ข้อเสนอแนะที่ออกมาจากคณะกรรมการชุดที่ตั้งขึ้นนั้นจะนำเสนอต่อที่ประชุมคณะสงฆ์ การกระทำอย่างเป็นทางการจะดำเนินไปได้ก็ต่อเมื่อได้รับการตัดสินใจในที่ประชุมของพระสงฆ์ทั้งที่อยู่ประจำและที่เป็นอาคันตุกะ พระสงฆ์ที่อาพาธก็ต้องมอบฉันทะให้ที่ประชุมแม้แต่พระสงฆ์ที่พิการก็ต้องนำเข้าสู่ที่ประชุม ในการลงมติหรือออกเสียงมีการใช้สลากเป็นเครื่องมือโดยมีพระสงฆ์ที่ได้รับแต่งตั้งคอยดำเนินการ ข้อเสนอและการแต่งตั้งแต่ละอย่างจะต้องได้รับการประกาศท่ามกลางคณะสงฆ์ 3 ครั้ง ต่อมาเมื่อวัดมีขนาดเพิ่มขึ้นพระสงฆ์จึงได้รับการแต่งตั้งให้รับหน้าที่พิเศษต่าง ๆ เช่น ดูแลการก่อสร้าง การจัดหาที่พักให้แก่พระใหม่การรับบริจาค และการดูแลทรัพย์สินของสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีการคัดเลือกหัวหน้าของคณะสงฆ์แต่ละแห่งจากกลุ่มของพระเถระที่ได้รับความเคารพอย่างสูง (วัชระ งามจิตรเจริญ, 2556)

ตามคำอธิบายดังกล่าวนี้ การกิจที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวมจะใช้การลงมติของคณะสงฆ์ทั้งหมดเป็นตัวตัดสิน นั่นคือใช้คณะสงฆ์เป็นผู้ปกครองหรือบริหารงาน และมีการแบ่งหน้าที่กันทำแต่ก็มีการคัดเลือกพระเถระมาทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหรือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นตำแหน่งบริหารที่ไม่ปรากฏชัดในครั้งพุทธกาลแต่มาแพร่หลายในยุคหลังจนถึงปัจจุบัน การบริหารหรือการปกครองโดยใช้คณะสงฆ์เป็นหลักในการตัดสินเรื่องต่าง ๆ นั้น เป็นการบริหารจัดการในระดับมหัพภาคซึ่งเกี่ยวข้องกับภารกิจหรือสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญของคณะสงฆ์ในภาพรวม เช่น การอุปสมบท การทำอุโบสถ แต่ในการบริหารในระดับจุลภาคหรือการบริหารระดับย่อยภายในคณะสงฆ์ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับ สังฆกรรมหรือภารกิจที่ต้องใช้การลงมติของคณะสงฆ์ ยังมีการปกครองภายในซ้อนอยู่ด้วย เช่น พระอุปัชฌาย์และอาจารย์ปกครองสัทธินิหาริกและอันเตวาสิก พระเถระปกครองอาวาสิก คือพระสงฆ์ที่อยู่ในอาวาสนั้น ๆ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2521)

เมื่อกล่าวในภาพรวม การปกครองของพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลมีโครงสร้างที่ประกอบไปด้วยพระพุทธเจ้า พระอัครสาวก พระเถระ พระอนุเถระ พระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ สัทธินิหาริก และอันเตวาสิก โดยมีพระวินัยเป็นกฎระเบียบของการปกครอง ซึ่งนอกจากจะใช้หลักอาวุโสโดยพรรษา คือ เวลาในการบวชก่อนหลังเป็นเกณฑ์จัดลำดับขั้นในการปกครองแล้ว ยังใช้หลักความสามารถ คือ ตำแหน่งเอตทัคคะและหลักความสัมพันธ์อย่างตำแหน่งอุปัชฌาย์เป็นเกณฑ์ด้วย ในคราวสังคายนา ครั้งที่ 1 ก็มีการคัดเลือกให้พระมหากัสสปเถระเป็นประธานในการทำสังคายนาคล้ายกับพระสังฆราชซึ่งเป็นผู้นำคณะสงฆ์ทั้งหมด การปกครองของคณะสงฆ์ครั้งพุทธกาลจึงไม่ได้ใช้การลงมติของคณะสงฆ์เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีระบบการปกครองที่แบ่งระดับสูงต่ำ (Hierarchy) โดยใช้หลักอาวุโสโดยพรรษาของการบวช หลักความสามารถ และหลักความสัมพันธ์ ผสมผสานกันไป ตำแหน่งผู้นำอาจเป็นของผู้มีอาวุโสพรรษาไม่สูงสุดแต่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการแต่ผู้นำก็ยังให้ความเคารพพระสงฆ์ที่อยู่ใต้การบริหารของตนแต่มีอาวุโสพรรษามากกว่า ในสังฆกรรมอย่างพิธีอุปสมบท พระสงฆ์ที่เป็นพระอุปัชฌาย์เป็นผู้นำในสังฆกรรมอาจอ่อนอาวุโสกว่าพระสงฆ์รูปอื่นแต่เป็นผู้นำได้เพราะมีความรู้ความสามารถในการทำหน้าที่พระอุปัชฌาย์ ซึ่งตามพระวินัยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้พระสงฆ์ที่มีพรรษารับ 10 และมีความรู้ความสามารถเท่านั้นเป็นพระอุปัชฌาย์ได้ ไม่ใช่ทุกรูปที่มีพรรษารับ 10 เป็นพระอุปัชฌาย์ได้หมด พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลและอบรมสั่งสอนพระสงฆ์บวชใหม่จึงต้องมีทั้งอาวุโสพรรษาที่เพียงพอและมีความรู้ความสามารถด้วย

ในโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์สมัยใหม่ มองได้ว่ามีตำแหน่งสมณศักดิ์เข้ามาแทนที่ตำแหน่งเอตทัคคะซึ่งเป็นการใช้หลักความสามารถเช่นเดียวกับครั้งพุทธกาลแม้จะต่างกันบ้างในรายละเอียด โดยยังคงหลักอาวุโสโดยพรรษาไว้ด้วย พระสงฆ์นอกจากจะ

เคารพเชื่อฟังกันตามสมณศักดิ์และตำแหน่งบริหารแล้วยังเคารพกันตามลำดับอาวุโสพรรษาและความสัมพันธ์ด้วย เช่น บางกรณีพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์และตำแหน่งพระสังฆาธิการสูงกว่าก็อาจแสดงความเคารพพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์และตำแหน่งพระสังฆาธิการต่ำกว่าและพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์และตำแหน่งพระสังฆาธิการสูงกว่าพระอุปัชฌาย์ และพระอาจารย์คือ พระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ หรือพระเถระที่ตนเองเคยถือนิสัยอยู่ด้วยในสมัยที่ยังมีพรรษาไม่เกิน 5 ก็ต้องแสดงความเคารพพระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ของตน

การให้มีตำแหน่งพระสังฆาธิการที่เป็นประธานหรือผู้นำในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้นมาจนถึงสมเด็จพระสังฆราชจึงอาจถือได้ว่าเป็นการคล้อยตามตำแหน่งพระมหาสาวกในครั้งพุทธกาล รวมทั้งเป็นการคล้อยตามการแต่งตั้งพระมหากัสสปเถระเป็นผู้นำในการทำสังคายนาครั้งที่ 1 ด้วย ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธศาสนาซึ่งเริ่มต้นด้วยการมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้นำเป็นประมุขบริหารคณะสงฆ์ด้วยพระองค์เอง ต่อมา มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นระเบียบในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และมีพระมหาสาวกอย่างพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้ช่วยในการบริหารงาน เมื่อคณะสงฆ์ใหญ่มากขึ้น มีการกำหนดให้พระอุปัชฌาย์และอาจารย์มีหน้าที่ปกครองดูแลพระสงฆ์ผู้เป็นสัทธินิหิตและอันตเวาสิก นอกเหนือจากการใช้การลงมติของคณะสงฆ์ในการดำเนินกิจสงฆ์ที่สำคัญมีการทำอุโบสถกรรมและอุปสมบทกรรมเป็นต้นแล้ว จึงยังมีการดำเนินกิจการสงฆ์ด้วยวิธีอื่น ๆ ในคราวสังคายนาที่มีการคัดเลือกให้พระมหากัสสปเถระซึ่งได้รับการยอมรับในเรื่องความรู้ ความสามารถเป็นผู้นำในการทำปฐมสังคายนา แต่ในส่วนของสมณศักดิ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับรัฐนั้นก็เนื่องจากรัฐเป็นคนสร้างสมณศักดิ์ขึ้นมาโดยให้เกี่ยวข้องกับระบบการปกครองคณะสงฆ์ด้วย เพื่อต้องการให้พระสงฆ์ทำการพระศาสนาได้อย่างสะดวก และง่ายต่อการปกครองดูแลของคณะสงฆ์ โดยส่วนใหญ่ก็เป็นงานที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวมในสังคมยุคใหม่นี้

อนึ่ง เนื่องจากการที่สมณศักดิ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นดังเช่นเรื่องเอตทัคคะ จึงทำให้ถูกวิจารณ์ว่าขัดกับพระธรรมวินัยหลายอย่าง เช่น สมณศักดิ์ทำให้เกิดการแบ่งชั้นวรรณะ ทำให้ไม่ได้ทำการเคารพหลักอาวุโสพรรษา คือ เคารพกันตามลำดับก่อนหลังของการบวชและเป็นกิณิสัยแบบคฤหัสถ์

ประสภ ธรรมรักษา และคามธุโร (2518) เห็นว่าสมณศักดิ์ขัดกับคำสอนหลายอย่าง เช่น พระพุทธศาสนาไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ พระพุทธศาสนาต้องการให้ผู้บวชเข้าไปมีความเบาสบายไม่รุงรังพระพุทธศาสนาต้องการให้ผู้บวชเข้าไปละกิณิสัยเยี่ยงฆราวาส พระพุทธศาสนาต้องการให้ผู้บวชเข้าไปละความยึดมั่นถือมั่น พระพุทธศาสนามุ่งให้ผู้บวชเข้าไปเดินทางไปหาพระนิพพาน จึงเหตุผลที่ดีความได้ว่า สมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์เป็นอย่าง

นี้เพราะ “ใครเล่ามียศแล้วจะไม่ติดยศ หลงยศและหาทางเพิ่มพูนยศให้สูงยิ่งขึ้น เรื่องของยศเป็นเรื่องของความรุ่งเรือง กังวลไม่สิ้นสุด ด้วยเหตุนี้สมณศักดิ์จึงเป็นหนามแทงตา ที่ทำให้พระต้องเดือดร้อนตลอดไป...สมณศักดิ์จึงกลายเป็นเครื่องกั้น ทางไปนิพพานของพระ...สมณศักดิ์จึงไม่มีส่วนดีเลย”

สุรพศ ทวีศักดิ์ (2554) ก็มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า สังคมสงฆ์ ปัจจุบันมีระบบสมณศักดิ์หรือระบบศักดินาพระอันเป็นมรดกสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และโครงสร้างการปกครองของสงฆ์ปัจจุบันก็เป็นโครงสร้างตามกฎหมายเผด็จการ คือ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ตราขึ้นในสมัยของเผด็จการจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ฉะนั้นระบบของสังคมสงฆ์ปัจจุบัน จึงเป็นมรดกสมบูรณาญาสิทธิราชย์บวกระบบ เผด็จการที่เป็นมรดกยุคสฤษดิ์ ซึ่งระบบเช่นนี้ขัดแย้งโดยพื้นฐานกับโครงสร้างสังคมสงฆ์ที่พระพุทธเจ้ากำหนดขึ้นตามพระธรรมวินัย สังคมสงฆ์แบบพุทธกาลไม่มีฐานันดร เป็นการแสดงความเคารพต่อกันถืออาวุโสตามพรรษา แต่การยกย่องให้มีบทบาทสำคัญ เช่น เป็นพระอัครสาวก เป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ พิจารณาจากความสามารถ ไม่ได้พิจารณาจากลำดับอาวุโส เช่น พระสารีบุตร กับพระโมคคัลลานะ บวชที่หลังพระปัญจ-วัคคีย์ แต่ได้รับแต่งตั้งเป็นอัครสาวกซ้าย-ขวา ตามความสามารถของท่านทั้งสอง เป็นต้น แต่โครงสร้างการปกครองสงฆ์ปัจจุบันการขึ้นสู่ตำแหน่งการปกครองสงฆ์ระดับสูงเช่น เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม หรือเป็นพระสังฆราช ต้องเป็นไปตามลำดับอาวุโสด้านสมณศักดิ์ ทำให้พระหนุ่ม ๆ ที่มีความรู้ความสามารถไม่มีโอกาสเข้ามาบริหารงานคณะสงฆ์ อีกทั้งโครงสร้างของมหาเถรสมาคมก็เป็นโครงสร้างการบริหารแบบรวบอำนาจ หรือเป็นเผด็จการตาม พ.ร.บ. ที่ออกในยุคสฤษดิ์ดังกล่าวแล้ว

ปัจจุบันระบบสมณศักดิ์ก็ยังเป็นอยู่ในลักษณะดังที่กล่าวมา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าสมณศักดิ์นี้เป็นสิ่งที่ให้ได้ดีทั้งคุณและโทษ กล่าวคือ สามารถช่วยให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปโดยสะดวกและเป็นแบบแผน แต่ในขณะเดียวกัน หากผู้ที่ได้รับสมณศักดิ์ประพฤติตนไม่เหมาะสมกับที่ได้รับยกย่องก็อาจเกิดโทษตามมาได้ เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์เมื่อได้รับแล้วก็ควรทำตัวให้ดียิ่งขึ้นและช่วยกันสร้างสรรค์ผลงานให้ดียิ่งขึ้นสมกับที่ได้รับยกย่อง รวมถึงคอยระวังไม่ทำให้เกิดผลเสียหรือโทษจากสมณศักดิ์ที่ได้รับนั้น นั่นคือ ควรมีสติไม่ปล่อยให้สมณศักดิ์มีอิทธิพลครอบงำตัวเองจนเกิดความลุ่มหลงยึดติด หรือเกิดการแสวงหาผลประโยชน์ในทางที่ไม่ควรอันจะนำไปสู่การถูกตำหนิติเตียนได้ ควรมีความสำรวมระวังตนเองให้ได้มากที่สุด

หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาด้านการปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่นี้ เรื่องสมณศักดิ์ก็ยังคงเป็นอยู่ในลักษณะดังที่กล่าวมา และการจะล้มเลิกสมณศักดิ์นั้นถือเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เนื่องจากสมณศักดิ์นั้นเกี่ยวโยงอยู่กับวัฒนธรรมประเพณีของไทยและสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ชาวไทยยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน เป็นพระราชกรณียกิจซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งพระราชอำนาจและเป็นวิธีการบำเพ็ญพระราชกุศลประการหนึ่งของพระมหากษัตริย์ ดังนั้น จึงควรมีแนวทางการปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ในเรื่องสมณศักดิ์ เพื่อจะได้เป็นหนทางนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมกับสมณสาธูป และความเรียบร้อยดังตามสืบต่อไป

หลักพุทธธรรมที่ชื่อว่า อปรีหานิยธรรม ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาด้านการปกครองคณะสงฆ์ในเรื่องนี้ โดยเป็นหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารปกครอง ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้เพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับส่งเสริมให้เกิดความเจริญเพียงส่วนเดียว สามารถนำไปใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีความเจริญในพระพุทธศาสนาสืบไป

อปรีหานิยธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎก (ที.ม. 10/136/82) หมายถึง ทางแห่งความเจริญอย่างเดียว ธรรมที่ไม่มีความเสื่อม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2554) ได้ให้ความหมายว่าอปรีหานิยธรรม หมายถึง ธรรมที่ไม่เป็นเหตุแห่งความเสื่อม แต่เป็นไปเพื่อความเจริญก้าวหน้าเพียงฝ่ายเดียว เหมาะสำหรับการนำไปใช้ในหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง เพื่อสร้างความสามัคคี ความมั่นคง และความรุ่งเรืองในองค์กรหรือสังคม

หลักอปรีหานิยธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตรมีรายละเอียดที่กล่าวถึงว่าสมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้นพระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปรีหานิยธรรม 7 ประการ แก่เธอทั้งหลายเธอทั้งหลายจงฟังจงใส่ใจให้ดีเราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย

1. ภิกษุพึงหวังความเจริญเท่านั้นตราบเท่าที่ประชุมกันบ่อยครั้งและมีการประชุมหลายครั้ง
2. ภิกษุพึงหวังความเจริญเท่านั้นตราบเท่าที่พร้อมเพรียงกันในการประชุมและทำกิจสงฆ์
3. ภิกษุพึงหวังความเจริญเท่านั้นตราบเท่าที่รักษาสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้
4. ภิกษุพึงหวังความเจริญเท่านั้นตราบเท่าที่เคารพและบูชาภิกษุเถระและรับฟังคำสั่งสอนจากท่าน

5. ภิกษุพึงหวังความเจริญเท่านั้นตราบเท่าที่ไม่ตกอยู่ในอำนาจของตัณหา ที่ก่อให้เกิดภพใหม่

6. ภิกษุพึงหวังความเจริญเท่านั้นตราบเท่าที่มุ่งหวังเสนาสนะป่า

7. ภิกษุพึงหวังความเจริญเท่านั้นตราบเท่าที่ตั้งสติในภายในและปรารภณาให้เพื่อน พรหมจารีมีศีลงามและอยู่ผาสุก

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีอุปทานียธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจใน อุปทานียธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ (ที.ม. 10/136/82)

อุปทานียธรรมทั้ง 7 ประการนี้ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว แก่คณะสงฆ์และการปกครองของคณะสงฆ์ได้อย่างดี แต่เมื่อพิจารณา โดยเฉพาะเจาะจงไปถึงเรื่องของระบบสมณศักดิ์แล้ว สามารถที่จะนำอุปทานียธรรมข้อที่ 4, 5 และ 7 มาประพฤติปฏิบัติเพื่อเกิดเป็นผลสำเร็จในด้านการปกครองของคณะสงฆ์ใน สังคมยุคใหม่นี้ได้ดังนี้

อุปทานียธรรม ข้อที่ 4 ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์เคารพนับถือ ภิกษุเหล่านั้นเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน

การให้ความเคารพนับถือกับตามลำดับอาวุโส นั้น เป็นเรื่องดีงามที่ถือปฏิบัติกัน ตามพระวินัยมาอย่างยาวสำหรับคณะสงฆ์ ผู้อาวุโสที่ได้รับการเคารพนับถือควรเป็นผู้ที่ควรแก่ การให้ความเคารพนับถือ คือ เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมีจริยวัตรทั้งดงามควรค่าแก่ การเคารพนับถือ แต่ทว่าการปกครองคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่นี้มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง กับการบริหารมากมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้พระภิกษุ ที่มีความรู้ ความสามารถ มาช่วยในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครอง ให้เดินหน้าไปได้อย่างสะดวก และสมณศักดิ์นั้นถือเป็นเครื่องมือประการหนึ่งที่จะช่วยให้การ บริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปได้ในสังคมยุคใหม่นี้ ถ้าหากผู้มีอาวุโสน้อยกว่า แต่มีความสามารถจนเป็นเหตุให้ได้รับสมณศักดิ์เป็นประธานในการปกครองสงฆ์แล้ว ก็ควร ให้ความเคารพนับถือตามลำดับอาวุโสเพราะเป็นการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ทั้งยังเป็น ประพฤติตามหลักอุปทานียธรรม ข้อที่ 4 นี้ด้วย หากจะมีข้อปฏิบัติบางประการ เช่น การเข้าไปในพระราชพิธีและรัฐพิธีที่ต้องถือปฏิบัติคล้ายตามพระราชา คือ การถือ ตามลำดับสมณศักดิ์ ขอให้พระภิกษุผู้มีอาวุโสน้อยกว่าพึงปฏิบัติหน้าที่ไปตามสมควรแก่เหตุ แต่พึงใส่ใจในหลักอุปทานียธรรมนี้อยู่เสมอ ก็สามารถที่จะทำให้การปกครองคณะสงฆ์นั้น ดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อย อุปทานียธรรม ข้อที่ 5 ไม่ลู่อานาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น ภิกษุผู้บวชเข้ามาในพระธรรมวินัยนี้แล้ว ควรเป็นผู้มักน้อย สันโดษ ยินดีในลาภสักการะ การเคารพ นับถือ ตามที่ตนมีตนได้ แม้ได้ยศคือสมณศักดิ์แล้วก็ตามพึงเป็นผู้ประพฤติ

สม่ำเสมออย่างที่เคยเป็นมา ดังที่พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2536) พระเถระนักวิชาการที่มีชื่อเสียงของคณะสงฆ์ไทย ได้ชี้แนะแนวทางปฏิบัติในประเด็นนี้ไว้โดยใช้อุปมาเปรียบกับช้างไว้อย่างน่าฟังว่า “พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ต้องทำตัวเช่นกันช้างที่ได้รับยศถึงแม้ว่าช้างจะได้รับยศตำแหน่งใหญ่โตในสงครามปานใดก็ตาม แต่ว่าช้างก็ไม่แสดงความยินดีปราโมทย์หรือพอใจในอิสริยยศ เกียรติยศ หรือในบริเวณยศ ที่มนุษย์หยิบยื่นให้ ยังแสดงความวางเฉยหรือเฉยเมยต่อสิ่งนั้น ๆ พุดให้ชัดก็คือ ยังคงสภาพความเป็นช้างของตนไว้อย่างมั่นคง ไม่เคยที่จะพอใจยศศักดิ์ที่ได้รับมากไปกว่ากล้วย อ้อย ใบไม้ ใบหญ้า ซึ่งเป็นอาหารปกติของตนเลย ยศของช้างไม่อาจเปลี่ยนช้างให้เป็นอย่างอื่นที่มีใช้ช้างฉันทัดความมีสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ก็ไม่อาจเปลี่ยนพระสงฆ์ให้เป็นอย่างอื่นที่มีใช้พระสงฆ์ได้” อย่างนี้ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ลุ่มหลงแก่ความอยากทะยานในโลกธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป ประพฤติตามหลักอปริหานิยธรรม ข้อที่ 5 นี้ได้เป็นอย่างดี อปริหานิยธรรม ข้อที่ 7 ตั้งใจอยู่ว่าเพื่อน ภิกษุสามเณรที่มีศีล ซึ่งยังไม่มาถึงอาวาส ขอให้มาที่อาวาส และเมื่อมาถึงแล้วขอให้มีความสุขในที่นั้น

ภิกษุผู้บวชเข้ามาในพระธรรมวินัยนี้แล้ว ควรเป็นผู้ที่มีเมตตาจิตเป็นบุเรจาริก คือเป็นผู้มีจิตมีเมตตาเป็นเบื้องหน้า ประารถนาให้เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีลอยู่ร่วมกันอย่างเป็นผาสุก แม้มีหน้าที่ตำแหน่งเป็นประธานสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์ไว้ก็ไม่เย่อหยิ่ง เพราะเป็นผู้ที่มีเมตตาจิตดังกล่าวมาแล้วคอยอบรมบ่มนิสัยของตนเองให้เป็นผู้ที่รู้จักประโยชน์ เกื้อกูลและความสุขของเพื่อนสหพรหมจารีหวังความอยู่ร่วมกันอย่างเป็นผาสุกเนื่องนิত্য หากคณะสงฆ์ปกครองกันได้อย่างนี้ก็ได้ชื่อว่า เป็นผู้ประพฤติตามหลักอปริหานิยธรรม ข้อที่ 7 นี้ได้เป็นอย่างดี

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง พุทธธรรมกับการปกครองคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่ ผู้เขียนได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ โดยเน้นประเด็นที่สามารถขยายขอบเขตของการปกครองคณะสงฆ์ผ่านมุมมองของพุทธศาสนา ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ดังนี้

การบริหารคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่ต้องคำนึงถึงการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม การปรับตัวนี้ต้องดำรงไว้ซึ่งหลักพระธรรมวินัยและคุณค่าทางศีลธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในกระบวนการบริหารจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การปกครองคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

1. การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในบริหาร หลักธรรมที่เหมาะสมในการบริหารคณะสงฆ์ ได้แก่ อปริหานิยธรรม 7 ประการ ซึ่งส่งเสริมความสามัคคี ความเคารพในผู้อาวุโส และการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย หมั่นประชุมกันเนื่องนิยต์ การจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอช่วยเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันและการแก้ไขปัญหาในหมู่สงฆ์ เคารพผู้ใหญ่ในสงฆ์ ส่งเสริมให้เกิดการนับถือผู้ที่มีประสบการณ์และปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ไม่ตกอยู่ในอำนาจตัณหา ส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่มกน้อย สันโดษ

2. การบริหารคณะสงฆ์ในบริบทสังคมยุคใหม่ ในยุคที่ความทันสมัยเข้ามา มีบทบาทในสังคม การบริหารคณะสงฆ์จำเป็นต้องปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสม เช่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่ธรรม การใช้สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงประชาชนรุ่นใหม่ การสร้างผู้นำสงฆ์ที่มีคุณธรรม เน้นการพัฒนาผู้นำที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ และยึดมั่นในหลักธรรม

3. ความสำคัญของสมณศักดิ์ในยุคปัจจุบัน แม้สมณศักดิ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ แต่ก็ไม่ได้ขัดแย้งกับพระธรรมวินัย การใช้สมณศักดิ์เพื่อยกย่องพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบสามารถช่วยทำให้เกิดความเป็นระเบียบในการบริหาร แต่ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการยึดติดในตำแหน่งที่ส่งผลเสียต่อความสงบเรียบร้อย

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่จำเป็นต้องประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เช่น อปริหานิยธรรม เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในหมู่สงฆ์ ควบคู่กับการพัฒนากระบวนการบริหารที่ทันสมัย โดยยังคงรักษาคุณค่าและจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา การพัฒนานี้จะช่วยให้คณะสงฆ์สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่ยิ่งของสังคมต่อไป

สรุป

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองในสังคมยุคใหม่ เป็นการบริหารโดยยึดหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเอาไว้ รวมถึงบทบัญญัติในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่ได้ใช้กฎหมายเถรสมาคมเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งมีเรื่องของสมณศักดิ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยสมณศักดิ์นั้นเป็นการยกย่องและให้กำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบหรือมีคุณงามความดีต่อพระศาสนา

หรือประเทศชาติ ถึงแม้พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ แต่ก็ไม่ได้ขัดหรือแย้งกับพระธรรมวินัยอย่างรุนแรง เพราะโดยทั่วไปพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ซึ่งมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับจำนวนพระสงฆ์สามเณรทั้งประเทศก็ยังปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเช่นเดิมเช่น ยังเคารพกันตามหลักอาวุโสพรรษา อีกทั้งยังเข้ากับหลักการคล้อยตามพระราชที่พระพุทธเจ้าทรงใช้นอกจากนั้น การปกครองตามพระธรรมวินัยในด้านอาวุโสโดยพรรษา ความสัมพันธ์ระหว่างอุปัชฌาย์อาจารย์กับสัทธีวาทิกและอันเตวาลิก รวมถึงความสามารถส่วนตนนั้นก็มีความต่างกันอยู่บ้าง แต่เสรีภาพของพระสงฆ์ก็ได้ต่างจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญเพราะพระสงฆ์มีเสรีภาพจำกัดตามกรอบพระวินัยอยู่แล้ว ส่วนข้อประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์นั้นขึ้นอยู่กับตัวของพระสงฆ์แต่ละรูปเองที่จะต้องคอยสำรวจระวังไม่ให้เกิดโทษตามมาในภายหลัง ไม่ใช่เป็นข้อจำกัดว่าพระสงฆ์ทุกรูปได้ยศแล้วจะต้องติดยศจนเกิดการแบ่งชั้นวรรณะเสมอไป การนำหลัก ภิกขุอุปทานิยธรรม 7 มาเป็นแนวทางในการปกครองคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่นั้น ช่วยก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ อีกทั้งยังช่วยให้การปกครองคณะสงฆ์เกิดความสงบเรียบร้อย ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่สงฆ์ และยังเป็นหลักธรรมที่สร้างความถูกต้องดีงามเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขสงบ ความเจริญก้าวหน้าและความดีงามตามหลักพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคณะสงฆ์สืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2535). *วินัยบัญญัติในภิกขุธรรมชั้นตรี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2551). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- ประสก ธรรมรักษา และคามบุญ. (2518). *ขุนนางพระ : ฉบับราชวินัยยุวสงฆ์ล้านนาโคก และผ้าตัดสมณศักดิ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา.
- เปลื้อง ณ นคร. (2548). *พจนานุกรม (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). *เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). (2532). *พุทธบริษัทกับพระธรรมวินัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญา.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2536). *การปฏิบัติของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน). (2548). *ธรรมญาณนิพนธ์: 100 ปี พระพุทธรญาณ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2539). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2521). *ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยและลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยสังเขป*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- วัชระ งามจิตรเจริญ. (2556). *สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สง่า หล่อสำราญ. (2541). *ตำนานพระพุทธสาวก*. กรุงเทพฯ: อักษรสยามการพิมพ์.
- สมบุญ สุขสำราญ. (2527). *พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงการเมืองและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2545). *กฎหมายเถรสมาคม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2554). *สังคมสงฆ์และพุทธศาสนา : มรดกสมบูรณาญาสิทธิราชย์*. สืบค้น 2 ตุลาคม 2567, จาก <http://prachatai.com/journal/2011/09/37091>

พุทธธรรมกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด*

BUDDHIST TEACHINGS AND TEMPLE PROPERTY MANAGEMENT

พระสมุห์ประจักษ์ มหาปญโญ

Phrasamu Prajurak Mahapanno

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: prajirak.mak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยพิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศาสนสมบัติ ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศาสนสมบัติของวัดประสบปัญหาสำคัญหลายประการ ได้แก่ 1. กฎหมายที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน 2. การขาดการกำหนดคุณสมบัติด้านความรู้ทางโลกของเจ้าอาวาสและไวยาวัจกร 3. การขาดระบบการควบคุมตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ 4. ข้อจำกัดในการจัดการทรัพย์สินที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5. ความไม่ชัดเจนในเรื่องความรับผิดชอบทางกฎหมาย 6. ขั้นตอนการปกครองคณะสงฆ์ที่ซับซ้อน และ 7. ปัญหาเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของสำนักสงฆ์ การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในงาน) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และวิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศาสนสมบัติ เนื่องจากผู้บริหารจะมีทั้งความรัก ความมุ่งมั่น ความตั้งใจ และปัญญาในการดำเนินงาน บทความนี้เสนอแนะให้มีการปรับปรุงระบบการจัดการศาสนสมบัติ โดยการแก้ไขกฎหมายให้ทันสมัย กำหนดคุณสมบัติผู้บริหารให้เหมาะสม สร้างระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น และจัดการปัญหาสถานะทางกฎหมายของสำนักสงฆ์ เพื่อให้การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด

คำสำคัญ: ศาสนสมบัติ; การบริหารจัดการ; อิทธิบาท 4

*Received January 6, 2025; Revised January 31, 2025; Accepted February 8, 2025

Abstract

This article aims to analyze the application of Buddhist principles in temple religious property management by examining problems and obstacles in religious property management, as well as solutions and approaches to improve management system efficiency. The study found that temple religious property management faces several major issues: 1. outdated laws unsuitable for current situations, 2. lack of secular knowledge requirements for abbots and temple stewards, 3. ineffective control and monitoring systems, 4. limitations requiring approval from relevant agencies for property management, 5. unclear legal responsibilities, 6. complex ecclesiastical administrative procedures, and 7. legal status issues of Buddhist monasteries. The application of the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada), consisting of Chanda (aspiration), Viriya (perseverance), Citta (attention), and Vimamsa (investigation), can enhance religious property management efficiency as administrators will possess dedication, determination, attentiveness, and wisdom in their operations. The article recommends improving the religious property management system by modernizing laws, establishing appropriate administrator qualifications, creating effective monitoring systems, reducing unnecessary procedures, and addressing legal status issues of Buddhist monasteries. These improvements aim to ensure efficient, transparent religious property management that maximizes benefits for Buddhism.

Keywords: Religious Properties; Management; Four Paths of Accomplishment

บทนำ

การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส เนื่องจากศาสนสมบัติเป็นทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาที่ต้องได้รับการดูแลรักษาและการจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในด้านการทำนุบำรุงพระศาสนาและการสร้างประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, 2535) อย่างไรก็ตาม การจัดการศาสนสมบัติในปัจจุบันยังประสบปัญหาหลายประการ ทั้งในด้านกฎหมาย การบริหารจัดการ และการควบคุมตรวจสอบตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาวัดและจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยมีเวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์เป็นผู้ช่วยดำเนินการ

ภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่การบริหารจัดการในรูปแบบดังกล่าวยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น กฎหมายที่ไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน การขาดคุณสมบัติด้านความรู้ทางโลกของผู้บริหารจัดการ ระบบการควบคุมตรวจสอบที่ไม่มีประสิทธิภาพ และขั้นตอนการดำเนินงานที่ซับซ้อนยุ่งยาก

การนำหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศาสนสมบัติ จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เพราะหลักธรรมดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในงาน) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และวิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549) ซึ่งเมื่อนำมาผสมผสานกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ จะช่วยให้การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แนวทางการแก้ไข ปัญหา และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงการจัดการศาสนสมบัติให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนโดยรวม อันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบการจัดการที่มีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ความหมายของศาสนสมบัติ

คำว่า “ศาสนสมบัติ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และหมายความรวมถึง ศัพทเฉพาะทางพระพุทธศาสนา ซึ่งใช้เรียกพระศาสนา ศาสนธรรม ศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และศาสนพิธี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

การบำรุงรักษาวัด การจัดการกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีนั้น เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 37(1) โดยงานสาธารณูปการมีการดำเนินงานที่สำคัญ 3 ประการ คือ การใช้สติปัญญาความคิดในการวางแผนและบริหารจัดการ การใช้แรงงานในการดำเนินงาน และการบริหารจัดการทุนทรัพย์ซึ่งรวมถึงการควบคุม การจัดทำเอกสารรายงาน และการจัดการผลประโยชน์ต่าง ๆ

ในการบริหารจัดการงานสาธารณูปการนั้น มีการดำเนินการในหลายระดับ โดยส่วนแรกอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบโดยตรงของเจ้าอาวาส ส่วนที่สองต้องได้รับการ

อนุมัติตามลำดับชั้นจากทั้งองค์กรสงฆ์และหน่วยงานรัฐ และส่วนที่สามอาจเกิดจากการริเริ่มของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น เจ้าคณะ หน่วยงานราชการ หรือประชาชนผู้มีจิตศรัทธา การดำเนินงานทั้งหมดนี้จะต้องสอดคล้องกับกฎระเบียบของคณะสงฆ์ โดยมีผู้รับผิดชอบหลักสี่ฝ่ายที่ต้องประสานงานร่วมกัน ได้แก่ เจ้าอาวาส เจ้าคณะ เจ้าหน้าทีรัฐ และประชาชนผู้มีศรัทธาที่พร้อมสนับสนุนกิจการของวัดและคณะสงฆ์ การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนนี้จะช่วยให้งานสาธารณูปการบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนา

การจัดการศาสนสมบัติ หมายถึงการลงมือปฏิบัติงานองค์กร 6 ประการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงานการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ได้แก่การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่การซ่อมแซมของเก่าและการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มียุ่เดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ), 2540)

การบริหารงานปกครองถือเป็นงานหลักที่มีความซับซ้อนและละเอียดอ่อนมากกว่างานด้านอื่น ๆ เป็นงานที่ต้องพัฒนาและปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน งานปกครองจึงเปรียบเสมือนเข็มทิศที่ชี้นำทิศทางการดำเนินงานทั้งหมด หากงานปกครองมีประสิทธิภาพ งานด้านอื่น ๆ ก็จะดำเนินไปด้วยดี แต่หากงานปกครองมีปัญหา ก็จะส่งผลกระทบต่อการบริหารงานทุกด้าน ในระดับวัด เจ้าอาวาสซึ่งดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการอันดับที่ 9 เป็นผู้มียุ่บทบาทสำคัญในการปกครองดูแลโดยวัดในที่นี้มีความหมาย 2 ประการ คือ เป็นทั้งศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งรวมองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการของพระศาสนา ได้แก่ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม และศาสนกิจ เจ้าอาวาสจึงต้องรับผิดชอบภารกิจอันยิ่งใหญ่ในการดูแลรักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง (พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), 2551)

การจัดการศาสนสมบัติ หมายถึง กระบวนการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก งานอื่น ๆ เป็นงานรองภายใต้หลักการ 3 ประการ คือ ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้ สร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้คงอยู่ (พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), 2552)

ศาสนสมบัติมุ่งเน้นการพัฒนาวัดในด้านโครงสร้างกายภาพและสภาพแวดล้อมเพื่อสนับสนุนให้เจ้าอาวาสสามารถดำเนินการกิจต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาดังกล่าวครอบคลุมทั้งการดูแลบำรุงรักษาทรัพย์สินส่วนรวมของวัด และการก่อสร้างอาคารสถานที่สำคัญ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิสงฆ์ และศาลาการเปรียญ อย่างไรก็ตาม ขอบเขตของงานสาธารณูปการในแต่ละวัดมีความแตกต่างกัน โดยปัจจัยที่กำหนดขนาดและความสำเร็จของงานประกอบด้วย สถานะทางเศรษฐกิจของวัด

ความจำเป็นและความต้องการของชุมชนโดยรอบ รวมถึงศักยภาพและบารมีของเจ้าอาวาส และพระสงฆ์ภายในวัดที่สามารถระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากผู้มีจิตศรัทธา (กรมการศาสนา, 2553)

การสาธารณูปการเป็นหนึ่งในภารกิจสำคัญของวัดและพระภิกษุ มุ่งเน้นการพัฒนา วัดในด้านกายภาพ ทั้งอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม โดยครอบคลุมการบูรณปฏิสังขรณ์ ทั้งในเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสส่วนกลาง กล่าวโดยสรุปคือเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง ซ่อมแซม และดูแลรักษาถาวรวัตถุและสาธารณสมบัติของวัด

การดำเนินงานสาธารณูปการประกอบด้วยการจัดสร้างและบำรุงรักษาสสิ่งปลูกสร้างสำคัญภายในวัด อาทิ อุโบสถซึ่งเป็นสถานที่ประกอบสังฆกรรม วิหารสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป อาคารเรียนเพื่อการศึกษา ศาลาการเปรียญสำหรับประกอบศาสนกิจ หอธรรมสำหรับเก็บรักษาคัมภีร์ กุฏิที่พักสงฆ์ และเมรุสำหรับประกอบพิธีฌาปนกิจ นอกจากการก่อสร้างและดูแลรักษาแล้ว ยังต้องมีการบริหารจัดการสาธารณสมบัติอย่างเป็นระบบ ด้วยการจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบ และถูกต้องตามหลักการ เพื่อให้การดูแลรักษาทรัพย์สินของวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส

ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการปลูกสร้างอาคารในวัดหรือที่ธรณีสงฆ์ของวัดอันมีผู้เช่าอยู่ พ.ศ.2537 ดังต่อไปนี้ (กองแผนงาน, 2554)

กำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ว่า หากวัดต้องการสร้างหรือปรับปรุงอาคารพาณิชย์ในที่ดินที่มีผู้เช่าอยู่เดิม สามารถดำเนินการได้ 3 แนวทาง คือ 1. วัดสร้างอาคารเอง โดยขอรับบริจาคค่าก่อสร้างจากผู้เช่าเดิม พร้อมให้สิทธิการเช่าตามระยะเวลาที่เหมาะสม หากผู้เช่าบริจาคเงินบำรุงวัดเพิ่ม ก็ให้ขยายระยะเวลาเช่าได้ตามสมควร 2. กรณีผู้เช่าเดิมไม่สามารถบริจาคหรือไม่ประสงค์จะเช่าต่อ วัดสามารถให้ผู้อื่นสร้างอาคารได้ โดยต้องยกกรรมสิทธิ์ให้วัดทันที และวัดต้องชดเชยค่ารื้อถอนหรือค่าขนย้ายให้ผู้เช่าเดิมตามสมควร 3. หากเกิดข้อขัดแย้งระหว่างวัดกับผู้เช่า ทั้งสองฝ่ายสามารถเสนอเรื่องต่อคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาได้

ศาสนสมบัติ ตามความหมายที่ระบุในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 เป็นคำนามที่หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เมื่อพิจารณาในแง่การบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลาง ศาสนสมบัติครอบคลุมการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ประการแรก ครอบคลุมการก่อสร้างและซ่อมแซมบูรณะทั้งศาสนวัตถุและศาสนสถาน ประการที่สอง เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการวัด ซึ่งประกอบด้วยการจัดตั้ง การควรวรม การย้ายสถานที่ การยุบเลิก รวมถึงการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา นอกจากนี้ยังรวมถึงการปรับสถานะวัดร้างให้เป็นวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษา และการยกระดับวัดราษฎร์ให้เป็นพระอารามหลวง

ประการที่สาม ดูแลกิจกรรมอื่น ๆ ของวัด อาทิ การจัดงานประจำปี และการรับบริจาค ทรัพย์สิน ประการสุดท้าย รับผิดชอบการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัด

การกำกับดูแลและส่งเสริมงานสาธารณูปการถือเป็นการกิจสำคัญของคณะสงฆ์ที่ต้องดำเนินการด้วยความละเอียดรอบคอบ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบหลักในฐานะพระสังฆาธิการระดับวัด การทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าคณะทุกระดับชั้นจำเป็นต้องมีการประสานงานใน 2 ด้านหลัก คือ การควบคุม และการส่งเสริมการจัดการศาสนสมบัติของวัด

เจ้าคณะมีหน้าที่โดยตรงในการกำกับดูแลวัด ซึ่งต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอและจริงจัง โดยมีความรับผิดชอบครอบคลุมหลายด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนากายภาพ ควบคุมการวางผังวัดให้เหมาะสมกับยุคสมัย กำกับดูแลแบบแปลนเสนาสนะให้ประหยัดและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และดูแลให้การก่อสร้างถาวรวัตถุรักษาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยและศิลปะท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการ ตรวจสอบระบบการเงินและบัญชีของวัดให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ พิจารณาความถูกต้องของเอกสารสำคัญ เช่น การขอพระราชทานวิสุงคามสีมา และควบคุมการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

การปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัดในทุกด้านเหล่านี้ จะนำไปสู่การบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับระเบียบแบบแผนที่กำหนด (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), 2540)

การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับกฎกระทรวง โดยมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการที่ต้องดูแลอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการจัดการด้านเอกสารและทะเบียนทรัพย์สิน ซึ่งต้องมีการลงทะเบียนศาสนสมบัติของวัดอย่างครบถ้วน รวมถึงการจัดการที่ดินของวัดอย่างเหมาะสม โดยมีการกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้สำหรับการจัดประโยชน์ ในส่วนของการบริหารจัดการทรัพย์สินเพื่อก่อให้เกิดรายได้ ทางวัดสามารถดำเนินการให้เช่าที่ดินหรืออาคาร และการให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ โดยต้องมีระบบการจัดการด้านการเงินที่รัดกุม ทั้งการเก็บรักษาเงินของวัด และการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัดอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ยังต้องมีการจัดการด้านธรรมาภิบาล โดยมีระบบการจัดการข้อร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ และต้องมีการกำหนดแบบฟอร์มต่าง ๆ ให้เป็นมาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็นแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้งหมดนี้เพื่อให้การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ (สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553)

การจัดการศาสนสมบัติของวัด (พระพยอม กลฺยาโณ, 2553) หมายถึงการบริหารงานคณะสงฆ์ ผู้บริหารต้องตั้งอยู่ในธรรม มีศีล มีความรู้ มีความกล้าหาญ

มีความขยัน และรู้จักสิ่งทีควรละ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข ความเจริญแก่สังคม องค์การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ดังนี้ การสาธารณูปการ หมายถึงการช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไป หรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษา และจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถานให้วัดเรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ (พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺญ), 2553)

สาธารณูปการเป็นงานสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาในสามระดับ คือ การพัฒนาวัด การพัฒนาบุคลากรภายในวัด และการพัฒนาชุมชนโดยรอบ วัดพุทธประสงค์สำคัญของงานสาธารณูปการ คือ การทำนุบำรุงและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่สามารถอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและสังคมได้อย่างยั่งยืน ในด้านการบริหารจัดการของคณะสงฆ์ปัจจุบัน งานสาธารณูปการได้แบ่งออกเป็นสามส่วนหลัก ประกอบด้วย การบูรณะและพัฒนาวัดให้มีความเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะเพื่อให้ความมั่นคงแข็งแรง และการดูแลรักษาและบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยทั้งสามส่วนนี้ต่างมีเป้าหมายร่วมกัน คือการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนอย่างแท้จริง (พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), 2550)

สรุปได้ว่า ศาสนสมบัติ หมายถึง ทรัพย์สินทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และองค์ประกอบอื่น ๆ โดยเจ้าอาวาสมีหน้าที่หลักในการดูแล และบริหารจัดการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การดำเนินงานสาธารณูปการ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ แรงความคิด แรงงาน และทุนทรัพย์ โดยมีผู้รับผิดชอบ 4 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าอาวาส เจ้าคณะ เจ้าหน้าที่ราชการ และประชาชน งานหลักครอบคลุมการก่อสร้างใหม่ การซ่อมแซม และการปรับปรุงศาสนสถาน การบริหารจัดการต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง ซึ่งรวมถึงการลงทะเบียนทรัพย์สิน การจัดการที่ดิน การให้เช่า การจัดการการเงินและบัญชี รวมถึงการจัดการซื้อร้องเรียน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการพัฒนาวัด บุคลากร และชุมชนให้เจริญก้าวหน้าทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ปัญหาข้อกฎหมายของการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติ

จากการทบทวนวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติ พบว่า ทรัพย์สินที่เป็นของพระศาสนาเรียกว่าศาสนสมบัติ กฎหมายสงฆ์แบ่งศาสนสมบัติเป็นสองประเภท คือ ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมีใช้ของวัดใดวัดหนึ่ง อีกประเภท

คือศาสนสมบัติของวัดได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง เช่น โฉนดที่ดินของวัด อาคาร เสนาสนะของวัด ฯลฯ สำหรับผู้มีอำนาจดูแลจัดการศาสนสมบัติของวัดก็คือเจ้าอาวาส ส่วนการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ศาสนสมบัติของวัดนั้นเป็นทรัพย์สินที่อยู่ในความดูแลของวัดใดวัดหนึ่งโดยเฉพาะ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลรักษาและจัดการในฐานะผู้แทนนิติบุคคลของวัด ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ทั้งนี้ การบริหารจัดการศาสนสมบัติจะต้องดำเนินการภายใต้กรอบของกฎหมายและเป็นไปตามวิธีการที่ระบุไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) อย่างเคร่งครัด

ปัจจุบันการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพย์สินของวัดได้มีการพัฒนาให้เป็นระบบมากขึ้นตามแนวทางที่กรมศานากำหนด ครอบคลุมการดำเนินงานหลายด้าน ทั้งการลงทะเบียนทรัพย์สิน การดำเนินการจำหน่ายทรัพย์สินออกจากทะเบียน การจัดทำทะเบียนเพื่อการจัดประโยชน์ ตลอดจนการจัดทำทะเบียนผู้เช่าให้เป็นระเบียบและชัดเจน

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการและดูแลสังฆาริพของวัดยังคงเผชิญกับความท้าทายในหลายด้าน แม้จะมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในแง่การนําร้างพระพุทธศาสนาและการจัดหารายได้เพื่อการพัฒนาวัด แต่กลับพบว่ามียุบสรรคสำคัญ โดยเฉพาะในเรื่องของข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่เป็นข้อจำกัด ส่งผลให้การพัฒนาและการจัดการทรัพย์สินของวัดไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องมีการทบทวนและปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดสามารถเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและสังคมโดยรวม (กรมการศาสนา, 2550)

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พร้อมทั้งฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ตลอดจนกฎกระทรวงและกฎหมายอาตราศมาคมที่เกี่ยวข้อง ยังคงมีข้อกำหนดบางประการที่ไม่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจากพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แล้วก็ตาม โดยประเด็นที่ยังเป็นข้อจำกัดมีดังต่อไปนี้ (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552) การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในปัจจุบันมีโครงสร้างการจัดการที่สำคัญ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งกำหนดให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ปกครองวัด ผู้แทนวัด และมีสถานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายอาตรา มีหน้าที่หลักในการนําร้างรักษาวัดและจัดการศาสนสมบัติ อย่างไรก็ตาม การกำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาสยังไม่ครอบคลุมความรู้ด้านการศึกษาทางโลก ซึ่งอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ

เพื่อแก้ปัญหาการจัดการทรัพย์สินในเชิงพาณิชย์ที่ไม่เหมาะสมกับสถานะของเจ้าอาวาส จึงมีการแต่งตั้งไวยาวัจกรซึ่งเป็นคฤหัสถ์ให้ทำหน้าที่ดูแลและจัดการทรัพย์สินของวัดตามที่ได้รับมอบหมาย แต่ระบบนี้ก็ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากไม่มีการกำหนดคุณสมบัติด้านการศึกษา วาระการดำรงตำแหน่ง และแนวทางการสรรหาบุคคลที่เหมาะสมอย่างชัดเจน ในด้านการควบคุมตรวจสอบ เจ้าอาวาสมีอำนาจในการตรวจสอบการทำงานของไวยาวัจกร และสามารถถอดถอนได้หากพบการทุจริตหรือความเสียหายร้ายแรง แต่ในทางกลับกัน กฎหมายยังไม่ได้กำหนดบทลงโทษเจ้าอาวาสที่ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่โดยตรง การควบคุมเจ้าอาวาสจึงทำได้เพียงผ่านกฎหมายอาญาว่าด้วยจริยาพระสงฆ์สังฆาธิการ โดยผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นเท่านั้น ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับศาสนสมบัติของวัด (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2553)

การบริหารทรัพย์สินของวัดในประเทศไทยอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่มีความเข้มงวด โดยกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ได้กำหนดเงื่อนไขสำคัญหลายประการ เช่น วัดจะต้องขอความเห็นชอบจากกรมการศาสนาในการจัดสรรที่ดินเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ และต้องได้รับการอนุมัติจากมหาเถรสมาคมด้วย สำหรับการให้เช่าที่ดินของวัด หากระยะเวลาเกิน 3 ปี จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา นอกจากนี้ในด้านการเงิน หากวัดมีเงินเกิน 3,000 บาท จะต้องนำไปฝากไว้กับหน่วยงานที่ได้รับการกำหนด แม้ว่ากฎระเบียบเหล่านี้มีไว้เพื่อการกำกับดูแลที่ดี แต่ในทางปฏิบัติอาจเป็นข้อจำกัดที่ทำให้วัดไม่สามารถบริหารจัดการทรัพย์สินได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ในด้านการทำนิติกรรมสัญญาต่าง ๆ เจ้าอาวาสในฐานะผู้แทนของวัดมีอำนาจลงนามในสัญญาและผูกพันวัดตามกฎหมาย แต่ด้วยข้อจำกัดทางวัฒนธรรมและประเพณีไทย จึงสามารถมอบอำนาจให้บุคคลภายนอกดำเนินการแทนได้ ซึ่งทั้งผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจต้องรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตที่ได้รับมอบหมาย สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ มีการจัดระบบตามลำดับชั้นตั้งแต่ระดับภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล แต่ขั้นตอนการดำเนินการที่ยาวนานอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการควบคุมดูแล โดยเฉพาะในการจัดการผลประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ของวัด นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของสำนักสงฆ์และที่พักสงฆ์ที่ไม่ได้รับอนุญาตอย่างถูกต้อง ซึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และอาจก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการทรัพย์สินและการควบคุมดูแล

สรุปได้ว่า เจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่จัดการดูแลศาสนสมบัติของวัด และมาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่ว่า “พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตามพระราชบัญญัตินี้ให้ถือว่า เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญา” ซึ่งจำเลยโต้แย้งว่าเป็นเพียงการให้อำนาจไว้ เพื่อควบคุมและคุ้มครองวัดอย่างเดียวกับเจ้า

พนักงานเท่านั้น มิได้มีผลบังคับว่า ถ้าทำผิดจะต้องเป็นเรื่องเจ้าพนักงานกระทำผิดด้วย โดยตรง ดังที่กฎหมายลักษณะอาญาบัญญัติไว้ ในเรื่องเจ้าพนักงานกระทำผิดนั้น ฯลฯ คำว่า “ให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญา” นั้น บ่งชี้ว่า อำนาจ และ หน้าที่ พร้อมมูลทั้ง 2 ประการ กล่าวคือ เมื่อมีอำนาจในวัดเหมือนเจ้าพนักงานแล้ว หากกระทำผิดในหน้าที่ก็ต้องผิดฐานเจ้าพนักงานกระทำผิดด้วย โดยนัยเช่นเดียวกัน

หลักพุทธธรรมกับการจัดการศาสนสมบัติวัด

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาย่อมทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องที่เป็นไปในลักษณะของประโยชน์สุขในปัจจุบัน ที่มีแง่มุมทางลึกลับซึ่งทางเศรษฐศาสตร์มีมิติที่ครอบคลุม การดำเนินชีวิตทั้งการอยู่ การกิน รวมถึงความสัมพันธ์ทางกิจกรรมของเศรษฐกิจในทุก ๆ เรื่องเลยทีเดียว นำพามาซึ่งความมั่นคงและสมบูรณ์ ซึ่งหลักธรรมที่นำพาสู่ความสำเร็จนั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอหลักธรรมในหัวข้อ “อิทธิบาท 4” ซึ่งจะนำเสนอได้ ดังนี้

อิทธิบาทสี่เป็นหลักธรรมที่เป็นเสมือนรากฐานแห่งความสำเร็จ เป็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ประกอบด้วยหลักธรรมสี่ประการที่เชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ได้แก่ ฉันทะ คือความรักและความพอใจในสิ่งที่ทำ วิริยะ คือความมุ่งมั่นพากเพียรพยายามในการดำเนินการ จิตตะ คือความทุ่มเทใส่ใจและจดจ่อกับงานที่ทำ และวิมังสา คือการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในการแก้ไขปรับปรุง โดยหลักธรรมทั้งสี่ประการนี้แม้จะมีหน้าที่เฉพาะ แต่ต้องทำงานประสานกันเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน

ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่า ดีที่สุด ที่มนุษย์เราควรจะได้ข้อนี้ เป็นกำลังใจ อันแรก ที่ทำให้เกิด คุณธรรม ข้อต่อไป ทุกข้อ

วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อกัน ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาวจนประสบ ความสำเร็จ คำนี้ มีความหมายของ ความกล้าหาญ เจื้อยอยู่ด้วย ส่วนหนึ่ง

จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้น ไปจากความรู้สึก ของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า สมาธิอยู่ด้วยอย่างเต็มที่

วิมังสา หมายถึงความสอดส่องใน เหตุและผล แห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า ปัญญา ไว้อย่างเต็มที่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า “เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้ แล้วถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่าได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้วถึงโภคะเพิ่มขึ้นก็สบายใจเช่นเดียวกันเป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี”

การทำประโยชน์ปัจจุบันหรือการปฏิบัติตามหลักธรรม “อิทธิบาท 4” เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้องการกินการอยู่ปัจจัยการดำรงของคนถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดีคนมีความอยู่ดีกินดีต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกันรัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริตสามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไปและเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาคือการดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนานปัจจัยขั้นมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจคือประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุดและเป็นปัจจัยมูลฐานเป็นต้นทุนเบื้องต้นถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติมีหลักธรรมตามที่กล่าวมาก็ถือว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพมีความสามารถในการประกอบอาชีพและเป็นอาชีพที่สุจริตรัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิตมีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544)

อิทธิบาทสี่เป็นธรรมที่เป็นรากฐานแห่งความสำเร็จ ตามที่พุทธทาสภิกขุ (2550) ได้อธิบายไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จในเรื่องใดก็ตาม จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทสี่ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ - ความพึงพอใจและรักในสิ่งที่ทำ วิริยะ - ความเพียรพยายามในการดำเนินการ จิตตะ - ความเอาใจใส่จดจ่อในงาน และวิมังสา - การใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญในเหตุและผล โดยหลักธรรมทั้งสี่ประการนี้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน แม้จะมีบทบาทและหน้าที่เฉพาะของแต่ละข้อ แต่ต้องปฏิบัติควบคู่กันไปเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จที่สมบูรณ์

ฉันทะคือความพอใจในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่า ดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรก ที่ทำให้เกิด คุณธรรม ข้อต่อไป ทุกข้อ

วิริยะ คือความเพียรพยายามที่ต่อเนื่องยาวนานจนบรรลุเป้าหมาย โดยมีความกล้าหาญเป็นองค์ประกอบสำคัญ

จิตตะ คือความจดจ่อมุ่งมั่น ไม่ปล่อยวางจากความตั้งใจ โดยมีสมาธิเป็นแกนหลัก ทำให้วัตถุประสงค์ชัดเจนอยู่ในใจเสมอ

วิมังสา คือการใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญถึงเหตุและผลของความสำเร็จอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่อง

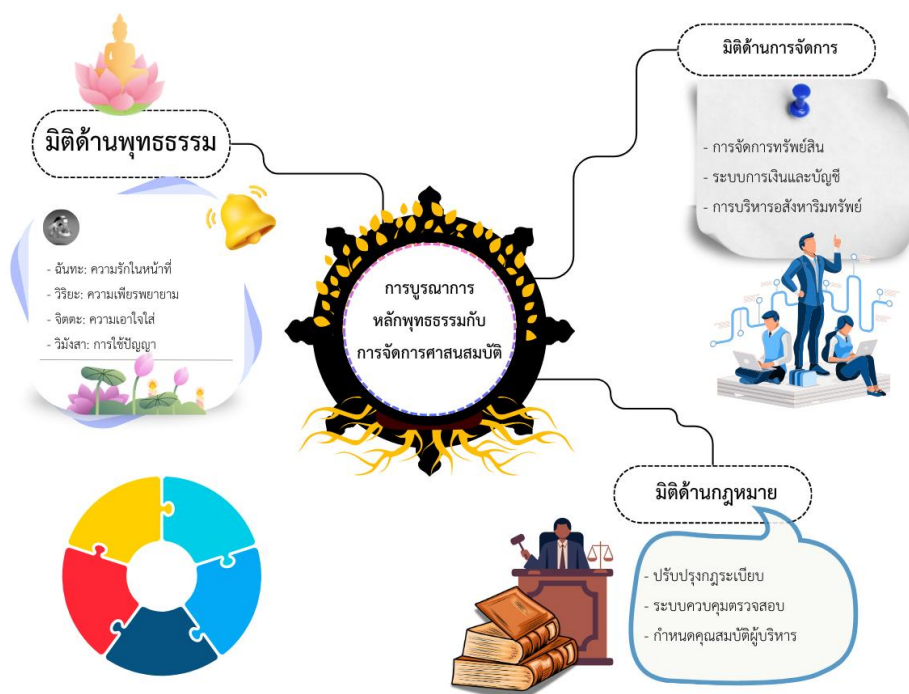
อิทธิบาททั้งสี่นี้เป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์บรรลุเป้าหมายที่ไม่เกินวิสัย โดยเฉพาะการบรรลุนิพพานซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด บางครั้งมีการเรียกโดยเพิ่มคำว่า “อธิปไตย” ต่อท้าย เพื่อเน้นย้ำความสำคัญในฐานะเป็นธรรมที่มีอำนาจนำไปสู่ความสำเร็จ แม้แต่พระพุทธองค์ทรงใช้อิทธิบาทในการตรัสรู้ หลักธรรมนี้สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งทาง

ธรรมและทางโลก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำลังความสามารถของแต่ละบุคคลในการเจริญอิทธิบาทให้แก่กล้า

สรุปได้ว่า หลักพุทธธรรมที่สำคัญในการจัดการศาสนสมบัติของวัด คือ อิทธิบาท 4 ซึ่งถือเป็นรากฐานแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการ โดยประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ฉันทะ - ความพึงพอใจและรักในการดูแลศาสนสมบัติ วิริยะ - ความมุ่งมั่นพากเพียรในการบริหารจัดการจนสำเร็จ จิตตะ - ความเอาใจใส่ต่อหน้าที่ในการดูแลทรัพย์สิน และวิมังสา - การใช้ปัญญาพิจารณาหาวิธีจัดการที่เหมาะสม เมื่อนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ จะช่วยให้การบริหารทรัพย์สินของวัดเป็นไปอย่างมีระบบและก่อประโยชน์สูงสุด เพราะผู้รับผิดชอบจะมีทั้งความรัก ความเพียร ความใส่ใจ และปัญญาในการจัดการ ส่งผลให้ศาสนสมบัติได้รับการดูแลอย่างดีและเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและประชาชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง พุทธธรรมกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ผู้เขียนได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ โดยเน้นประเด็นที่สามารถขยายขอบเขตของการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการจัดการศาสนสมบัติของวัด ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ดังนี้

จากบทความวิชาการเรื่อง "พุทธธรรมกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด" สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

"การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการจัดการศาสนสมบัติของวัด ความท้าทายและแนวทางการพัฒนา" ประกอบด้วย 3 มิติหลัก 1. มิติด้านการจัดการ การจัดการทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ การพัฒนาระบบการเงินและบัญชีที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ การบริหารจัดการที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2. มิติด้านกฎหมายและการกำกับดูแล การปรับปรุงกฎระเบียบให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน การพัฒนาระบบการควบคุมตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ การกำหนดคุณสมบัติและบทบาทของผู้บริหารจัดการให้ชัดเจน

3. มิติด้านการประยุกต์หลักพุทธธรรม การใช้หลักอริยบท 4 เป็นฐานในการบริหารจัดการฉันทะ ความรักและพอใจในการดูแลศาสนสมบัติ วิริยะ ความเพียรพยายามในการบริหารจัดการ จิตตะ ความเอาใจใส่และรับผิดชอบหน้าที่ วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาและพัฒนางาน องค์ความรู้ใหม่นี้เสนอแนวทางการผสมผสานหลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อให้การจัดการศาสนสมบัติของวัดมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและสังคม

สรุป

การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส เนื่องจากศาสนสมบัติเป็นทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาที่ต้องได้รับการดูแลรักษาและจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในด้านการทำนุบำรุงพระศาสนาและการสร้างประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน เพราะคำว่า ศาสนสมบัติตามความหมายในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา แบ่งเป็นสองประเภท คือ ศาสนสมบัติกลางที่ไม่ใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง และศาสนสมบัติของวัดที่เป็นทรัพย์สินเฉพาะของแต่ละวัด เช่น โฉนดที่ดิน อาคารเสนาสนะ หลักการบริหารจัดการศาสนสมบัติมีการดำเนินงาน 3 ด้าน คือ 1. การใช้สติปัญญาความคิดในการวางแผนและบริหารจัดการ 2. การใช้แรงงานในการดำเนินงาน และ 3. การบริหารจัดการทุนทรัพย์ ซึ่งรวมถึงการควบคุม การจัดทำเอกสาร และการจัดการผลประโยชน์ โดยมีผู้รับผิดชอบ 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1. เจ้าอาวาส 2. เจ้าคณะ 3. เจ้าหน้าที่ราชการ และ 4. ประชาชนผู้มีศรัทธา

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาวัดและจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยมีไวยาวัจกรหรือ

ผู้จัดประโยชน์เป็นผู้ช่วยดำเนินการ ภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น กฎหมายที่ไม่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน การขาดความรู้ทางโลกของผู้บริหาร ระบบตรวจสอบที่ไม่มีประสิทธิภาพ และขั้นตอนที่ซับซ้อน การจัดการศาสนสมบัติต้องดำเนินการตามกฎหมายกระทรวง ซึ่งครอบคลุมการลงทะเบียนทรัพย์สิน การจัดการที่ดิน การให้เช่า การเก็บรักษาเงิน การทำบัญชี และการจัดการซื้อร้องเรียน นอกจากนี้ยังมีระเบียบเฉพาะสำหรับการปลูกสร้างอาคารในที่ดินที่มีผู้เช่า โดยสามารถทำได้ 3 แนวทาง คือ วัดสร้างเอง ให้ผู้อื่นสร้าง หรือเสนอให้คณะกรรมการพิจารณากรณีมีข้อขัดแย้ง

การพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติให้มีประสิทธิภาพ หากมีการนำหลักอภิปิพาท 4 คือ 1. ความพอใจรักใคร่ในงาน 2. ความพยายามทำต่อเนื่องจนงานสำเร็จ 3. ความเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งงาน และ 4. การใช้ปัญญาแก้ปัญหาด้วยเหตุผลร่วมพิจารณาตรวจตราปรับปรุงงานให้เสร็จสมบูรณ์ มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสำคัญด้วย ก็จะทำให้เกิดผลดีและความสำเร็จโดยง่ายในการบริหารจัดการศาสนสมบัติดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2550). พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2502 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2553). หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กองแผนงาน. (2554). คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ). (2540). เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2553). พุทธวิธีการบริหาร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปณฺโญ). (2553). การพัฒนาพระสังฆาธิการภาค 2 ภาคปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพยอม กลฺยาณ. (2553). การบริหารเชิงพุทธในการบริหารธุรกิจแบบพุทธ. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). ธรรมนุญชีวิต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน). (2551). *ธรรมญาณนิพนธ์: 100 ปี พระพุทธรญาณ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). (2552). *การบริหารวัด*. ราชบุรี: เพชรเกษมการพิมพ์.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2. (2535, 4 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 109 ตอนที่ 16 หน้า 5-11.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). (2550). *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2550). *ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี หรือ ธรรมวิภาค นวภูมิ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553). *คู่มือการดูแลและจัดการศาสนสมบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2552). *วัดพัฒนาตัวอย่าง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.

การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ*
THE GUIDELINES FOR HEALTH CARE OF MONKS ACCORDING
TO THE NATIONAL HEALTH GUIDELINES FOR MONKS

พระครูโพธิวรคุณ (ศุภเดช แสงพิทักษ์)

Phrakhru Phothiworakun (Supphadet Saengpithak)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: prajirak.mak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกรอบและแนวทางในการดำเนินงานด้านสุขภาพพระสงฆ์อย่างเป็นระบบ การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ที่มาของการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ซึ่งเกิดจากสภาพปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ในปัจจุบันที่พบว่ามีความเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเพิ่มมากขึ้น ผลการศึกษพบว่า แนวคิดเรื่องสุขภาพตามพระพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับความหมายของสุขภาพในมิติองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งกาย จิต สังคม และปัญญา โดยหลักการสำคัญในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ตามแนวพระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาตามหลักอริยสัจ 4 ประกอบด้วย กายอริยสัจ (การพัฒนากาย) อริยสัจ (การพัฒนาพฤติกรรม) จิตอริยสัจ (การพัฒนาจิตใจ) และปัญญาอริยสัจ (การพัฒนาปัญญา) ซึ่งมีความสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตและสุขภาพของพระสงฆ์อย่างยั่งยืน บทความนี้เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ผ่านกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมตามพระธรรมวินัย การพัฒนาจิตใจและปัญญาผ่านการปฏิบัติธรรม ตลอดจนการสร้างร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์อย่างเป็นองค์รวม

คำสำคัญ: การดูแลสุขภาพ; พระสงฆ์; ธรรมนูญสุขภาพ; อริยสัจ 4

*Received January 6, 2025; Revised January 30, 2025; Accepted February 8, 2025

Abstract

This academic article aims to study the guidelines for monks' healthcare according to the 2017 National Health Guidelines For Monks, which serves as a framework and guideline for systematic monk healthcare operations. This study focuses on analyzing the origins of monk healthcare, which stems from the current health problems of monks who are increasingly found to suffer from chronic non-communicable diseases. The study reveals that the Buddhist concept of health aligns with the holistic definition of health that encompasses physical, mental, social, and intellectual well-being. The key principle in Buddhist monk healthcare is development according to the four aspects of Bhavana (cultivation): Kaya-bhavana (physical development), Sila-bhavana (behavioral development), Citta-bhavana (mental development), and Pañya-bhavana (wisdom development), which are crucial for sustainably elevating monks' quality of life and well-being. This article presents approaches to applying the four aspects of Bhavana in monk healthcare through concrete activities, such as creating health-conducive environments, promoting appropriate health behaviors according to Buddhist disciplines, developing mind and wisdom through dharma practice, as well as establishing cooperation between the Sangha, communities, and relevant organizations in providing holistic healthcare for monks.

Keyword: Health Care; Monks; Health Constitution; Bhavana 4

บทนำ

ความเจ็บป่วยและการดูแลสุขภาพก็เป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญ ดังพุทธพจน์ที่ว่า "อาโรคยา ปรมา ลาภา" (ส.นิ. (ไทย) 16/60/24) พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับการมีสุขภาพที่แข็งแรง โดยตรัสว่าลาภอันประเสริฐที่สุด คือ การไม่มีโรค ทรงสอนให้พุทธสาวกดูแลตนเองให้มีโรคพบน้อย ทั้งในด้านการรักษาเมื่อเจ็บป่วยและการป้องกันไม่ให้เกิดความเจ็บป่วย รวมถึงการบริโภคปัจจัยสี่อย่างเหมาะสม เพื่อให้ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน ดำรงชีวิตได้อย่างผาสุก และเอื้อต่อการประพฤติพรหมจรรย์สำหรับพระสงฆ์ซึ่งได้ออกจากเรือนมาแล้ว พระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำถึงความสำคัญของการดูแลตนเองในหมู่สงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย ดังพุทธดำรัสที่ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มารดาบิดาผู้จะพึงพยาบาลพวกเธอก็ไม่มี ถ้าเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดจะพยาบาลเรา ก็พึงพยาบาลภิกษุใช้เถิด" แสดงให้เห็นถึงหลักการ พึงพาอาศัยกันในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), 2560) มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขต้องมีสุขภาพร่างกายและจิตใจ ที่ดี ปราศจากโรคภัย มีโครงสร้างร่างกายที่เหมาะสม สุขภาพดีทำให้สามารถทำงานและ กิจกรรมต่าง ๆ ได้คล่องแคล่ว มีบุคลิกภาพที่ดี และสามารถเข้าสังคมได้อย่างสนิทใจ สุขภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำรงชีวิต ทุกคนจึงต้องดูแลสุขภาพของตนเอง เพื่อให้มีสุขภาพดีในทุก ๆ ด้าน การดูแลสุขภาพมีผลต่อสุขภาพของครอบครัวและสังคม ด้วยสำหรับพระสงฆ์ การจัดการสุขภาพเน้นทั้งสุขภาพกายและใจ เพราะกายและใจ สัมพันธ์กัน เมื่อใจมีความสุข กายจะสงบ และจิตจะตั้งมั่น แต่หากจิตใจไร้ความสุข กายจะ ไม่สงบและจิตฟุ้งซ่าน พระพุทธเจ้าเคยบำเพ็ญทุกรกิริยาโดยทรมานกายจนทำให้กายและ จิตไม่สงบ จนต้องหันมาเดินทางสายกลาง ดังนั้น การจัดการสุขภาพต้องสมดุลทั้งกาย และใจ (พระสมุห์ธงชัย สุนทรจาโร, 2564)

“พระสงฆ์” เป็นสถาบันสำคัญในสังคม นอกจากทำหน้าที่สืบทอดศาสนาแล้ว ยัง แบ่งเบาภาระต่าง ๆ ในสังคม และเป็นครูของสังคม นำทางด้านจิตใจ พัฒนาจิตใจ ชี้นำ สังคมให้อยู่ในศีลธรรมและคุณธรรม รวมถึงดูแลสุขภาพตนเอง สังคม และชุมชน เพื่อที่จะ ดูแลและพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจของผู้อื่นได้ พระสงฆ์ต้องเริ่มจากการดูแลสุขภาพกาย และจิตใจของตนเองก่อน ต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอน เพื่อถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้อย่าง ชัดเจน (พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตฺโต), 2527) ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีทำให้ พฤติกรรมสุขภาพของพระภิกษุและสามเณรเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเรื่องอาหารที่ญาติโยม นำมาถวาย ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพ สถิติปี พ.ศ. 2559 แสดงให้เห็นว่าจากจำนวนพระภิกษุ ทั้งหมด 348,433 รูปในประเทศไทย มีถึง 28.5% ที่มีอาการอาพาธ โดยปัญหาสุขภาพที่ พบมาก คือ โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง อาทิ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคหัวใจ สาเหตุสำคัญมาจากข้อจำกัดในการเลือกฉันอาหาร เนื่องจากต้องฉันตามที่ญาติโยมนำมา ถวาย ซึ่งมักเป็นอาหารที่มีไขมันสูง ประกอบกับพระภิกษุส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ จึงยิ่งเพิ่ม ความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพ (สนธนา สีฟ้า, 2560) พระธรรมวินัยกำหนดมิให้ พระสงฆ์จัดหาอาหารเอง ต้องรับการถวายจากฆราวาส ทำให้ไม่สามารถเลือกอาหารได้ ญาติโยมมักนำอาหารทอดที่ประกอบง่ายมาถวาย (กองแผนงานกรมอนามัย, 2564) พระสงฆ์มีข้อจำกัดในการออกกำลังกาย จึงขาดความรู้และการดูแลสุขภาพ ทำให้สุขภาพ พระสงฆ์เสื่อมลง ประชาชนมักมุ่งทำบุญหวังผลบุญมากกว่าการใส่ใจสุขภาพพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นสถาบันสำคัญในสังคมไทย มีบทบาททั้งด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา การเป็นครูสอนธรรมะ และการนำทางด้านจิตใจ แต่ปัจจุบันพระสงฆ์กำลังเผชิญปัญหา สุขภาพ โดยเฉพาะโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เนื่องจากข้อจำกัดในการรับอาหารดิบและ

การออกกำลังกายตามพระธรรมวินัย รวมถึงทัศนคติของประชาชนที่มุ่งทำบุญมากกว่าใส่ใจสุขภาพพระสงฆ์ จึงจำเป็นต้องสร้างความตระหนักและพัฒนาแนวทางดูแลสุขภาพพระสงฆ์ที่เหมาะสมต่อไป

ความหมายของสุขภาพ

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดนิยามของคำสำคัญไว้ดังนี้ สุขภาพ หมายถึง สภาวะที่มนุษย์มีความสมบูรณ์แบบองค์รวม ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม โดยทุกด้านมีความเชื่อมโยงและสมดุลกัน ปัญญา หมายถึง ความสามารถในการรู้เท่าทันและเข้าใจเหตุผลของความคิดความเข้าใจถึงประโยชน์และโทษ ซึ่งจะนำไปสู่การมีจิตใจที่ดีงามและมีความเอื้อเฟื้อ บริการสาธารณสุข หมายถึง บริการดูแลสุขภาพทุกประเภท ครอบคลุมตั้งแต่การสร้างเสริม การป้องกันควบคุมโรค การตรวจวินิจฉัยและรักษา ไปจนถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน

องค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของคำว่า "สุขภาพ" (Health) ว่า "สุขภาพ คือ สุขภาพอันสมบูรณ์และมีความเป็นพลวัต ทั้งทางกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ" โดยระบุว่า สุขภาพประกอบด้วย 4 มิติ คือ สุขภาพทางกาย สุขภาพจิต สุขภาพสังคม และสุขภาพจิตวิญญาณ (อำพล จินดาวัฒนะ, 2550) สุขภาพที่สมบูรณ์ประกอบด้วยสี่มิติที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ สุขภาพทางกาย ที่ หมายถึง การมีร่างกายแข็งแรงและคล่องแคล่ว แม้ในผู้ที่มีโรคประจำตัวหรือความพิการก็สามารถได้รับการรักษาจนใช้ชีวิตได้ใกล้เคียงคนปกติ สุขภาพทางจิต ที่แสดงออกผ่านสภาวะจิตใจที่เป็นสุข ร่าเริงแจ่มใส ไม่มีความเครียดหรือภาวะซึมเศร้า และไม่พึ่งพาสารเสพติด สุขภาพทางสังคม ที่หมายถึง ความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มีความรักใคร่เอื้ออาทร และแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี และสุขภาพทางจิตวิญญาณหรือปัญญา ที่แสดงออกผ่านความสงบสุขภายในจิตใจ อันเกิดจากการมีสติปัญญาที่สมบูรณ์ เข้าใจความจริงของชีวิต มีคุณธรรมและไม่เห็นแก่ตัว พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า สุขภาพไว้ว่า ความสุข ปราศจากโรค ความสบาย ก่อน พ.ศ. 2500 เราใช้คำสุขภาพกันน้อยมาก เพราะขณะนั้นเราใช้คำว่า อนามัยกันอยู่ การที่เริ่มใช้แทน “สุขภาพ” “อนามัย” ในสมัยต่อมาจนถึงปัจจุบันก็เพราะว่า อนามัย ซึ่งตามรูปศัพท์ หมายถึง “ความไม่มีโรค” ซึ่งเมื่อเปรียบกันแล้วจะเห็นว่าสุขภาพมีความหมายกว้าง และสมบูรณ์กว่าอนามัย เพราะสุขภาพเน้นความสุขซึ่งมีความหมายในเชิงบวก ตรงข้ามกับอนามัยเน้นความทุกข์ที่มีความหมายเชิงลบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

การมีกายดี จิตดี สังคมดีอย่างสมบูรณ์แบบ เรื่องของสุขภาพเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตการที่มนุษย์เรารู้ สุขภาพจึงเป็นการรู้จักรักษาชีวิต แต่เมื่อกล่าวถึงชีวิตโดยรวมแล้วก็

คือ เรื่องของกายก เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบกายที่เป็นโรคเป็นความทุกข์ จิตที่เป็นโรคก็เป็นทุกข์ ในทางต สุขภาพกายดีก็ คือ กายที่ไม่มีโรคมาเบียดเบียน สุขภาพจิตดี คือ จิตที่ไม่ถูกกิเลสที่มาจาก หล เป็นพื้นฐานให้รบกวนให้เราร้อนเจ็บปวด

ตามหลักการแพทย์ สุขภาพของมนุษย์ขึ้นอยู่กับปัจจัยสองประการหลัก คือ ตัวมนุษย์เองและสิ่งแวดล้อม โดยในทางระบาดวิทยา การเกิดโรคมียังมีปัจจัยเพิ่มเติม คือ สิ่งที่ทำให้เกิดโรค ซึ่งอาจเป็นเชื้อโรคหรือไม่ก็ได้ และจัดอยู่ในกลุ่มปัจจัยสิ่งแวดล้อม ปัจจัยสิ่งแวดล้อมครอบคลุมหลายด้าน เช่น พืช ปัจจัยสี่ ส้วม น้ำสะอาด มลภาวะ รวมถึงปัจจัยทางสังคมอย่างการศึกษา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ส่วนปัจจัยมนุษย์ประกอบด้วย กรรมพันธุ์ จิตวิญญาณ ความเชื่อ และพฤติกรรม ในกรณีของโรคติดเชื้อ เช่น ไข้หวัดหรือหิวตโรค แม้จะได้รับเชื้อจากสิ่งแวดล้อมภายนอกเหมือนกัน แต่การที่บางคนเป็นโรคและบางคนไม่เป็นนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในตัวบุคคล โดยเฉพาะระดับภูมิคุ้มกัน หากมีภูมิคุ้มกันดีก็มักไม่เป็นโรค แต่หากมีภูมิคุ้มกันต่ำก็มีโอกาสป่วยได้ง่าย (บุญเต็ม แสงดิษฐ์, 2556) หลักการเกี่ยวกับตัวมนุษย์ที่มีความเสี่ยง สิ่งที่ทำให้เกิดโรค และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเกิดโรคนี้เป็นแนวคิดในการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค (Connelly & Inui, 1998)

ดังนั้น สุขภาพ หมายถึง สุขภาวะในการดำรงชีวิตอยู่ของคนซึ่งพึงมีพึงได้ สุขภาพในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจสังคมสิ่งแวดล้อมและปัญญา นั้น หมายถึง องค์กรของชีวิต

การตรวจสุขภาพ หมายถึง กระบวนการตรวจโดยแพทย์เพื่อค้นหาโรคหรือความผิดปกติในผู้ที่ยังไม่มีอาการหรืออาการแสดงของโรค รวมถึงการให้บริการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และให้คำแนะนำการปฏิบัติตนที่เหมาะสม ซึ่งแตกต่างจากการตรวจวินิจฉัยในผู้ที่มีอาการของโรคแล้ว การตรวจสุขภาพไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการตรวจทางห้องปฏิบัติการตามแบบแผนทั่วไปเท่านั้น แต่ประกอบด้วยหลายขั้นตอน ได้แก่ การซักประวัติอย่างละเอียด การตรวจร่างกาย การตรวจทางห้องปฏิบัติการ การให้ภูมิคุ้มกัน และการให้คำปรึกษาแนะนำการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง โดยได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการตรวจสุขภาพทั่วไปดังนี้ (ศุภชัย คมนรัตน์พฤกษ์, 2543) การตรวจสุขภาพมีวัตถุประสงค์สำคัญสองประการ ประการแรก คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพแข็งแรง และปลอดจากโรคที่สามารถป้องกันหรือหลีกเลี่ยงได้ ประการที่สอง คือ การวินิจฉัยและตรวจค้นหาโรคตั้งแต่ระยะเริ่มแรก เพื่อให้สามารถรักษาให้หายหรือยับยั้งการลุกลามของโรคได้อย่างทันท่วงที การแนะนำให้ประชาชนทั่วไปที่มีสุขภาพปกติได้รับการตรวจร่างกายเป็นประจำเป็นเวชปฏิบัติที่ยอมรับกันในวงการแพทย์ไทยในปัจจุบัน ด้วยความเชื่อว่าจะสามารถตรวจค้นหาโรคอันตรายในระยะเริ่มแรก ซึ่งทำให้การรักษาได้ผลดีหรือหายขาด

ตลอดทั้งสามารถดำเนินกิจกรรม ส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนมีสุขภาพดีและอายุยืนยาว

นักวิชาการได้กล่าวถึง การตรวจสุขภาพประจำปี (Annual Health Examination) ว่าเป็นการคัดกรองโรคเป็นประจำทุกรอบ 12 เดือน ซึ่งโรคที่คัดกรองต้อง เป็นโรคที่สามารถป้องกันได้ หรือรักษาในระยะเริ่มต้นแล้วได้ผลดี ซึ่งมีกรอบความคิดว่าจะคัดกรอง ใน กลุ่มคนที่ไม่มียาการก่อนที่มียาการ จะช่วยชะลอการเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตได้ (เนสินี ไชยเอีย และนภาพร ครุสนธิ์, 2550)

นักวิชาการได้กล่าวถึงการตรวจสุขภาพประจำปี เป็นโอกาสใน การให้ การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคแก่ประชาชน ปัจจัยที่ควรนำมาพิจารณา คือ อายุ เพศ ปัจจัยเสี่ยงอื่น ๆ สิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ การพิจารณาการให้บริการป้องกันที่มี ประสิทธิภาพที่จะช่วยเพิ่มผลลัพธ์ในการดูแลให้ดีขึ้น และช่วยลดสาเหตุการตายและการ เจ็บป่วยจากโรคที่มีความเสี่ยง

สรุปได้ว่า สุขภาพตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 หมายถึง ภาวะ ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิต ปัญญา และสังคมที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล สอดคล้องกับองค์การอนามัยโลกที่ระบุว่าสุขภาพประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ สุขภาพทาง กาย คือ การมีร่างกายแข็งแรง สุขภาพทางจิต คือ การมีจิตใจที่สบาย สุขภาพทางสังคม คือ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี และสุขภาพทางจิตวิญญาณ คือ การมีสติปัญญาและความสงบ สุขภายใน โดยสุขภาพของมนุษย์ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 2 ส่วน คือ ตัวมนุษย์เอง (กรรมพันธุ์ จิตวิญญาณ ความเชื่อ พฤติกรรม) และสิ่งแวดล้อม (ปัจจัยสี่ การศึกษา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง) ซึ่งส่งผลต่อการมีสุขภาพที่ดีในการดำรงชีวิต

ที่มาของการดูแลสุขภาพพระสงฆ์

ในพระสูตรชื่อว่า "ภิกขุสูตร" ในพระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 22 การดูแลสุขภาพ ประกอบด้วยหลักสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ อัมปาพาโร คือ การมีความเจ็บป่วยน้อย และ อัมปาดังโก คือ การมีโรคน้อย ดังจะเห็นได้จากพระพุทธองค์เอง ที่ทรงมีสุขภาพแข็งแรงตลอด พระชนมายุ 80 พรรษา ทรงสามารถปฏิบัติพุทธกิจเผยแผ่พระศาสนาได้ถึงวันละ 16-20 ชั่วโมง ด้วยพระวรกายที่กระปรี้กระเปร่าและทรงพระสำราญ แม้จะมีพระอาพาธบ้างแต่ก็ เพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า การเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมดาของ ร่างกาย ซึ่งเป็นแหล่งรับโรค จึงย่อมต้องมีการเจ็บป่วยบ้างไม่มากก็น้อย (ม.ม.(ไทย) 13/379/463-464.) จำแนกโรคพระพุทธเจ้าทรงจำแนกโรคออกเป็น 2 ชนิด คือ โรคทางกาย (กายิกโรโค) และโรค ทางใจ (เจตสิกโรโค) (อง.จตุกก(ไทย). 21/157/217) โรคทางกาย หมายถึง การเจ็บป่วยทางกาย เช่นการเจ็บป่วยด้วยโรคในกาย โรคหุโรคตา โรคจุมูกโรคศีรชะ

โรคปาก ฯลฯ โรคทางใจ หมายถึง โรคที่เกิดทางใจ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความหึงหวง ความอิจฉาริษยา ความวิตกกังวล ฯลฯ

1. สาเหตุของโรคทางกาย มีได้หลายสาเหตุ คือ โรคที่เกิดจากดีเสมหะ ลมไข้ ฤดูแปรปรวน การบริหารไม่สม่ำเสมอการใช้ความเพียรเกินกำลังผลของกรรม ความหนาวร้อนหิว กระจาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ (อง.เอกาทศก(ไทย). 24/60/128-131.) ธาตุทั้ง 4 ไม่สมดุล (ที.ปา.(ไทย)11/31/306/307)

2. สาเหตุของโรคทางใจการเกิดโรคทางใจในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าการเกิดกิเลสต้นหาคอบังคับจิตใจแม้เราอ้างว่าไม่เคยเจ็บป่วยด้วยโรคทางกายเลยมาหลายปีแล้วก็ตาม (อง.จตุกก(ไทย). 21/157/217.) วิธีการรักษาโรคในคัมภีร์พระไตรปิฎกมีหลากหลายวิธี โดยมีการใช้เภสัชสมุนไพรเป็นหลัก ซึ่งพระพุทธองค์ทรงอนุญาตทั้งการใช้รากไม้เป็นยา และการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น เครื่องบดยาและเครื่องร่อนยา นอกจากนี้ยังทรงอนุญาตให้ใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น มูลโค ดินเหนียว และกากน้ำอ้อยในการรักษาและดับกลิ่นตัว

การรักษาโรคเฉพาะทางมีหลายวิธี ทั้งการรักษาโรคตา โรคที่เกิดกับศีรษะ โรคลมโรคที่เท้า และโรคฝี โดยมีการใช้ยาหลายรูปแบบ เช่น งามบด น้ำฝาด ยาพอก และผ้าพันแผล รวมถึงการใช้น้ำแป้งเมล็ดผักกาดในการชะแผล นอกจากนี้ยังมีวิธีการรักษาโรคเฉพาะอื่น ๆ เช่น โรคเนื้องอก แผลที่ไม่งอก โรคผิวหนัง และโรคที่เกิดกับระบบทางเดินอาหาร

พระพุทธองค์ยังทรงให้ความสำคัญกับการเก็บรักษาทั้งเภสัชและอาหาร แต่ทรงห้ามการทำสัตถกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระองค์ทรงยกย่องประโยชน์ของข้าวต้มว่ามีอันถึง 10 ประการ ได้แก่ การให้อายุ วรรณะ สุขภาพ กำลัง ปฏิภาณ บรรเทาความหิว ระวังความกระหาย ช่วยให้อิ่มเดินคล่อง ชำระลำไส้ และช่วยย่อยอาหาร จนถึงกับตรัสว่าข้าวต้มเป็นยา

สรุปได้ว่าการดูแลสุขภาพในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นการอาศัยการดูแลสุขภาพตามวิถีธรรมชาติหลักโดยอาศัยสมุนไพรเป็นยารักษาโรค เครื่องมือการแพทย์ยังไม่ค่อยก้าวหน้าทันสมัย โดยการ นั้นเป็นการรักษาโดยอาศัยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ วิธีการรักษาก็อาศัยหลักทางธรรมชาติบำบัดควบคู่กันไป

ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.2560

ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560 เป็นกรอบแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ ประกาศใช้ตามมติมหาเถรสมาคมที่ 191/2560 มีระยะดำเนินการ 10 ปี (2560-2569) ให้ความสำคัญ 3 ประเด็นหลัก 1. การดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย 2. การดูแลอุปฐากพระสงฆ์โดยชุมชนและสังคม 3. การส่งเสริมพระสงฆ์เป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชน การขับเคลื่อนใช้หลัก "ทางธรรมนำทางโลก" ผ่านมาตรการ 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาความรู้ การจัดการข้อมูล การพัฒนาระบบ

การจัดบริการสุขภาพ และการวิจัย โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตพระสงฆ์ให้สมบูรณ์ทั้ง 4 มิติ คือ กาย จิต ปัญญา และสังคม พร้อมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพที่ดี เป้าหมายสูงสุด คือ การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างวัดและชุมชน เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ 3 ประการ คือ ความแข็งแรงของพระสงฆ์ ความมั่นคงของวัด และความสุขของชุมชน ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

การจัดทำธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560 เกิดจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน นำโดยคณะกรรมการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมด้วยหน่วยงานด้านสุขภาพที่สำคัญ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ การดำเนินการจัดทำธรรมนูญนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานสำคัญสองประการ คือ หลักพระธรรมวินัยและข้อมูลทางวิชาการ โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ธรรมนูญฉบับนี้สะท้อนถึงเจตนารมณ์และพันธะร่วมกันของทุกฝ่าย ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาตินี้จึงเป็นเสมือนเข็มทิศสำคัญสำหรับทุกภาคส่วน ทั้งพระสงฆ์ คณะสงฆ์ ชุมชน สังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และยุทธศาสตร์เพื่อการดูแลและสร้างเสริมสุขภาพของพระสงฆ์และสังคมในอนาคต

ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560 ได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ในการประชุมเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 และได้นำเสนอต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคมเพื่อรับทราบในวันที่ 30 พฤศจิกายน ปีเดียวกัน หลังจากนั้นจึงได้มีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการ โดยธรรมนูญฉบับนี้ได้วางกรอบและแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในทุกระดับ พร้อมทั้งสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), 2560)

สรุปได้ว่า ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560 เป็นกรอบแนวทางสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ จัดทำขึ้นตามมติมหาเถรสมาคมที่ 191/2560 โดยความร่วมมือของหลายภาคส่วน นำโดยคณะกรรมการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา และหน่วยงานด้านสุขภาพที่สำคัญธรรมนูญนี้มีระยะดำเนินการ 10 ปี (2560-2569) โดยให้ความสำคัญกับสามประเด็นหลัก ได้แก่ การดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย การดูแลอุปถัมภ์พระสงฆ์อย่างถูกต้องโดยชุมชน และการส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นผู้นำด้านสุข

ภาวะของชุมชน การขับเคลื่อนใช้หลักการ "ทางธรรมนำทางโลก" ผ่านมาตรการห้าด้าน คือ การพัฒนาความรู้ การจัดการข้อมูล การพัฒนาระบบ การจัดบริการสุขภาพ และการวิจัย ธรรมนูญนี้ได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2560 และนำเสนอต่อมหาเถรสมาคมในวันที่ 30 พฤศจิกายน ปีเดียวกัน มุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตพระสงฆ์อย่างสมบูรณ์ทั้งกาย จิต ปัญญา และสังคม นำไปสู่ความแข็งแรงของพระสงฆ์ ความมั่นคงของวัด และความสุขของชุมชน

การดูแลสุขภาพตามแนวพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับบุคคลเป็นอย่างมาก กล่าว คือ บุคคลทุกคนต่างมีศักยภาพในตนเอง บุคคลจะดีหรือร้ายย่อมขึ้นกับตนเอง การดูแลสุขภาพในแนวคิดทางพระพุทธศาสนา มองเห็นความสำคัญของการรักษาสุขภาพทางกายเพื่อดำรงไว้ โดยถือว่าเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของชีวิตที่ดีในระดับทฤษฎีธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ม.ป.ป.)

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนามนุษย์ให้มีชีวิตที่ดีแบบองค์รวมนั้น ประกอบด้วย 3 แดนที่สำคัญ คือ แดนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แดนภาวะจิต และแดนปัญญา โดยการดำเนินชีวิตและระบบการพัฒนาชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ระบบการพัฒนาชีวิตนั้น คือ การจัดการให้การดำเนินชีวิตทั้งสามแดนเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่ดี ซึ่งอาจมองได้หลายด้าน โดยด้านที่เน้นในที่นี้คือ "สุขภาวะ" และเมื่อการดำเนินชีวิตมีการพัฒนาก้าวหน้า จึงเรียกว่าเป็น "องค์รวมการดำเนินชีวิตที่ดี" การดำเนินชีวิตแบบองค์รวมนั้นทั้ง 3 ด้าน ต้องมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงถึงกันอย่างกันอย่างต่อเนื่อง

พระธรรมสิงหบุราจารย์ ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อทั้ง 3 ระบบมีความสำคัญและสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง คือ ศีล สมาธิ ปัญญาจะเป็นเกราะป้องกันชีวิต (พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม), ม.ป.ป.)

สรุปได้ว่า ตามแนวพระพุทธศาสนา การดูแลสุขภาพให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคคล โดยมองว่าการรักษาสุขภาพทางกายเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตที่ดีในระดับทฤษฎีธัมมิกัตถะ หรือประโยชน์ปัจจุบัน การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาประกอบด้วยองค์รวม 3 แดน ได้แก่ แดนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แดนภาวะจิต และแดนปัญญา ซึ่งทั้งสามแดนนี้ต้องมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีหลักศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเกราะป้องกันชีวิต การพัฒนาทั้งสามด้านนี้จะนำไปสู่การมีสุขภาวะที่ดีและการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์

แนวทางการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ตามหลักภavana 4

หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ประกอบด้วยสามองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยแต่ละองค์ประกอบ มีบทบาทที่แตกต่างกันแต่เชื่อมโยงกัน กล่าว คือ ศีลเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้เป็นปกติ สมาธิช่วยพัฒนาจิตใจให้พร้อมสำหรับการพัฒนาปัญญา และปัญญา ทำให้เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ส่งผลให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีสติและปัญญา การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาจึงเป็นแนวทางการพัฒนามนุษย์ที่ครอบคลุมทุกมิติของชีวิต ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและดีงาม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) และเมื่อบุคคลต้องการประยุกต์นำแนวคิดทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงอายุ เพื่อดำเนินชีวิตที่ดีงามได้นั้น หลักไตรสิกขาเปรียบเสมือนหลักการ โดยหลักการนี้สามารถนำไปพัฒนา ในด้าน 4 ด้าน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557) ได้กล่าวเอาไว้ว่า ภavana 4 เป็นหลักการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวมใน 4 ด้าน เริ่มจากกายภavana คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มุ่งให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีความสุข ผ่านการใช้ธรรมชาติอย่างมีสติและบริโภคปัจจัย 4 อย่างพอดี ต่อมา คือ ศีลภavana เน้นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม ส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีงาม การตั้งมั่นในวินัย และการประกอบอาชีพสุจริต โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น สำหรับจิตภavana มุ่งพัฒนาจิตใจในสามด้าน คือ คุณภาพจิตที่เน้นการพัฒนาคุณธรรมความดีงาม เช่น เมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อ สมรรถภาพจิตที่สร้างความเข้มแข็งมั่นคง เช่น ความขยัน อดทน มีสติ และสุขภาพจิตที่ทำให้จิตใจเบิกบาน ผ่องใส และสงบสุข ส่วนปัญญาภavana เป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ สามารถมองเห็นและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ปราศจากอคติ จนนำไปสู่การหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง ภavana 4 ไว้ ว่า ภavana เป็นคำนามในภาษาบาลี ที่มีรูปปริยาคัพทเป็น ภาเวติ มีความหมายตรงกับคำว่า วาทุเมติ ซึ่งก็ คือ วัฒนา หรือ การพัฒนาที่ใช้ในภาษาไทย คำว่า ภavana ในคำสอนของพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น, การทำให้เกิดขึ้น, การเจริญ, การบำเพ็ญ, การฝึกอบรม, การพัฒนา เพื่อทำสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้นโดยมีความหมายครอบคลุมถึงการปฏิบัติธรรมทั้งหมดที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณธรรมภายในตน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

ภavana เป็นคำนามในภาษาบาลี ที่มีรูปปริยาคัพทเป็น ภาเวติ มีความหมายตรงกับคำว่า วาทุเมติ ซึ่งก็ คือ วัฒนา หรือ การพัฒนาที่ใช้ในภาษาไทย คำว่า ภavana ในคำสอนของพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ

การบำเพ็ญ, การฝึกอบรม การพัฒนาเพื่อทำสิ่งที่ยังไม่มีให้เกิดขึ้นโดยมีความหมายครอบคลุมถึงการปฏิบัติธรรมทั้งหมดที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณธรรมภายในตน

“เมื่อพิจารณาเนื้อหาของภาวะตามหลักวิชา ก็ควรพิจารณาผลที่ปรากฏในชีวิตจริง เทียบกันไปด้วยให้เห็นว่า เนื้อหาตามหลักวิชา กับผลปฏิบัติในชีวิตจริงสอดคล้องกันอย่างไร ดังนั้น จึงนิยมใช้หลักภาวนา เพื่อวัดหรือแสดงผลของกระบวนการฝึกศึกษาตามหลักไตรสิกขา” ซึ่งเมื่อพิจารณาคุณสมบัติที่ถูกจำแนกออกเป็น 4 ด้านข้างต้น จะพบว่า มีคุณลักษณะเด่น 2 ประการ คือ 1. การพัฒนาที่ทำให้คนมีคุณภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ 2. การพัฒนาที่ทำให้คนมีการดำเนินชีวิตที่ดีและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุขในสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547)

ภาวนา 4 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมักแสดงในรูปที่เป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้ได้เจริญกาย ศีล จิต และปัญญาแล้ว ดังข้อความตัวอย่างต่อไปนี้ “พระผู้มีพระภาค ชื่อว่าทรงอบรมพระองค์แล้ว (ทรงเป็นภาวิตัตต์ หรือ พระองค์ที่ทรงเจริญหรือพัฒนาแล้ว) เป็นอย่างไร คือ พระผู้มีพระภาคทรงอบรมพระวรกายแล้ว อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญา (ขยายความต่อไปอีกว่า ทรงเจริญโพธิปักขิยธรรม 37 ประการแล้ว)

ในปัจจุบัน สังคมมักให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางวัตถุเป็นหลัก แต่ในทางพระพุทธศาสนา คำว่า “การพัฒนา” หรือ “ภาวนา” มีความหมายที่ลึกซึ้งและครอบคลุมมากกว่า โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างรอบด้านทั้งทางวัตถุ สังคม จิตใจ และปัญญา เพื่อแก้ปัญหาสังคมที่ถูกครอบงำด้วย “กิน กาม เกียรติ” และ “โกรธ เกลียด กลัว” การภาวนาเพื่อนำไปสู่ความสงบสันติหรือนิพพานประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ กายภาวนา คือ การพัฒนาทางกายให้ปราศจากโรคภัยและความหิว มีสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อชีวิต ศีลภาวนา คือ การพัฒนาความสัมพันธ์และพฤติกรรมในสังคมให้เอื้อเพื่อไม่เบียดเบียนกัน โดยอาศัยจริยธรรมและความเมตตา จิตภาวนา คือ การพัฒนาจิตใจให้สงบ มีสันติสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด และมีสุขภาพจิตดี และปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาปัญญาให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล เข้าใจความจริงของชีวิตในเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จนสามารถปล่อยวางความยึดมั่นในตัวตนได้

จากความหมายของภาวนา 4 หมายถึง การพัฒนาชีวิตทั้งในด้านสมณะและวิปัสสนา โดยมุ่งพัฒนาครอบคลุมทั้งบุคลิกภาพภายนอกและคุณธรรมภายใน แบ่งเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย กายภาวนา ที่เน้นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ให้รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอดีและเป็นประโยชน์ ศีลภาวนา ที่มุ่งพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม ให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุขและไม่เบียดเบียน จิตภาวนา ที่พัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรม เข้มแข็ง และมีความสุข และปัญญาภาวนา ที่พัฒนาความเข้าใจให้รู้

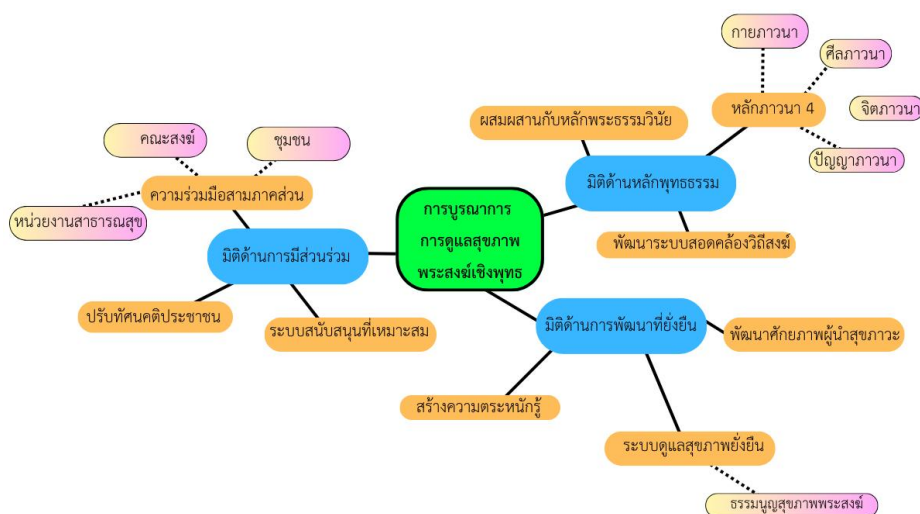

เท่าทันความจริงของชีวิตและโลก จนสามารถมีจิตใจที่เป็นอิสระจากความยึดมั่นถือมั่น (พระไพศาล วิสาโล, 2556)

สรุปได้ว่า หลักภavana 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม โดยแบ่งการพัฒนาเป็น 4 ด้านหลัก ด้านแรก คือ กายภavana ซึ่งเน้นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และการรู้จักใช้ปัจจัย 4 อย่างพอเหมาะ ด้านที่สอง คือ ศีลภavana มุ่งพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมและส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีงาม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ส่วนด้านที่สาม คือ จิตภavana เน้นการพัฒนาจิตใจให้ประกอบด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งมั่นคง และมีความสุข และด้านสุดท้าย คือ ปัญญาภavana ซึ่งมุ่งพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้รู้เท่าทันความเป็นจริงของโลกและชีวิต ทั้งนี้ หลักภavana 4 มีเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

องค์ความรู้

จากการศึกษาเรื่อง การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ผู้เขียนได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ โดยเน้นประเด็นที่สามารถขยายขอบเขตของการบูรณาการการดูแลสุขภาพพระสงฆ์เชิงพุทธในสังคมสมัยใหม่ ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ดังนี้

การบูรณาการการดูแลสุขภาพพระสงฆ์เชิงพุทธในสังคมสมัยใหม่ ประกอบด้วย 3 มิติหลัก 1. มิติด้านหลักพุทธธรรม การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เป็นกรอบในการพัฒนาสุขภาพแบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งกาย จิต สังคม และปัญญาการผสมผสานแนวคิดสุขภาพสมัยใหม่เข้ากับหลักพระธรรมวินัย โดยไม่ขัดต่อพระวินัยสงฆ์ การพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสงฆ์ 2. มิติด้านการมีส่วนร่วมการสร้างความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานสาธารณสุข การปรับเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนจากการทำบุญเพื่อผลบุญ สู่การใส่ใจสุขภาพพระสงฆ์ การพัฒนาระบบสนับสนุนที่เหมาะสมกับข้อจำกัดของพระสงฆ์ 3. มิติด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างความตระหนักรู้ด้านสุขภาพในหมู่สงฆ์และชุมชน การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ให้เป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชน การวางระบบการดูแลสุขภาพที่ยั่งยืนภายใต้กรอบธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ องค์ความรู้ใหม่นี้นำเสนอแนวทางการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ที่ผสมผสานหลักพุทธธรรมกับการสาธารณสุขสมัยใหม่ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุป

ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 เป็นข้อตกลงร่วมระหว่างคณะสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ และส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำด้านสุขภาพของชุมชน การดูแลสุขภาพพระสงฆ์มีประวัติย้อนไปถึงสมัยพุทธกาล ซึ่งเน้นการดูแลตามวิถีธรรมชาติ โดยใช้สมุนไพรเป็นหลักในการรักษาโรค ร่วมกับการรักษาโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ สุขภาพตามความหมายของพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 และองค์การอนามัยโลก ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ สุขภาพทางกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ โดยสุขภาพขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 2 ส่วน คือ ตัวมนุษย์เอง และสิ่งแวดล้อม แนวทางการดูแลสุขภาพตามหลักพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคคล โดยมองการรักษาสุขภาพทางกายเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตที่ดี การพัฒนาคูณภาพชีวิตประกอบด้วยองค์รวม 3 แดน ได้แก่ แดนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แดนภาวะจิต และแดนปัญญา โดยมีหลักศีล สมาธิ ปัญญาเป็นเกราะป้องกัน การดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ตามหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย 1. กายภาวนา – การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2. ศีลภาวนา – การพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม 3. จิตภาวนา – การพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรม 4. ปัญญาภาวนา – การพัฒนาความรู้ความเข้าใจ

ภาวนา 4 มีความสำคัญในการเพิ่มคุณค่าให้แก่บุคคล สร้างภาพลักษณ์ที่ดีงาม และช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในปัจจุบันที่เน้นความเชื่อมโยงระหว่างชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม การดูแลสุขภาพจึงควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสังคมที่สันติสุข การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติจึงเป็นการผสมผสานระหว่างหลักพุทธศาสนาและการดูแลสุขภาพสมัยใหม่ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา เพื่อส่งเสริมสุขภาวะที่ดีของพระสงฆ์และชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กองแผนงานกรมอนามัย. (2564). *รายละเอียดโครงการพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะ ปี 2564*. สืบค้น 14 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/xl6C5>
- เนสินี ไชยเอื้อ และนภาพร. ครุสนธิ์ (2550). การตรวจสุขภาพประจำปีจำเป็นหรือไม่. *วารสารอายุรศาสตร์อีสาน*, 6(3), 170-182.
- บุญเต็ม แสงดิษฐ์. (2556). *คู่มือสร้างเสริมสุขภาพและวันสำคัญในการรณรงค์ส่งเสริมสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลสยามปริ้นติ้ง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (ม.ป.ป.). *อายุยืนอย่างมีคุณค่า*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม). (ม.ป.ป.). *หลักประกันชีวิต ทุกลมหายใจใช้เวลาให้เป็นประโยชน์*. กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2547). *หลักแม่บทของการพัฒนาคน* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). *สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: บริษัทสหมิตรปริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- พระไพศาล วิสาโล. (2556). *สัมโตนียกถา “ธรรม”*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พระราชมุนี (ป.อ. ปยุตโต). (2527). *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระสมุห์ธงชัย สุนทรจาโร. (2564). *รูปแบบการขับเคลื่อนการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา* (ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ศุภชัย คณวรรตพฤกษ์. (2543). *แนวทางการตรวจสอบสุขภาพของประชาชนไทย*. กรุงเทพฯ: ไอเอ็นเอส.
- สนธนา สีฟ้า. (2560). *การศึกษาพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพของพระภิกษุในจังหวัดปัตตานี* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). (2560). *ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560*. นนทบุรี: บริษัท โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์ จำกัด.
- อำพล จินดาวัฒนะ. (2550). *การสร้างเสริมสุขภาพ: แนวคิด หลักการและบทเรียนของไทย*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- Connelly, M. T. & Inui, T. S. (1998). Principle of Disease Prevention. In A. S. Fauci et al. (Eds.), *Harrison's Principles of Internal Medicine* (14th ed., pp. 46-48). McGraw-Hill.

พระพุทธศาสนากับการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่*

BUDDHISM AND THE INTEGRATION OF MODERN SCIENCE

พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กตคุโณ), พระมหาธีระชัย สัจจิตโต

Phrakhrusutakunalongkorn (Chanarong Katakuno), Phramaha Theerachai Sucitto

วัดศรีบุญเรือง จังหวัดเลย

Wat Sribunruang, Loei Province

Corresponding Author E-mail: Thanawat25252538@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยเน้นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท อิทธิบาท 4 และกาลามสูตร สามารถประยุกต์ใช้กับศาสตร์หลายแขนง ได้แก่ วิทยาศาสตร์ จิตวิทยา การจัดการองค์กร และเทคโนโลยี บทความแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนาและกระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งเน้นการพิสูจน์และการสังเกตอย่างมีเหตุผล รวมถึงบทบาทของสมาธิและสติในการเสริมสร้างสุขภาพจิตและความสมดุลของชีวิต นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำและการจัดการองค์กร โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 และสัปปุริสธรรม 7 เพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม บทความยังเน้นถึงการบูรณาการเทคโนโลยี เช่น AI และแพลตฟอร์มออนไลน์ในการเผยแผ่ธรรมะและสร้างนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธ ซึ่งช่วยขยายขอบเขตการเข้าถึงธรรมะในยุคดิจิทัล และจากการศึกษาพบว่า การผสมผสานพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความยั่งยืน เสริมสร้างปัญญาและการพัฒนาตนเอง พระพุทธศาสนาไม่เพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจแต่ยังสามารถเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาสังคมและเสริมสร้างความสมดุลระหว่างความรู้ทางโลกและทางธรรม

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา; การบูรณาการ; ศาสตร์สมัยใหม่; การพัฒนาสังคม; นวัตกรรม

*Received December 30, 2024; Revised February 10, 2025; Accepted February 13, 2025

Abstract

This article presents the integration of Buddhism with modern sciences to create new knowledge and promote sustainable social development. It emphasizes that Buddhist principles such as the Three Characteristics (Tilakkhana), Dependent Origination (Paticcasamuppada), the Four Paths to Accomplishment (Iddhipada), and the Kalama Sutta can be applied across various fields, including science, psychology, organizational management, and technology. The article highlights the relationship between Buddhism and scientific thinking, focusing on observation, reasoning, and evidence-based practice, along with the role of meditation and mindfulness in enhancing mental health and life balance. Furthermore, the article illustrates how Buddhism plays a crucial role in developing leadership and organizational management by applying the Four Paths to Accomplishment and the Seven Qualities of a Good Person (Sappurisa Dhamma) to cultivate ethical, moral, and socially responsible leaders. The integration of technology, such as AI and online platforms, in spreading Buddhist teachings and creating innovative Buddhist education is also emphasized, expanding the accessibility of Buddhism in the digital age. The study reveals that integrating Buddhism with modern sciences can generate new knowledge that drives society towards sustainability, fosters wisdom, and encourages personal development. Buddhism not only serves as a guide for mental development but also acts as a tool for addressing social issues and promoting harmony between worldly knowledge and spiritual practice.

Keywords: Buddhism; Integration; Modern Sciences; Social Development; Innovation

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีและองค์ความรู้ทางวิทยาการก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ กลายเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาสังคมและจิตใจของมนุษย์ พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาปัญญาและกรุณา ซึ่งสามารถสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ที่มุ่งเน้นการค้นหาคำความจริงผ่านการสังเกตและการพิสูจน์ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2555) นอกจากนี้ แนวคิดทางพุทธศาสนา

ยังสามารถประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ในหลายมิติ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ จิตวิทยา การจัดการองค์กร ภาวะผู้นำ การพัฒนาสังคม และเทคโนโลยี ซึ่งสามารถนำไปใช้ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคมโดยรวม

ศาสตร์ทางจิตวิทยาและสุขภาพจิตเป็นอีกแขนงที่สามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับ “สติ” (Mindfulness) และ “สมาธิ” (Concentration) ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ว่าสามารถช่วยลดความเครียดและพัฒนาคุณภาพชีวิต (Kabat-Zinn, 1990) โปรแกรมฝึกสมาธิแบบ MBSR (Mindfulness-Based Stress Reduction) ที่พัฒนาโดย Kabat-Zinn เป็นตัวอย่างของการผสมผสานพุทธศาสนากับจิตวิทยาสมัยใหม่เพื่อนำมาใช้ในการบำบัดทางสุขภาพจิต นอกจากนี้ด้านสุขภาพจิตแล้ว แนวคิดเชิงพุทธยังสามารถนำไปใช้กับ การจัดการองค์กรและภาวะผู้นำ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะ “อิทธิบาท 4” ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจในการทำงานและส่งเสริมการบริหารงานที่มีจริยธรรม รวมถึง “สัปปุริสธรรม 7” ที่สามารถช่วยพัฒนาผู้นำให้มีคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม (พระโฆสิต โฆสิตธมโม, 2565) แนวทางเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรที่มีความโปร่งใสและคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมโดยรวม

ในแง่ของ การพัฒนาสังคมและความยั่งยืน พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสังคมที่สมดุลและมีคุณธรรม เช่น หลักมัชฌิมาปฏิปทา ที่เน้นทางสายกลาง และ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมความมั่นคงของสังคม (พระครูสารกิจประยุกต์ (กาบ ฐานทดโต), 2560) นอกจากนี้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ ยังสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล เช่น การใช้ AI และแพลตฟอร์มออนไลน์ในการเผยแผ่ธรรมะและพัฒนาการศึกษาเชิงพุทธ (เพ็ญศรี ปักกะสินัง และคณะ, 2567)

ดังนั้น การศึกษาและวิเคราะห์แนวทาง การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์แขนงอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างปัญญา คุณธรรม และความสมดุลของชีวิตในยุคปัจจุบัน

บทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาความรู้และศาสตร์สมัยใหม่

ในยุคที่เทคโนโลยีและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว หลายคนอาจมองว่าศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกัน อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนากลับแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและความสามารถในการอยู่ร่วมกับความรู้ใหม่ ๆ โดยเฉพาะเมื่อเราพิจารณาหลักธรรมและแนวคิดเชิงลึกของพุทธศาสนา จะพบว่า หลายส่วนสามารถ

เสริมสร้างและช่วยอธิบายปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงช่วยในการพัฒนาจิตใจ และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้พระพุทธศาสนาเริ่มมีความน่าสนใจเพราะสามารถ นำมาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งนักวิชาการในด้านต่าง ๆ หลายท่าน ก็ได้มีมุมมองเกี่ยวกับบทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาความรู้และศาสตร์สมัยใหม่ โดยผู้เขียนเรียบเรียงได้ดังนี้

1. ความเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ พระพุทธศาสนานับ การค้นหาความจริงผ่านการสังเกตและไตร่ตรอง คล้ายกับวิทยาศาสตร์ที่เน้นการพิสูจน์ และทดลอง หลัก “ไตรลักษณ์” ซึ่งหมายถึงความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความเป็นทุกข์ (ทุกขัง) และการไม่มีตัวตนถาวร (อนัตตา) สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของจักรวาลที่เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักฟิสิกส์ควอนตัมที่ชี้ให้เห็นว่า ไม่มีสิ่งใดคงอยู่ถาวร ทุกสิ่งล้วนมีการเปลี่ยนแปลงและแปรเปลี่ยนตามเหตุและปัจจัย (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2553) นอกจากนี้ “หลักปฏิจจสมุปบาท” ซึ่งอธิบายว่า ทุกสิ่งล้วนเกิด จากเหตุปัจจัย ยังคล้ายคลึงกับหลักการทางชีววิทยาและวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่เน้นความ เชื่อมโยงของสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับทฤษฎีทางฟิสิกส์ควอนตัมที่ ชี้ให้เห็นถึงความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ตัวอย่างเช่น วงจรชีวิตของ สิ่งมีชีวิต (เกิด แก่ เจ็บ ตาย) สะท้อนแนวคิดไตรลักษณ์ กฎแห่งแรงโน้มถ่วง และกลศาสตร์ ควอนตัม สอดคล้องกับปฏิจจสมุปบาทที่อธิบายว่า ทุกสิ่งเกิดจากเหตุและปัจจัย อีกทั้ง การฝึกสมาธิและสติในพระพุทธศาสนา ยังได้รับการยืนยันทางวิทยาศาสตร์ว่า ช่วยลด ความเครียดและพัฒนาสุขภาพจิต โปรแกรม MBSR (Mindfulness-Based Stress Reduction) ของ Kabat-Zinn (1990) เป็นตัวอย่างที่ประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนาเพื่อ รักษาโรคทางใจ ดังนั้น พระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์จึงมีแนวทางที่เสริมกันในการ เข้าใจธรรมชาติและพัฒนาจิตใจ โดยมุ่งเน้นการพิสูจน์และการเปิดใจรับความจริงผ่าน ประสบการณ์ตรงและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

2. พระพุทธศาสนากับจิตวิทยาและสุขภาพจิตในศาสตร์จิตวิทยา แนวคิดเรื่อง “สติ” (Mindfulness) และ “สมาธิ” (Concentration) ได้รับความสนใจอย่างมากใน ปัจจุบัน การฝึกสติและสมาธิซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติในพุทธศาสนา ได้รับการพิสูจน์ ทางวิทยาศาสตร์ว่าสามารถช่วยลดความเครียด พัฒนาความสามารถในการควบคุมอารมณ์ และเสริมสร้างสุขภาพจิตด้วยการฝึกสติช่วยให้บุคคลมีความตระหนักรู้ถึงปัจจุบัน ลดความ พึงชันและความวิตกกังวล และการฝึกสมาธิช่วยเพิ่มความสามารถในการจดจ่อและ ควบคุมอารมณ์ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสุขภาพจิต หลักธรรมเหล่านี้ได้รับการยอมรับ อย่างกว้างขวางในศาสตร์จิตวิทยาสมัยใหม่ โดยเฉพาะในด้านสุขภาพจิตและการบำบัด ความเครียด ตัวอย่างเช่น โปรแกรม MBSR (Mindfulness-Based Stress Reduction)

ที่พัฒนาโดย Kabat-Zinn (1990) นำหลักการฝึกสติในพุทธศาสนามาใช้บำบัดผู้ป่วยที่มีภาวะซึมเศร้าและความเครียดเรื้อรัง ทำให้ผู้ป่วยคลายความเครียดและความกังวลได้มากขึ้น และยังมียานวิจัยในประสาทวิทยาศาสตร์ที่พบว่า ผู้ที่ฝึกสมาธิอย่างต่อเนื่องมีการเปลี่ยนแปลงของสมองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสุขและความสงบ ฉะนั้น พระพุทธศาสนาไม่เพียงช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับความทุกข์ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้อีกด้วย

3. การจัดการองค์กรและภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสนา ในบริบทของการจัดการองค์กร พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะ “อิทธิบาท 4” ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่ทำ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และวิมังสา (การพิจารณาอย่างรอบคอบ) หลักธรรมเหล่านี้สามารถช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำที่มีจริยธรรมและการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ (พระโฆสิต โฆสิตธมโม, 2565) องค์กรที่ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจะสามารถสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากร ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และทำให้เกิดความร่วมมือภายในองค์กรได้ดีมากขึ้น ตัวอย่างเช่น บริษัทหลายแห่งในญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ที่นำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในกระบวนการบริหารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพชีวิตของพนักงาน ด้วยการสร้างแรงจูงใจและความเชื่อมั่นในที่ทำงานจะช่วยให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่สงบ และเน้นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน ฉะนั้น หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไม่เพียงช่วยพัฒนาภาวะผู้นำ แต่ยังสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีความร่วมมือและความสุข การนำแนวทางเหล่านี้มาใช้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพและเสริมสร้างจริยธรรมในองค์กรได้อย่างยั่งยืน

4. การเปิดรับและความเป็นกลางในการแสวงหาความรู้ พระพุทธศาสนาเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเปิดใจและการยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลาย ไม่ยึดติดกับความเชื่อหรืออคติเดิม ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการความเป็นกลางในการแสวงหาความรู้ พระพุทธศาสนาสอนให้เกิดการตั้งคำถามและค้นหาคำตอบด้วยตัวเอง ซึ่งสะท้อนถึงหลัก “กาลามสูตร” ที่กล่าวว่า “อย่าเชื่อเพราะได้ฟังต่อ ๆ กันมา แต่จงเชื่อเมื่อได้พิสูจน์ด้วยตนเองแล้วว่าสิ่งนั้นจริง” หลักนี้เป็นพื้นฐานเดียวกับกระบวนการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ที่เน้นการทดลองและการตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับวิธีวิทยาทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) ที่เน้นการตั้งสมมติฐาน การทดลอง และการทบทวนผลลัพธ์อย่างเป็นระบบ นักวิทยาศาสตร์จะไม่ยึดติดกับทฤษฎีใด ๆ หากไม่มีหลักฐานหรือข้อพิสูจน์ที่ชัดเจน (Covey, 2004) ตัวอย่างเช่น ในการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ นักวิจัยต้องตั้งคำถาม ทดสอบสมมติฐาน และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนทฤษฎีหากมีข้อมูลใหม่ที่ขัดแย้งกับความเชื่อเดิม ด้วยการเปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่าง ทำให้เกิดนวัตกรรมและ

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และหลักการนี้ยังสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงาน โดยเน้นการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง เปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ และไม่ยึดติดกับความสำเร็จหรือวิธีการเดิม ๆ ดังนั้น การเปิดรับและความเป็นกลางในการแสวงหาความรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา ไม่เพียงช่วยพัฒนาปัญญา แต่ยังเสริมสร้างความก้าวหน้าและความสมดุลในการดำเนินชีวิตและการทำงานในยุคสมัยใหม่

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สามารถบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ได้อย่างลงตัว ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา หรือการจัดการองค์กร หลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ไตรลักษณ์ ปฏิจจนุปบาท อิทธิบาท 4 และกาลามสูตร มีความสอดคล้องกับกระบวนการคิดและการแสวงหาความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ที่เน้นการพิสูจน์และการสังเกตอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ การฝึกสติและสมาธิยังช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตและความสงบในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้รับการยอมรับและนำไปใช้ในโปรแกรมการบำบัดทางจิตวิทยาทั่วโลก อีกทั้งการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารจัดการองค์กร ช่วยพัฒนาภาวะผู้นำ สร้างแรงจูงใจ และเสริมสร้างความร่วมมือในองค์กร พระพุทธศาสนาจึงไม่ได้เป็นเพียงศาสนาที่เน้นการพัฒนาจิตใจเท่านั้น แต่ยังสามารถเป็นแนวทางในการเสริมสร้างปัญญาและพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน และมีบทบาทสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างความรู้ทางโลกและทางธรรมเพื่อให้เกิดความสุขและความก้าวหน้าในยุคสมัยใหม่

การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในศาสตร์จิตวิทยาและการพัฒนาตนเอง

ในปัจจุบัน การพัฒนาตนเองและการเสริมสร้างสุขภาพจิตเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจอย่างมาก การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในศาสตร์จิตวิทยาได้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการพัฒนาจิตใจและบุคลิกภาพของบุคคล ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองและเสริมสร้างสุขภาพจิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนึ่งในหลักธรรมที่สำคัญ คือ อริยมรรคมีองค์แปด ซึ่งประกอบด้วย

1. สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) การมีมุมมองที่ถูกต้องต่อชีวิตและโลก
2. สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) การมีความคิดที่ดีและปราศจากอคติ
3. สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ) การสื่อสารด้วยคำพูดที่สุภาพและสร้างสรรค์
4. สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) การปฏิบัติตนในทางที่ดีและไม่เบียดเบียนผู้อื่น
5. สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) การประกอบอาชีพที่สุจริตและไม่ก่อให้เกิดโทษ
6. สัมมาวายามะ (ความพยายามชอบ) การพยายามในการทำความดีและละเว้นความชั่ว
7. สัมมาสติ (การมีสติชอบ) การมีความตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะ
8. สัมมาสมาธิ (การมีสมาธิชอบ) การฝึกจิตให้มีความสงบและมั่นคง

การปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองทั้งด้านกาย วาจา และใจ ทำให้มีชีวิตที่สมดุลและมีความสุขมากขึ้น (อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง, 2559) ดังนั้น การฝึกสติและสมาธิในจิตวิทยา จึงเป็นเทคนิคที่ได้รับการยอมรับในวงการจิตวิทยาสมัยใหม่ โดยมีการนำมาใช้ในการบำบัดและพัฒนาสุขภาพจิตของบุคคล การฝึกสติช่วยให้บุคคล มีความตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะ ลดความเครียด และเพิ่มความสามารถในการจัดการกับ อารมณ์ ส่วนการฝึกสมาธิช่วยเสริมสร้างความสงบและความมั่นคงทางจิตใจ และเมื่อปฏิบัติ ตามอริยมรรคมีองค์แปดแล้ว ก็ต้องพัฒนาตนเองตามไปด้วย โดยในทางพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นการพัฒนาตนเองในสี่ด้านหลัก ได้แก่ (นิลภา สุขเจริญ, 2550)

1. พัฒนากาย การดูแลสุขภาพร่างกายและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
2. พัฒนาศีล การปฏิบัติตนในสังคมด้วยความซื่อสัตย์และไม่เบียดเบียนผู้อื่น
3. พัฒนาจิตใจ การเสริมสร้างคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา และศรัทธา
4. พัฒนาปัญญา การมีความรู้และความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง การพัฒนา ทั้งสี่ด้านนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในศาสตร์จิตวิทยาและการพัฒนาตนเองเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างสุขภาพจิตและคุณภาพ ชีวิตของบุคคล การปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้เกิดความสมดุลทั้งด้านกายและใจ ทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีคุณค่า

การจัดการองค์กรและภาวะผู้นำตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ในโลกปัจจุบัน การจัดการองค์กรและภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์กร การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ในการบริหารจัดการสามารถเสริมสร้างคุณภาพของผู้นำและประสิทธิภาพขององค์กร ได้อย่างมีนัยสำคัญ ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนา ภาวะผู้นำและการจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนึ่งในหลักธรรมที่สำคัญ คือ อิทธิ บาท 4 ซึ่งประกอบด้วย

1. ฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่ทำ) การมีความรักและความสนใจในงานที่ทำ
 2. วิริยะ (ความเพียร) การมีความพยายามและความมุ่งมั่นในการทำงาน
 3. จิตตะ (ความเอาใจใส่) การมีสมาธิและความตั้งใจในการปฏิบัติงาน
 4. วิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) การวิเคราะห์และประเมินผลการทำงาน
- เพื่อปรับปรุงและพัฒนา การปฏิบัติตามอิทธิบาท 4 ช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการ บริหารจัดการที่ดี และสร้างแรงจูงใจให้กับทีมงาน (พระมหานิกธ ฐานุตตโร, 2563) นอกจากนี้ หลักสัปปริสธรรม 7 ซึ่งประกอบด้วย

1. อัมมัญญตา (ความรู้ในหลักการ) การมีความเข้าใจในหลักการและกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง
2. อัถลัญญตา (ความรู้ในเป้าหมาย) การมีความชัดเจนในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของงาน
3. อัถตัญญตา (ความรู้ในตน) การมีสติรู้ตนและความสามารถของตนเอง
4. มัตตัญญตา (ความรู้ในความพอดี) การรู้จักความพอเหมาะพอควรในการปฏิบัติงาน
5. กาลัญญตา (ความรู้ในเวลา) การมีความสามารถในการจัดการเวลาและเลือกเวลาที่เหมาะสม
6. ปริสสัญญตา (ความรู้ในชุมชน) การเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับสังคมและชุมชนที่ทำงาน
7. ปุคคลัญญตา (ความรู้ในบุคคล) การมีความเข้าใจในลักษณะและความต้องการของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

หลักสัปปริสธรรม 7 ช่วยให้ผู้นำมีคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารจัดการ ซึ่งส่งผลให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือจากทีมงาน (พระครูปลัดอาทิตย์ อตุลเวที, 2563) และหลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กรสามารถทำได้ ด้วยการจัดการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในหลักธรรมและการนำไปใช้ในการบริหารจัดการ การสร้างวัฒนธรรมองค์กร ส่งเสริมวัฒนธรรมที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม พร้อมทำการประเมินผลและปรับปรุง ด้วยการใช้หลักวิมangsa ในการประเมินผลการทำงานและปรับปรุงกระบวนการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ (พระครูปริยัติกิจธำรง (สมหวัง อคฺคเสโน), 2563) ดังนั้น การจัดการองค์กรและการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาจึงเป็นแนวทางที่สามารถสร้างองค์กรที่มีคุณธรรม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ โดยใช้หลักธรรมสำคัญ ได้แก่ อิทธิบาท 4 และ สัปปริสธรรม 7 ซึ่งเน้นการพัฒนาผู้นำในทุกมิติ ทั้งด้านปัญญา ความรับผิดชอบ และความเข้าใจในบุคคลและสังคม

สรุปได้ว่า การจัดการองค์กรและการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวทางพระพุทธศาสนา เน้นการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และปัญญาของผู้นำและบุคลากร ส่งเสริมการทำงานด้วยความเอาใจใส่ มีความพยายาม และตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การน้อมนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้จะช่วยให้เกิดความสุขในการทำงาน ความไว้วางใจ และความร่วมมือในองค์กร นำไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนและมั่นคง

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมและความยั่งยืน

แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสนใจอย่างมากในสังคมโลก พระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักธรรมที่เน้นความสมดุลและความพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมเพื่อความยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในทางพระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยความสมดุลและพอเพียง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและความยั่งยืน ได้แก่

1. มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) การดำเนินชีวิตโดยไม่สุดโต่งไปทางใดทางหนึ่ง เน้นความพอดีและสมดุล ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมให้เกิดความยั่งยืน

2. อริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ที่สอนให้มนุษย์เข้าใจความทุกข์ สาเหตุของความทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางสู่การดับทุกข์ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมและสร้างความยั่งยืนได้

3. อิทธิบาท 4 คุณธรรม 4 ประการ ที่นำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และวิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาสังคมให้เกิดความยั่งยืน (พระครูสารกิจประยุกต์ (กาบ ฐานทตฺโต), 2560) และหลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้ เช่น การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ด้วยการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในสังคม โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาและคุณธรรม ส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาในทุกระดับ มุ่งเน้นทั้งความรู้ทางโลกและทางธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อสร้างสังคมที่มีความยั่งยืน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเน้นความพอเพียงและความสมดุลในชีวิต การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า เพื่อความยั่งยืนของสังคม เมื่อสังเกตจะเห็นว่า มีความสอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงช่วยให้สังคมมีความมั่นคง ลดการใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น และช่วยให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการดำเนินชีวิตที่สมดุล พอเพียง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น หลักธรรมเหล่านี้สามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ส่งเสริมความเท่าเทียม และสร้างสังคมที่มีความสงบสุขและมั่นคงในระยะยาว

การบูรณาการพระพุทธศาสนากับเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การบูรณาการพระพุทธศาสนากับเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้คำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าถึงผู้คนได้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้วยการพัฒนาจิตใจและปัญญา เพื่อให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและสงบสุข การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเผยแผ่ธรรมะและการศึกษาเชิงพุทธสามารถทำได้หลายวิธี เช่น

1. การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ ในยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้คน การเผยแผ่ธรรมะจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมในการเข้าถึงข้อมูลของประชาชน โดยการนำคำสอนทางพระพุทธศาสนาสู่แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย และแอปพลิเคชัน เป็นช่องทางที่ทำให้ธรรมะเข้าถึงได้ง่าย สะดวก และตอบโจทย์การเรียนรู้ในยุคสมัยใหม่ โดยมีแนวทางการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ เช่น 1. การเผยแผ่ผ่านโซเชียลมีเดีย (เฟซบุ๊ก, ยูทูบ, ดิกตอก) ซึ่งพระสงฆ์ และนักเผยแผ่ธรรมะใช้ช่องทางเหล่านี้ในการถ่ายทอดธรรมะผ่านการไลฟ์สด การบรรยายธรรม และวิดีโอสั้น ๆ เพื่อให้ผู้ติดตามสามารถเข้าถึงธรรมะในเวลาที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น การเผยแผ่ธรรมะผ่าน YouTube ช่อง “พระมหาสมปอง ตาลปุตโต” และ “หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชฺโช” ที่มีผู้ติดตามจำนวนมาก 2. แอปพลิเคชันทางพระพุทธศาสนา ที่มีการพัฒนาแอปพลิเคชันที่รวบรวมพระไตรปิฎก หนังสือธรรมะ และบทสวดมนต์ เช่น แอป “ธรรมะ มีเดีย” หรือ “Tamadapp” ซึ่งผู้ใช้งานสามารถฟังธรรมะ อ่านพระไตรปิฎก หรือศึกษาคำสอนผ่านสมาร์ทโฟนได้ทุกที่ทุกเวลา 3. เว็บไซต์เผยแผ่ธรรมะของวัดและองค์กรทางศาสนา เช่น www.watnapahpong.org หรือ www.dhammatoday.com เป็นศูนย์กลางของการเผยแผ่พระธรรมเทศนา หนังสือธรรมะ และข่าวสารกิจกรรมทางศาสนา และ 4. Podcast ธรรมะ ที่พระสงฆ์และนักเผยแผ่ธรรมะได้นำเสนอคำสอนในรูปแบบ Podcast ทำให้สามารถฟังได้ในขณะเดินทางหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น “ธรรมะเดลิเวอรี่” หรือ “Buddhist Podcast” (พิเชษฐ ทั้งโต, 2563) การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์เป็นการบูรณาการระหว่างพระพุทธศาสนาและเทคโนโลยีที่ช่วยให้คำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าถึงคนรุ่นใหม่ ไม่เพียงช่วยให้ประชาชนได้รับคำสอนที่เป็นประโยชน์ แต่ยังเป็นการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไปในยุคสมัยใหม่

2. การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการเผยแผ่ธรรมะ การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้ในการเผยแผ่ธรรมะเป็นอีกหนึ่งนวัตกรรมที่สามารถช่วยให้พระพุทธศาสนาเข้าถึงผู้คนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ AI สามารถทำหน้าที่เป็น “ผู้ช่วยธรรมะ” ที่พร้อมให้ข้อมูลและตอบข้อสงสัยเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนตลอด 24 ชั่วโมง โดยทำได้หลายวิธี เช่น แชทบอท (Chatbot) ตอบคำถามธรรมะ ที่สามารถตอบ

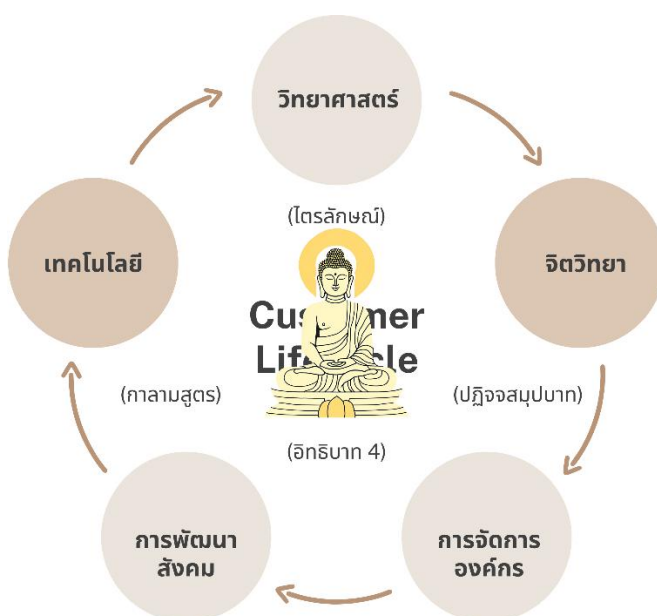
คำถามเกี่ยวกับหลักธรรมพื้นฐาน เช่น อริยสัจ 4 มรรค 8 หรือไตรลักษณ์ เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถสอบถามข้อมูลได้ทันที AI วิเคราะห์พระไตรปิฎกและค้นหาคำสอน AI ที่สามารถวิเคราะห์พระไตรปิฎกและค้นหาคำสอนได้ (เพ็ญศรี ปักกะสินัง และคณะ, 2567) ซึ่งการใช้ AI คือ สามารถให้บริการได้ตลอดเวลา ไม่จำกัดสถานที่และเวลาในการเรียนรู้ AI สามารถเข้าถึงข้อมูลขนาดใหญ่ได้ในเวลาอันสั้น ทำให้ตอบคำถามได้อย่างถูกต้องและครอบคลุม และถึงแม้ AI จะให้ข้อมูลได้รวดเร็ว แต่ยังคงขาดความลึกซึ้งและความเข้าใจเชิงจิตวิญญาณเหมือนพระสงฆ์หรือนักเผยแผ่ธรรมะ ฉะนั้น ผู้ใช้งานจึงต้องใช้ในการพิจารณาให้รอบคอบก่อนที่จะแชร์ข้อมูลลงระบบออนไลน์เพื่อลดความผิดพลาด

3. การพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธ การศึกษาพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและสามารถเข้าถึงผู้คนในทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะเยาวชนและคนรุ่นใหม่ ที่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัล (อิทธิรัฐ น้อยเกิด และคณะ, 2566) ด้วยการสร้างสื่อดิจิทัลและแอปพลิเคชัน ห้องเรียนเสมือนจริง (Virtual Classroom) และ การใช้ Podcast และ YouTube เพื่อการเรียนรู้ เพื่อให้เด็กรุ่นใหม่เกิดความสนใจและเห็นช่องทางในการเข้าถึงธรรมะได้ง่ายขึ้น ดังนั้น การบูรณาการพระพุทธศาสนากับเทคโนโลยีไม่เพียงช่วยในการเผยแผ่ธรรมะเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับยุคสมัย เช่น การวิจัยและพัฒนาสื่อการสอน การใช้เทคโนโลยีในการสร้างสรรค์สื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจหลักธรรมได้ง่ายขึ้น การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล การใช้เทคโนโลยีในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงวิธีการสอนและการเผยแผ่ธรรมะให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การบูรณาการพระพุทธศาสนากับเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่เป็นแนวทางที่สำคัญในการทำให้คำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าถึงผู้คนในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการและความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน

องค์ความรู้ใหม่

โมเดลนี้แสดงถึงการเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ โดยเน้นการบูรณาการใน 5 ด้านหลัก ได้แก่ วิทยาศาสตร์ จิตวิทยา การจัดการองค์กร การพัฒนาสังคม และเทคโนโลยี โดยมีแกนกลางคือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท อิทธิบาท 4 และกาลามสูตร

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า

องค์ประกอบที่ 1 การบูรณาการกับวิทยาศาสตร์ การอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติผ่านหลักไตรลักษณ์ ความสอดคล้องกับฟิสิกส์ควอนตัมและชีววิทยาการฝึกสมาธิ ช่วยเสริมสุขภาพจิต (MBSR: Mindfulness-Based Stress Reduction)

องค์ประกอบที่ 2 การประยุกต์ใช้ในจิตวิทยาและสุขภาพจิต การฝึกสมาธิและสติ (Mindfulness) ในการลดความเครียด การใช้สมาธิเพื่อพัฒนาความสามารถในการควบคุมอารมณ์ การนำอริยมรรคมีองค์แปดมาปรับใช้ในการบำบัดทางจิตวิทยา

องค์ประกอบที่ 3 การจัดการองค์กรและภาวะผู้นำเชิงพุทธ นำหลักอิทธิบาท 4 มาสร้างแรงจูงใจและพัฒนาผู้นำใช้สัจปฐิธรรม 7 ในการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้นำ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณธรรมและความโปร่งใส

องค์ประกอบที่ 4 การพัฒนาสังคมและความยั่งยืน หลักมัชฌิมาปฏิปทาและอริยสัจ 4 เพื่อความสมดุลของชีวิตการพัฒนาชุมชนอย่างพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมผ่านการศึกษา

องค์ประกอบที่ 5 เทคโนโลยีและนวัตกรรมเชิงพุทธ การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์และแอปพลิเคชัน การใช้ AI ในการตอบคำถามธรรมะและพัฒนาการศึกษาพุทธศาสนาสานการสร้างสื่อการเรียนรู้ผ่าน VR/AR เพื่อดึงดูดคนรุ่นใหม่

โมเดลนี้มุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยการนำหลักธรรมมาปรับใช้ในทุกระดับ ตั้งแต่บุคคล องค์กร จนถึงสังคมโดยรวม ทั้งนี้ การบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับพระพุทธศาสนายังช่วยขยายการเข้าถึงธรรมะและสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถต่อยอดในการพัฒนามนุษย์และสังคมในอนาคต โมเดลนี้สามารถขยายผลไปสู่การพัฒนากระบวนการศึกษา การบริหารองค์กร และการสร้างชุมชนที่มีคุณธรรมและความยั่งยืนได้ในระยะยาว

สรุป

การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เป็นการพัฒนาองค์ความรู้และสร้างความยั่งยืนในสังคม โดยชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท อิทธิบาท 4 และกาลามสูตร สามารถนำมาปรับใช้กับศาสตร์หลายแขนง ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา การจัดการองค์กร และเทคโนโลยี และชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันระหว่างพระพุทธศาสนาและกระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์ การฝึกสมาธิและสติในพระพุทธศาสนาไม่เพียงช่วยพัฒนาสุขภาพจิต แต่ยังมีผลดีต่อสุขภาพกายและความสมดุลของชีวิต นอกจากนี้ การนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารองค์กรและพัฒนาภาวะผู้นำ ส่งเสริมการทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีคุณธรรม ด้วยการบูรณาการเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น AI และสื่อดิจิทัล ในการเผยแผ่ธรรมะและสร้างนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธ ซึ่งช่วยขยายขอบเขตการเข้าถึงธรรมะในยุคดิจิทัล ทำให้พระพุทธศาสนายังคงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นพระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางที่สามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความยั่งยืน เสริมสร้างปัญญา และช่วยให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและมีความสุขในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

- นิลภา สุขเจริญ. (2550). รายงานการฝึกงานการปรึกษาเชิงจิตวิทยา ณ.กองร้อยบริการกรมการสารวัตรทหารบก (รายงานการฝึกงาน สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูปริยัติกิจธำรง (สมหวัง อคฺคเสโน). (2563). ภาวะผู้นำแนวพุทธ: ในยุคการเปลี่ยนแปลง. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสารกิจประยุต (กาบ ฐานตฺโต). (2560). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน. วารสารศรีล้านช้างปริทรรศน์, 3(1), 15-23.

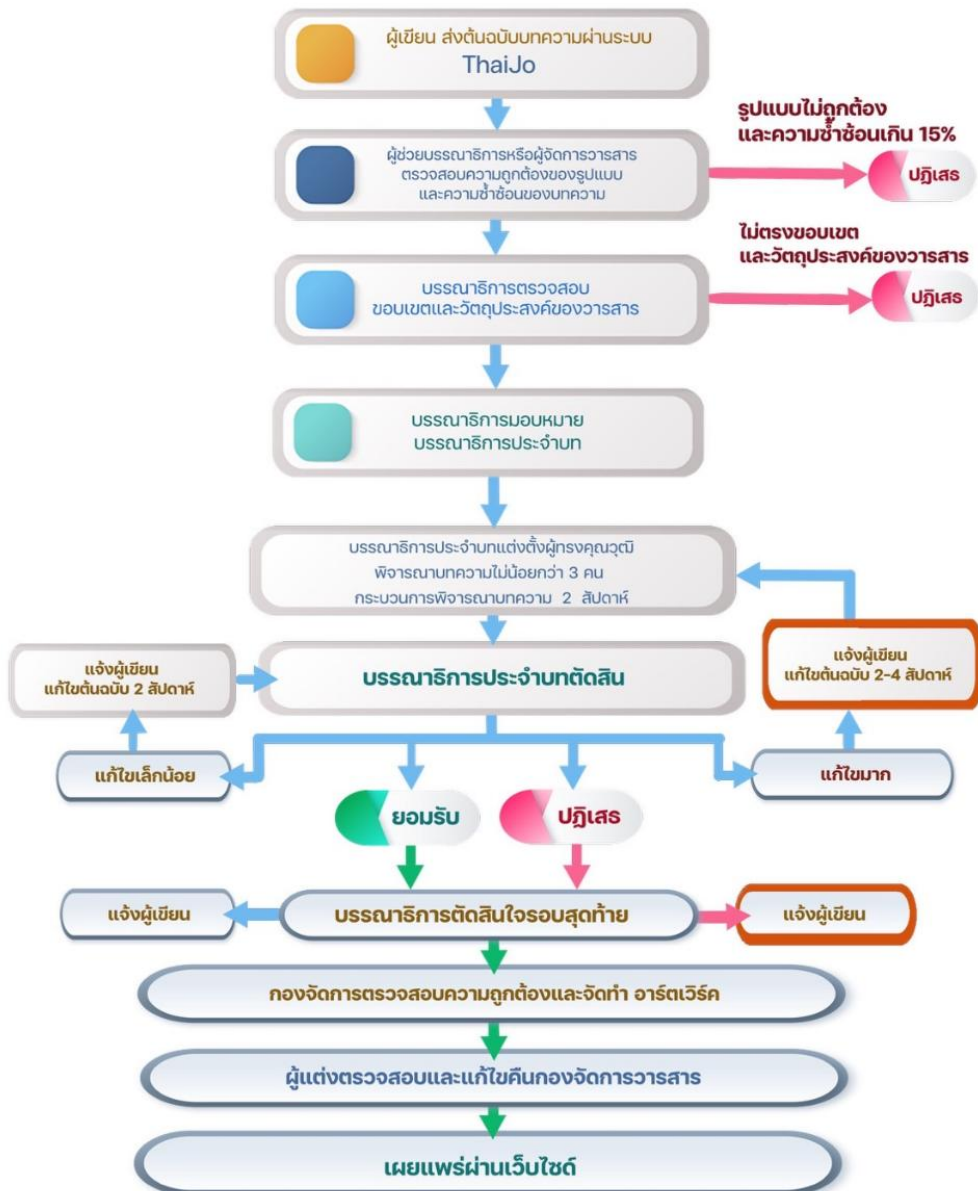
- พระโฆสิต โฆสิตธมโม. (2565). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อการบริหารองค์กรสู่ความสำเร็จ. *วารสารธรรมวัตร*, 3(1), 39-47.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2553). *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*. สืบค้น 30 ธันวาคม 2567, จาก <https://shorturl.asia/2eKOC>
- _____. (2555). *พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ : วัฒนธรรมแห่งปัญญาและกรุณา*. สืบค้น 30 ธันวาคม 2567, จาก <https://shorturl.asia/a6FXR>
- พระมหานิกุล ฐานุตโร. (2563). *ภาวะผู้นำทางการจัดการเชิงพุทธ*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ). (2563). *พุทธบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม*. สืบค้น 30 ธันวาคม 2567, จาก <https://shorturl.asia/im6fc>
- พระสมพร ปสนโน. (2567). การประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในสังคมยุค 4.0. *วารสารปัญญาและคุณธรรม*, 1(3), 21-32.
- พิเชฐ ทังโต. (2563). เทคโนโลยีสารสนเทศกับพุทธศาสตร์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคออนไลน์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 3(1), 62-75.
- เพ็ญศรี ปักกะสีนัง และคณะ. (2567). การพัฒนาจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 7(3), 1120-1136.
- อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง. (2559). พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 1(2), 30-38.
- อิทธิรัฐ น้อยเกิด และคณะ. (2566). นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาเชิงพุทธ. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา*, 6(1), 153-163.
- Covey, S. R. (2004). *The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful Lessons in Personal Change*. Retrieved December 30, 2024, from <https://shorturl.asia/JOMf8>
- Kabat-Zinn, J. (1990). *Full Catastrophe Living: Using the Wisdom of Your Body and Mind to Face Stress, Pain, and Illness*.

ภาคผนวก

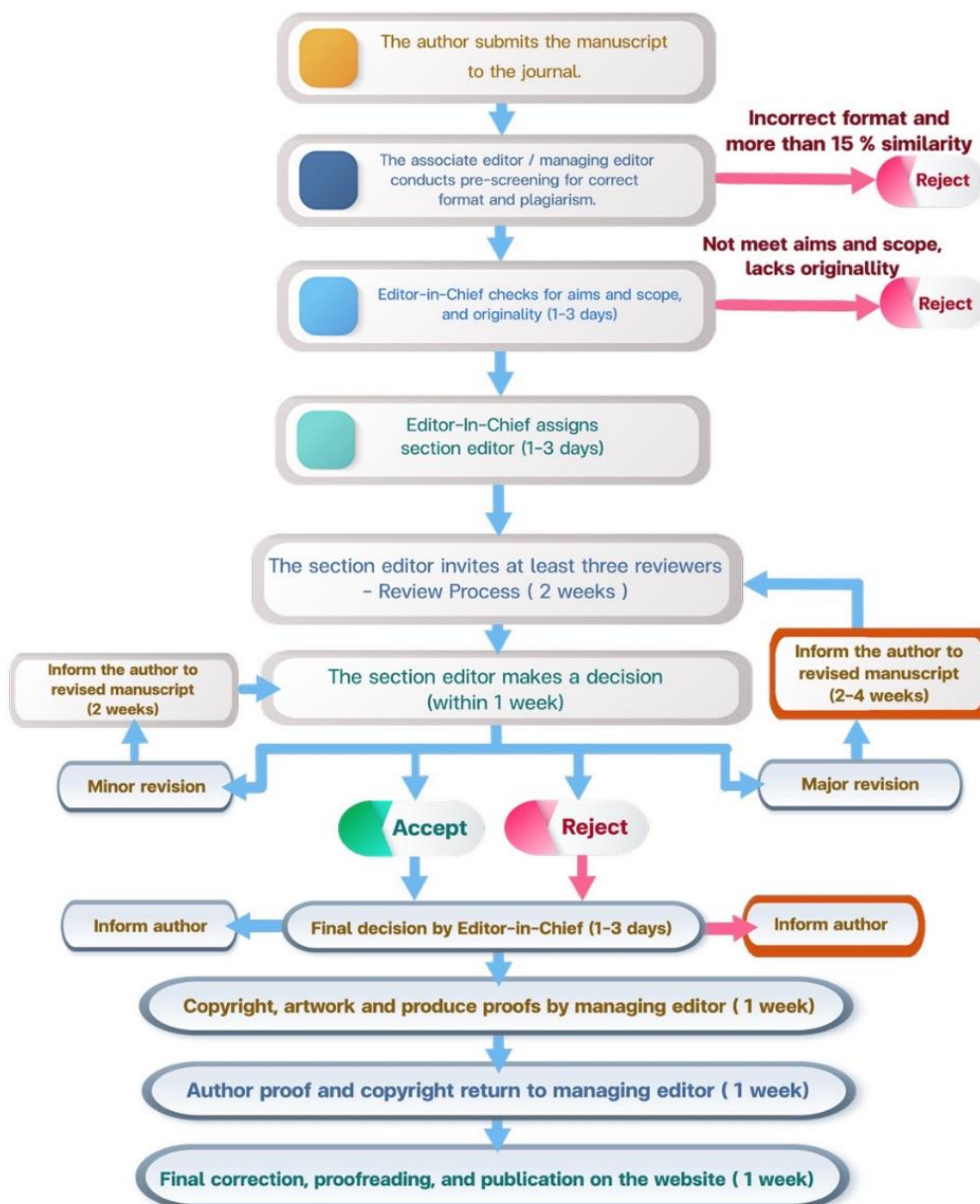

กระบวนการพิจารณาบทความ

Peer Review Process

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือสามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

1.1 การอ้างอิงต้นเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยระบุชื่อ-นามสกุล ตามด้วย วงเล็บเปิด แล้วระบุปีที่ตีพิมพ์ วงเล็บปิด เช่น

1.1.1 กฤษฎา แซ่หลี (2562) กล่าวว่า...

1.1.2 ...สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎา แซ่หลี (2562) ผลการวิจัยพบว่า...

1.1.3 Krisada Saelee (2019) explains to...

1.1.4 ... consistent with the research of Krisada Saelee (2019) the research results found...

1.2 การอ้างอิงท้ายเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บเปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน เครื่องหมายจุลภาค และปีที่ตีพิมพ์ วงเล็บปิด กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ดังนี้

1.2.1 อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1.2.1.1 พระไตรปิฎกและอรรถกถา วงเล็บเปิด ชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า วงเล็บปิด แล้วตามด้วย วงเล็บเปิด มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จุลภาค ปีที่พิมพ์ วงเล็บปิด ตัวอย่างเช่น “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่นุชย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบูรณ์ในภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก” (อง.จตุกก. 21/31/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

1.2.1.2 ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (.) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ, 2560)

1.2.1.3 ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุชนันท์ สุนนโท และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

1.2.1.4 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (อิติวุตติ หมั่นมีและคณะ, 2560)

1.2.1.5 กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกันหรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

1.2.2 อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

2.2.1 ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2.2.2 ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอมป์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

2.2.3 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ

2. เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (ภาษาไทย)

2.1 พระไตรปิฎก อรรถกถา ทุกเล่มให้อ้างอิงท้ายเล่มด้วยรูปแบบเดียวกันดังนี้ ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.2 หนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

2.3 บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ)./ ชื่อเรื่อง./ (เลขหน้าที่อ้าง)./
สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระสุกิจ สุกุณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวีตร ว่องวีระ,
ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

2.4 บทความในวารสาร

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่(ฉบับที่)./ เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้าย
ที่ตีพิมพ์.

ธิดา วัฒน. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

2.5 บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อสารานุกรม./ (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร
ก, น. 12-16).

2.6 หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์./ วันที่/ เดือน)./ ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ เลขหน้า.

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ประชาชนธุรกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

2.7 สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อวิทยานิพนธ์./ (ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา)./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์.

พระครูพิศิษฐ์ประชาณ. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน
ตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.

2.8 รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (รายงานผลการวิจัย)./ สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

พระมหากษัตริย์ กิตติโสภณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่น
ไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของ
พระธรรมวิทยากร (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.

2.9 สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน)./ ตำแหน่ง./ [บทสัมภาษณ์].

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

2.10 สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)./ ชื่อเรื่อง./ สืบค้น วัน เดือน ปี./ จาก/ แหล่งที่มาของข้อมูล.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก
<http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php>

2.11 ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่อง./ (พ.ศ., วันที่ เดือนที่ประกาศ)./ ราชกิจจานุเบกษา./ เล่ม ตอน./ หน้า.

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและ
ประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). ราช
กิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

2.12 หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์, วัน เดือน)./ ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า.
ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เขียวพระสอนศีลธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

3. เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (ภาษาอังกฤษ)

3.1 Tripitaka Commentary

The name of the institution of the scriptures./ (Year)./ Title of Tripitaka./
Location:/ Publisher.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: MCU Press.

3.2 Books

Author./ (Year)./ Title of the book./ (Edition ed.)./ Location:/ Publisher.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). *History of Economic Thought* (3rd ed.).
New York: M. E. Sharpe.

3.3 Book Articles

Author./ (Year)./ Title of the chapter./ In Editor./ (Eds.)./ Title of the book./ (xth
ed.)./ (pp-pp)./ Publisher.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L.
(Eds.), *Environmental Soil Chemistry* (2nd Ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

3.4 Encyclopaedia articles

Author./ (Year)./ Title of Article./ In Title of Encyclopaedia./ (Pages)./ Publisher.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In
Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank
(pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

3.5 Journal Articles

Author./ (Year)./ Title of Article./ Title of Journal./ Volume(Issue), Pages-Pages.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. *Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology*, 7(11), 37-53.

3.6 Newspaper

Author./ (YY, MM DD)./ Colum Name./ Title of Newspaper./ Pages.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans proceeding for joint petroleum production with Cambodia. *Bangkok Post*. p. 22.

3.7 Thesis and Dissertations

Author./ (Year)./ Title/ (Doctoral or Master's thesis or dissertation)./
Location:/ Publisher.

Pittayawattanachai, P. (2019). *An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiya-phum Monastery, Namphong District, Khonkaen* (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

3.8 Interview

Key Informant./ (YY, DD MM)./ Position./ (Interview).

Anuchid. P. (2022, 5 November). Director of the Research Institute. (Interview).

3.9 Website

Author./ (Year)./ Title/ Retrieved MM DD, Year,/ from URL address.

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). *Who Was The Buddha?*. Retrieved March 20, 2020, from <https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha>.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (อังกฤษ) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 350 คำ)

(16 pt) บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ.....
ประเภทของการวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การ
วิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
ผลการวิจัยพบว่า.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management;
Innovation

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า และเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็น)

(16 pt) กล่าวถึงความเป็นมาของเรื่องที่ทำกรวิจัยครั้งนี้ ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง

(16 pt) กล่าวถึงปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย ให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่วิจัยและเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัย ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและต้องการได้รับการแก้ไข นำเสนอผลงานวิจัยที่ผู้อื่นได้เคยศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

(16 pt) ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

(16 pt) สรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่คำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) เขียนให้ครอบคลุม 5 หัวข้อ ได้แก่ 1. รูปแบบของการวิจัย 2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) 4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) 5. การวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt) (เขียนให้ครบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้)

(16 pt) ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ)

ที่มา: ... (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

.....คำอธิบายตาราง.....

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ (ค้นพบอะไร สะท้อนให้เห็นถึงอะไร สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล.....

.....

องค์ความรู้จากการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้ที่ค้นพบจากการวิจัยหรือสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดล และโมเดลมีที่มาจากฐานคิดของแนวคิดหรือทฤษฎีใดอย่างกระชับ เข้าใจง่าย.....

.....

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (16 pt) (ถ้ามี)

.....

.....

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (16 pt) (ถ้ามี)

.....

.....

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป (16 pt) (ถ้ามี)

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์) (ถ้ามี)

(16 pt) ขอบขอบคุณแหล่งทุน และควรระบุเลขที่สัญญาทุนวิจัย ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณ ทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563 และข้อมูลจาก โครงการวิจัยย่อย เรื่องการพัฒนาศูนย์ประสานงานเครือข่ายความเข้มแข็งทางจิตปัญญาของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้อง ตรงกัน.....

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก

<http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php>.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

พระครูพิศิษฐ์ประทาน. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุชนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.

- พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่น
ไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของ
พระธรรมวิทยากร (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุหิตย์ อาภากร. (2548). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.
- พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย* (เล่ม 1,
อักษร ก, น. 12-16).
- สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น. 13.
- Buddhism Meditation Tiratna Find us Community. (2020). *Who Was The Buddha?*.
Retrieved March 20, 2020, from <https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha>.
- James, C. (2013). *Office markets & public policy*. Chichester, West Sussex: Wiley.

Sample of Original Research Article Preparation

NAME OF RESEARCH ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Research Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail:..

Abstract (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt) Objectives of this research were: 1.....
2..... and 3..... Populations and sample, research tools, Data collection,
Data analysis, Statistics used for data analysis.

Findings were as follows: (present only the most interesting research
findings).....
.....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism; Buddhist Management; Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: (Thai)

Introduction (18 pt) (should not be more than 4 paragraphs)

(16 pt) mention background of the research topic with brief history as how the topic develops with correct references.

.....

.....

.....

(16 pt) mention problems leading to research directly to the point of the research and relate the matter to locations in which research is conducted on the common problems generally accepted and want them to be solved.

.....

.....

.....

(16 pt) Review related at least 2 concepts and theories to be used as guideline for the research and/or theories related to the research topic with correct references of data sources.

.....

.....

.....

(16 pt) Conclude to connect the matters to research questions and objectives of the research

.....

.....

.....

.....

.....

Research Objectives (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

(16 pt) Write to cover 5 sub-headlines: Research design, Populations and Samples and Key Informants, Research Instrument (quantitative and qualitative), Data Collection, (quantitative and qualitative) Data analysis (quantitative and qualitative), Statistics used to analyzed the data.

(16 pt) results of the research answer all objectives

Figure 1: (Name of the figure)

Source: mention the name of the source (if any)

Figure captions

.....

.....

.....

.....

.....

Table 1 (Name of table (if any))

Table explanation

.....

.....

.....

.....

.....

Discussion (18 pt)

(16 pt) Discuss the research findings according to the research objectives (what is discovered? what is reflected? Is it related to at least two topics of the reviewed research works in chapter 2. Discuss them all with references of data sources

Body of knowledge (18 pt)

(16 pt) Point out the body of knowledge or achievement from the research work. Synthesize the knowledge in form of a model/ Model structure that is concise and easy to understand

Recommendations (18 pt)

Policy Recommendations (16 pt) (if any)

Operational Recommendations (16 pt) (if any)

Recommendations for Next Research (16 pt) (if any)

(16 pt) Write the appreciation note to the funding source. The author should indicate the grant contract number of the research, for example, “I would like to express my deepest appreciation for funding resource from National Research Council Of Thailand, the fiscal year 2016, and I am also grateful for the data from a research task on The Coordination Centre Development for Contemplative Strengthening of Elders according to Buddhism.

References (18 pt)

(1.6 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA) References in contents and at the end must be consistent.

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a guide for handwriting practice. There are no margins, text, or other markings on the page.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 350 คำ)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management; Innovation

(16 pt.) เขียนบทพรรณนาแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานคิดในวิพากษ์ประเด็นต่างๆใน การเขียนบทความวิชาการ.....

[illegible]

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ)

ที่มา: ... (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) ...รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

Sample of Original Academic Article Preparation

NAME OF ACADEMIC ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Academic Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

Abstract (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism, Buddhist Management, Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: (Thai)

(16 pt)

11. 2. 17.

Content (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

Figure 1: (Name of the figure)

Source: mention the name of the source (if any)

Figure captions

.....

.....

Table 1 (Name of table) (if any)

Table explanation

.....

(16 pt).

[illegible]

(16 pt)

(1.6 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA) References in contents and at the end must be consistent.

This image shows a full page of a handwriting practice worksheet. It consists of multiple sets of three horizontal dashed lines, providing a guide for letter height and placement. The lines are evenly spaced across the entire page, which is otherwise blank.

